

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

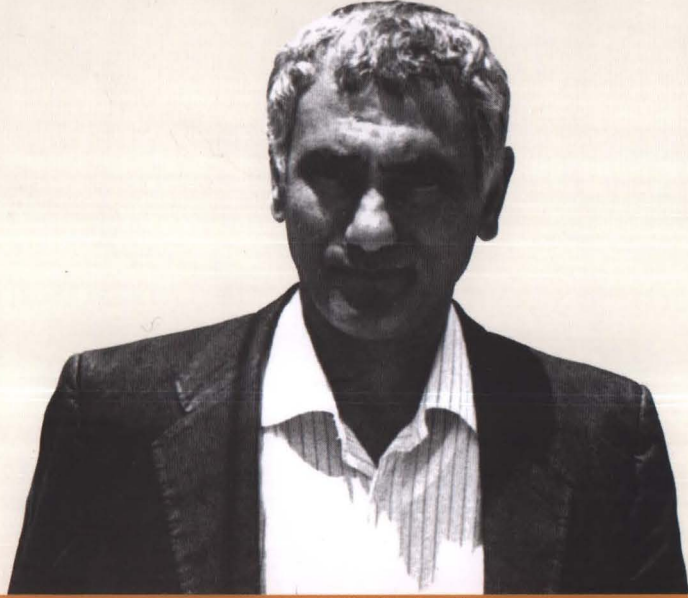
<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

SOBA, PENCERE CAMI
ve İKİ EKMEK İSTİYORUZ

ROMAN

yılmaz
güney

SOBA, PENCERE CAMI ve İKİ EKMEK İSTİYORUZ

ROMAN

yılmaz güney

Yılmaz Güney (1937-1984)

Adana, Yenice doğumlu Yılmaz Güney (Pütün), gençlik yıllarından itibaren sinemayla yakından ilgilenmiş, erken yaşta kısa hikâyeler yazmaya, senaristliğe ve oyunculığa başlamıştır.

1955 yılında yazmış olduğu bir öykü nedeniyle 1961 yılında 18 ay hapis ve 6 ay sürgün cezasına çarptırılan Güney, 60'lı yıllarda kendisini tamamen sinemaya adanmış, oyuncu kimliğiyle ünlenmiş, ancak bu süre içerisinde siyasi bilincini geliştirerek, sanatına da siyasi bir yön vermeyi hedeflemiştir. Nitekim 70'li yıllar, roman, senaryo ve yönetmenlik alanlarında Yılmaz Güney'in en verimli dönemi olacak, yapıtları yurt içinde ve yurt dışında büyük yankılar uyandıracak, ödüller kazanacaktır.

Siyasi görüşleri ve eylemleri gerekçe gösterilerek 72-74 yılları arasında cezaya çarptırılan Güney, 1974'te Selimiye Cezaevi sonrası *Arkadaş* filmini yaparak, kesin bir şekilde tavrını ortaya koymuştur. Eylül 1974'te tekrar cezaevine dönen Güney, 1980 darbesi sonrası, yazılarından ötürü çeşitli davalara maruz kalarak, 100 yıla yakın hüküm yemiştir. Son olarak 1981'de hapisten kaçarak yurt dışına çıkmış; 1984'te Paris'te hayatını kaybetmiştir.

Güney, özellikle Yeşilçam sinemasının tanışık olmadığı bir gerçekçiliği beyazperdeye taşıyarak Türkiye sinemasında kalıcı bir iz bırakmıştır. *Boynu Bükük Öldüler* isimli romanı 1972 yılında ilk Orhan Kemal Roman Ödülü'nü, senaryosunu yazdığı ve Şerif Gören'in -Yılmaz Güney'in hapisaneden direktifleriyle- yönetmenliğini üstlendiği *Yol* filmi 1982'de Cannes Film Festivali'nde Altın Palmiye'yi kazanmış; 1970 tarihli *Umut*, SIYAD tarafından yüzyılın en iyi Türk filmi seçilmiştir.

Soba, Pencere Camı ve İki Ekmek İstiyoruz
Yılmaz Güney

İthaki Yayınları: 1503

Yayın Sorumlusu: Burak Albayrak

Yayıma Hazırlayan: Okşan Dede

Düzelti: Devrim Horlu

Kapak Tasarımı: Şükrü Karakoç

Grafik Uygulama: B. Elif Balkın

3. Baskı, Şubat 2020, İstanbul

ISBN: 978-605-375-961-4

Sertifika No: 46603

© Güney Filmcilik San. Tic. A.Ş., 2016

© Fatoş Güney, 2016

© Remzi Yılmaz Pütün, 2016

© Güney Pütün, 2016

© İthaki, 2019

Yayıncının yazılı izni olmaksızın alıntı yapılamaz.

İthaki™ Penguen Kitap-Kaset Bas. Yay. Paz. Tic. A.Ş.'nin tescilli markasıdır.

Caferaga Mah. Neşe Sok. 1907 Apt. No: 31 Moda, Kadıköy-İstanbul

Tel: (0216) 348 36 97 Faks: (0216) 449 98 34

editor@ithaki.com.tr – www.ithaki.com.tr – www.ilknokta.com

Kapak, İç Baskı: Deniz Ofset Matbaacılık

Maltepe Mah. Hastane Yolu Sok. No: 1/6 Zeytinburnu-İstanbul

Tel: (0212) 613 30 06 denizmatbaamucellit@gmail.com

Ücretsiz PDF Skan ve Yayımları: <https://rantey.org>

Yılmaz Güney

SOBA, PENCERE CAMI VE İKİ EKMEK İSTİYORUZ

ROMAN

Bu roman, bir buçuk yıllık yoğun bir uğraşın ürünüdür. Günümüz koşullarında, özellikle benim konumumda bir insanın, daha önemli sorunlar gündemde iken, daha acil konular üzerinde araştırma ve inceleme yapması gerekirken, bir buçuk yıllık zamanı bir roman için ayırması tartışılması gereken bir gerçektir; kabul ediyorum. Bu uzun çalışmanın beni siyasal gerileyiş içine soktuğunu da ayrıca belirtmek isterim.

Romana bitmiş gözüyle bakmıyorum. Çünkü acılarını ve umutlarını hikâyeleştirdiğim arkadaşlar, yaşamlarını romandan bağımsız olarak sürdürüyorlar. Kimi hâlâ cezaevlerindedir; kimisi de, anlatmaya çalıştığım karmaşık ilişkiler zincirinin birer parçası olarak dışarıda. Acılarına yeni acılar katarak...

Okul sıralarında, ders yılının sona ereceği günlerde, koca bir eğitim yılını iyi-kötü beraber geçirdiğim arkadaşlardan ayrılmanın derin hüznünü duyardım. Şimdi, şu satırları yazarken, ona benzer bir ayrılık hüznü var içimde. Bir buçuk yıl gecemi, gündüzümü, yemek yerken, volta atarken, uyurken, çalışırken ranzamı, hücremi ve koğuşlarımı paylaştığım arkadaşlarımdan ayrılıyorum. Bir gerçektir ki, hikâyesini anlattığım arkadaşlarımı unutmayacağım. Fakat yeni uğraşlara gireceğim için, onları daha az düşünebileceğim. Avuntum şudur; Bu romanı okuyanlar, onları benim yerime de düşünürken, bu arada beni de düşünecekler.

Bu romanın yazılış sürecinde çeşitli arkadaşlarla konuş-

tum, anlatılanların notunu aldım. Bir kısım arkadaşlara, yaşam kesitlerinin bazı bölümlerini bizzat yazdırdım. Topladığım bütün bilgilerle kendi birikimlerimi kaynaştırmaya çalıştım. Bilinmelidir ki, bu romanda geçen bütün olaylar çok az değişikliklerle, kendi gerçekleriyle yansıtılmıştır. Hayatın gerçekliğini bozmamaya özel bir dikkat gösterdim. Bir kısım isimleri değiştirerek kullandım. Bazı isimleri de, çeşitli sakıncaları göz önünde tutarak, ad ve soyadlarının baş harfleriyle kullandım. Bazı arkadaşların isimlerini ise olduğu gibi kullandım.

Bu roman için, değerli yardımlarını benden esirgemeyen; Yılmaz İslam, Avni Bektaş, Osman Budak (Kara Oman), Kazım Kapı (Kürt Kazım), Haydar Erdoğan, Tayfun Özgül, İzzet Solmaz, Cemal Akın, İsmail İpek, Tahir Esin, Latif Mutlu, Satılmış Umut, Mürvet Bozkurt, Binalı Akpınar ve Dördüncü koğuş çocuklarına romanın bazı bölümlerini dinleyip, eleştiri yöneltten cezaevi arkadaşlarıma ve değerli eleştirileriyle romanın gerçekliğine can katan yiğit karım ve yoldaşım Fatoş'a teşekkür ederim...

YILMAZ GÜNEY

ANKARA

KAPALI CEZAEVİ RAPORU

Şimdi kaldığımız cezaevi, bir zamanlar şehrin dışında at ahır olarak kullanılırmış. O zamanlar ne kadar at barınırırmış tam olarak bilmiyoruz ama bizim nüfusumuz oldukça kabarıktı. Şu günlerde bin yüzün üstündeyiz. Günden güne de çoğalmaktayız.

Cezaevinin giriş kapısıyla ikinci kapı arasına “kapıaltı” denir. Burada cezaevi “zimmetine” geçersiniz.

Kapıaltını geçince küçük, dört yanı duvarlarla çevrili bahçeye çıkarsınız. “İdam mahkûmlarının” infazı bu küçük bahçede yapılır. O uzun ve ince kavak, en son üç ihtilalcinin; Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan’ın idamına tanık olmuştur.

İlk girenlerin aranması burada yapılır. Cepleriniz boşaltılır, kemeriniz alınır, ayakkabınıza bakılır yani her yanınız didik didik edilir. Sakıncalı bulunan eşyalarınız varsa onlara el konulur. Yüz, iki yüz liranın üstünde paranız varsa alınır, Çünkü haftada ancak iki yüz lira alınabilir. Tabii bu, parası olanlar için söz konusudur. Bir yılda yüz lirası bile gelmeyen arkadaşlarımız çoktur.

Üçüncü kapıdan geçince saçınızı sıfır numarayla keserler. Ya merdivene oturursunuz tıraş sırasında, ya da ayakta... Saçlarınız önünüze dökülür.

TECRİT

Burası, tutukluların genellikle üç gün kalmak zorunda oldukları, üç metre eninde, yedi metre boyunda, üç – üç buçuk metre yüksekliğinde köhne, pis bir koğuştur. Yan yana, birbirine ekli sekiz ranzası vardır. Bu ranzalar altı üstlü oldukları için, tecrit on altı kişiliktir. İşte bu on altı kişilik yere, üç günlük “yasal” bekleyiş içinde yetmiş, seksen kişi sıkıştırılır. Pislik ve bakımsızlık örneği bir helayı paylaşırlar. Su, temizlik,

hava gibi en doğal ihtiyaçlardan yoksun bulunan tecrit koğuşu; bit, pire, hamamböceği, tahtakurusu ve başka her türlü haşeratin, her türlü bulaşıcı hastalığın kaynağı olan bir yerdir. Sağlıklı girenler de buradan hasta, yılgın, umutsuz çıkarlar. Günlük havalandırma ise gardiyanların keyfine kalmıştır.

Yeni tutuklular, cezaevinin ilk baskı ve haksızlıklarıyla burada daha iyi tanışır. Torpilli ve arkalıların idarece nasıl kayırıldıklarını, bunların tecritte kalmadan koğuşlara dağıtıldıklarını, bir kısmının saçlarının kesilmediklerini burada görürler. Her ne kadar Savcı eşitlik yanlısı olma çabasıdaysa da, kendi iradesini aşan durumlarla sık sık karşılaşır. Eşitsizliklerin sistemin kökünde olduğunu göremez ve her insan dürüst davranırsa haksızlıkların önleneceğini sanır.

Üç gün, kimi zaman da daha uzun süren tecrit günleri, tutuklunun en karanlık günleridir. Başka cezaevlerinden hastaneye gelen hükümlü ve tutuklunun en karanlık günleridir çünkü o hükümlü ve tutuklular da revir yerine burada kalırlar. Polis işkencesinden geçmiş, olaylarda yaralanmış tutuklular da gardiyanların insafına kalmıştır.

Tecrittekilere sadece kuru bir ekmek verilir ve yasal olarak avukatları dışında kimseyle görüştürülmezler. Cezaevinin ilk acemilikleri; yiyecek – içecek bulmakta zorluklar, bakımsızlık gibi zorbalık günleri sonunda dağıtım işleri başlar. Tutuklular koğuşlara dağıtılacakları için sevinirler. Dağıtım işlerini, suçlara ve kişilere göre Savcı yapar.

KOĞUŞLAR

Cezaevi başlıca altı kısımdan oluşur.

A – 1, 2, 3 no'lu koğuşlarla, **münferit** denilen disiplin hücrelerinin bulunduğu 1. kısım.

B – 4, 5, 6, 7, 8 no'lu koğuşların ve tecrit bölümünün bulunduğu 2. kısım.

C – Yaşları on dörde kadar olan tutuklu ve hükümlülerin bulunduğu 11 no'lu koğuş.

D – Revir

E – 9,10 no'lu koğuşlar, müşahede ve disiplin hücrelerinin bulunduğu arka kısım.

F – Ve kadınlar koğuşu.

Cezaevi koğuşları; tecrit, revir, kadınlar bölümü dışında, ortalama 550 kişilik ranzaya sahiptir. 3 no'lu koğuş tamire girdiği için kapalıdır ve 50 kişilik cezaevinde bin yüz küsur kişi iç içe, kucak kucağa, bir yatakta iki-üç kişi, başlı-kıçlı yatmaktadır.

Bu kalabalık ve sıkışıklıkta, 12 kişilik 9 no'lu koğuş kapalıdır. 12 kişilik 10 no'lu koğuş'un üstü mahkûmların parasıyla onarıldığı hâlde, mescit olarak göstermelik biçimde boş tutulmaktadır.

Koğuşların eskiden atlar için ahır olduğunu söylemiştik. Şimdiki hâliyle de ahırdan farksız, insan sağlığına aykırıdır.

1, 2, 3, 4, 5, 6 no'lu koğuşlar sözde 70 kişiliktir. Fakat bu koğuşlarda genellikle, 130 ila 150 civarı kişi kalır. Yiyecek ve eşya dolabı olarak kullanılan çelik dolapların üstünde ise, düşüp sakatlanma pahasına da olsa mahkûmlar yatmayı göze alırlar. Kuru betonda yatmaktan daha iyidir çünkü.

130-150 kişi, aşağı yukarı üç metre eninde, yedi metre boyunda olan daracık bir yerde, banyo-tuvalet ve mutfak ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırlar. Sular günlerce kesilir, tuvaletler sık sık tıkanır. Pislik ve koku içinde kalır her yan. Böylesine kalabalık bir koğuşa üç-dört gaz ocağı ancak verilir. Bu gaz ocakları da çoğunlukla bozuktur ve çalışmazlar. Kimi zaman gaz ocağının ayaklarından ya da pompalarından birinin çalıştığı olur. Bazı mahkûmlar bunlardan, uçlarını sivrilterek şiş yaparlar. Hasımlarını vurmak için.

Koğuşlarımız; bit, pire, hamamböceği, tahtakurusu, fare bakımından oldukça zengindir. Sık sık bit araması yapılır, bitlilerin bir kısmı azarlanır, dayak yerler. Her yanın bit, pire istilasına uğradığı yerde bitli olmak yasaktır fakat bu kurala uymak elde değildir. Bitlerimiz ve pirelerimizle dostça yaşar, fare kardeşlerimizle ekmeklerimizi, yiyeceklerimizi bölüşürüz.

Koğuşlarımız yaz-kış rutubet, havasızlık, pislik içindedir. Çoğumuz hasta oluruz. Romatizma, siyatik, mide, bağırsak ağrıları, sinir hastalıkları başta gelir. Az buçuk kucak kucağa yaşarlar. Bu konuları sağlık bölümünde daha geniş anlatacağız.

Koğuş damlarımız sağlam değildir. Yağışlı havalarda damlarımız akar. Plastik leğen, yemek kaplarının bir kısmı damlayan yerlerin altına tutulur. Mahkûmlar, kuru yerlere büzülüp akıntının dinmesini beklerler. Kimi zaman yağışlar günlerce sürer. O zaman akıntısız yerler paylaşılarak yağmurun, akıntının eşliğinde tatlı tatlı uyunur. Işıklarımız hiç sönmez, elektrik ışığına alışır gözlerimiz.

Karlı günlerde, çatıları, bahçeleri, yolları cezaevinin köleleri küçük çocuklar temizler. O soğukta üstsüz-başsız ve delik, su geçiren ayakkabıları ile... Gardiyanların sopası ve küfürü altında...

O büyük koğuşlarda doğru dürüst yanmayan bir soba bulunur. Verilen odun ve kömür ihtiyacı karşılamaz. Son on gündür de, şu Mart günlerinde odunumuz, kömürümüz yoktur. Ne zaman verileceğini de bilmiyoruz? Yakında bahar gelecek, önümüz yaz.

Bir kısım pencerelerin camları yoktur. Gazete kâğıdı, karton, bez parçaları ile tıkanmaya çalışılır. Üşümek, titremek alışkanlık hâlinindedir. Nezle, grip, soğuk algınlığı gibi hastalıklar hastalık olmaktan çıkmış, vazgeçilmez ağrılarımız olmuştur.

SAĞLIK DURUMU

Her koğuşun cezaevi revirine çıkması için bir günü vardır. Acil olaylar dışında revire gidilemez. Cezaevi doktorumuz yaşlı mahkûmları çok seven (!), uzun bir dönem cezaevine hizmet (!) etmiş bir baydır. Hemen hemen kendisinden şikâyetçi olmayan hasta tutuklu ve hükümlü yok sayılır. Hastalara çok kibar (!) ve çok yumuşak (!) davranır. Cezaevimizde kendisine “baytar” denir. “Mahkûm düşmanı sayın doktor” denir.

Karşısına çıkan hastalara hep iğrenerek bakar. Çoğunun yüzüne bakıp, şikâyetlerini bile tam dinlemeden, baştan savma ilaçlar verir. Tutuklu ve hükümlüler daha doktora giderken, kendilerine hangi ilaçların verileceğini bilirler. En başta *Duramid*, *Dank*, *Iversal*, *Aspirin*, *öksürük pastili* gelir.

Şikâyetlerin uzun anlatılmasına tahammülü yoktur. Genellikle kötü davranır, azarlar, bağırır. Şikâyetinde direnen olursa, o ünlü zilini çalar, gardiyanlar gelir ve hastayı apar topar götürürler.

Doktor, hastaları getireceklere tembih eder. “Hastaları seçin getirin,” der. Gardiyanlar nasıl bilecekler hasta olanları? Kestiremezler. Olur olmaz şey için doktora çıkılmamalıdır. Şikâyetine inanılmayan hastaların saçları ceza olarak kimi zaman sıfır numaraya vurulur. Bu olayları yaşayanlar ve tanıkları bilirler ki cezaevimizde doktora çıkarken saçlarını da düşünmek zorundadırlar.

Revire gitmek bir sorun olduğu gibi, hastaneye gidebilmek de ayrı bir sorundur. Aylarca hastaneye gitmek için sırada bekleyenler vardır. Gerekçe olarak da “Hastaneye götürecek jandarma yok” denir. Yüzü aşkın hasta, hastaneye gitmek için jandarmanın keyfini beklemektedir. İlçe cezaevlerinden, diğer cezaevlerinden gelen hastalar çoğunlukla doğru dürüst tedavi edilemezler. Kimi zaman da hastaneye gidecek araba bulunmaz. Hastanın parası varsa araba tutulabilir, yoksa yandı.

Geceleri rahatsızlananlar için revire gitmek bir sorundur. Uzun bağırımların, kapı vurmaların sonunda gardiyanlar lütfen gelirler. Kimi zaman battaniye içinde gidenler olur, Kimileri de dönemez.

Arkalılar, torpilliler için revire gitmek, hastanede yatmak zor değildir. Öyle zamanlar olur ki, torpillilerin yüzünden gerçek hastalar revirde ve hastanede yatamazlar. Çünkü boş yatak yoktur.

Ekte, bazı hastaların kendi şikâyetlerini içeren yazılar sunulmuştur. Bu yazılar gerçekleri daha iyi yansıtacaktır kanısındayız.

GÖRÜŞ GÜNLER

Yarım metre karelik, camlı ve tel örgülü kabinlerde, yüksek sesle konuşmak zorundasınız. Yavaş konuşursanız, karşınızdaki, camlardan ve daracık tel örgülerden sesinizi duyamaz. Görüş on beş dakikadır. Büyüklere haftada iki görüş, bebeklere bir defa, kadınlara da iki defadır.

Soyadı tutmayanlar birbiriyle görüşemezler. Bacısı evlendiği için soyadı değişik olanlar, anneleriyle –evlilik nedenleri yüzünden– soyadları tutmayanlar, yakın arkadaşlar, yakın akrabalar birbirleriyle görüşemezler. Fakat bunun yanında arkaşlar açık görüş alabilir ve diledikleri zaman diledikleriyle görüşebilirler.

Gardiyanlar görüşçülere kötü davranırlar. Bu yüzden, sık sık gardiyanlarla görüşçüler arasında olaylar çıkar.

Cezaevindekileri görmek için, saatlerce kâğıt alma kuyruklarında bekleyeceksiniz.

Yemek yatırmak için saatlerce kuyrukta bekleyeceksiniz. Sonra her yemeğin alınmayacağını bilmeniz gerekir. Gelen yemekler, karıştırılarak öyle aranır ki, ne yemeği olduğunu şaşırırsınız. Yaz günleri karpuzlarınız, kavunlarınız, salatalıklarınız vb. kesilerek verilir ve böylece dayanıksız hâle getirilir.

KANTİN – YEMEK SALONU

Adalet Bakanlığı'nca her mahkûma, günlük ihtiyaçları için bir tahsisat ayrılmıştır. Bununla günde bir ekmek, öğlen ve akşam yemeği verilir sözde. Ekmeğin içi genellikle hamur olduğundan yenmez. Karavanalar da yenmeyecek kadar kötü çıkar ve genellikle yenilmez. Karavana yemekleri etli olur bazen. Ama bunlar tutuklu ve hükümlülere zor ulaşır. Daha mutfaktayken, piştiği sıralarda alıcılarını bulurlar.

Cezaevinde çıkan yemekler, denetlemesi için her gün iki defa savcıya götürülür. Savcı bu yemeklerden birer kaşık alarak tadına bakar ve tadına baktığı yemeğin içeriye aynı biçimde ulaşmadığını bilmez, bilemez.

Yenmeyecek kadar kötü olan karavaneları yemek zorunda olan garibanlar vardır.

Karavana yiyemeyenler ve dışarıdan yemeği gelmeyenler ihtiyaçlarını iki yoldan karşılarlar:

Birincisi: Tabldot. Cezaevinin gelir kaynaklarından biri. Burada çıkan yemekler de sağlığa zararlı olmakla birlikte, karavanaya tercih edilir.

İkincisi: Kantine. İhtiyaç maddelerinin çoğu, yemek yapılabilecek sebze vb. bulunmaz burada. Çorbalık bir iki malzeme, bulgur, makarna, sana yağı, soğan, kimi zaman yumurta, vb.

Kantinde her şey ateş pahasıdır. Çayımız ucuzdur yalnız. Dışarda 5 liraya satılan tekel çayı bir kilo şekerle birlikte 30 liradır. Şekeri de çoğunlukla ihtiyaca göre verdiklerinden, şeker birikimi de idareye kalır.

İçeriye ziyaretçiler çiğ madde yatıramadıkları gibi, içeride de satılmaz. Bu yüzden, bulgur, çorba ve makarna konusunda uzman sayılırız. Sağlığımızı nasıl koruyacağız, cezaevinden hangi arızalarla, hangi hastalıklarla çıkacağız bellidir.

KİTAP VE GAZETE

Dışarıda serbestçe satılan kitap, dergi vb.nin bazıları cezaevimize giremez. Gardiyanlar da Marx, Engels ve Lenin'in cezaevine giremeyeceğini biliyorlar artık. Ayrıca her kitaba kuşkuyla bakma alışkanlığı edinirler. Çünkü kitap esrardan, bıçaktan da tehlikeli sayılıyor.

Sıradan romanları almak, sanat dergilerini almak, haftalık siyasi dergileri almak bile binbir engelle karşılaşır, bu konuda yazılan dilekçeler cevapsız kalır.

Günlük gazetelerden bazılarının, *Cumhuriyet*, *Politika*, kimi zaman da *Günaydın*'ın giremediği olur. Çünkü gazeteler sansürden geçer. *Tom Mix*, *Texas* vb. okumak, aşk ve falan filan kitapları okumak serbesttir. Fakat en küçük ciddiyet izi taşıyan kitapları okumak resmen olmamakla birlikte yasaktır. Yaşar Kemal'in, Kemal Tahir'in bazı kitapları sakıncalı görül-

düğü için disiplin kurulu kararıyla haklarında zabıt tutulmuştur, sokulmamıştır içeriye.

Kısaca söylemek gerekirse, “gerçekten demokratik ve özgür” bir ülkede yaşıyoruz

NE YAPILMALIDIR?

İşçi sınıfı devrimcileri, teorik ve pratik olarak, hayatın her alanında verilecek mücadeleyle bu köhne düzeni ve buna bağlı olarak bu köhne düzenin kurumlarının yıkılacağını biliyorlar. Ve hepimiz biliyoruz ki faşizmin zindanlarını emekçi halkımız yıkacaktır.

Yılmaz Güney

Ahmet Akbaba

Erkan Eğinlioğlu

İsmail Hasçelik

Kemal Akdağ

Haşim Aydınçak

Cemali Hüseyin

Emin Gök

Seyit Kocakuşak

İbat Acar

N. Erdoğan Bozkurt

Aydın Ongüner

Dündar Erenler

Ali Leylek

Bülent Demirel

Ethem Hoyladı

Haydar Demirhan

Yalçın Dal

İsmail Yıldırım

A.Rıza Gülşen

Bayram Kargın

Muhsin Yılmaz

Mustafa Ocik

Hasan Yılmaz

Hüseyin Sezek

Sadi Büyüközden

Harun Kolbaşı

İbrahim Yükselşan

Selim Şahin

Yaşar Özbay

Cihangir Temizkalp

İsmail Günseven

A. Nezih Develioğlu

Zeki Kırtan

Gökhan Harmandalıoğlu

Sırrı Çopur

Abdülaziz Durmuş

Salim Dündar

Kemal Elüstün

Ramazan Balcı

Cemil Korkmaz

Mehmet Korkusuz

Binali Akpınar

Kamil Tan

Mehmet Ali Uçar
Remzi Esenkal
Turan İçli
Muzaffer Tokyay
11 Mart 1976

Mustafa Olgun
Sadi Öner
Sadık Özer

ÇİNÇİNBAĞLARI ANAOKULU

Polis kayıtlarında özel bir yeri, özel bir önemi olan kanunsuzluk yatağı Çinçinbağları... Çalışkanlar, Server Somuncuoğlu, Kemal Zeyitnoğlu ve Gültepe Mahallelerinden oluşan, Başkent Ankara'nın en büyük, en yoksul gecekondu semtlerinden biridir. Nüfusunun büyük çoğunluğunu, şu ya da bu nedenlerle parmak izleri alınmış, önden ve yandan yüz resimleri çekilmiş, çeşitli ve karmaşık suçları içeren sabıka dosyalarına sahip Kürtler ve Çingeneler meydana getirirler. Çevresi; Bloklar, Aydınlıkevler, Siteler, Yenidoğan ve Asri Mezarlık'la kuşatılmıştır. Babür Caddesi Çinçin'i, eşit olmayan iki yoksul dilime ayırır. Çolak bir kol gibi kıvrılan caddenin bir ucu Dışkapı'ya, bir ucu da asri mezarlığın önünden Plevne Caddesi'ne uzanır. Dışkapı'dan Çinçin'e çıkılırken Çalışkanlar Mahallesi ile asri mezarlık sola, Server Somuncuoğlu, Kemal Zeyitnoğlu ve Gültepe Mahalleleri de sağ yana düşer. Bütün mahalleleri oluşturan evler, biçim ve yapı olarak, az-çok ayrıcalıklarla birbirlerine benzerler.

Çinçin'in merkezi yeri sayılan Yenidörtyol, semtin en canlı, en güzel kesimidir. Burada oturanlar, Çinçin'in genel yapısı ve özellikleri göz önünde tutulursa, yaşama düzeyleri nispeten yüksek. Çinçin'in olumsuz etkilerinden ve onur kırıcı birikimlerinden sıyrılmayı amaçlayan, dışa açık ve değişmeye istekli insanlardır. Evlerin çoğu gecekondu olmakla birlikte, yapı ve biçimlerindeki ufak tefek değişiklikler, bir kısmının kiremit damlı oluşu, duvar boyalarının ayrıcalığı, özellikle de gençlerin giyim kuşamlarında, tavırlarında "ilgi çeken" özentiler, televizyon antenleri, yeni bir yaşama duyulan özlemleri sergileyen belirtilerdir. Çinçin'in bu kesimi, kabuğuyla uzlaşmayan yeni bir civcivi anımsatır. Yeni apartmanlar, apartmanlaşmalar, balkonlar, yeni inşaatlar, inşaat iskeleleri, her geçen gün artan

bir hızla kendini yansıtan değışiklikler, eskiyi yadsıma, yeniye ulaşma çabalarının göstergeleridir. Dolmuş ve taksi duraklarının taşıdığı yumuşak başkent kokusu, bir kısım gençlerin toplandığı pastaneler, berberler, camlı kahveler... Kan değıştirmeyi, kabuk değıştirmeyi zorunluluk sayan bir gelişmenin sıcak, canlı soluğunu duyururlar. Postane, karakol, bakkallar, manavların özenli sergileri, şarkıcı ve artist resimleriyle donatılmış plakçı dükkânı, pikaplardan yayılan yeni, kimileri için “soytarılık”tan başka bir anlam taşımayan batı özentisi şarkılar, modaya uygun kunduracı vitrinleri, kasaplar... Çinçin içlerinden alışveriş için gelen utangaç, çekingen kalabalığı, Başkent’in bir kesiminden çok, gelişmeye yeni yüz tutmuş, eski sınırlarını aşmaya sıvanan bir taşra kasabası izlenimlerini uyandırır.

Çinçin içlerine girildikçe, yoksulluk, bakımsızlık, pislik, ilkelik, çaresizlik belirtileri, daha doğrusu Çinçin’in acı gerçeği bütün sarsıcılığıyla her adımda, her kıpırtıda, en belirgin özellikleriyle kendini gösterir. Kerpiç yapılı, çürük, duvarları kirli derme çatma evler, ne sevinçleri, ne de tatsızlıkları gizleyebilirler. Evlerin önünde iplere, dallara serili, her biri ayrı ayrı yoksulluğu belgeleyen rengârenk eski çamaşırlar, çocukların kararmış, çatlamış çıplak ayakları, ahırlar, at arabaları, burun direklerini sızlatan çöp kokusu, lağım kokusu, çöplük kokusu... Yıkık bir duvar, duvar diplerinde kümelenmiş yaşlı kadınlar, kahve önlerinde, bakkal önlerinde şarap içen, esrar içen yaşlı Kürtler, Çingeneler anlatırlar, bütün yalınlığıyla insan onuru ile çelişen yaşama biçimlerini. Aile içinde kalması gereken sırlar, yatakla sınırlı karı koca ilişkileri bile komşularca sezilir. Kimi zaman, büyük bir özenle saklı tutulmaya çalışılan şeyler, gelinlerin, genç kızların yüzlerini kızartacak ölçüde yarenlik konusu olurlar.

Eski tahta, teneke ya da taş yığınlarıyla çevrili küçük avluları; kayısı, dut ve erik ağaçlarıyla süslü bu evlerde genellikle iki oda bir aradadır. Odanın biri konuklar için ayrılmıştır sözde. Evin en gözde eşyaları burada toplanmıştır. Çocuklar

giremezler, yasaktır. Çok çocuklu, çok eşli kalabalık ailelerde baba, canının çektiği karısı ya da karılarıyla bu odada yatar. Diğerleri tek odaya; divana, yere serili yataklara, döşeklere başlı kışlı sıkışır. Sabahla yataklar döşekler yüklüğe kaldırılır.

Çinçinli dam, gözü sulu kadın gibidir... Yufka yüreklidir. Her yağmurda akar. Damlayan yerlerin altına tencere, tabak, leğen konur. Her yağmur sonrası dam çiğnenir, loğlanır akmasın diye. “Ulan dam, bu sefer de akarsan, ananın yıldızlı madalyonunu...” ve benzeri biçimde nakışlı sövgüler dizisi sıralanır ama umursamaz dam, dayanamaz yağmura; akar yine.

Evlerin helası dışarıdadır. Tahtayla, tenekeyle çevrilidir. Eski bir savan, çuvaldan bozma bir örtü kapı yerinedir. Komşular birbirlerinin osuruklarını bile duyarlar. Sabahın erinde ısıtılan su, suyu ısıtan kadın, gece olanların duyurucusudur.

Banyo yapılacak yeri de yoktur. Küçük büyük, kadın-erkek, hepsi de leğende yıkanır. Ocak avludadır. Yemek burada pişer, su burada ısıtılır. Çamaşır günleri çocuklar Siteler’e odun toplamaya giderler. Bazen, at arabalarına, kamyonlara odun yükleme işine yardım ederek, karşılığında biraz odun alırlar. Bazen da çalarlar. Çocukların getirdiği odunların, genellikle çalıntı olduklarını anne de bilir, baba da fakat sözünü etmezler. Çamaşır günlerinde anne çocuklarına: “Yarın çamaşır yıkayacam, oduna gidin!” der. Bu, “odun çalın,” demektir. Çocuk, okula gidiyorsa, okuldan gelir gelmez önlüğünü soyunur, eline bir parça kuru ekmek alır, sırtında teneke ya da küfe, doğru oduna. Siteler’e sırtlarında küfeyle, tenekeyle giremezler. Çalışın çalmasın, Çinçinli çocuk yüzü, Çinçinlilere özgü tedirginlikleri nedeniyle paratoner gibi kendine çeker kuşkuları. Ona, onlara, hırsız gözüyle bakılır, horlanırlar. Ankara’nın herhangi bir kesiminde nereli olduğu sorulsa, “Çinçinliyim,” diyemez, sakınır. Bir işe girmeye kalkışsa, Çinçinli olması nedeniyle işe alınmaz, türlü zorluklarla karşılaşır. Bu korkular yüzündendir ki, tenekeleri, küfeleri Siteler’in dışında boş bir arsaya bırakırlar, başına da bir gözcü dikerler. Buldukları, çaldıkları bir

iki oduncuğu getirir, yeniden odun avına dönerler. Tenekeyle, küfeyle gidecek olsalar, hiçbir şey yapmasalar bile, marangozlardan, demircilerden, ardiyede çalışan işçilerden keyfi dayak yer, azar işitir, kovulurlar. Yoluna çıkan her çocuk, yabancı bir çevrede mıknaş gibi kuşku çeker, kin çeker; kin kumbarası olurlar. Gün gelir sövgü yağmuru olur, çaresizlikle yağarlar, hırslarını alamayıp ağlarlar. Gün olur fırsatını yaratır ve ne bulursa çalarlar. Çalmak, aşağılanmaya karşı bir çeşit başkaldırıdır. Kendini beğenmişlerden, ayrıcalıklılardan öç almadır, boşalmadır. Çalmak, ekmektir.

Çinçin'in en yoksul, en kanunsuz mahallesi Gültepe'dir. "Hırsız mahallesi", "keş mahallesi" derler. Burada aileler, oymak oymak bir arada yaşarlar. Kürtlükleri aşınmış Kürtler ve Çingeneler çoğunluktadır. Tek geçim yolları çalmaktır, çalarlar; erkekleri, kadınları, çocukları yılmadan usanmadan çalarlar; gece, gündüz demez çalarlar. Arpacı, tufacı, kapkaççı, soyguncu, arabacı, gaspçı... Her şeydirler. Ekmekten haliya, kırbikten mücevhere ne bulurlarsa, ellerinin uzandığı, gözlerinin kestiği her şeyi çalarlar. Falcı olur çalarlar, dilenci olur çalarlar.

"Kunek", Çinçin'in her mahallesinden çıkabilir. Bu tip kadınlara semtte, "kendini kıydırıyor" ya da "kıyışıyor" denir. Kunekler, Yenimahalle "Köprüsü'nün" altında, Kızılay'da, Gökdelen'in önünde, Ulus'ta, Turist Otel'in önünde kıyasıya pazarlık sonucu, üç aşağı beş yukarı anlaşılabildikleri fiyata hem kendilerini, hem de hastalıklarını satarlar, hastalık alırlar. Uyutabilirlerse, geceyi paylaştıkları adamın -adamların- çakmağını, cüzdanını, bir şeylerini çalarlar. Kimi de tersi olur; Bir kişiyle anlaşmışken, hesapta olmayan beş kişi, on kişi geçer üstlerinden. Paralarını da tam alamazlar, dayak yerler üstelik.

Bozuk olmayan, namuslu bilinen kadına, kıza kimse yan gözle bakmaz Çinçin'de. Kunek olanlar, mezarlığa ya da Samsun Asfaltı'nın kıyısındaki boş arsalarla götürülürler.

Çinçin'de hırsızlık da olmaz. Teberler, Aptallar, Gelgeller, Porsuklar gibi adlarla anılan Çingeneler bile semtte iş yapmayı

ayıp sayarlar. Çinçin'in geleneklerinden biridir bu. Yabancılarla karşı, polislere karşı ortak duygular beslenir, ortak cepheler kurulur. Bir yabancı her zaman kuşku, güvensizlik; bir polis her zaman korku ve ürperti demektir. Tek başına bir polis, kolay cesaret edemez Çinçin'e girmeye. Polise "zarbo", bekçiye "cibek" denir. Mahalleye giren polisleri, polis cipini görenin ilk işi çevreyi uyarmaktır. "İhh!... Zarbo!..." dedi mi, evlerden evlere, damlardan damlara "sinyal" yayılır. Daha ilk adımlarındayken, en uzaktakilerce bile duyulur polis. Erkeklerin çoğu "zula" ya girer, saklanırlar. Arama sonucunda kimlerin karakolu, cezaevini boylayacağı belli değildir çünkü. Bu nedenlerle, dost düşman polise karşı birlik olur. Kadınlar, özellikle de deneyim sahibi, yol yordam bilen kadınlar memurların karşısına dikilirler. Binbir dil dökerek, sokakta, kapı önlerinde toplananları yüreklendirirler. "Cazgırlık" ederler. Memurlar zor kullanmayı deneyerek bir evi aramaya kalkışacak olsalar, evin kadını kanatlarını açarak yırtıcı bir kuş gibi kapıya geriilir; zora düşerse, hiç çekinmeden sıyrır şalvarını, ayırır bacaklarını; "Aha burada aradığınız, gelin, önce burayı arayın," der. Memurları durduramazsa, kalabalığın direnişi şiddetlenir. Bağırtiların çağırtiların ardından taşlandıkları da olur. Amaç, zaman kazanmaktır. Kaçması gereken kaçır, taşınması gereken mal varsa, arka pencereden başka yerlere taşınır.

Sevgi... Sevişme... Bir genç yüreğin, bir genç yürek için çarpıntısı burada da kendine özgü biçimleriyle gönüllerin verimli toprağını işler. Ağzı çiçekli, kulağının ardı çiçekli delikanlılar, kanları kaynayan kızların peşine düşerler. Tav edebilirlerse, anlaşılabirlerse, köşede bucakta, ahırlarda, yıkıntılarda, mezarlıklarda konuşurlar, sevişirler. Erkek ılıkliğini, o sıcak, ürpertiler veren kalem diriliğini tadar genç kızlar. Avuçlarında, bedenlerinin çeşitli yerlerinde... Sonra o sıcak ve yumuşak ıslaklıkları arasında, içlerinde zevkle eritirler sevdiklerini.

Kızlara, "cine", "cinik", sevgilim yerine de "cinem", "ciniğim" denir. Sevgi burada da yoksul gönülleri yakar, yürekleri coşkuyla doldurur. Sevgi burada da fedakârlık, yiğitlik göste-

rilerinin, akıl almaz çilgınlıkların nedeni olur. Ciniği için tüküler yakan, çalan, adam vuran delikanlılar, sevdikleri uğruna gözyaşı döken genç kızlar. Gönül işleri çoğunlukla kaçmayla, kaçırmayla sonuçlanır. Düğün çok seyrek olur. Başlık parası pek alınmaz, kızın annesine “süt hakkı” için biraz para, bir iki hediye verilir; o kadar. Semtten başka bir yere kız vermek zor gelir, ağır gelir Çinçinliye.

Çinçin’de en çok *Çubuk Şarabı* içilir. Bir bakkala girerseniz, rafların sıra sıra *Çubuk Şarabı*’yla dolu olduğunu görürsünüz. Şişe parası vermemek için oracıkta, bakkal önlerinde sarı leblebiyle şarap içenleri kimse yadırgamaz. Esrar kokusu, şarap kokusu, kimi zaman da kızartılan taze et kokusu, dayanılmaz “çöz” kokusu birbirine karışır... Çinçin içlerinde kasap yoktur. Kesim kaçak yapılır ve kesim sırasında mahallenin kedileri, köpekleri, çocukları nöbettedir; umut ve acındırma nöbetinde. Etler, ciğerler, böbrekler satıldıktan sonra geriye işkembe ve bağırsaklar kalır. Yeşil, kahverengi, pis kokulu sıvılar saçılır. Bağırsakların tek alıcıları Teberlerdir. Bağırsakları şöyle üstünkörü temizledikten sonra ekmek saçları üzerinde kızartırlar. Teberler “çöz” derler buna. Mahalleyi leş kokusunu andıran bir koku sarar. İşte Çinçin’de ayıp karşılanan işlerin başında çöz yemek gelir...

Her kahvede, “cıgaralık”, “keyf”, “derman” adlarıyla bilinen esrar satılır. Kahve açan kimse, sevilen kimse olmalıdır. Sevilmeyen kahve açamaz. Bakkal, manav, hurdacı dükkânları açmak için de sevilen bir kimse olmak gerekir.

Sevilmek, uzun bir zamanda, türlü sınavlardan alın akıyla geçilerek kazanılan bir özelliktir. Çinçin’in yasaları zordur. Yiğitliği, fedakârlığı, uyanıklığı, yol yordam bilmeyi gerektirir. Kahvede ya da bitirimhanede kumar oynatmak herkesin başa-rabileceği bir iş değildir. Özel yetenekler ister, zorlukların hamuruyla yoğrulmak ister. Bekçilerin, polislerin ve karakolun “kafaya alınması”, kanunsuz yol çocuklarının incitilmemesi, güvenlerinin kazanılması... Oyunun tamı tamına kurallarına göre oynanması gerekir.

Çinçin Karakolu bir çeşit sürgün konağıdır. Öyle ufak tefek kavgalarla, olaylarla ilgilenmezler bile. Çoğunlukla burada, çeşitli nedenlerle sürülmüş memurlar bulunur. bitirimhanelere rakı, esrar içemeye, yolunu bulmaya gelirler ara sıra. Bitirimhaneci, uzlaşmanın kurallarına göre ağırlar onları. Bu tip memurlar sevilir. “Erkek adamdır”, “kıyakçıdır”, “delikanlıdır”, “başka memurlara benzemez” gibi sözlerle övülürler. Arpacılar, tufacılar, her türlü kanunsuz yol çocuklarıyla, sözde kanun adamları aynı çatının altında aynı havayı birlikte solurlar. Geçici de olsa tufacı tufacılığını, polis de polisliğini tatil eder. Ama güngörmüş kanunsuz yol çocukları, bir masada içki içtikleri polislerin en acımasız dayacağını yiyenler iyi bilirler ki; “polisten dost olmaz.” Bitirimhaneden ayrılırken, bitirimhaneci ceplerine para koyar bu “iyi” polis abilerin. Bazı geceler de karakola rakı, tavuk gönderilir. “Karakolu bağlamak”, “karakolu kafaya almak” denir buna. Kafaya alınmış karakol kahvelerde, bitirimhanelerde kumar oynandığını, esrar içildiğini, satıldığını bilir. Aranan tufacıların, arpacıların, kanunsuz yol çocuklarının oralara gelip gittiğini de bilir, göz yumar. Bunun adı “kıyakçılık”tır. Gerçeği ise, avantadan pay alıp uzlaşma. Uzlaşma, arananlar listesi için “yukarıdan” gelen baskılarla sarsılır. Arananlar, uygun bir dille bitirimhanecilerden istenir. İşte şimdi, değer ölçüsü sayılabilecek bir sınavla karşı karşıyadır bitirimhaneci. “Sağlam bir delikanlı” ise, kimseye adam vermez. Arananlara da haber salar, “kulaklarını deler” uyarındır onları. Yok, “yaramaz” biriye, karakolla arasının bozulmasından tırsıyorsa, kendini temize çıkartacak bir numarayla arananı verir. Kısa zamanda adam verdiği duyulur, duyurulur. Böyle durumlarda, kanunsuz yol çocukları o bitirimhaneden ayaklarını keserler. “Güvenilmez,” “ispiyoncu” diye akıllara yazılır, saygınlıkları yiter. Adı yaramaza çıkar, her geçen gün artan sayıda düşman kazanır. Bu nedenlerle kendini taşımak isteyen bitirimhaneciler, polisleri, karakolu, şubeyi karşılarına alma pahasına da olsa adam vermezler. Bu kez de karakolla, şubeyle araları iyice açılır. Bu tip bitirimhane sahipleri çevrede

sevilirler. Mahalle, yaşlısı genci, kadını erkeği onlara destek olmak için her türlü yardıma koşarlar. İş, gizlilik kurallarının bütün gerekleri yerine getirilerek sürdürülür artık. Bitirimhanenin yeri değiştirilir. Bitirimhane de bir gecekonduydu zaten. Sokaklarda, pencerelerde, bitirimhane yakınlarında, kapısında gözcüler olur. Bu gözcülere “erkete” denir. Kumar sabahlara dek sürer, esrar içilir.

Yaz günleri Çiçin neşeli olur. Kışın çamuru, yazın tozu toprağı ünlüdür. İki açık hava sineması vardır; birinin adı Sefa, diğerrinin Bahar’dır. Halkın tek eğlence yeridir buralar. Çor çocuk doluşurlar; ayçiçeğı, kabak çekirdeğı, gazoz... Sürekli yerli film oynatılır.

Sinemaya gitmeyenler, evlerinin önüne kilim, sava, hasır, çul sererler, minder atıp, otururlar. Hemen hemen her evin pilli bir pikabı vardır. Pikap ve radyo evlerinin en gözde eşyalarıdır. Âşık türkülleri çalınır, özellikle de Alevi türkülleri çok sevilir. Alevi-Sünni ayırımı zaman zaman kavgalara neden olur, tartışmalar büyür; “Kürt ne bilir bayramı hor hor içer ayranı, bunlar namaz kılmazlar, camiye gitmezler, bunların kestiğı yenmez, mundar olur, pis, kıllı Aleviler, ana-bacı tanımazlar bunlar, mum söndü mü Ali’ye Allah derler, Ali’ye taparlar” gibi baskılar, küçümsemeler, kırgınlıklar sürer.

Kapı önü sohbetleri, Çubuk Şarabı, esrar içilerek, geç saatlere dek derinleştirilir. Yorgun düşen, uykusu gelen kapı önüne serili döşeklere uzanır, genellikle de damlarda yatılır.

Çiçin’de yaşamın gecesı gündüzü yoktur. Kömür depolarına, hale, at pazarına işe çıkan at arabaları sabahın beşinde uyuyanları uyandırır. Atların çingırakları, tekerlek takırtıları, çöplüğe mal toplamaya gidecek çocuklar; tornetleri, sırtlarında tenekeleri sokaklara dökülürler. Çiçin, yeni bir güne güneş doğmadan uyanır. Yeni gün kimleri kelepçelere bağlayacaktır bilinmez... Yeni gün, Çiçinlinin önüne uzatılmış bir tombala torbasıdır.

Yadsınmaz bir gerçek; Çiçin, yokluğun, yoksulluğun yarattığı çeşitli sıkıntıların ve kaçınılmaz sonuçlarının, suç ve

suçlular bataklığının Başkent Ankara'daki adıdır. Her kentin Çinçin'e benzer bir mahallesi vardır. Çinçin hırsızlıktır, gasptır, soygundur. Çinçin esrardır, haptır. Çinçin içkidir, kumardır, fuhuş ve cinayettir. Çinçin kabadayılık, her türlü kanunsuz yol, her türlü acı, işkence, kin ve nefret demektir. Çinçin, sindirimi güç aşağılanmaların, eşitsizliğin, umutsuz çırpınışların ve sürekli yenilgilerin, haksızlıkların kendisidir. Çinçin devlet yöneticilerine güvensizlik, adı açıkça söylenmeyen düşmanlık duygularının toprağıdır.

Çinçinli çocuk, avını yutmaya hazırlanan ağzı açık bir timsah gibi, acımasız ve katı kurallarla kuşatılmış bu ortama doğar. İlk haykırışı, akıldan çıkmaz o ilk ağıtı boşa değildir. Peşin acılar toprağına düşmüş, yeni acılar üretecek bir tohumdur çocuk. En ilkel sağlık önlemlerinden bile uzak, bir kedi, bir köpek yavrusu gibi, adı bilinmeyen çeşitli hastalıklarla boğuşarak, annesinin kuru memesini ısrarla, bilinçsiz bir öfkeyle emer. Çamurun, çirkefin içinde, besinsiz ve bakimsizdir. Çinçin'in hatır tanımaz koşullarını yenmeye çalışır. Sinek, pislik, açlık ve bilgisizlik, kendi potasında, kendine özgü kurallarla yoğurur onu. Çok engelli yaşama barajını aşamaz çoğu, aşanlarsa ince bacakları, şiş karınları, hastalıklara karşı dayanıksız bedenleriyle, sık sık ölümün sarsıcı, soğuk solugunu duyarlar. İnce hastalık, üşütme, karın ağrısı, baş ağrısı çinçinlileri mezarlığa çağıran adı bilinmedik bir yığın hastalığı ifade eder. Batıl inançlar, kocakarı ilaçları, muskalar, tütsüler, kurşun dökmeler tek sığınaklarıdır. Çoğu, çağdışı o karanlık sığınaklarda boğulur kalır, gün ışığına ulaşamaz. Ölüm her zaman iç sızlatan bir türküdür; ağıttır, dövünmedir, sonu yenilgiyle biten umutsuz bir isyandır.

Ölüm oranı oldukça yüksektir. Çinçin'de, vurma, vurulma, cezaevi, kaçaklık, hastalık, esrar, hap, polis... Yine de tüke-temezler, tükenmezler. Doğal ayaklanmanın yasaları sürekli gündemdedir. Ayaklanan "babayı yer." Kalanlarsa, daha da dayanıklı olurlar. Her türlü zahmeti denemiş Çinçinli çilekeş kadın, çok çocuk doğurarak ilkel bir öfke ve inatla, ölüme

karşı kinle direnir. Çinçinli erkek çok karı alarak, çok çocuk yaparak inatla bu savaşa katılır. Kısır kadın meyve tutmayan ağaca benzer ama tek fakla, çünkü o aşı da tutmaz. Kısır kadın evin çorak, verimsiz toprağıdır, yasıdır, yüz karasıdır, kovulur.

Çocuğun erkeğı geçerlidir. Kız doğuran kadın, her türlü aşağılanmalara uğrar, onuru incitilir, kimi zaman da kocasınca dövölür. İkinci çocuğun da kız olması durumunda, bilir üstüne kuma geleceğini. Üçüncü çocuk evde kalıp kalmayacağını belirler; çoğunlukla kovulur ya da yeni kumalarının hizmetini görmeye razı olarak evinde kalır. Yetenekli, becerikli ise, evin yöneticisi durumuna yükselir zamanla ve bir çeşit kaynanadır artık.

Erkek çocuk coşkun, doyumsuz bir sevinçtir... Onur getirir, övünç getirir. Baba şişinerek içer, gücü oranında içirir, kabına sığmaz, kubarır. Halay çekilir, keman darbuka çalınır, silah atılır.

Çinçinli çocuk, yürümeye başladı mı, kefeni yırttı sayılır. Sokağın malıdır artık. Yarı aç yarı çıplak, hastalıklı, dayanıksız cılız bedeni sokağın çeşitli sınavlarıyla karşı karşıyadır. Kimileri kızıl, kızamık, kızamıkçık gibi en basit çocuk hastalıkları sınavlarında bile takılır kalırlar. Geçebilenlerse biraz daha alışır mikroplara, bağışıklık kazanırlar.

Sokak, Çinçinli çocuğun anaokuludur; zarboyu, cibeğı, esrar kokusunu, mahallenin ünlü kabadayılarını, tufacılarını, kumarları, çocuk kumarlarını sokakta tanır. İmrenme ve hayranlık duyduğu örneklerle sokakta karşılaşır. Çok küçük yaşlarda her türlü kanunsuzluğun doğal tanığı olur. Beş yaşlarında cıgara içmeyi öğrenir. Harçlığı olmadığı için “kefal” avlamaya çıkar. Bulduğunu yakacak kibriti yoksa cıgara içen birini izlemeye koyulur ta ki atılincaya, izmaritli dudakları yanınca ya dek içer, sonra da kefalini yakar onunla. Topladığı izmaritlere, babası, annesi, anneleri ve kardeşleri de ortak olur çoğu zaman. Filtreli kefal bulursa şişinir, filtreli kefal “piyango”dur.

Çinçinli çocuk, trolleybüsü, treni, akıl şaşırtan yükseklikteki binaları, boyalı kadınları, mini etekli kızları, iyi giyimli

güzel çocukları, süslü vitrinleri, kömür toplamaya, mal toplamaya çıkan kendinden büyük çocukların, kardeşlerinin ardına takıldığı zaman görür. Çinçin sınırının ötesi büyülü, başka bir ülke gibidir. Çocuk bilinci kımıl kımıl kımıldar, en kaba çizgileriyle ayrıcalıkları sezer, kimlerden korkacağını, kimlerden sakınacağını bilir artık. Her şeyi deneyerek, bedelini ödeyerek, acısını etinde kemiğinde duyarak öğrenir. Çinçinli çocuklara özgü içgüdüğü gelişir, derinleşir ve mayası kin tutmaya başlar.

Yaşı gelince, annesi bir teneke verir oğluna. İmrendiği bir şeydir bu. Artık onun da, omuz kısmına gelecek yerleri bezlerle beslenip kalınlaştırılmış ipleri olan bir tenekesi vardır. Kollarını iki yandan geçirince sırt çantasına benzer. Çocuk, kömür toplamada ilk acemilikleri yenip de mal toplayacak duruma gelince, baba oğlunu sevindirir; Tekerlekleri demir marmaradan tahta bir araba alır ya da yapar. Bu arabaya “tornet” denir.

Torba, teneke, tornet; çocuğun geçime katkısının ilk araçlarıdır. Her sabah erkenden, kızılı erkekli çocuk gruplarıyla kömür toplamaya, mal toplamaya çıkar. Erken gitmek zorundadır. Çöpçüler çöp bidonlarını boşaltmadan yetişmelidir. Geç kalırsa ne kömür ne de mal bulabilir. Kimi zaman da kapıcıların hışmına uğrarlar; dayak yerler ve kapıcılardan sakınmak gerekliliğini öğrenirler.

Çinçinli çocuk ekmeğini, zengin çevrelerin çöplüğünde arar. Ağaç ya da ince demir bir çubukla çöp bidonlarını karıştırır, yararlı gördüklerini alır. Ekmek bulursa yer hele de jelatinlere sarılı bayat tost ekmeğine bayılır. Kemik bulursa et kalıntılarını kokusuna, ekşimiş tadına aldırmadan kemirir. Beğenmediklerini de kendileriyle çöpe çıkan köpeklerine atar.

Çöplük, heyecan veren derin bir hazinedir... Yürek hoplatan sevinçler, umutlar, düşler yeşertir. Beklenmeyen şaşırtıcılıkta şeyler bulacağı sanısı yüreklerinden hiç ayrılmaz çocukların. Karıştırdıkça yanlışlıkla, farkına varılmadan çöpe atılmış değerli şeyler bulacaklarını kurarlar; altın yüzük, küpe, bilezik...

Yapış yapış olmuş artıkların pis kokusu etkisizleşir. Kömürden başka, ekmek, gazete, kâğıt parçaları, ilaç şişeleri, alüminyum kapak-kutu, konserve kutuları, cam-şişe kırıkları, bakır tel, kurşun kırıntıları, her türlü madeni eşya parçaları... Kapıcıların ve atanların hayırseverlik eleklerinden geçmiş, işe yaramazlığında karar kılınmış eski ayakkabılar, pantolon, gömlek ve benzeri giyecek eskileri, düğme, sakata ayrılmış kör topal çatal kaşık gibi şeylerin her biri günlük sevinçlerin, günlük ekmeğin birer küçük parçasıdırlar. Her artığın bir alıcısı, bir isteklisi vardır çünkü.

Bazen de, beklemedikleri şeyler olur, hayırsever insanlar çıkar karşısına. Ekmek, para, eski giysi, açılmamış konserve verdikleri olur. Kimi varlıklılar da kovar, döver, bir bahaneyle karakola teslim eder onları.

Çinçinli çocuğun gözü çöplükte açılır. Aklı işlerlik kazanır, girdisi çıktısıyla çeşitli yerler öğrenir, ufku genişler. Varlıklıları çöplük aracılığıyla daha yakından tanır. Onlara duyduğu yabancılık ve ürküntü bu süreç içinde duygusal kine dönüşür. Onların günlük tüketimlerinin, çöplüklere atılan artıklarının ekşimiş kokusuna, tadına ortak olur. Zengin çevrelerin çöplüğü bile Çinçinli çocuklar için bulunmaz bir nimettir. Aynı zamanda her parça, her artık Çinçinli çocuğun ileride çalacağı şeylerin ilk öğreticileridir. Onlara duyduğu kin ve nefret bu küçük artıkların izinde büyür, derinleşir.

Topladıklarını niteliklerine göre ayırır; kömürü eve götürür çoksa, kalaycılara, ayakkabı onarıcılarına, bitirimhanelere satar. Giyecekgyilleri anne ayırır. Bunları yıkar, temizler, onarır, söker, diker, giyilecek durumlara sokar. Hele aralarında Amerikan damgalısı varsa bol bol övünür.

Toplama işleri gruplarca yapılmışsa –ki çoğunlukla böyledir– toplanan mallar hurdacıya satılır, alınan para eşitlik ilkesine göre aralarında bölüşülür.

Dört beş hurdacı vardır Çinçin'de; cam kırıklarından, ekmek artıklarından tutun da, teneke, bakır tel, kurşun parçalarına varıncaya, toplama olsun çalıntı olsun hepsini kiloyla

alır. Saat, mücevher, radyo, pikap, teyp ve benzeri şeyleri de “zuladan” evinde alır hurdacı.

Hurdacı, deneyim sahibi uyanık çocuklara biraz daha büyük, çekimi kolay bir torneti bedava verir. Adı yardımdır bunun, karşılığı bağımlılıktır. Çocuk, çaldıklarını, topladıklarını –ki bunlara “mal” denir– torneti bedava veren hurdacıya taşır, başkasına götüremez.

Çocuk “mal” toplamaya alışınca, kömür işini bırakır ya da varsa, küçük kardeşine devreder işi, onu yetiştirir. Kendisi bu aşamayı başarıyla geçmiştir çünkü.

Artık para kazanır durumdadır, kefal yerine “açık” içmeye başlar. Açık, tek tek satılan cıgaranın adıdır. Üçüncünün teki beş kuruştur, onları da kefal alışkanlığıyla sonuna dek içer.

Mal toplamada gözü iyice açılan, nelerin kolayca satılabileceğini öğrenen çocuk, bir adım daha ileri atar. Önce kömürlükleri soymaya sıvanır. Buna “kömür patlatma” denir. Kömürlük patlatma tufacılığın ön adımları sayılır. Kapı açma, kilit kırma, duvar aşma, duvar delme, soğukkanlı olma eğitimi görür doğal yaşamı içinde. Genellikle kömürlüklerde, çöp tenekelerinden topladıklarının sağlamlarını toplu olarak bulur. Örneğin; kırık cam yerine sağlam şişeler, eski ayakkabılar yerine, atılmayıp da kışa ya da yaza kaldırılmış ayakkabı, çizme, bot gibi şeyler bulur. Mal toplama ile hırsızlama işi ilk başlarda birlikte yürütülür. Gün gelir ki, geçiş döneminin işleriyle yetinmeyen çocuk, sonunda çöp tenekelerini çalmaya başlar. Çöp tenekelerine “lokum”, çalıcısına da “lokumcu” denir. Lokumları birer liraya satar çocuk.

Çaldıklarına göre isim alır çocuklar. Bakıra “kırbık”, bakır çalana “kırbikçi”, çinkoya “çinkiş”, çalana “çinkişçi” denir. Çalmayı iş edinmişlere toptan “tufacı” denir. Tufacılar da, seçtikleri iş ve iş biçimlerine göre kendi aralarında sınıflandırılırlar; Kaldırımcı, açık kaldırımcı, açık pencereci, ev işçisi, mağaza işçisi, bakkal işçisi gibi. Bakkal işçileri, elden çıkartması kolay olduğu için genellikle tekel mallarını; cıgara, rakı, şarap ve benzerlerini çalar, anlaşması olan bakkallara götürürler.

Hurda çalmaya çıkan çocuğa ya da tufacıya işe çıkarken “nereye?” dersin, “yoluna bakmaya” ya da “yoluna çıkıyorum” der.

Tufacının hedefi iyi bir ev işçisi, iyi bir mağaza işçisi olmaktır. Bu aşamaya ulaşınca dek adım adım cesaretini, ustalığını geliştirmek zorundadır. Usta tufacıların deneyimlerinden dersler çıkartır, onları can kulağıyla dinler. Bilmediklerini de cezaevlerinde öğrenmeye çalışır. Usta tufacıların yanında yoluna çıkar yol, yordam beller. Bu ustalar, çevrelerine topladıkları üç beş yeni yetmeyi yetiştirir. Yeni yetmeler ustaları için çalarlar, Kendileri de küçük bir pay alırlar. Kimi ustalar yakalanmaları durumunda suçu yeni yetmelerin üstüne ykar. Her işte olduğu gibi tufacılığın da çıraklık, ustalık dönemleri vardır. Teneke, bidon hırsızlığı, yani “lokumculuk” ve çinko hırsızlığı; “çinkişçilik”, “kömür patlatma” geçici olur. “Kırbikçilik” taa direklerdeki bakır tellere dek uzanır.

Çocuk “tufacı” olmuştur artık. Gördüğü her şey bu açıdan değerlendirilir. Yoluna çıkan Çinçinli için uyanıklık, tedirginlik, korku ve cesaret, inanç ve kuşku sürekli nöbettedir. Lağım çukurlarının demir kapaklarını, çeşme musluklarını, kurşun boruları, Jont kapaklarını fırsatını bulduğu an çalar. Önce kaldırım işine koşar örneğin; terminallerde uygun bulduğu valiz, çanta, naylon torba, paket ve benzeri şeyleri yürütme işlemine “kaldırım işi” denir. Valiz ve benzeri şeyler yol üstünden, sokak kapısı önünden, dükkân önünden alınırsa “açık kaldırım işi” olur. Bu tip işler tufacılığın en basiti, en kolayıdır. Kırk beş günden, üç aya kadar ceza verilir. Bu nedenlerle tutuklanıp cezaevine girenler çoğu kez, yatmışlıkları göz önüne alınarak, ilk duruşmalarında salıverilirler.

Kaldırım işinden sonra, açık pencere kollanmaya başlanır. Bu aşamada tufacıya işini sorarsan, “açık pencereye koşuyorum” der. Açık pencerecilik yaz işidir. Gecenin sabahlaştığı, gecenin şafağa durduğu an, uykunun en koyu, en tatlı olduğu anlarda perdeler sabah yeliyle kıpır kıpır oynar. Açık pencere, karşı durulmaz bir çekicilikte çağrı demektir geri çevri-

lemez. Sessizce, bir kedi esnekliğıyle pencereden süzölünür, usul usul, özenle araştırmalara girişilir. Uyuyanları uyandırmadan değerli, taşınabilir, “yükte hafif, pahada ağır” ne varsa para, mücevher, kaçma durumunda engel yaratmayacak şeyler alınır. Bunlar da hurdacıya gider. Bu tip mallar için alışveriş dükkânda değil, hurdacının evinde olur. Malın değerini hurdacı biçer, bin liralık mala en çok iki yüz elli lira verilir.

Tufacının çeşitli nitelikte malları çalabilmesi, pazarının genişliğine bağlıdır. Bu yüzden yeni alıcılar araştırır, sonunda da bulur. Kuyumcu, eskici, ayakkabıcı, kumaşçı, bakkal; televizyon, radyo, teyp gibi malları satan mağazalar. Alıcı bulamazsa çalamaz tufacı, malı elinde kalır. Tufacının suç ortaklarıdır alıcılar. Bu tip işlere karışmış insanlar için dükkân, faturalı mallar, çevre, tabela, sivil ticaret, kanunsuzluğun örtüsü olurlar. Asıl kazançlarını hırsızlık mallarından sağlarlar. Hırsızlık mala “dızo mal”, hırsıza da “dızo” derler.

Tufacılar içinde ev işçileri, özellikle de mücevherler bulabilenler, çevrelerinde saygınlık kazanırlar. Ev işi gündüz ve gece yapılabilir. Gündüz işinin cezası daha az fakat daha zor ve daha tehlikelidir.

Ev işçisi gündüzleri gezer, kafasına uygun yerler arar, seçtiği yerin girişini çıkışını öğrenir, işi nasıl uygulayacağını tasarlar. Saptanan yeri kollamaya başlar. Özellikle evde kimsenin bulunmadığı saatler seçilir. Evin boş olup olmadığını iyice anlamak için kapının zilini bir konuk gibi, önce kısa, sonra da uzun uzun çalar. Buna “zilleme” denir.

Kapı, kilit açmakta ustadır ev işçisi. İskarpela, levye, tornavida, maymuncuk iş araçlarıdır. Soğukkanlı ve cesurdur, eli çabuktur, neyi nerede araştıracağını bilir. Her başarı onu biraz daha eğitir, biraz daha kinlendirir. Evine girdiği insanları tanıyorsa, onları hiç unutmaz, onlarla ilgili haberlere ilgi duyar.

Mağaza işçileri tek çalışmazlar, işin ağırlığına göre sayısı değişen yardımcıları olur. Kimi zaman iş; kamyonet, araba, otomobil gibi araçları gerektirir. O zaman yüksek ücretle tufacılarla çalışan şoförlerden biri bulunur ya da gerekli araç çalınır.

Çalınan mallar daha önce konuşulmuş, adı belli alıcıya götürülür. İş büyükse Ankara'daki "dızo mal" İstanbul'a, İstanbul'daki Ankara'ya, İzmir'e taşınır. Dızo mal her zaman değerinin çok çok altında işlem görür.

Mağaza işçiliği küçük çapta soygun demektir. Tufacılar, bir kısım insanlara zarar verirken, bir kısmını da hızla zenginleştirirler.

Mağaza işçiliğinin bir çeşidi de, kadınlı erkekli ortaklaşa, gündüz gözüyle yapılır. Beş kişilik, yedi kişilik gruplar seçilen mağazaya girerler. Özellikle kış günleri erkekler paltolu, kadınlar şalvarlı ve mantoludurlar. Bunlardan biri ikisi "dümene" durur, birtakım istekler ve sözlerle satıcıları oyalarken, diğerleri kaput aralarına, şalvar içlerine uygun buldukları eşyaları yerleştirirler.

Çocuk, tufacılığı değil de, yetenekleri uygunsa arpacılığı yani yankesiciliği de seçebilir. Bunlara, "arpacı", "kafti", "kaf" gibi adlar takılır. Önce Pazar yerlerinden işe başlar arpacı adayı çocuklar. Ailesi, gereken bilgilerle donatmış, eğitmiştir onları. Zamanı gelince de sınav için yoluna çıkartılır. İlk işlerinde çocuğun çevresinde gözleyicileri, denetleyicileri vardır. Uçmaya başlayan yavru serçenin çevresinde cıvıldaşan anaç kuşlar gibi.

İlk deneme alanı pazar yerleri, ilk kurbanlar kadınlardır. Pazar telaşı, kalabalığın sürekli çalkantısı içinde kadınların manto ceplerinden cüzdanlarını, küçük para çıkınlarını çeker çocuklar. Bunlara "cine işçisi", "gaco işçisi" denir. Çaldığı paraya "çaldım" demez "kafledim" der. Cüzdana "çarık" denir, paraya da "fitik", "kene".

İlk heyecanlar aşılmış, az da olsa el bir hafiflik, bir ustalık kazanmıştır. Şimdi otobüsler, trolleybüsler, duraklar sıradadır. Herkes omuz omuzadır. Yaslanmak, sürtünmek, kerkenmek olağandır hatta o sıkışıklık içinde kaçınılmazdır. Otobüse, trolleybüse her durakta yeni insanlar katılır; inenler, binenler... Arkalardan, incekleri duraklara yaklaşanların itişmesi başlar. Bu tantana içinde uygun cepler usul usul yoklanır. Ceketin

yan cebinden alırsa, “foradan aldım”, “foradan yedim” der. Pantolon cebine “bacak” denir. “Sağ bacadan iş koydum, sol bacadan iş koydum...” Pantolon arka cebinin adı da “tiiz”dir.

Arpacının da dümencileri olur. Parası çarpılacak adamın önünde, sağında solunda dururlar. Arpacının yoklayan, iş tutan elini örtecek, işini kolaylaştıracak biçimde değişik yerler seçilir. Parası çalınan adama “keriz”, “avel”, “merik” gibi adlar takılır.

Günler günleri, işler işleri kovalar. İş arpacıyı, arpacı işini geliştirir. Arpacı her koşulda ve yerde, kurbanını rahatlıkla avlar duruma gelir. Artık usta bir arpacı olmuştur.

Çinçin’de yaşayanların çoğu kadın olsun, erkek olsun; mahkemelerde, karakollarda, yargıçların, savcılarının, polislerin karşısında ezik, başları önünde durduklarından, cezaevlerinde süründüklerinden, babalar, anneler, çocuklarının da kendilerine benzememeleri için içten, fedakârca bir çaba gösterirler. Okul onların gözünde, çocukları adına kurtuluş anlamı taşır. Okuyup, “adam” olmaları için dişlerinden tırnaklarından arttırdıkları paralarla, çocuklarının okul giderlerini karışlamaya çalışırlar. Oysa çocuk o ortamın içinde, daha okul sıralarındayken yalanın tiryakisi olur. Hırsızlık, arpacılık denemeleri zenginleşir. Öğretmenlerin istediği çiçekler, bekçiler uyutularak mezarlıktan çalınır. Bekçiler yakalarsa dayak yerler. Okul kantini önünden simit, bisküvi, şeker çalınır. Arkadaşlarının defterini, kalemmini, silgisini çalarlar. İpe bağlanmış küçük mık-natıslarla ceplerinden para çekerler. Sık sık arama olur sınıfta, kaybolanları bulamazlar. Kalemine, silgisine kumar oynarlar çünkü Çinçin sokakları, Çinçinli çocuğun anaokuludur... Ve kanunsuz yol, yaşamın bütün çekiciliği, bütün özlemleriyle onları kucaklar, bağrına basar. Erişilmesi güç yüzlerce istek, kanunsuzluk mayasını çocuk bilinçlerinde günden güne kökleştirir, kanunsuzlar kitlesinin ayrılmaz bir parçası durumuna getirinceye dek eritir. Sübyan koğuşları, islahevleri, cezaevleri onlarla dolar. Ve kara kaplı yasa kitapları, kara cüppeli yargıçlar, savcılar, avukatlar, polis copları, falakalar, cereyanlar,

cezaevi müdürleri, az sırmalı çok sırmalı gardiyanlar, demir kapılar, taş duvarlar, karanlık ve nemli hücreler, kelepçeler, zincirler, prangalar ve idam sehpaları onları bekler. Kanun ve kanunsuzluk toplum ananın ikiz çocuğudur. Toplum ana, kendi doğurduğu yasalarla, mülkün temeli olan adaletle, kendi doğurduğu işkenceler, silahlar ve cellatlarla karşı durmaya çalışır...

Eski bir tufacı anılarında şöyle diyor:

“Sene 1955. İki ayrı ev soymaktan yakalanıp malum falaka. Nezaretleri gördükten sonra adliye ve tevkif. Bizi cezaevi arabasına ikişer ikişer kelepçeleyerek bindirdiler ve cezaevine geldik. Aramalar, kayıtlar, saç kesmelerden sonra çocuk koğuşturulan dördüncü Koğuş’a verildim. Bura bir ıslah yeri değildi. Suçluları buraya ıslah olsunlar diye değil, ustalaştırılsın, içi nasır gibi kinle dolsun diye atıyorlardı. Çoğu yapmadığı suçlardan yatıyordu. Ve hepsi de birbirlerine hırsızlığın taktik yönlerini öğretiyorlardı. Kimi, yapmış olduğu bir yığın suç varken şubede ve karakolda dayığa dayandığını ve okumadığını anlatıyor, kimi de iki suç işlemişse yapmadığı hâlde on suç daha üzerine almak zorunda bırakıldığını anlatıyordu. Polisçe önemli olan bu gibi ufak suçların gerçek faillerini bulmak değildi. Onlar bu gibi suçlara bir suçlu bulunsun da, bu ister Ahmet, ister Mehmet, isterse Yılmaz olsun. Önemli olan karakol ceraimlerinin azalmasıydı. Hâkimler de ikrar ve yer gösterme zabıtlarına dayanarak ceza veriyorlardı. Kimin, kimden haberi vardı ki? Bir insana suçsuz olduğu hâlde 493/1’den üç yıl veriyorlardı. Bu üç yıl sırf ikrara ve yer gösterme zaptına dayanıyordu. Gerçek şöyle cereyan ediyordu: Bir ev veya bir dükkân soyuldu değil mi, buranın sahibi hemen karakola müracaat ediyor. Polisler gelip keşif yapıyorlar ve gidiyorlar. Nereye gidiyorlar? Karakola gidiyorlar. Ceraim defterine falan mahallede, filan numaralı eve kapı veya pencereyi kırarak giren hırsız veya hırsızlar, şunu şunu çalarak kaçmışlardır. Kimdir bu hırsızlar? Meçhul!. Nerelidirler? Başka bir vilayetten gelip yapıp gittilerse? Polisçe bu sorular önemsizdir. Onlar

nasıl olsa bu suçta bir suçlu bulacaklardır. Onların eline nasıl olsa dayağa tahammülsüz bir kişi geçecektir. Ve geçer de, ama çalınan mallar bulunmazmış, o da önemsiz. O zaman zabıt şu şekil tutulur: Falan yerdeki eve girdim, falan odadan şunu, filan odadan da bunu aldım. Buradan aldığım eşyaları Etfaiye’de veya herhangi bir yerde tanımadığım, ancak görürsem tanıyacağım birine şu kadar paraya sattım. İfadem bundan ibarettir.” Altına bir imza. Tamam boku yedi.

Sübyan koğuşunda insanlıkla bağdaşmayan her şey vardı. Ustalar çıraqlara hırsızlığın tekniklerini öğretiyorlar, onlar da daha sonrakilere... Öyle yayılıp genişliyor bu suçlular.

Burada kaldığım on ay içinde çocukların Beşinci ve Sekizinci Koğuşlarda yatanlardan esrar aldıklarını, hap aldıklarını ve içtiklerini gördüm. Erkeğin erkekle seviştiğini gene ilk burada gördüm. Hepimiz ikişer kişi yatıyorduk. Y.D., Ö.Ç., F.Y. ve buna benzer birçok ibneyi her gün birkaç kişi düzüyordu. Ve bu durumlar o kadar olağanlaşmıştı ki, isteyen bu ibnelerden birini alıp tuvalete veya ambara götürüyordu. Buna benzer birçok durumlar olabiliyordu. Bu şartlar altında on ay yattım. Şimdi daha tecrübeli hissediyordum kendimi.

On ay sonra tahliye olmuşum. Annemler kapıdan aldılar beni. Onlarla eve dahi gitmedim. Cebimde otuz beş pusula vardı. İçeriden, görüşü gelmeyen çocuklar vermişti. Onları yerlerine dağıtmam gerekti. Bu nedenle annemden yirmi lira aldım ve on iki saate kadar geleceğimi söyleyerek ondan ayrıldım. Üzerimdeki emanet pusulaları sahiplerine verdim ve doğru mahalleye gittim. Çiçinbağları... Eşeklerin anırdığı, çıplak ayakla çocukların çamurlar içinde gezdiği mahalleme gittim. Çiçin Dört Yol’a ulaştığımda, bizden büyük külhanbeylerin kahvenin yan tarafında içki içtiklerini gördüm. Hemen sırtımı dönüp, boynumdaki kravatu çıkardım ve yürüdüm. Beni tanıyanlar geçmiş olsun diyorlardı. Ben de daha ayrı bir yürüyüş, daha başka bir sesle ‘sağ olun’u yapıştırıyordum. On ay cezaevinde yatmışım. Bu bana bir güç, bir güven, karşımdakilere de bir ürkeklik, bir hayranlık veriyordu belli. İşte böyle bir

mahalleydi benim mahallem; Adam vurmak, hırsızlık, esrar içmek, kumar ve oğlancılık. Bunlar normaldi. Çin'in'de en iyi çalan, en yüce olurdu. Çalışan çocuklara pısırik derlerdi, küçümsenirlerdi. Onlar da bizi görünce, ya annelerinin çağırıldığını bahane ederek evlerine kaçarlar ya da bizden birkaç tokat ve tekme yerlerdi.

Geçmiş olsun, sağ ol faslı ve şarapları yudumluyoruz. İçtikçe kanlar kızışıyor. Ve hemen başlıyoruz plana; nereyi sosyalım? O seneler Yenimahalle yolunda bir nafia var. Orada bir yığın şamrel varmış Kamyon veya taksi tekerleğinin içi. Oraya gitmeyi kararlaştırıyoruz. A.G., L. Ve ben. L.'nin bir at arabası var. Malları onunla getireceğiz. Ve eve dahi gitmeden o gece işi bitiyoruz. Her birimizin payına üç yüzer lira düşüyor.”

Çinçin'in Çalışkanlar Mahallesi de, iç içe girmiş yoksul gecekonduyla doludur. Bir evin damından, diğer damlara geçilebilir. Evlerin bir kısmı da, eskiden kalma bir kireç ocağı ile bir taş ocağının üstüne kurulmuştur. Karşıdan bakıldığında ha uçtu, ha uçacak gibi gelir, insana ürküntü verir. Bu evlerin onarım işleri hiç bitmez. Her zaman yapılması gereken bir yanları vardır. Her yılın sonbaharında, yağmur akıntısını önlemek için damların çorakları yenilenir, dam loğlanır. Kapılar, pencereler onarılır, duvarlar sıvanır. Ev kışa, zorlu kış günlerine hazırlanır.

Mahallenin gençleri Çalışkanlar'ın son durağında toplanırlar. Burası dört yolun birleştiği küçük bir alandır. Alanda iki bakkal, hoparlörleri ile mahalleye türküler yayan iki kahve, bir berber, bir de atlara yem ve saman satan bir dükkân vardır.

Alana, aşağı yukarı saatte bir belediye otobüsü gelir. Bentredesi'nden de dolmuşlar işler. Yeni Dört yol'a çıkan yol, yarı asfalt bozuk bir yoldur. Siteler'e gideni topraktır. Asri Mezarlık'ın önünden geçeni asfalttır yalnız.

Asri Mezarlık, özellikle yakın evler için kazanç yollarından biridir. Mezar sahipleri, mezarlarının bakımı için buradakilerle anlaşır; para, eski giyecek, yiyecek verirler. Her mezardan sorumlu olan aileler vardır. İşleri mezarlığı sulamak, otlarını temizlemek, çiçeklerini korumak, görüş günleri mezarlık sahiplerinin kapıda bırakılan otomobillerini beklemek, gerekirse yıkamaktır.

Çocuklar, kadınlar, yaşlı erkekler, yaz-kış merakla ölü yolu gözlerler. Mezarlık görüşçülerini kollarlar. Elllerinde su kovaları, bidonlarıyla bahşiş koparmak için birbirleriyle yarış ederler. Paylaşamadıkları olursa kavga da ederler.

Her ölü onlar için sevinçtir. Ölünün zenginlik derecesi, sevinçlerinin düzeyini belirler fakat belli etmezler sevinçlerini. Kimi kadınlar ölü sahiplerinden daha çok ağlar, daha çok dövünürler...

Mezarlığın Çinçin yönüne açılan dört kapısından ikisi Çalışkanlar Mahallesi'ne bakar. Dini bayram günleri, bayrama yakın günler işler iyi gider. Görüşçüler çoğalır, çoğu fitrelerini buradaki yoksullara dağıtırlar. Böyle günlerde sarıklı, cüppeli, sahte hocalar türer. Elllerinde Kur'an, "nur yüzleriyle" kandıracak adam ararlar. Arpacılar, tufacılar, kapkaççılar tetiktedirler. Bekleyeni olmayan otomobilin, cant kapağından teybine, radyosuna dek her parçası çalınır.

Şimdi öyküsünü anlatacağımız Mustafa bu mahallede oturur.

ALFABENİN MUTLU ÇOCUKLARI VE ÇİNÇİN'İN ÇALIŞKANLAR MAHALLESİ'NDEN MUSTAFA

1

Açık kiremit rengi ince bir dal uzanmış, duman tadında bir göğün üstüne... Ve Mustafa'nın bugüne dek hiç görmediği, ne kuşları olduklarını da bilmediği iki güzel kuş bu yeşil yapraklı ince dala konmuşlar.

Boynuna narçiçeği bir kurdele bağlı, uzun kulaklı, beyaz karınlı, sırtı kara, sevimli bir köpek, kırmızı beyaz çizgili bir lastik topla, sevinçle, coşkuyla oynuyor.

Yeşil çayırarda iki çocuk var; biri kız, diğeri oğlan. Kız, cana yakın, güleç, al yanaklı, kısa kollu, açık mavi bir bluzu, mor üstüne duman mavisi çiçeklerle süslü bir etekliği var. Bir oğlan çocuğunun sağ yanına, ellerini kucağında birleştirmiş, dizleri üzerine oturmuş. Öylesine sevecen, sevgi akan, sevgi yayan mutlu bir bakışı, öylesine içten, ılık bir duruşu var ki... Mustafa'nın kanı kaynıyor ona.

Oğlan çocuğu da sağlıklı, o da güleç, o da al yanaklı, dertsiz, tertemiz. Yeşil çayırarda bir kitap açmışlar önlerine. İki güzel kuş; çocuklara alışkın iki güzel kuş, bir güzel köpek ve mutlu, uslu iki çocuk.

Mustafa, alfabenin ilk sayfasını baştanbaşa kaplayan bu resme, resimde yer alan her şeye imrenerek, iç geçirerek, özellikle de, o güzel kız çocuğunun karşısında, o oğlan çocuğunun yerinde olmak isteyen, erişilmez özlemlerle dolu bir yüzle bakıyor.

Alfabenin güzel çocukları gibi hiç olamadı Mustafa... Kız çocuklarıyla el ele tutuşup, ördeklerin, köpeklerin, ip atlayan, koşan, oynayan mutlu çocukların kendilerine özgü dostluğuyla dopdolu kardeş dünyayı hiç yaşayamadı, yakınına bile

varamadı. Kırmızı çiçeklerle donanmış çayırlarda gönül rahatlığıyla hiç koşmadı. Bu temellerden kaynaklanan özlemler, duygular, kendisi gibileri için yaşanılması olanaksız, gerçek dışı, aldatıcı düşler olarak yer aldı bilincinde.

Mustafa'nın annesi Fatma da, alfabedeki annelere benzermedi hiç. Becerikli ve sevecen alfabe annelerinin hazırladığı, ağız sulandıran, o güzel, o doyumsuz kahvaltı masalarında hiç kahvaltı etmedi, bal yiyemedi, süt içemedi Mustafa.

O sayfaların birinde, anne ve baba, mutlu bir sabah sofrasında, oğulları "Ali" üzerine sevecenlikle eğiliyorlar. Anne bal uzatıyor Ali'ye.

"Ali bak. Bal var. Bal ye, süt iç..." diyor.

O çocuklar kolalı beyaz yakalıdırlar. Düzgün, tertemiz siyah önlükler içindedirler. O çocukların güzel, edinmesi güç okul çantaları, güzel defterleri, çok güzel kurşunkalemleri, bakmaya kıyılmaz renkli kalemleri var. O çocukların ne burunları akıyor, ne de elleri soğuktan çatlamış, pütür pütür olmuş, ne başka bir şey... O çocuklar başka... O çocuklar, uyumadan önce annelerinin verdiği sütü içiyorlar. Kendileri için özel yaptırılmış ya da alınmış küçük, sevimli karyolalarında, renkli, güzel desenli battaniyeleri altında, beyaz yüzlü, yumuşak yastıkların, annelerinin sevecen, umut ve güven veren sıcak soluğuyla uyuyorlar.

Anne diyor ki:

"Ali, erken yat... Erken kalk."

Belki, çok güzel, içli, etkili masallar da anlatıyor o güzel anneler güzel, uslu çocuklarına.

O çocuklar erken uyandıklarında, geniş camlarından mavi gökyüzünü, sarı mavi yeşil mor boyalı bir kuşu ince bir dala konmuş görüyorlar.

"İşte kuş, cici kuş, cik cik cik öt, Güzel kuş."

Belli ki güzel kuş, arkadaş kuş anlıyor o çocukların dilinden, cik cik ötüyor.

Okula koşuyorlar... Okulları da bir başka, tanımlanmaz bir güzellikte bu çocukların. Her şeyleri başka, bambaşka... Eş

tutuyorlar, eş oluyorlar, okullarında zincir yapıyorlar, renkli krapon kâğıtlarından fener yapıyorlar, takıyorlar.

“Kaya bayrak asıyor, Ali top atıyor, Oya tutuyor.”

O çocuklar renk renk balonlara, bayraklara, “foter” şapkalı, iyi giyimli, kravatlı babalara sahip olmanın, trampet çalmanın, boru çalmanın eksiksiz sevinçlerini yaşıyorlar o sayfalarda. Babaları onlara güzel kalemler alıyor, güzel tutuyorlar, güzel güzel yazıyorlar. Derslerini de iyi biliyorlar.

Tavşan kardeşler, civciv kardeşler, güzel atlar var alfabenin o coşku aşılayan sayfalarında.

“Güle güle eski yıl. Hoş geldin yeni yıl,” diyen güzel, bilgili, ağırbaşlı çocuklar, oğullarına tahta atlar, kızlarına güzel bebekler alan, türlü türlü oyuncaklar alan babalar var. Tor-netleriyle, tenekeleriyle çöp bidonlarını karıştırıp cam toplayan, çinko, bakır, demir parçaları toplayan, topladıklarını ucuz ucuz hurdacılara satan, kefal içen, çıplak ayaklı, sıska çocuk resimleri hiç yoktur o alfabede. Hamallık yapan yorgun, çürümüş babalar, hizmetçilik yapmaktan eskimiş anneler, ablalar, falcılar, tufacılar, dilenciler hiç yoktur. Çıraklık yapan, kalfalık yapan, çöpçülük yapan pasaklı, hastalıklı dayılar, Gülistan Yengesi gibi otel temizlikçiliği yapan kadınlar hiç yoktur. Ali rıza Dayısı gibi kömür depolarında dolduruculuk, fabrikalarda işçilik yapan amcalar, abiler hiç yoktur. Su satan, gazete satan çocuk resimleri de yoktur. Çinçin’in, Yenidoğan’ın yoksul evleri, yıkılmamak için birbirine yaslanmış yoksul evleri, kömür toplayan kirli, hastalıklı, soluk yüzlü, şiş karınlı çocukları, bakımsız köpekleri, kedileri de yoktur. Hamallık yapan, kazandığı paraların bir kısmını ceviz oyununda kaybeden çocuk resimleri de yoktur. Daha doğrusu, o alfabeyi dolduran ne varsa, hepsi de yabancı, yadırgatıcı geliyor Mustafa’ya.

Annesi, babası, ilkokul birinci sınıfa giden tembel ve sü-müklü bacısı Zeycan da benzemiyordu alfabedekilere.

Saçları iyice dökülmüş Sünni bir arpacıya kaçan şaşı ablası Gülizar da...

Evleri de...

O kırmızı damlı, sarı boyalı evler... Bahçeli, geniş pencere, güzel perdeli, aydınlık evler... O evlerde bal yiyen, süt içen, ayrı yatak odaları, ayrı çalışma masaları olan sağlıklı çocuklar, kurdeleli köpekler, bakımlı, bol tüylü kediler...

Oysa Mustafa, yoksullukta, uyuzlukta birinci Çinçin köpeklerini, bakımsız, bir deri bir kemik kirli gecekondlu kedilerini bilirdi.

Kumbarası da hiç olmadı Mustafa'nın...

Bir sayfada; odun yüklü bir at arabasının yanında, iyi giyimli iki çocuk konuşuyor.

Ali olanı diyor ki:

"Kaya, biz odun, kömür aldık. Bize odun, kömür geldi."

Kaya da:

"Ali," diyor, "bizim evde odun var. Kömür yok."

Mustafa'ların evinde ne odun var ne de kömür.

Daha altı yaşlarının kış günlerinde çöplüklerden, demiryollarından yanmış kömür toplardı. Kömüre, oduna ayıracak paraları olmazdı. Bazı günler işleri rast gider, çok kömür toplardı. Tenekesini bir liradan, iki liradan berberlere, terzilere, ayakkabı tamircilerine, kalaycılara satardı mahalle aralarında. Koca koca adamlar, "bir kilo bıyıklarından bile utanmadan" on kuruş, yirmi kuruş daha ucuza almak için pazarlık ederlerdi Mustafa'yla. Eline geçen paranın bir kısmıyla akide şekeri alır, birazını yer, birazını da bacısına götürürdü. "Anam görmesin," derdi. Çok sevinirdi Zeycan... Zeycan'ı sevindirmek hoşuna giderdi Mustafa'nın, kıvanç duyardı. Artan paraları annesine verirdi. Söylemezdi, söyleyemezdi şeker aldığını çünkü duysa kızardı. "Benden habersiz bir kuruş bile harcamak yok," derdi annesi. Bir kez Zeycan'ın yanağını şiş görünce sormuş: "Ne var ağzında kız?" demiş. Zeycan şaşkınlıkla yutmuş şekeri, "Bir şey yok" demiş. İnanamış annesi. "Aç ağzını," demiş. Açmış ağzını Zeycan, çok korkmuş.

Mustafa'nın masal anlatan dedesi, mısır patlatan ninesi de

olmadı hiç. Bol saçlı, bol bıyıklı Ali Rıza Dayısı da hiç çiçek getirmedi evlerine. Kirvesi de.

Ya evlerine gelen konuklar?

Onlar da hiç benzemezlerdi “Kaya”ların, “Ali”lerin konuklarına. O konuk çocukları da, alfabedeki bütün çocuklar da, Hıdırlık’ın, Çinçin’in, Yenidoğan’ın çamurlu aralarında oynayan, istekleri yokluklarla boğulmuş, özlemleri bile sınırlı, yabancılardan ürken çocuklara hiç benzemezlerdi.

Kendisi gibi yoksul bir aile çocuğu olan, sonradan tufacılığı seçen bir arkadaşının, “Bu alfabede biz yokuz, bunu galiba zengin çocukları için çıkarmışlar,” dediğini anımsıyor üzülerek.

Kim o çocuklar? Çöp bidonlarında mal aradıkları Kızılay’ın, Kavaklıdere’nin, Çankaya’nın çocukları mı acaba?

İnce dalları kar tutmuş bir ağaca beyaz, kırmızı, mor, sarı, yeşil bir kuş konmuş yine. Bir pencereden alfabenin o güzel çocuğu, kuşlara ve çiçeklere özgü sevgisiyle, sevecenliğiyle bakıyor kuşa.

“Kış geldi. Hava çok soğuk. Rüzgâr esiyor.

Cik, cik, cik. A, kuş geldi. Gel cici kuş. Küçük kuş” diyor.

Mustafa’nın bildiği kuşlar, hep ürkek, tedirgin, korkak kuşlardı. Her an kötülük bekledikleri için insanlardan kaçan, çekingen kuşlardı. Kargalar, serçeler, sığırcıklar o boyalı, süslü kuşlara hiç benzemezlerdi. İnsanlara alışkın, çocuklarla dost, çocuklarla arkadaş kuşlara. “Kargadan başka kuş tanımam” derken, ne anlatmak isterdi Çinçinliler?

Lapa lapa yağıyor kar, o çocuklar oynuyorlar yine... Kızak kayıyorlar, kardan adam yapıyorlar. Başlarında ponponlu, renkli yün külahları, kalın, bedenlerine iyice oturmuş yün kazakları, ince boyunlarını saran uzun, yumuşak yün atkıları.

Kış geldi. Hava çok soğuk. Rüzgâr esiyor.

Vu vuu... Vu vuu...

Çinçinbağları Çalışkanlar Mahallesi'nde, iki oda bir ara, küçük, eski bir gecekonduda, aylığı yüz yirmi beş lira kira ile oturuyorlar. Odanın birinde eski, yaşlanmış demir bir karyola, sıraları iyice dökülmüş büyük bir ayna, tahta bir divan, minderler, eski, onarım izleri taşıyan orta büyüklükte bir kilim serili. Bu kilimin yeni günlerini, eve ilk getirilişinin coşkun, akıldan çıkmaz sevincini anımsıyor Mustafa. Bir de kendini bildi bileli tanıdığı, bir akraba yakınlığında, büyük düğmeli, hantal bir radyo. Duvarlarda, annesinin genç kızlığında işlediği nakışlar. Diğer oda, konuk odası; temiz ve yoksul.

Mustafa on üç yaşında, gönülsüz beşinci sınıf öğrencisi. Derslerini kavramakta güçlük çekiyor, tembel de sayılabilir... Hem okula gidiyor, hem de evin geçimine yardımcı olmak için çalışıyor. Kimi günler de kaçıyor okuldan, sokaklarda oynuyor.

Annesi Fatma okuma yazma bilmez, babası da bilmez...

Babası Hamza kırk dört yaşında. Bir gözü kör, Etfaiye'de bir radyo tamircisinin yanında çalışıyor. Ayak işlerine bakıyor. Aldığı para yetmiyor geçimlerine. Aylığının dışında, her yılın Ekim ortalarında bir kaput, bir çift de Sümer ayakkabısı verilir di çalıştığı yerden. Fakat Mustafa, babasının o kaputları, o ayakkabıları giydiğini hiç görmedi. Göremezdi de; çünkü baba alır almaz bir kez bile giyinmeden satardı onları, hem de hiç bekletmeden. Yaz kış ayırmadan Soğukkuyu lastiklerinden giyerdi. Kışın soğuk tutardı, dondururdu ayakları o lastikler, yazın da sıcak olurdu inadına. Çok terletirdi, koku da yapar-

dı. Kokardı babasının ayakları. Çalıştığı yerde kızarlardı ona, çok kötü kokardı, kış günlerinde bile silinmezdi, iyi tanırıdı bu kokuyu Mustafa.

Eskiden akıl erdiremezdi; niye satılırdı o ayakkabılar, kaputlar? Şimdi anlayabiliyor nedenlerini. Başka çaresi yoktu tek gözlü babanın. Tencerenin ne zorluklarla kaynadığını, eve giren ekmeğin, zeytinin ne acılarla kazanıldığını, annesiyle babasının kavgalarında sık sık üçüncü bir “şahıs” gibi yer alan “hayat pahalılığı”nın ne olduğunu sezmeye başlıyordu artık. İşte bu yüzden okul sonraları çalışıyor, hamallık yapıyor, kimi zaman da ucuz kadın-erkek tarakları, file satıyordu sokaklarda. Evde yaptıkları kese kâğıtlarını satıyordu bakkallara, gezgin satıcılara. Fırsatını buldukça da demir, bakır, kurşun, cam, alüminyum ve benzeri parçaları topluyordu. Sabahları erkenden, çöplüklerden yanmış kömür toplayıp satıyordu.

Gecenin soğuk rüzgârları, evlerinin ince, çorak yüklü damını, sokakları, çıplak ağaçları vınlatarak esiyor...

Vu vuuu... Vu vuuu...

Öğretmenleri, rüzgârların hızlarına göre adlandırıldığını, hızlarına göre de etkilerinin arttığını anlatırdı. Hafif rüzgârlar vardı, hızlı rüzgârlar vardı, saniyede yirmi bir metre hızla eserse rüzgârlıktan çıkardı, fırtına olurdu. Fırtına dalları kırardı, büyük fırtınalar ağaçları sökerdi, kasırgalar da evleri yıkardı.

Evlerini sarsan uğultu Çiçinbağları’nda, Çalışkanlar Mahallesi’nde çınlıyor; fırtınadır bu; sesine, Çalışkanlar’ın ara sokaklarına yayılan, sözleri iyice anlaşılmayan hüzünlü türküler karışıyor, mezarlığın ürküntü veren uğultusu karışıyor, köpek ulumaları, havlamaları, at arabalarının çingirakları karışıyor. Ara sıra da silahlar patlıyor, naralar atılıyor...

Kapının alt aralığından soğuk girmesin diye, kum doldurulmuş bir çuval yayılmış eşikliğe. Kapı pencere aralıkları bezlerle, sünger artıklarıyla, gazete kâğıtlarıyla kapatılmış iyice.

Zeycan ders çalışıyor.

Baba ve anne kese kâğıdı yapıyorlar eski gazetelerden.

Mustafa da küfesinin dibini ve iyice yıpranmış kolluklarını

onarıyor. Sonra yurttaşlık bilgisine çalışacak, coğrafyaya, tabiat bilgisine.

Zeycan'a bakıyor.

Zeycan'ın okumaya çalıştığı yazı şöyle

“Ben resim yapıyorum,

Annem kazak örüyor.

Babam kitap okuyor,

Ablam yazı yazıyor.”

Yazı üstündeki resim de kabaca şöyle:

Sarı tabanlı, aydınlık, geniş bir oda.

Anne ve baba, rahat, yumuşak koltuklara gömülmüşler.

Baba, ayak ayak üstüne atmış, adı belirsiz, kapağına adı yazılmamış bir kitap okuyor. Anne kazak örüyor.

Abla, güzel bir masada yazı yazıyor.

Düz siyah saçları alnına dökülmüş güzel bir çocuk, sulu-boya resim yapıyor. Önündeki beyaz kâğıdı kırmızı ve yeşile boyamış.

Düşünüyor Mustafa; neden o çocukların evlerine benzemiyor evleri ve neden değil bir koltuk, bir sandalyeleri, yemek yiyecek bir masaları bile olmadı, neden?

O abla, kendine uygun bir masada, eksiksiz gereçlerle ders çalışırken, neden bacısı Zeycan dizlerinin üstünde iki büküm, karnı haşlanmış bulgurlarla dolu, kamburu çıkmış bir durumda ders çalışıyor?

Anne, kese kâğıtlarını yapıştıracağı hamuru hazırlıyor.

Fırtına sarsıyor evlerini.

Vu vuu... Vu vuu...

Sobaları iyi yanmıyor; tütüyor.

Vu vuu... Üşüyorlar

Yenişehir pazarındadır, pazarın olağan uğultusu içindedir Mustafa. Sirtında kûfesi, iş bekliyor. Alanların satanların gürültüsü bağırtısı, türlü türlü yiyecekler. Meyveler. Ne kadar da çok şey varmış satılan! Çoğunun adını bilmiyor, çoğunun adını yeni duyuyor. Nasıl yenileceğini, nasıl içileceğini bilmediği, nerede, hangi yemekte kullanılacağını bilmediği şeyler var! Adını söylemekte zorluk çektiği şeyler var, onları yiyenler, içenler var!..

Elleri cebinde, büzülmüş soğuktan, kırıışmış iyice, omuzları daralmış. “Şışt!” diyecek, “boş musun?” diyecek birilerini daha uzaktayken sezmeye, isteklerini gözlerinden kestirmeye çalışıyor...

“Boş hamal! Boş hamal!”

Gelen geçenlerin ilgilerini çekmeye, akıllarına düşmeye çabalıyor. Kûfesinin gerekliliğini duyurmalıdır.

“Boş hamal! Boş hamal!”

Az ötesinde yırtık pırtık giysiler içinde, kendisi gibi hamal çocuklar. Soğuktan çatlamış elleri, dudakları... Bir kısmı soğuğa yerlerinde zıplayarak karşı çıkıyor, bir kısmı da yazı tura oynuyor kendi aralarında. Mustafa da oynardı kimi zaman; kayıpta olduğu günler, dışa vuramadığı, açıklanması güç öfkeler duyar, gizlice ağlardı. Kaybettiği o bir liralara, iki liralara için nerelere dek yük taşımıştır, nasıl terlemiştir, soluğu kesilmiştir. İçi sızlardı düşündükçe, yanardı... Neler alınmazdı ki o paralarla evlerine?..

Daha yedi yaşlarındayken başlamıştı “kumar”a. İlkokul bire gidiyordu o zamanlar. Okul sonraları ya da önceleri su, gazete, horoz şekeri satardı. Okul giderlerinin yükünü azaltmaya çalışırdı böylece.

Sonraları, kazandığı paraların bir kısmını saat oyununda ütülmeye başladı. Saat oyunu, her fakir çocuğun ilk kumarı olduğu için, hemen hemen her fakir çocuk bu oyunu bilirdi.

Toprağa bir daire çizilir, diklemesine bir çizgiyle ortadan ikiye bölünür, enlemesine bir çizgiyle de dört eşit parçaya ayrılırdı daire.

Dairenin üç dört metre ötesine bir çizgi çekilir, dairenin içinden bu çizgiye para atılırdı. Birinci, ikinci, üçüncü; paranın çizgiye yakınlığına göre belirlenirdi. Parayı çizgiye en yakın düşüren, atılan bütün paraları toplar ve ayağının ucunu çizgiden ayırmadan, paraların tümünü dairenin içine topluca düşürmek amacıyla savururdu. Dairenin bölmelerine düşen paraları alırdı birinci. Çizgilere rastlayan ya da dairenin dışında kalan paralara da oyuncular, sıralarına göre, kendilerine uygun biçimlerde fiske vurarak bölmelere sokmaya çalışılırdı.

Mustafa'nın ilk kumarıydı bu. "Çalkalama", "Camiye Bereket" gibi, her fakir çocuğun ilk kumar oyunlarından biri olan "Saat Oyunu".

Oysa babası bambaşka şeyler kurardı Mustafa'sı için. Mustafa'sı, mahallenin hırsız, yankesici, esrarcı, hapçı çocuklarına benzemeyecekti, eli bıçaklı zorbalardan, "kabadayı" taslaklarından biri olmayacaktı. Okuyacaktı Mustafa. Bu bataklığın çeşitli etkilerine kaptırmayacaktı kendini, aldanmayacaktı. Böyle düşünüyordu baba. Ali Rıza Dayısı ise gülüyordu ona; bu mahallede büyüüp de bu mahalledekilere benzememek olanaksızdı. Bu mahallede kaldıkça Mustafa'dan hayır beklememesini söylüyordu. Babanın da aklındaydı bu, ilk fırsatta mahalle değiştirmeyi düşünüyordu. Bazı pazarlar ev aramaya çıkıyor, yorgun, umutsuz dönüyordu.

"Oku oğlum," diyordu. "Oku ki adam ol; bizim senden başka bir dalımız yok. Güvencemiz sensin. Elimiz tutmaz olanda bize sen bakacaksın," diyordu. Okumalıydı... Emekli hakkı olmayan, sigortasız babasına yardımcı olmalıydı. "Devlet"e, "Millet"e yararlı olmalıydı.

Bir türlü canlandıramazdı kafasında bu "Devlet"i, "Millet"i

Mustafa. Neydi bu herkesin önünde titrediği “Devlet”, “Millet” bilemezdi.

Nasıl olunacağını bilmemekle birlikte, adam olmak isterdi yürekten. Babasına göre sokakta, hele hele Çınçın sokaklarında adam olunamazdı. Yine babasına göre mahallelerinde hiç adam yoktu. Onlar tufacı, arpacı, esrarcı takımıydı, kanunsuzlar alayıydı. “Adam” denilince, kravatlı, iyi giyimli, güzel kokulu insanlar gelirdi aklına Mustafa’nın; doktorlar, pilotlar, subaylar, memurlar gibi. Alfabe de olsun, diğer kitaplarda olsun, resmi olanlar adamdı. Askerler, hizmetçiler, çıraklar, kalfalar adamdan sayılmazdı örneğin; hamallar, çöpçüler, işçiler de adam değillerdi, millet de değillerdi üstelik. Bazı ağız kavgalarında dayısından söz edildiğinde, baba öfkeyle küçümserdi onu. “Adam olsa çöpçü olmazdı” derdi.

Adam olmak için annenin, babanın sözünden de dışarı çıkmamak gerekliydi. Yemeğe, “Bismillah!” diyerek başlanmalıydı. Ne kadar yerse yesin, “Bismillah;” demeyenin karnı doymazdı.

Annesi, nişanlısının güzel olmasını istiyorsa, yemek kabının dibini iyice sıyırmasını öğütlerdi. İnanırdı Mustafa ve ekmeğin yüreğiyle öyle bir sıyıırırdı ki, kap tertemiz olur, yıkanmışa dönerdi.

“Güzel nişanlı” denince, gözünün önüne alfabenin o güzel, ılık kız çocukları gelirdi. Onların babaları adamdı işte. Oysa kendi sokaklarında, mahallelerinde, o kızlara benzer kızlardan hiç göremezdi. Onlar, mal toplamaya gittiği kentin zengin, gösterişli semtlerinde, büyük, görkemli apartmanlarda ya da bahçeli güzel evlerde otururlardı.

Yemekten kalkarken de, “Çok şükür!” derdi. İspanağa, marnaya, her türlü yoksulluğa çok şükür.

Yatarken de, “Yattım sağıma, döndüm soluma melaikeler gelsin yanıma,” der uyurdu. O kadar beklemesine karşılık hiç “melaike” gelmedi yanına.

Okul çantası da yoktu Mustafa’nın. Kitabı, defteri bir naylona sarılı elinde, kalemi cebinde giderdi okula.

“Aman oğlum,” derdi babası, “aman ha! Sakın uymayasın ha mahallenin hırsız uğursuz takımına Dersine çalışmalısın, adam olmalısın! Millet parmak ısırır sana, Hamza’nın oğlu okudu, adam oldu desinler...”

Çalışması, didinmesi boşa gitti Mustafa’nın; üçüncü sınıfı geçemedi. Çok kızdı babası,

“Allah belanı versin senin! Yazık sana verdiğim emeklere,” dedi.

Bir yıl, türlü acıları içeren koca bir yıl, hayatından oyularak çıkartılmıştı sanki. Bunun ne demek olduğunu, babasının tek gözüne sığmayan yaşlar anlatıyordu Mustafa’ya. Yemekteki ölü suskunluğu, annesinin bacısının boğazlarına düğümlenen ağıt anlatıyordu.

İkinci yılı, babasının iç sızlatan söyleriyle, çekilmez tavırlarıyla beslenerek geçirdi. Sınıfta kalışının acısını çıkartmak, kendisini bağışlatmak için elinden geleni yapıyordu Mustafa. Tatil günlerinde, İskitler’deki Bisküvi Fabrikası’ndan kiloluk kutulardan alıyor, mahalle aralarında dolaşarak satıyordu.

Babasına duyduğu içten sevgi, her geçen gün acımayla karışık duygularla besleniyordu. Bazı günler, otobüs, dolmuş parası vermemek için işe yürüyerek gidiyordu babası. Yüzlerce insanın arasından geçip giderken, o tek gözlü, çaresiz adamın neler kurduğunu, çıkmazlarını, sıkıntılarını düşünenler olur muydu acaba?

Bazı günler kurşunkalem, defter, silgi getirirdi babası. Bunların, o uzun yolu yürümenin, yürüyerek eve dönmenin sonucu arttırılmış paralarla ya da birtakım adamlar karşısında boyun bükülerek alındığını bilirdi Mustafa. Bu yüzden kıyamazdı kalemelerin uçlarını açmaya, kıyamazdı o defterlere yazı yazmaya.

Dördüncü sınıfa başlarken, kitaplarını, defterlerini, önlüğünü, arkadaşlarından borç ettiği paralarla almıştı babası.

“Bana bu kadar masraf ettirdin; bak, sana peşinen söyleyeyim oğlum, kalırsan sınıfta, eve komam seni!” demişti.

“Okuyacağım baba,” diyordu Mustafa. “Sınıfımı geçeceğim,” diyordu.

Dördüncü sınıftaydı. Şubat tatilinde köye gitti babası (Kırkısarak'a). Para umuyorlardı büyük dayısından ama para yoktu. İki çuval patates ile eski bir küfe dolusu kuru soğan getirdi. Yarısını kendilerine ayırdılar, yarısını da komşulara, manavlara sattı babası. Mustafa çok üzüldü patateslerin satılmasına; ıspanak yemekten bıkmıştı çünkü. Annesi de çok alındı, çok kızdı bu işe. Ağız kavgasına başladılar. Baba da kızdı, annesini saçlarından tutup yerlere yatırdı, tekmeyle, tokatla dövdü. Komşular araya giremiyorlardı. Mustafa annesine sarıldı; onu babasının tekmelerinden korumak istiyordu. Başaramadı, ağzı beyaz köpüklerle dolmuştu babanın! El kol sallayarak, sinir içinde ileri geri konuşuyor, ana oğul gözetmeden gelişigüzel vuruyordu.

Babası sık sık, olur olmaz şeylere kızardı ama bu denli kızdığını ilk kez görüyordu Mustafa. Kıpırmızı olmuştu yüzü, tek gözü büyümüştü. Kürtçe söyleniyordu kendi kendine. Kızgınlık anlarında, tartışma sıralarında yetmezdi Türkçe. Üç aylık ev kirası birikmişti, bakkala, komsulara, arkadaşlarına borç birikmişti. Ne yapacaktı umutsuz baba? Kendini mi satacaktı borçları ödemek için? Çocukların ayaklarında ayakkabıları yoktu, bilmem nerelerinde donları yoktu, yoktu işte, yok! Bu yokların, yoklukların, yoksullukların karşısında ne yapabilirdi tek gözlü çaresiz baba?

Mustafa'nın hamallığa karar vermesi bu günlere rastlar. Daha çok para getirecek işler yapmalıydı. Bir gece uzun uzun düşündü, kararını verdi; babanın köyden getirdiği eski soğan küfesini onardı ertesi akşam, sırtına göre hazırladı, iplerini bağladı.

"N'apıyon?" dedi babası.

"Hamallık yapacağım baba," dedi. "Artık büyüdüm, hamallık yaparsam çok para kazanırım."

Baba duyulanmıştı, gözü dolmuştu birden. O her şeye yetmeyen, acılarını bile ifadede yetersiz kalan tek gözü dolmuştu.

Ertesi gün Hal'e gitti. Nerede duracağını, nasıl bağıracağını bilmiyordu. Utanıyordu da... Kalabalığın uğultusu şaşkına

döndürmüştü Mustafa'yı. Tanındıklarından birinin, komşulardan birinin, okul arkadaşlarından birinin görmesinden çekiniyordu. Çoğu kendisine benzeyen arkadaşlarından niye çekiniyordu, bilemiyordu?

Kalabalığın arasında, hamalların arasında, beceriksiz bir sol kol gibi duruyordu. İçgüdüleriyle, el yordamıyla kendine yakın bulabileceği birilerini arıyordu o hamal kalabalığının içinde. Kasketli, köylü kılıklı, kendinden beş altı yaş büyük, işlek olduğu belli, girişken görünümlü bir hamalın yanına yaklaştı.

Yabancılığını, yeniliğini anlamıştı hamal.

"Sen yeni mi başlıyon çocuk?" dedi.

"Evet abi, yeniyim, ama nasıl olacak bilmiyorum," dedi Mustafa.

"Aklın varsa ben sana öğretirim," dedi hamal.

Yalnız, sözünden dışarı çıkmayacaktı, yardımcısı olacaktı. O bağırarak, Mustafa da peşinden gidecekti.

"Ben de böyle öğrendim," diyordu hamal.

O gün böyle geçti. Hamallıktan kazandığı ilk parayla helva, leblebi, çay ve çay şekeri aldı eve... Sevinç aldı, sevinç getirdi eve.

Sonraki günler, eline geçen paraları olduğu gibi eve götürdü. Paraları babasıyla sayıyorlardı. Paranın eve getirdiği yeni sevincin etkeni olmak kıvanç veriyordu Mustafa'ya. Paranın umulandan çok olduğu günler, baba oğlunu çok seviyordu. "Berhomın, berhomın"¹ diyordu saçlarını okşayarak. Çok kazandığı günlerde çok yoruluyordu Mustafa, ağırlardan belini tutamıyordu, uyurken de inliyordu.

O yıl, Şubat tatilinden sonraları da hamallığı sürdürdü. Mayıs günlerinden birinde, o günün "Anneler Günü" olduğunu, özellikle bugünde çocukların annelerine hediye aldıklarını öğrendi. İşportadan, sarı çiçekli, ucuz bir eşarp aldı annesine Mustafa.

"Bu ne oğlum?" dedi annesi.

¹ Kürtçe; "Kuzum, kuzum".

“Bugün Anneler Günü,” dedi Mustafa, annesi oğluna sarıldı ve ağladı.

Aklının yetmediği, çözemediği bir şeyler vardı. Annesi neden ağlardı geceleri? Babasının ağladığı gecelere de tanık olurdu. Aralarında yavaş sesle Kürtçe konuşurlar, ne konuşulduğunu anlayamazdı, niye ağladıklarını bilemezdi Mustafa. Dokunurdu onların durumu. O da gizlice, sessiz ağlardı, katı-lırdı bilinmez acılarına.

Zeycan sorardı:

“Anam niye ağlıyor abi, babam niye ağlıyor abi?”

Yanıtlayamazdı.

Evleri yakındı mezarlığa. Annesi, üç zengin mezarlığının bakımıyla ilgilenir, ikisinden altmışar, birinden de kırk beş lira alırdı ayda. Kimi zaman, özellikle de bayram günleri mezar sahipleri, aylık dışında, bahşiş, eski giysiler, kurban bayramlarında da kurban eti verirlerdi. Mustafa, Zeycan ile yardım ederdi annesine. Mezarları sular, otlarını temizlerdi.

Anne, ölülerini görüşe gelenleri görünce, su dolu kovayı kapıp koşardı. Kapiya bırakılan arabaları beklerdi.

Bazı günler de, birçok Çinçinli kadın gibi, Aydınlikevler’e temizliğe giderdi. Durmadan çalışırdı. Fakat yine de baş edemezlerdi o hayat pahalılığı dedikleri şeyle.

“Şişt çocuk! Boş musun?”

İyi giyimli genç bir kadın, yumuşak, güzel yüzlü, umut veren bir abladır bu.

“Boşum abla,” diyor, koşuyor, alıyor filesini elinden. Yüreğine ılık bir ay doğuyor, ıltıyor Mustafa’yı... Abla güzeldir, cana yakındır, ablanın yüreği de güzelse iyi para verir Mustafa’ya.

Abla önde, Mustafa arkada dolanıyorlar, alacaklarını bir kâğıda uzun uzun sıralamış abla. Mustafa’nın tanımadığı, adını bilmediği balıklardan alıyor abla. Hem alıyorlar, hem arıyorlar. Aradıklarını buldukça, alacak listesine bir çizik çekiyor abla ve her çizikte küfe ağırlaşıyor. Ne kadar ağırlaşırsa o kadar çok para alacağı umuduyla gizli bir sevinç yayılıyor bedenine. Dileklerinden biri, yolun da uzun olması. Ağır yük,

uzun yol, çok para, bu düşlerle doluyor küfe. Pazar çıkışı bir iki şey daha alıyor abla, onları da atıyor küfeye. Sonra büyük dükkânlardan birine giriyorlar. Ne ararsan bulunur buralarda. Bal alıyor, akıl erdiremediği peynirler alıyorlar. Hollanda peynirleri, Amerikan yağları derken sıra fileye geliyor. “Kaz ciğeri, balık yumurtası, ançüez,” diyor güzel abla. “Kuşyemi, balık yemi,” diyor güzel abla. Çeşit çeşit yiyecekler, file de doluyor.

Yola koyuluyorlar. Abla çok güzel kokuyor, yol uzuyor, uzadıkça seviniyor. Yükünün ağırlığı her adımda dizlerinin bağını titretiyor, soluğunu tüketiyor, gücünü azaltıyor. Küfenin ipleri omuz etlerine iyice oturuyor, aldırıyor Mustafa. Çünkü bu güzel, hoş kokulu, iyi yürekli abla, emeğinin hakkını esirgemeyecektir kuşkusuz, hatta umduğundan da çok verebilir belki. Çorapsız ayağındaki döküntü ayakkabıyı taşımak bile ayrı bir zorluk veriyor. Her adımda ayakkabının tabanı, bir timsah ağzı gibi açılıp açılıp kapanıyor. İyi yürekli güzel ablanın gözünden kaçmamış olmalıdır yoksulluğu. Kendi yaşlarında çocuğu varsa, kardeşi varsa, onun eskilerinde de verebilir mi?

Duruyor bir ara, durmak zorunda kalıyor, yorulmuştur iyice, gücü tükenmiştir. Alçak bir bahçe duvarı üzerine koyuyor küfeyi, bir parça dinlenmek, bir parça güç tazelemek için.

“Ablam,” diyor, “biraz soluk alayım ablam.”

“Oğlum,” diyor güzel abla, hayretle, “sırtında ne var ki?”

Abla bilmiyor demek on yaşında cılız bir çocuğun dayanma gücünü?

“İşim var benim,” diyor, umursamaz bir tavırla.

Oysa ablanın acıyacağını, dayanma gücünü hesaplayacağını sanmış, anlayış göstereceğini beklemiş, yanılmıştı demek. Ablaya duyduğu güven sarsılıyor, ılıklik soğukluğa dönüşüyor. Sırtlıyor küfeyi hırsıyla; her adımda yüreğine biriken, yüreğine sıkışıp taşınmaz olan sıkıntının kaynağını arıyor, buluyor, yanılmaz içgüdüleriyle seziyor ki, bu abla iyi yürekli değildir, acımasızdır üstelik.

Bu duygunun adı; “düşmanlık” duygusudur. Alfabenin,

sadece kendi çocukları üstüne duyarlılıkla titreyen sevecen annelerini, babalarını anımsıyor. Yalnız kendi çocuklarını mı sever bu anneler, sevgileri yalnız kendi çocukları için mi ayarlıdır?

Bu abla da, o alfabenin ablalarından, annelerinden biri olmalıdır. Kendi oğlu olsa bu ağır, her adımda daha taşınmaz olan küfenin altında, bu dondurucu soğukta, bu denli cıızlıkta üstelik, nasıl davranırdı abla? Acaba bu yükün dörtte birini kendi çocuğuna taşıtmaya razı olur muydu?

“İşte geldik!”” diyor, soğuk, anlayışsız abla, pis abla, hain, iğrenç abla, düşman abla...

Beş katlı bir apartmanı gösteriyor. Soluğu kesilmiştir Mustafa'nın. Direncini zayıflatan bir korkuyla bakıyor binanın yüksekliğine. Kaçınıcı kata çıkacaklarını soramıyor. Her basmağı adımılayışında daha da ağırlaşıyor yükü. Ablaya duyduğu peşin yakınlığın, umudun son kırıntıları da siliniyor her adımda. İçinin hainliğini gizleyen güzelliği etkisizleşiyor. Kızgınlığı artıyor Mustafa'nın.

Abla öyle kayıtsız, öyle umursamaz ki, hiç değilse fileyi almayı düşünemez mi elinden? Hafifletemez mi yükünü birazcık Mustafa'nın?

Hızlı adımlarla önde çıkıyor merdivenleri abla. Üçüncü katta bir kapı açılıyor, sesler, gülüşmeler; belli ki coşkuyla karşılanıyor abla.

“Üçüncü kat,” diyor Mustafa.

Son basamakları güçlkle, tükenerek, düşmanlık duygularını geliştirerek çıkıyor. Ter içinde kalmıştır...

İşte üçüncü kat! Hizmetçi olduğu belli bir kadın ve güleç, mavi kazaklı bir oğlan çocuğu kapıda bekliyor.

“Balık yemi aldın mı, kuş yemi de aldın mı?” diyor çocuk. Abla çıkıyor kapıdan.

“Aldım oğlum,” diyor, fileyi alıyor Mustafa'nın elinden.

Demek abla balıkları ve kuşları düşünecek, onları unutmayacak kadar iyi yürekli.

“Şuraya indir küfeyi, sen girme içeri, biz alırız,” diyor abla.

İş bitmiştir, gereği kalmamıştır artık, içi boşaltılmış bir yumurta kabuğudur şimdi Mustafa. Oysa yol boyunca yeşeren bir yakınlaşmaları olacağını sanıyordu ilk başlarda. Kırgın yüreği yanılığını anlıyor.

İndiriyor küfeyi, bir ucundan hizmetçi, bir ucundan da çocuk tutuyor küfenin.

“Sen bırak,” diyor abla, “belini incitirsin.”

İzin vermiyor oğlunun da taşımaya, elinden alıyor. Hizmetçiyle taşıyorlar içeri.

Yırtık, sokakta bulunsa da kimsenin almayacağı ayakkabıları çamur içindedir. Üstü başı berbattır. İçeriye alınmamasının nedeni bu olmalı. Bitli pireli olduğunu da düşünmüş olabilir bu hain abla.

Kapı aralığından, sarı bir kuş görüyor kafeste, tek bir kuş... Sevimli bir kız çocuğunun kendi kendine hareket eden, parlak, ince raylar üzerinde kayan bir trenle oynadığını görüyor; yumuşak, yeşil çayırları anımsatan halıların üstünde. “Pilli Tren” bu olsa gerek? Oyuncakçı dükkânlarının vitrinlerinde saatlerce, umutsuzlukla seyrettiği “Pilli Tren”

Küfeyi beklerken abla geliyor.

İplerin etine oturduğu yerleri ovuşturuyor Mustafa. Son anda acıması tutar belki ablanın, insafa gelir diye düşünüyor. Oysa abla oralı bile değildir. Süslü küçük çantasında bozuk para arıyor. Mustafa on lira umarken, üç tek lira uzatıyor abla, üç lira!

“Biz her zaman iki buçuk lira veririz oğlum,” diyor abla. “Fakat sana acıdım. Onun için üç lira veriyorum.”

Ablanın yol boyu biriken acımasının paraca değeri elli kuruş! Demek abla elli kuruşluk acımış Mustafa'ya.

Küfeyi getiriyor hizmetçi kadın. O da abladan yana, belli!

Ağzını açıp da tek söz söyleyemiyor Mustafa, kapı kapanıyor yüzüne.

“Bunca yola, bunca yük üç liraya çekilir mi be bilmem ne karı?” diyemiyor, içinde düğümlenmiş karmaşık bir yumak gibi duruyor öfke. İlk karşılaştığı haksızlık değil bu kuşkusuz.

Karşılaştığı acıma kılığındaki ilk acımasızlık da değildir, ama en çok dokunanı oluyor, en çok sarsanı...

Kinin, öfkenin, düşmanlık duygularının hammaddesi, yavaş yavaş, derinleşerek işleniyor yüreğinde.

Küskünlük, kırıklık değildir içinde oluşan, düpedüz düşmanlıktır.

Bazı hamal arkadaşlarının haklarını alamadıkları zaman yaptıkları gibi, bağırıp çağırıyor da...

Kapı önünde bir ayakkabı görüyor; eski ama altı kauçuk. Kauçuklar iyi para ederdi hurdacılarda. Yenilen, karşılığı verilmeyen emeğine karşı almalı mı bu eskileri?

Hırs, öfke ve korkuyla eğiliyor ayakkabılara, bir çeşit öğ alma duygularının rahatlatıcı yalayışlarını duyuyor yüreğinde, titriyor, küfeye sokuyor ayakkabıları, iniyor merdivenleri usulca.

Sokak kapısından çıkacağı sıra, merdiven altında yanmamış taş kömürü yığını görüyor. Kararını veriyor, küfeyi kömürle dolduruyor.

“Lütfen kapıyı kapayınız” yazıyor kapı camına yapıştırılmış kâğıtta.

Dinlemiyor, kapamıyor kapıyı, inadına dinlemiyor yazıyı. İlk suçu, suça atılmış ilk adıymıydı bu. Zincirleme acılara, yokluklara, dayanılmaz zorlukları içerecek günlere atılan ilk adıymıydı. İlk, ama son olmayan.

İşte hırsızlığa böyle başladı Mustafa...

“KALENDER OLMAYA BAK İÇİNDE VAR BİR SIZI PEK YAKINDA DOĞACAK TALİHİNİN YILDIZI”

1

İlk hırsızlığı, bir bakıma; alfabelere, ders kitaplarına, kendisine öğretilmek istenilenlere, babasının annesinin kuru öğütlerine, toplumsal kurallara ilk başkaldırısı sayılabilirdi. Yaptıklarını, bu işlerde usta mahalle arkadaşlarına övünerek anlatırken, korkuyla birlikte cesaretinin de geliştiğini seziyordu. “Bu da iş mi?” diyordu arkadaşları, küçümsüyorlardı. Demek daha büyük işler denemeliydi. Cigara, esrar, şarap içen, optalidon ve benzeri uyuşturucu haplar yutan, kendilerine özgü yürüyüşleri olan yeni arkadaşlar edindikçe, başkaldırıyordu Mustafa. Öykünüyordu onlara. Yan kesicilikte, hırsızlıkta ustaydı bu yeni arkadaşlarının çoğu. Onlarla konuşurken, yabancı olduğu karmaşık duygulara, düşlere kaptırıyordu kendini. Babasının bütün uyarılarına karşın, yüreğinde hayranlığa benzer bir yakınlık, bir ılıkılık besliyordu o çocuklara. Özellikle de lakaplı oluşlarına imrenir, kendine uygun bir lakap arardı; hızlı, arap, ringo, bitirim, fırtına, ilk düşündükleriydi. Açıkça söylememekle birlikte, gönlünde yatan, “gangster” lakabıydı. “Gangster Mustafa” denilsin istiyordu kendine. Daha şimdiden, geleceğin “foter” şapkalı, çifte tabancalı, makineli tüfekli ünlü gangsterlerinden biri olarak görüyordu kendini. Düşleriyle çelişen bir nokta vardı; Tanıdığı ünlü tufacıların hiçbirisi, kafasında tasarladıklarına hiç benzemiyordu.

Okulu iyice asmaya başlamıştı. Sabah, kitaplarını, defterlerini alıyor fakat gitmiyordu okula. Önlüğünü soyunuyor, kitaplarıyla birlikte bir ahıra gizliyor, çocuklarla yoluna çıkı-

yordu. Lokum, kırık çalıyorlar, kazandıkları parayla da kumar oynuyorlardı. Okul dönüş zamanı gelince de, önlüğünü giyiniyor, eve geliyordu.

Bir okul dönüşü, ünlü tufacılarından birinin cezaevinden çıktığını öğrendi. Heyecanla ondan söz ediyordu çocuklar. Yaptığı işleri ballandıra ballandıra anlatıyorlardı.

Akşamüzeri Yaşar, Ramazan ve Hüseyin adlarındaki tufacı arkadaşlarıyla karşılaştı. Onlar da o ünlü tufacıdan söz ettiler Mustafa'ya. Onu arıyorlardı, görmek istiyorlardı. Mustafa da peşlerine takıldı. 71 Kasım'ı soğuk günlerinden biriydi...

Bir kahvede içki içerken buldular onu. Ufak tefek bir adamdı. Çevresine toplananlara bir şeyler anlatıyordu. En yakınlarına sokulmaya çalıştılar. Meraklıların çoğu, kendileri gibi çocuklar, gençlerdi.

Ünlü tufacı diyordu ki:

“Eskiden demir bakır gibi şeyler çalıyordum, şimdiyse ev soyuyorum. Kısa bir sürede hem polisçe, hem basında tanınmaya başlamıştım. Soyduğum evlerin çoğu zengin evlerdi. Bu nedenle de, hırsızlık olayından sonra polisi sıkıştırıyorlar, suçlunun bulunması için baskı yapıyorlardı. Bunun için de polis, suça, suçlu bulma aceleciliğiyle, ilk yakaladığı suçluya, en başta torpillilerin evini söyletiyordu. Ben bu ara, cezaevinde öğrendiğim usulle, iskarpela kullanma kaydıyla, tüm apartman kapılarını zorluksuz açıyor, çaldığım mücevheratı da hurdacı B.A.'ya, hiç pahasına satıyordum. Aldığım parayı bazen kumara, esrara veriyor, bazen da aklıma geldikçe cezaevinde bulunan arkadaşlarıma yatırıyordum. 1957 senesinde, bir öğle üzeri, beni ilk tevkif eden sorgu yargıcının evini soydum. Yanımda Z.M. ve Ö.D. olduğu hâlde yargıcın evini soydum. Kapıyı iskarpela kullanmak suretiyle açıp içerden külliyetli miktarda altın vb. aldım. Kapıda gözcü koyduğum Z.M. ve Ö.D. ile olay yerinden uzaklaştık. Bu evden bir de yargıç cüppesi almıştım. Üç arkadaş doğru Asri Mezarlığa gittik. Orada ben cüppeyi giydim, oturdum bir mezar taşına. ‘Diki-lin,’ dedim Z.M. ile Ö.D.'ye ‘Sizi mahkeme edeceğim,’ dedim.

Bu durum, soygun filminden aklımda kalmıştı. Ne gariptir ki orada kendime verdiğim ceza 6 sene 8 aydı. Z. ve Ö.'yü beraat ettirmiştım. Bu olaydan yirmi gün sonra Sümer Sineması'nda yakalandım. Götürüldüğüm ikinci şubede yedi gün tutuldum. Üçüncü güne kadar yapılan işkencelere tahammül edebilmiş-tim ancak her zorun bir sonu vardı. Ayaklarım ve bedenim artık falakaya tahammül edememiş ve yenilmişti. Bu nedenle arkadaşlarımı söylemek mecburiyetinde kaldım. Z. ve Ö.'yü suç ortağım olarak söylemiştim. Ayrıca üç suç daha okumuş-tum. O gün Z. ve Ö. yakalandılar. Onlar da falaka ve cereyana tahammül edebildikleri kadar ettiler. Sonra suçlarını kabul-lenme durumunda kaldılar. Yer gösterme zabıtlarında, Z. ve Ö.'yü kurtaracak şekilde ifade veriyordum. Onların dışarıda kaldıklarını, suçu benim yaptığımı, çaldığımı ve malların pa-rasının azını onlara verdiğimi yazdırıyordum. Dört gün sonra mahkemeye çıkarttılar. Bu kadar beklemlerinin sebebi, ayak-larımızın kısmen düzelmesiydi.

Bizi götürdükleri adliyedeki sorgu yargıcı, bana bir öfke ve küçümsemeyle bakıyordu. Kızmıştı besbelli. Meslektaşının evine girmem tedirgin etmişti. Hareketlerinden belliydi bu. 104. madde gereğince tevkif olduk. Akşamdı cezaevine gelişi-miz. Gene dördüncü koğuşa verdiler bizi. Herkes bekliyordu gelişimizi. Yazmıştı gazeteler. Hem de bu kez tantanalı bir bi-çimde yazmıştı. Koğuş arkadaşları ve gardiyanlar 'İyi yaptın. Helal sana,' gibi övücü sözler, geçmiş olsunlar, diyorlardı.

Yine monoton cezaevi hayatı başlamıştı. Bir kısım başgar-diyanı vardı. Adı M.D. Hızlıydı. Hem de aşırı pozlu. Dostu olanlarla arası çok iyiydi. Bir mahkûm zengin mi; o, M.D.'nin sanki kardeşi. Bir de götçülere çok kızardı, görünüşte. Görü-nüşte diyorum, çünkü 1959 senesinde akşam sayımından son-ra içerde kalmış. Dördüncü Koğuş'ta E.G. vardı. Yenimahalleli Parlak E. derdik ona. İşte bu götçülere kızan bu başgardiyan M.D., E.'yi şey yapmak için Dördüncü Koğuş'ta kalmış gece-leyin. Tabii sabahleyin yakalanıyor ve müdür K.G. işine son veriyor. Atıyorlar gardiyanlıktan. Ama hepsi bu kadar. Ceza

yok ona çünkü yöneticilerin cellatlığını yaptı yıllarca. Ezdi garibanları. Bunun karşılığı olarak kanuni işlem yapılmadı ona, hak ettiği ceza verilmedi. Delil yokmuş elde. Bir başgardıyan sübyan koğuşunda sabahlıyor, nedeni araştırılmıyor, yalnız iş-ten atılıyor...

Benim mahkemem on üç ayda karara bağlandı. Birinci Ağır Ceza Mahkemesi'nce 6 sene 8 aya mahkûm edildim. Arkadaşlarım, benim suçları üzerime almam neticesi beraat ettiler."

Hem içki içiyor, hem anlatıyordu. Hayran olmuştu ona Mustafa.

Birkaç gün sonra, Yaşar, Ramazan ve Hüseyin'le, Cebeci'de kuytu bir köşede, gösterişsiz bir bakkal dükkânını soymaya karar verdiler. İlk "büyük işi" olacaktı bu Mustafa'nın. "Gangester"liğinin ilk adımı olacaktı sözde. Günün birinde de, tufacılığın bütün aşamalarını başarıyla geçip, soygun işlerine koşacaklar, banka bile soyacaklardı. Evet, banka. Hem de o büyük bankalardan birini. "Anarşikler" gibi, gazeteler ilk sayfalarında vereceklerdi haberi ama kim soydu bilemeyeceklerdi,,. Polis de bulamayacaktı onları. Öyle söylüyordu Yaşar, önderleriydi Yaşar. Kara, kapkara yüzü sivilcelerle dolu, on sekiz, on dokuz yaşlarında çekirdekten yetişme bir çocuktu Yaşar. Her işe koşardı. Uzun bir zaman usta tufacılardan biriyle çalışmış, onun için çalmıştı, şimdiyse ondan ayrılmıştı. Bağımsız olarak yoluna çıkıyordu artık, kendine çalışıyordu. Bakkal işçiliğinde ustaydı. Mustafa gibi, Hüseyin gibi çocukları yetiştirebilirse, bu kez onlara çaldırarak, kendisi yiyecekti. Niyet buydu. Cezaevi nedir, karakol nedir, bilirdi. Karanlık Yaşar derlerdi ona. Ünlü kabadayıları, kurnazları, tufacıları, arpacıları tek tek bilirdi. Kim ne yapmış, ne etmiş, nasıl vurmuşlar, vurulmuşlar, nasıl çalmışlar, anlatırken kendinden geçer, dinleyen çocukları da büyülerdi.

"Arkadaşlar" diyordu, "bu sanat ince bir sanattır, öyle kalça sallamak, gerdan kırmak, tırıçkalık yok, tamam mı? Zopaya da dayanacaksın, dayak beklemeyi de göze alacaksın. Zopayı göze alamayan, ağzını tutamayan çıkmasın bu yola."

Çocuklar can kulağıyla, ağızları açık dinliyorlardı.

“Geceyi bekleyeceğiz arkadaşlar, on ikiyi geçti mi, tamam. Sokağa çıkma yasağı var, kimse olmaz, el ayak çekilir, sokaklar bize kalır.”

“Bir de askerle, polis,” diyor Ramazan.

“Ara sokaklarda ne arasın la asker, polis?”

Yaşar, cesaretleri artsın diye, başarırlarsa adlarının her yerde övgüyle anılacağını anlatıyordu onlara.

“İşi bir devirdik mi, Allah be!” diyordu.

Hava soğuktu, üşüyorlardı. Büyük apartmanların önlerinden geçerlerken, aydınlık odalarda kendilerine benzemeyen, kendilerine yabancı insanlar görüyorlardı. Üşümüyordu onlar. Mustafa da üşümeyeceği günleri düşünüyordu. Gün gelecek adı dilden dile dolaşan usta bir tufacı olacaktı, büyük bir isim olacaktı. Daha şimdiden tasarladığı, kafasında geliştirdiği kesin bir iş vardı; hakkını yiyen o hain ablanın evini soyacaktı. Pilli treni unutmayacaktı. Ve o yeşil halıların ortasına pisleyecek ve şöyle yazacaktı:

“Bu sana ders olsun pis karı. Bir daha hamal çocukların hakkını yeme.”

Evet, zengin evlerini soyacaktı bir gün. Yoksul evlerinde çalınacak ne vardı ki? Hep onları soyacaktı. O zaman yakaları kürklü kalın kaputlardan giyecekti. Kalın yün kazaklar giyecekti. Altı kauçuk, ayağı ısıtacak ayakkabılar giyecekti. Boyununu sıcak tutacak uzun yün atkılara sarınacaktı. Babasına, annesine ne isterlerse alacaktı. Babasına göz alacaktı, takma bir göz. O zaman kimse anlamayacaktı babasının tek gözlü olduğunu. Bacısına da alfabedeki kız çocuklarının giyindiği renkli, güzel giysilerden alacaktı. Annesini zengin evlerine temizliğe göndermeyecek, mezarlık bakımını da bıraktıracaktı. Yıllardır babasının düşlediği başka bir mahalleye taşınma hayalini de gerçekleştirecekti. Ali Rıza Dayısına da yardım edecekti. Severdi dayısını. Dayısı da kendini severdi çok. Eve ilk fırsatta bir çamaşır makinesi alacaktı. Her çamaşırdan sonra annesinin bel ağrıları tutardı. Zengin evlerinde gördüğü çama-

şır makinesini anlatırdı. Sonra yiyecekler... Kûfe kûfe, onun bunun evine taşıdığı, adlarını bile bilmediği yiyecekler. Pastane vitrinlerinde gördüğü türlü türlü tatlılar, pastalar, çikolatalar alacaktı. Bir de pilli tren... Zeycan'la beraber oynayacaklardı. Dayısının çocukları Eşe, Hasan ve Zühre'yi oynatacaklardı.

“Yaşar Abim, bir de yakalanırsak?” diyordu Hüseyin.

“Gözün yemiyordu da niye takıldın la peşimize? Uyuz!”

“Kapılırsak diyorum yani abim, kapılırsak valla kötü ezerler bizi. Bak kalbime abim, valla taa karnıma inmiş, inanmıyorsan ver elini bak, karnım küt küt atıyor abim. Sonra sıkıyönetim. Baksana on adımda bir silahlı askerler, askerler polise de benzemez, şu kalbime bak!”

“La çakal, adamın kalbi karnına iner mi?”

“Ben korkağım abim, korkunca böyle olur, karnıma kadar sarkar, bak istersen!”

Gözleri doluyor Hüseyin'in, boynunu büküyor, acındırmak istiyor kendine. Caymak için yol arıyor kıvranarak.

“Abim be, kurban olduğum Yaşar Abim, gel izin ver bana, beni azat et, gideyim eve...”

“Kes la çakal! Davaya ihanet ha?”

“Bugün korkum üstümde be abim. Korku beni yokladı mı, bir aksilik olur, hep tersoya düşerim. Kitabım hakkı için böyle, inan valla!”

En sessizleri Ramazan'dı. Yaşça da en büyükleriydi fakat tek başına bir işe girme yürekliliği yoktu. Hep birileriyle çıkardı yoluna, hep yönetilirdi. Her zaman cebinde kâğıtlı şeker, hap bulundururdu. İşe girişmeden önce niyetine bir şeker seçer, kâğıtta yazılı maniye göre karar verirdi. İşe giderken hap içmezdi, işi devirdikten sonra ya da yakalanacağını anlayınca üç beş tane birden yutardı. Haplyken falaka acılarını daha az duyardı.

Ramazan çocukluğunda, yabancı mezarlıklarına ölüyle birlikte gömülen şeyleri çalmakla başlamıştı işe. Yabancılar mezarlığında ölü beklerdi. Nedenini bilmediği bir geleneğe göre, ölülerin sevdiği şeylerle gömüldüğünü görmüştü; cıgara, top,

pilav, tatlı, tahta kaşık. Ramazan ve arkadaşları fırsatını bulur bulmaz, toprağı eşeler, gömülenleri çalarlardı

“Sen de korkuyon mu la Mustafa?” diyordu Yaşar.

“Korkmuyorum abi.”

Korkuyordu aslında. Belki de hepsinden çok korkuyordu. Ama kararlıydı, yenecekti korkusunu, belli etmeyecekti. Kimse sezemeyecekti korktuğunu.

Zaman öldürmek ve üşümemek için bir sinemaya girdiler.

Mustafa bir şey anlamıyordu filmde. Fakir çocuk zengin bir evde uşakken, şişman bir adam ne bulursa atıştırıyor. Aysel'i eve davet ediyor çocuk, Hizmetçi Fatma ışıkları söndürüyor derken kızın nişanlısı, ardından kızın annesi hıçkırıyor, şişman adam ne bulursa yiyor. Avrupa'dan dönüyorlar, meğer Fatma çok zengin bir ailenin kızıymış. Kendini veremiyordu filme Mustafa.

Aklı soygundaydı. Bankalar, zengin evleri, benzin istasyonları, büyük mağazalar ve onların zengin, cepleri para dolu zengin sahipleri. Durmadan onlarla uğraşıyordu. Sık sık da bu işlere kesin olarak karşı duran babasını düşünüyordu, korkuyordu. Filmin sonuna inanmadı. Vah vah! Meğer Fatma aşkı uğruna hizmetçilik yapmayı göze alan zengin bir kızmış, vah vah!..

Kafasını kurcalayan soru şuydu:

Neden zengindi onlar?

Neden Kızılay, Çankaya ve Çinçin?

Annesine kalırsa, bu dünyada zengin olanlar, öbür dünyada fakir olacaklardı, fakirler de zengin. Bu dünyada bulamadıklarını öte dünyada bulacaklardı.

Neden bazı insanlar Çankaya'da, Kızılay'da, Kavaklıdere'de, zengin mahallelerinde, bazıları da inanılmaz yokluklar içinde, yıkık dökük evlerde, derme çatma gecekonduarda oturuyorlardı?

“Kadere karşı gelinmez,” diyordu annesi.

Demek Mustafa'lar da öbür dünyadaki Çankaya'larda, Kızılay'larda oturacaklardı.

“Beş parmağın beşi bir mi?” diyordu annesi.

Neden bazı çocuklar bal yiyorlar, süt içiyorlar, pastırma yiyorlar da Mustafa gibileri de kuru ekmeği bile zor buluyorlardı?

Neden bazı babalar ve anneler iyi giyimli, bakımlıydı? Kimileri de kör babası gibi kaputunu, ayakkabılarını satardı çocuklarının karnını doyurmak için. Annesi gibi yün örер, mezarlık temizler, temizliğe giderdi. Neden hep küçük, en küçük, çinçe parmak olarak kalırlar, hiç büyümezlerdi?

Ali Rıza dayısı başka düşünürdü ama; “Bırakın öte dünyayı,” derdi. “Biz bu dünyada iyi yaşamak istiyoruz.”

“Çok şükür bu günümüze,” diyen annesine de kızardı. “Neyimiz var, neyinize şükrediyorsunuz?” derdi.

Çinçin’de dört beş tane cami vardı. Bunlardan biri de Çalışkanlar Mahallesi’ndeydi. Samsun Asfaltı ile Çinçin arasındaki boş arsada. Bir iki kez halıları çalınmıştı, bu yüzden halı konmazdı. İş gücü olmayan yaşlılar giderdi camiye. Babası da gitmezdi. Bayram günleri kalabalık olurdu cami. Mevrit okunduğu günler çocuklar kapıda beklesirlerdi mevrit şekeri almak için.

Mustafa düşünüyordu: Paralar, arabalar, yüzükler; hacılar, hocalar, saatler... O abla, emeğinin hırsızı o abla, onun güzel çocuğu ve ona benzeyen yüzler, binler, on binler. Nedenlerin, nasılların, binbir soru uyandıran düşüncülerin sarhoşluğuna kapılıyordu.

On bir sıralarında çıktılar sinemadan.

Ramazan, kâğıtlı şeker dağıttı.

“Benim âdetimdir,” dedi. “İşe çıkarken hep şansıma bakarım. Herkes kendi şansına çıkkanı okusun.”

Kendi şekerini ağzına attı. Kâğıdını tane tane okudu:

“Bir derde çatacaksın

Çabuk atlatacaksın

Sonra dünya kahrını

Bir pula satacaksın.”

Güldü Ramazan.

“İşler iyi gidecek”

“Benimkinde ne yazıyor? Baksana!” diyor Yaşar, uzatıyor kâğıdını.

Ramazan okuyor:

“Sen doldururken çile
Düşmanların göz ediyor
Yakın dostların bile
Arkandan söz ediyor.”

Başını sallıyor Yaşar kuruntuyla.

“Ederler,” diyor. “Doğrudur, ederler.”

Hüseyin içinden okuyor kâğıdını. Ramazan seslendiriyor:

“Fazla zengin değilsin
Kalbin temiz, alnın ak
Hoşsun çirkin değilsin.”

Yaşar:

“Arkamdan söz eden biri varsa, mutlaka Hüseyin’dir,” diyor. “La Mustafa! Senin şansına ne çıktı la?”

Mustafa tane tane okuyor:

“Kalender olmaya bak
İçinde var bir sızı
Pek yakında doğacak
Taliinin yıldızı.”

Ramazan seviniyor.

“Valla çok güzel, işlerimiz iyi gidecek, bak göreceksiniz.”

Yürüyorlar.

Yaşar soyacakları dükkânı gösteriyor uzaktan.

“Mustafa, sen camı kıracan ve erketeye bakacan. Tamam mı? Biz dükkâna yakın sotalı bir yerde bekleriz. Bak la! Bir atışta kırmalısın ha camı, tamam mı?”

“Tamam abi, bir atışta.”

Mustafa “gansgester” sanıyordu kendini. Pardösüsü olsa yakasını kaldırırdı, eski kazağının da yakası yoktu ya, pek yakında doğacak olan “taliinin” yıldızına güveniyordu.

“Hüseyin!”

“Buyur abi.”

“Sen, vereceğimiz malları kapıdan alacan, anlaştık mı la?”

“Anlaşmaya anlaştık ya, ben çok korkuyorum. Şu kalbime bir bak, taa karnıma inmiş, küt küt atıyor.”

“Şimdi senin kitabından da, kalbinden de, karnından da başlarım ha! Zaten arkamızdan karı gibi söz edip duruyon.”

Hüseyin çaresiz başını eğiyor, anlıyor, dönüşü yok bu yolun. Yaşar, Mustafa'nın ayaklarına bakıyor.

“Şunları iyi bağla la çakal! Kaçarken düşer ayağından.”

“Bağlarım abi...”

Bağlayacak ve bağlamasıyla birlikte “taliinin” yıldızı doğacak. Bir bez parçasını yırtıyor, iyice bağlıyor ayakkabılarına ayağına. Tabanı, uzun bir at dili gibi sarkmıyor artık.

“Bir aksilik olursa hızlı bir ıslık çal, çal ve kaç! Yakalanırsan adımızı söyleme ha! Söylersen sinkaf ederim seni.”

“Ağzımı bile açmam abi, hiçbir şey söylemem.”

Eski bir otobüs karöserini gösteriyor Mustafa'ya, terk edilmiş bir kaplumbağa kabuğunu andırıyor.

“Buraya gizlen... cin gibi ol!”

Giriyor karosere, “cin gibi” oluyor sözde.

Yaşar, Ramazan, Hüseyin, temkinli adımlarla dükkâna doğru yürüyorlar. Mustafa, daha önce topladığı çakıl taşlarının arasından en düzgün, en yuvarlak üç tanesini seçiyor. Üçünden en uygununu ayırıyor, sapanın meşinine yerleştiriyor.

Üç arkadaş, dükkâna yakın bir yerde, bir ağacın karanlık duldasında duruyorlar. Yaşar çevreyi kolladıktan sonra elini kaldırıyor.

Bu, camın kırılması için işarettir.

İyice nişan alıyor Mustafa.

Ve bir atışta, tam Yale Kilidinin bir karış üstünden şangırtıyla parçalıyor camı.

Şangırtıyı duyan, ilgilenen var mı?

Can kulağıyla çevreyi soluyorlar. Sağda solda kımıltı yok, ses yok. Az ötede bir fırın, soluk ışıklı bir fırın var. Oradan da kuşku belirtisi ses soluk duyulmuyor.

Mustafa heyecanla izliyor onları. Her yanı, alışılmadık biçimde titriyor korkudan. Yaşar'ın dükkâna doğru yürüdüğünü

görüyor. Telaşsız, her gün aynı yoldan evine giden bir çocuk alışkanlığıyla, önünden geçiyor dükkânın, çevreyi gözden geçirdikten sonra ani bir dönüşle, hızla kapıya yöneliyor.

Camın kırıldığı yerden elini uzatıp açıyor kapıyı, giriyor.

Ramazan koşuyor bu kez. O da giriyor.

Mustafa'nın yüreği göğsünü zorluyor.

Hüseyin'in çekingen, isteksiz tavrını seziyor Mustafa. Tedirgin, korku içinde. Belli oluyor her adımında kararsızlığı. Kızıyor ona.

"Korkak çakal!" diyor. "Hoşmuş çirkin değilmiş bir de."

Bir süre kapı önünde karasız, tutarsız duruyor Hüseyin. Sonra uzatılan büyük cıgara paketlerini aldığını görüyor.

Beklenmedik bir şey; fırından, ellerinde sopalarla üç kişi çıkıyorlar.

"N'apıyonuz la?" diyor biri.

Mustafa ıslık çalıyor.

Hüseyin elinde ne varsa atıyor, ardına bakmadan son hızıyla kaçıyor. Biri düşüyor peşine ve bağırıyor;

"Hırsız var! Hırsız! Kaçıyor ha! Kaçıyor!"

Mustafa da kaçıyor.

"Aha! Aha biri daha kaçıyor! Tutun, yakalayın!..."

"İçerde de adam var!" diyor biri.

"Çıkın la dışarı, çıkın!"

Bağırtilar, gürültüler, bekçi düdükleri, pencereler açılıyor, meraklı başlar uzanıyor.

Mustafa'nın en uzun koşusu... Karanlık geleceklere, bilinçsiz korkularla dolu "taliinin" yıldızı parlıyor.

Cebeci'den Çalışkanlar'a gangsterliğinin ilk korku ve heyecanları içinde, mahalle aralarından eriyerek varıyor.

Neler olabilir, neler olacak? Boş ver, kalender olmaya bak! İşte Asri Mezarlık, ağaçlar uğulduyor, koşuyor.

İşte evleri, annesi uyumamış, yolunu gözlüyor pencerede.

Solumasını tutamıyor, sığdıramıyor ciğerlerine, göğsü bir körük gibi inip kalkıyor, zangır zangır titriyor.

Merakla, kuşkuyla karşılanıyor. Çünkü ilk kez bu kadar

geç kalıyor eve Mustafa ve alışılmadık kaygılar uyandırıyor daha ilk bakışta yüzü. Her yanından kuşku akıyor.

“Nerde kaldın kurban olduğum?”

Panikten sıyrılıp, inandırıcı bir cevap bulamıyor.

“Baban da çok meraklandı, neredeydin? Seni aramaya çıktı.”

“Küfemi kaybettim, aradım bulamadım.”

Dilinin pelteklığı, soluyuşunda gizlenmiş korku, gözlerindeki baygınlık, endişelerini derinleştiriyor annenin.

“Adam sırtındaki koca küfeyi nasıl kaybeder babam?”

“Kapıdaki çekirdekçiye bırakmıştım. Sinemaya gittik arkadaşlarla. Çıkınca bulamadım, gitmiş çekirdekçi, küfeyi de götürmüş.”

Kesik, tedirgin, gözlerini kaçırarak konuşuyor.

Baba geliyor. Üşümüş, yorulmuş, kızgın.

Aynı sorular, aynı cevaplar, derinleşen korkular, derinleşen kaygılar.

Neredeydin, çekirdekçi, küfe, sinema, arkadaşlar yine... Küfe, neredeydin, sinema, film, vallaha billaha, kalender olmaya bak!

“Doğruyu söyle la!” diyor baba.

Vallaha billaha sinema.

Kuran ekmek çarpsın ki küfe.

Tekme, tokat, soluma, vallaha billaha, gözyaşı... Hırsını alamıyor baba, kolunu ısırtıyor Mustafa'nın.

Anne giriyor araya, dayanamıyor yüreği.

Bacısı ne zaman uyandı, farkında değil. Olayları kavrayamadan, olayların dışında, anlamsız, boş bakıyor.

“Ne la bu ter? Kış gününde, Allahın bu soğuşunda noktası terlerler mi la adamın... Ha? Şu soluğa bak! Sen bir şeyden kaçtın, saklıyon bizden. Doğruyu söyle, n'aptın la? Bir halt mı karıştırdın? Elin hırsızına uğursuzuna mı uydun yoksa, bu orfi idara gününde?”

Çamur içinde, ter içinde, soluk soluğa, dayanıksız... Dili tutulmuş gibi, konuşamıyor.

“Doğru söyle bana! Soluğun çıkıyor la bilmem nerenden. Neden kaçtın, n'aptın? Dilin niye öyle, hap mı içirdirler?”

Sinama, küfe, çekirdekçi... Büyüyen korku, gelişen inançsızlık...

“Geç kalmamak için baba valla, geç kalmamak için koştum.”

İnanmıyor baba, Söyleniyor. Zeycan'ın yorgan aralığından uzamış korkulu yüzüne çarpılıyor bakışları, kızıyor, azarlıyor.

“Yat la sen! Yat!”

Zeycan telaşla, korkuyla yorganın altında kayboluyor.

“Okuyacak da, adam olacak da, bize bakacak da bilmem ne,” diyor baba. “Bu mu okuyacak? La senden gelecek hayrın ben bilmem nesini bilmem ne yapayım, nokta oğlu nokta, senden hayır gelecek ha!”

Sokurdanıyor, bir yandan da soyunuyor. Uzun donu, eski fanilas, cılız bedeni.

“Karnın açtır,” diyor annesi. “İki lokma bir şey ye oğlum. Güzel ispanak var biraz.”

“Bilmem ne yesin,” diyor baba. “Bu bilmem ne bir nokta yemiştir ya, ama nasıl bir nokta?”

Vallaha billaha, küfe, sinema

“Kes la! Dinden imandan çıkarma adamı. Kes! Yalan söyleme bari. Kendinden büyük çocuklarla arkadaşlık etme demedim mi o kadar? Hap da içirmişlerdir sana, kim bilir neler de yapmışlardır, yarın seni doktora götüreceğim, muayene ettirecem, her şeyi beklerim ben senden.”

İçin için ağlıyor Mustafa.

Anne, alçak sesle ısrar ediyor “iki lokma” da.

“Uykum var,” diyor Mustafa. “Yatcam, erken kalkacam, kömüre gidecem...”

Elini yüzünü, ayaklarını yıkıyor gelişi güzel. Bacısının yanına uzanıyor, yorganı çekiyor başına. Soğuk ayakları Zeycan'ın sıcak ayaklarına değdikçe ürpertiyor, fısıldıyor Zeycan:

“Ayakların donmuş, buz gibi...”

Geç saatlere dek söyleniyor babası.

Annesi yatıştırmaya çabılıyor, ağız kavgası yapıyorlar bir süre. Kesiliyor sesleri sonra.

Bir türlü uyku tutmuyor gözünü, acabalar içinde, karanlıklar içinde kıvranıyor. Uykuyla baygınlık arası, düşünle gerçek arası bir yığın olumsuzla savaşıyor sabahı zor ediyor. At arabalarının tıktıları, atların zilleri, sokağın ilk gürültüleri, sabahın ilk bulanık uğultuları arasında, kapının vurulduğunu, açıldığını, adının geçtiğini duyuyor. Yabancı, kalın, kuşku çoğaltan bir sestir bu.

“Mustafa evde mi?”

Yorgan aralığından sakınarak bakıyor.

Babası kapıda, dizini bir karış geçen, yer yer mavi boyaları açılmış alt donuyla titreyerek duruyor. Ellerini önünde birleştirmiş, karşısından üç yabancı ve aralarında üşümekten yumruk gibi büzülmüş, ağzı burnu pıhtılaşmış kan içinde, bir gözünün yarısı kapalı, sis ve mosmor, Yaşar.

“N'apacanız efendim Mustafa'yı?” diyor baba.

Kaygılı, ürkek sesi sızlatıyor Mustafa'nın yüreğini. Babasına acıyor.

“Kuş dili öğreteceğiz,” diyor adamlardan biri, gülerek.

N'apmış Mustafa? N'etmiş Mustafa?

“Hırsızlık!” etmiş Mustafa.

“Hırsızlık mı?”

“Bir bakkalı soymuşlar.”

Baba şaşırıyor, anne şaşırıyor, bacası “hırsız” kardeşine bakıyor, ağlıyor.

“Doğru mu la?” diyor baba, yıkıntı içinde. “Hırsızlık mı yaptın?”

Mustafa titreyerek çıkıyor yataktan.

“Doğru mu la? Sahiden hırsızlık mı yaptın? Sahiden rezil mi ettin bizi?”

Nasıl da çaresiz, bitik, utanç içinde...

Kapıdan çıkarken ağladığını duyuyor babanın.

Yaşar'ın sözlerini anımsıyor:

“... yakalanırsan adımızı söyleme ha? Söylersen sinkaf ederim seni.”

Peki, seni kim sinkaf edecek sahtekâr Yaşar?

İkinci Şube... Hırsızlık Masası... Soğuktan, korkudan büzülmüş Hüseyin. Ramazan ve başkaları, bilinmez şeyler bekliyorlar sanki. Yaşar ve Mustafa da katılıyorlar bu bekleyişe. Mustafa parmak izinde mürekkeplenmiş ellerini saklama çabasında.

“Resmimi niye çektiler?” diyor alçak sesle.

“Dosyana koyacaklar, parmak izlerini de koyacaklar, artık senin de bir dosyan oldu. Şansa bak. Dükkânda yakalanmasaydık suçu sen alırdın üstüne, biz de bakardık sana cezaevinde. Şans işte,”

Fırın işçileri, bakkal dükkânından kaçmak isterken yakalamışlar ikisini. Başlamışlar dövmeye. Caddeye çıkartmışlar. Bu sırada devriye gezen İkinci Şube ciplerinden birine rastlamışlar. Teslim etmişler polislere. İki kişinin de kaçtığını söylemişler.

“Allahtan rastladık,” diyor Yaşar. Yoksa fırın işçileri Cebeci Karakolu’na götürecekmiş onları. Pala varmış Cebeci’de, kemiklerini kırarmış adamın.

Şubede yıkmışlar falakaya. Ramazan’ı, Hüseyin’i, Yaşar da Mustafa’yı söylemiş.

Yaşlı, hamur beyazlığında bir polis, yeni gelenlerin arasında, şube acemisi olduğu için ilk bakışta anladığı Mustafa’yı görünce gülüyor.

“İşte bir yıldız! İşte geleceğin bilmem ne çocuklarından biri daha!” diyor.

Toplu iğnelerle kâğıtları birbirine illeştirirken söyleniyor. İğrenerek bakıyor sıralanmış çocuklara. Bu bilmem ne çocukları olmazsa, herkes rahat edermiş. “Huzur”, “sükûn” ve

“asayiş”i bozan hep bu “can sıkıntısı çocukları”ymış. Kanun manun ne demekmiş? Mahkeme ne demekmiş? Kanun, mahkeme, hukuk bunları yola getiremezmiş. Gerekli olan kesin bir “satır”mış. İyi bilenmiş, keskin bir “satır”. İman gitmiş elden, “Maneviyat” yıkılmış. Ahlak bozulmuş, kalmamış eski düzen, eski insanlık. Tek çare varmış, o da “satır”. Hırsızlık mı yaptın? Vur satırı, kopar bileğini. Kadına kıza mı baktın? Oy, çıkar gözünü. Kafası karanlık “ideolociler”le mi dolu bazı bilmem ne çocuklarının? Vur boynunu ya da çek ipe, sallandır “ibret-i âlem” için.

“Sen n’aptın lan?” diyor Mustafa’ya.

“Bir şey yapmadım abi.”

“Yapmadın ha! Yapmadın demek!”

İğrenerek, ayakkabısının burnuyla dizkapağına vuruyor, yıkıyor. İçi sızlıyor, gözleri doluyor, dudakları titriyor Mustafa’nın. Yaşar’ın yardımıyla düştüğü yerden zorlukla kalkıyor. Ağlasa acısı azalacak belki.

“Surata bak, surata,” diyor. “Bir şey yapmamış, bilmem nesini bilmem ne yaptığının nokta noktası. Ulan sidik zorlamaları, hem beceremezsiniz, hem de elinize yüzünüze bulaştırıp yakalanırsınız, sonra da ben yapmadım etmedim ha? Bilerseniz ki burada satır var, tek adım atabilir misiniz... ha?”

“Şunu görüyor musun, şunu?”

Yaşar’ı gösteriyor.

“Aynen Afrika bilmem nesine benzemiyor mu?”

Birbirleriyle yarış edercesine söz yetiştirmeye çalışıyor çocuklar, tekmeden tokattan sakınarak. Evet abi, öyle baba, aynen dediğin gibi, tam Afrika şeyi, beybaba, abi, dayı, diyerek.

“Öyle mi lan, doğru mu?” diyor. “Senin anan Afrika’ya, Habeşistan’a gitti mi lan?”

“Valla sen bilin beybaba. Sen ne dersen doğrudur. Gitmiş diyorsan gitmiştir.”

“Mutlaka gitmiştir, mutlaka...”

Çeşitli polislerden, çeşitli yerlerine rastgele tekme, tokat, yumruk yiyorlar. En çok Yaşar’la Ramazan’a vuruyorlar.

Yaşar'ın suratını, tipini beğenmiyorlar. "Surata bak!" diyen bir tane vuruyor. Boyunun uzunluğu ve ceketinin yeniliği de Ramazan'ın başına dert. "Ceketin hayırlı olsun!" diyorlar. Arından geleceği biliyor.

"Nereden çaldın?"

"Çalmadım abi, aldım."

"Aldın ha!"

Ya tekme ya tokat, belli artık.

Ramazan, Yaşar'ın kulağına fısıldıyor.

"Sen tipten ben de ceketten peşinen kayıptayız. Her gelen bize vuruyor."

Yaşar'ın gülecek hali yok.

Ramazan yine eğiliyor kulağına:

"Bir derde çatacaksın/Çabuk atlatacaksın/Sonra dünya kahrını/ Bir pula satacaksın."

Bir polis bağılıyor:

"Haydi gözünüz aydın. Gazeteciler geldi, resminizi çekecekler."

Sonra Yaşar, Ramazan, Hüseyin ve Mustafa'nın, iki de başka çocuğun eline bir şeyler tutuşturuyorlar. Mustafa'nın bir eline transistorlu küçük bir radyo, bir eline de, işlemeli güzel bir duvar saati, boynuna da eski bir dürbün asıyorlar.

"İyi durun, resminiz güzel çıksın," diyor bir polis.

Gazete fotoğrafçıları geliyorlar.

Şak şak... şak şak... Flaşlar patlıyor, sönüyor. Şimşek çakmış gibi oluyor... Şak şak! Birkaç değişik pozda resim çekip gidiyorlar.

Mustafa ağlıyor.

"Ne ağlıyon lan? Resim de çektirdin ya!" diyor hamur beyazlığındaki polis. "Daha ne istiyorsunuz? Artık meşhur oldunuz, gazetelere de çıktınız. Gazeteler sizi yazacak.. Meşhur falan filan çetesi yakalandı, diyecekler."

"İyi ama abi," diyor Yaşar, ürkek bir sesle. "Biz bu malların hiçbirini çalmadık ki, biz hiçbir şey çalamadan yakalandık."

Bir polis, Yaşar'ın yüzüne bile bakmadan cevaplıyor:

“Sizin çaldıklarınızla da başkaları resim çektirir oğlum ödeşirsiniz olur biter, nasılsa fark etmez, ha sen çalmışsın, ha bir başkası,” diyor, alaylı gülüyor.

Bir komiser... Yaşar, Ramazan, Hüseyin ve Mustafa’yı ayırıyor.

“Bunlar Cebeci Karakolu’na” diyor. “Bunların analarının nokta noktalarına orada kar yağdırsınlar!”

“Cebeci” sözüyle Yaşar’ın rengi değişiyor, yalvarıyor.

“Aman, kurban olayım abim. Bize bir babalık yapın, siz alın ifademizi, siz götürün teslim edin bizi adliyeye.”

Polisler birbirlerine bakıp gülüşüyorlar.

“Ne var lan Cebeci’de? Neden korkuyorsunuz bu kadar?” diyor hamur beyazlığındaki polis.

Ağlıyor Yaşar’la Ramazan.

“Palabıyık bize gıcık, bizi öldürür valla,” diyor Yaşar.

Ramazan’da da aynı sızlanmalar.

“Kemiklerimizi kırar, un ufak eder, yapmadığımız bir sürü de iş yıkar sırtımıza,” diyor.

“Ben demedim mi size? diyor hamur beyazlığındaki. “Bunlara vuracaksın satır. Lan Palabıyık, helal olsun lan sana!”

Gülüyor Komiser, çayla, peynir ekmek yiyen bir polise:

“Cebeci’ye... Palabıyık’a teslim et bu bilmem neleri,” diyor.

İte kaka, bir cipin arkasına sıkıştırıyorlar dördünü. Kucak kucağa oturtuyorlar. Yanlarına da bir polis yerleşiyor. Şişman, babacan görünümlü bir polis de öne, şoförün yanına oturuyor.

Üşüyor çocuklar soğuktan, korkudan titriyorlar.

Orada nelerle, nasıllarla karşılaşacağını bilmiyor Mustafa. Cebeci alacakaranlıktır onun için. Kaygıları, arkadaşlarının tavırlarından, korkularından kaynaklanıyor, derinleşiyor. Bu denli ürktüklerine, ağladıklarına göre bir nedeni, bildikleri olmalı diye düşünüyor.

Yüzlerce, binlerce insan, binlerce farklı düşünce ve kaygılarla dolu, sokakların sabah seli içinde işlerine giderlerken, Mustafa da, babasının utançlı, ezik ağıtını düşünüyor; sessiz ağlıyor. Bu mu? Pek yakında doğacak diye beklediği “taliinin” yıldızı?

“Korkma la!” diyor Yaşar, fısıltıyla. “Korkma, sana bir şey yapmazlar, sen çocuksun daha, sana bir şey yapmazlar.”

Yaşar, kendini bağışlatmak isteyen, gönül almak isteyen yapma bir tavır takınıyor.

“Seni söylemeyecektim, fakat çok dövdüler, yerini göstermem için gözüme vurdular.”

Avutmaya çalışıyor dili döndüğünce, kandırmaya çalışıyor.

Ramazan eğiliyor Yaşar’ın kulağına:

“Bir derde çatacaksın/Çabuk atlatacaksın/Pantolu patlatacaksın,” diyor, kıs kıs gülüyor.

“Keyfin yerinde,” diyor, yanında oturan polis.

“Hep sinirden valla abi,” diyor Ramazan. “Pala iflahımı kesecek şimdi.”

Yaşar polise, Mustafa’yı gösteriyor.

“Bu çocuğun hiç suçu yok be abi” diyor. “Şu kadar günahı varsa terbiyesizim. Bir babalık yapın, karıştırmayın bu çocuğun adını, bir babalık be abi!”

Önde sessiz oturan şişman polis, ilgiyle sokağı, sokağın, caddelerin kaynayan telaşını izlerken Mustafa’ya bakıyor. Acıya acıya, acımasızlığa varmış yüreğinde belli belirsiz bir kımlıtlı oluyor. “Boş ver, hangisini kurtaracaksın be oğlum!” diyor kendi kendine. “Bir değil iki değil, her geçen gün, artan bir hızla çoğalıyorlar üstelik” ilgilenmek istemiyor Mustafa’yla fakat yaralanmıştır bir kez, yüzüne bakmadan soruyor:

“Doğru söyle lan bana, n’aptın sen?”

“Ben mi abi? Islık çaldım, bana dediler ki, ıslık çal dediler, ben de çaldım.”

“Kuşlara mı çaldın lan ıslığı?”

“Biz dedik abi. Islık çalmasını ben dedim. İlk işi,” diyor Yaşar. “Elini bile sürmedi hiçbir şeye valla. Sonra okula gidiyor abi, Çalışkanlar İlkokulu’na gidiyor. Bu sene beşi bitirecek. Tahsiline acıyın abi.”

Ramazan destekliyor.

“Bize takıldı işte. Çocuk daha n’olcak, kandı hemen. Kuran ekmek çarpsın ki günahsız, akli da ermez bu işlere zaten. Şe-

ker kâğıdında da, pek yakında, doğacak talii'nin yıldızı çıkınca, tamam işte, zannetti ki essahtan taliinin yıldızı doğacak, tamam işte!”

“Ne şekeri?” diyor şişman polis, gülümsüyor.

“Yoluma çıkarken hep şans çekerdim biliyon mu bey abim,” diyor Ramazan. “O gün de işte, şansa çektik, şekerin kâğıtlarında beyit midir mani midir nedir, bir yazı var ya...”

“Senin şansına ne çıktı?”

“Benimki hepten acayip be abi.”

Ramazan'ın tavırları, kendi kendine gülüşü, yumuşatmıştı havayı.

“Nasıl acayip?”

“Bir derde çatacaksın/Çabuk atlatacaksın/Hapislere düşünce/Ceketi satacaksın.”

Acıyla gülümsüyor polis.

“Yaşar tipten, ben de ceketten kaybediyoruz abi, bu sabah hiç yemediysem en az yirmi tokat yedim, sebebim ceket oldu abi.”

Yaşar:

“Bir cahillik etti, bize uydu. Kurtaralım bu çocuğu abi, daha karakol yüzü bile görmemiş.”

Konuşurken de Mustafa'ya bakıyor; “bak seni kurtarmak için nasıl çırpınıyorum” demek istiyor sanki.

Polis dönüyor, uzun uzun bakıyor Mustafa'ya. Yüzünde, gözünde tutunacak, kirlenmiş, kurtulma inancını yaratacak bir kıpırtı arıyor. İşinin uzmanı bir polis yanılmazlığıyla seziyor, o çürümeye yeni yüz tutmuş, üstünde durulursa belki de kurtarılacak yanı. Acıyor, yüreği yanıyor, çürümemiş, o daracık taze yerleri bir bir yokluyor.

“Bak oğlum,” diyor, “... Bu hırsızlık çok kötü bir şey, çok adi bir şey be oğlum. Başlarken tatlı gelir adama. Hoş gelir, çekici gelir, ama sonu felakettir be oğlum, sonu yoktur, adamı şerefsiz, onursuz bırakır. Bunlara da inanma, kaşarlanmış bunlar... Dördüncü Koğuştaki büyümüşler. Aldanma döktükleri dillere, ellerinden gelse suçu sana yıkıp kendi parçalarını kurtarırlar...”

“Öyle bir niyetimiz yok valla abi,” diyor Yaşar.

“Kes lan! Bana mı öğreteceksin? Bilmem mi ben sizin ne nokta olduğunuzu?”

Mustafa'nın yüzünde, sözlerinin tepkilerini inceliyor. Duruşunu, gözlerinin yaşını silişini, her davranışını birbirine bağlayarak değerlendiriyor. Bazı davranışları var ki içten, bazıları yapmacıktır. Kandırmayı, kendini gizlemeyi amaçlamaktadır o küçük aklıyla. Bu umutsuz çırpınışları kızdırmıyor onu, hoş görüyor.

“İlk mi bu, ilk mi? Doğruyu söyle bana, ilk mi?”

Mustafa içini çekerek ağlamaktan cevap veremiyor.

“Konuşsana la, cevap versene abiye!” diyor Yaşar. Cevap veremeyeceğini anlayınca da, polise doğru eğiliyor, boynunu büküyor.

“Valla ilk işi abi, bir daha yapmaz abi...”

Üzülüyor polis, başını, çaresizlik, yetmezlik belirtileriyle sallıyor.

Canlı, cıvıl cıvıl bir ilkokulun önünden geçiyorlar. Öğrencileri görünce daha da ağlıyor Mustafa.

Alfabenin al yanaklı oğlan çocukları, güzel kız çocukları orada. Artık okuma olanaklarından yoksun kalacağı okullardan biri orada. Tadına varma fırsatı bulamadığı çeşit çeşit çocuk oyunları orada. Akranları gülüyorlar, oynuyorlar, koşuyorlar... Bir grup mendil kapmaca oynuyor orada, okulun özlem dolu bahçesinde. Mustafa ağlıyor, hırsızlık suçuyla karakola gidiyor.

“Bak oğlum, beni dinle yavrum,” diyor polis. “Hepimiz çor çocuk sahibi adamlarız. Sizleri görünce yüreğimiz parçalanmıyor mu bizim? Uyuma şeytana, inanma bu noktaların palavralarına. Bak daha bu ilk adımın, gel beni dinle, yol yakırken dön! Şeytan seni alır, öyle bir çıkmaza sokar ki, kurtulman mümkün olmaz, istesen de, çırpınsan da yakanı kurtaramazsın, boğulur gidersin pisliğin içinde. Kaç yaşındasın sen?”

“On üç.”

Üzüntüyle iç geçiriyor, bir cıgara yakıyor.

“Benim de bir oğlum var. O da senin yaşlarda, bu yıl ortaokulu gidiyor.”

Başını çaresizlikle sallıyor yine. Nasıl bağlayacak sözünü, ne karara varacak?

“Lan bilmem neler! O kadar dayaktan geçtiniz, yol gördünüz, acı çektiniz, inandığınızı, iyi delikanlı dediğinizi, iyi abi dediğinizi bir yığın adam sizi ateşlere attı, akıllanmadınız, ne nokta yemeye aldınız bu çocuğu aranızda? Niye anlatmadınız buna başına gelecekleri, sonunun neye varacağını.”

“Bizim yanlışımız çok abi, anlatmalıydık, doğru. Biz de cahillik ettik, bu da. Sen bir babalık yap, kurtar bunu.”

“İfadenizde kurtaracaksınız lan bu çocuğu. Yanlış ifade verir de yakarsanız, sizin ananızı bilmem ne yaparım, tamam mı?”

“Valla tamam abi, ver elini öpeyim,” diyor Ramazan.

“Bırak lan eli meli, it herifler,”

“Sağ ol abi, Allah senden razı olsun,” diyor Ramazan.

Yaşar giriyor araya:

“Karakolda bizi ezmesinler Mustafa için. Bir koltuk çık, bir kıyakçılık yap be abi. Mustafa’yı da ezmesinler, daha çocuk, dayanamaz zopaya.”

Mustafa’ya bakıyor polis.

“Söz mü yavrum? Bir daha yapmayacaksın, söz değil mi?”

“Söz abi, valla bir daha yapmam abi...”

Tek yıldızlı bir komiser karşılıyor Cebeci Karakolu’nda. Yazı çizi imza, teslim alıyorlar. O babacan polis, komiserin kulağına bir şeyler fısıldıyor. Yüzünde yumuşak, duygusal bir ifade var. Yan gözle Mustafa’ya bakıyor komiser, söylenenlere inandığını, onayladığını belli edercesine başını sallıyor, “Merak etme, bir şeyler yaparız,” diyor. El sıkışıyorlar.

Ayrılırken Mustafa’ya yaklaşıyor şişman polis.

“Beni dinle oğlum,” diyor. “İlk ve son olsun bu yavrum. Kurtar kendini, yoksa sonun felakettir yavrum. İyi düşün. Kendi düşen ağlamaz derler.”

Küçük, eski cüzdanından beş lira çıkartıyor, uzatıyor, almak istemiyor Mustafa, ısrarla tutuşturuyor eline, gidiyor.

Artık anıdır o polis amca, o da bir babadır, oğlu ortaokul birinci sınıfa giden bir baba. Mustafa, içinden bir yerlerin sızladığını duyarak, o şişman adamın yumuşak, babacan yanını, hatalı yola düşmüş binlerce çocuktan hiç olmazsa birini kurtarmak için gösterdiği payına düşen ilgiyi, çabayı düşünüyor. Belki de, bugüne dek karşılaştığı yabancı insanlar arasındakendisine en yakın, en sevecen davranan insandı o polis amca... “polis baba!”

“Dükkân fareleri bunlar mı?” diyor, karakolun polislerinden biri.

“Biziz abi,” diyor Yaşar.

“Dizilin lan sıraya! Dizilin!”

Kararsız, taşınması güç ellerini yanlarında, önlerinde birleştiriyorlar, büzülerek diziliyorlar. Korkuları titreme yaratan bir akımdır... Sığınacak bir yer bulamıyor, dolanıp duruyor içlerinde.

“Ulan bilmem neler!” diyor polis. İnce bir değnekle gelişigüzel, adam ayırmadan vuruyor.

“Sizden bize rahat yok anlaşılan. Şimdi ben size gösteririm dükkân soymak nasıl olurmuş.”

Çinçin’in, Yenidoğan’ın soğuk gecelerinde, cılız gecekonduları sarsan, mezarlığın ağaçlarını uğuldatan soğuk fırtınalar esiyor. Mustafa’nın bacakları hepsinden çok titriyor, kendini taşıyacak gücü tükeniyor.

Hüseyin ağlıyor.

Karnına dürtüyor değneği polis.

“Sen onu Pala’ya anlat, o kalp mütehassısıdır.”

Komiser gülüyor, bağılıyor:

“Pala!”

İşte şimdi kasırgadır esen, sarsan, yıpratan, titremeleri çoğaltan bir korku, ansızın güzû getiriyor yüzlerine... Sararıyorlar, soluyorlar. Sonra kar yağıyor, bembeyaz oluyorlar, donuyorlar.

Kirli, ıslak, sarı bir havluyla elini kurulayan polisi görüyorlar. Dudakları kuruyor Yaşar’ın, kanı çekiliyor.

İri kıyım, güleç, altın dişli hemen tanıyor Yaşar'ı, Ramazan'ı. Masanın kıyısında duran yarısı dişlenmiş ayvayı alıyor, dişliyor, keyifle çiğniyor.

“La Ramo, la Yaşar, geldiniz mi la?” diyor gülerek. “Hoş geldiniz, safalar getirdiniz. Ayva yer misiniz la? Ben de meraklandım hani, nerde kaldı benim sevgili tufacı çocuklarım diyordum.”

Kısa boyu, sıska bedeniyle araya sıkışmış Mustafa'yı fark ediyor. Aşırı bir hayretle:

“Bu da ne? Sen nerden çıktın la?”

Yardım umarak komisere bakıyor Mustafa.

Komiser bir şarkı mırıldanıyor, çekmecelerde bir şeyler arıyor.

“Bu çocuğun hiç suçu yok baba” diyor Yaşar.

İşini iyi bilen, aldatılmaz, külyutmaz bir tavırla başını sallıyor.

“Siz de haklısınız. Ben daha bir adam görmedim ki suçlu olsun. Kim geldiyse, ya kuru iftiraya uğramıştır, ya da kuru fasulye, nohut! Peki Yaşar, senin gözüne kim iftira etti la? Şişmiş mi, yoksa bana mı öyle geliyor?”

Ramazan gülüyor.

“Ne gülüyon la?” diyor Pala gülerek.

“Aklıma bir şey geldi de.”

Telefon zili çalıyor. Komiser sesleniyor Pala'ya:

“At onları nezarete!”

Nezarete atıyorlar hepsini.

Küçük bir pencerenin soluk aydınlığı az geliyor lambasız, havasız odanın tümüne. Çok geçmeden alışıyor gözleri loşluğa. Dizlerini karnına iyice çekmiş, köşeye kıvrılmış, ölü sessizliğiyle uyuyor bir adam.

Mustafa ürkek, ilgiyle bakıyor. Gördüğü her şey yenidir onun için.

“Ben demedim mi abim,” diyor Hüseyin. “Korktum mu hep aksilik olur böyle. Şimdi n'apcaz, ne nokta yiyecez? Bak kalbim de durdu.”

Elini yüreğinin, karnının üzerinde gezdiriyor, tıptırtı arıyor.

“Korkma, adamın kalbi dursa ayakta bile duramaz, armut gibi düşer yere,” diyor Yaşar, bir yandan da kurnazlık düşünüyor, bir şeyler yapıp hafifletmek istiyordu suçunu. Polislin ilk tekme tokatları sonunda, önce Hüseyin’in, sonra Mustafa’nın yerini göstermiş olmaktan utanıyordu. Oysa başka anlatmıştı durumu Mustafa’ya.

“Korkma, ifade verirken kurtarırım seni. Ramazan’la ikimiz alırız suçları üstümüze, icabında bir iki iş bile kabul ederiz seni kurtarmak için. Yalnız bir şartım var!”

“Nedir?”

“Biz seni kurtarız, sen de bize bak cezaevinde. Para filan yatır, çaldıklarından bize de pay ayır. Yoksa istedikleri her işe seni de katarız.”

“Tamam, oldu. Siz beni kurtarın, ben de size bakarım.”

“Bak, sonra kıvırtma ha?!”

“Kıvırtmak olur mu be abim? Yüz yüze bakacaz.”

“Tamam, anlaştık, şimdi seni de yatırırlar falakaya, dişini sık, dayan zopaya, gerisini bize bırak, değil mi la Ramazan?”

“Kalender olmaya bak/İçinde var bir sızı/ Pek yakında doğacak/ Taliinin yıldızı.”

“Bırak la soytarılığı!” diyor Yaşar.

“Sen doldururken çile/ Düşmanlar göz ediyor/ Yakın dostların bile/ Arkandan söz ediyor.”

“İki hap yuttu ya, tamam artık, sulanır da sulanır.”

“Sulanması mı var be, şimdi yatıracaklar zopaya, kendime moral veriyorum. Zopa neyse ne ya, cekete acıyorum, ne talih-siz ceketmiş, daha alındığı gün karakollara düştü. Şimdi nasıl bakacak namuslu ceket arkadaşlarının yüzüne? Vay kadersiz ceketim vay, ben almasaydım, şimdi ne güzel mağazada askıda olacaktı ya da başka birinin sırtında, hü hü hü!”

Ağlama taklidi yapıyor Ramazan.

“Falakada çıkart ceketini,” diyor Yaşar.

“Cezaevinden çıkarsam filim çevirecem. Filmin adı da: Talih-siz Ceket Cebeci Karakolu’na Nasıl Düştü?”

Hüseyin, kendini sağlama alma çabasında. Yaşar'ın verdiği cigarayı yakıyor.

“Beni kurtaracan, değil mi abim?”

“Kurtaracam,” diyor Yaşar. Çömeliyor, dayak sonrasında zorunlu uykusuna dalmış, nezaretin loşluğuyla koyu giysileri bütünleşmiş, çizgileri zor seçilen adama bakıyor. Çorapları parçalanmış, aydınlığın yaladığı tabanlarının kanı, şişliği... Orada, adamdan uzak, gelişigüzel, ardından atılmış oldukları belli, eski, ökçelerine basılmış ayakkabıları, yeni fötr şapkası, düşündürüyor Yaşar'ı. Adamı bu duruma sokan işlemleri tanıyor. Değneklerin, falakaların, cereyanların yabancıları değil; inceli kalınlı, uzun kısa değnekler. Bir zamanlar, yeşil yapraklarla, çiçekle yüklü ince birer dal iken, kuşların konduğu, cıvıldaştığı canlı, özgür bir dal olarak yaşarken, şimdi kuru bir değnek. İşte Yaşar, kim bilir kaç kişinin tabanlarında derin izler bırakan, unutulmaz acılar bırakan o değneklerden biriyle dövülecek, kim bilir nedeni bulunmamış kaç işi kabullenmek zorunda kalacak az sonra?

Dayak beklemek! Az sonra falakaya yatırılacağını bilerek beklemek! Korku ve ürpertiyle beklemek!

Mustafa'nın dişleri birbirine vuruyor. Soğuk, korku ve deneyimsizlik birleşince böyle olur adam, tutamaz kendini, dağıtır, egemen olamaz dişlerine, hiçbir yerine. Bu duyguları da, benzer durumları da çok yaşadığı için iyi tanıyor Yaşar. Adı: Dayak beklemek!

“Korkma sen,” diyor, bu kez gerçekten acıyor Mustafa'ya. “Korkma, seni de kurtaracak.”

Mustafa'nın yüzüne, gözlerinde biriken alaca ıslaklığa baktıkça, ilk hırsızlığı, ilk karakol acıları geliyor aklına. Yaşamının sayısız acılarına eklenen birler, onlar... Annesi, babası, ablası, onların kaynak olduğu çeşitli sızılar, utançlar, eziklikler.

Çocukluğunu pek anımsamıyor Yaşar. Yenidoğan; silik, soluk, hatları belirsiz, iyi çekilmemiş bir resim gibidir aklında. Sekiz yaşlarının bir yaz gecesi, birbirinden kopuk, bağlantısız

sanısı veren davranışlarla, seslerle, kim olduklarını bile tam çıkartamadığı, ağlayan, buruşuk kadın yüzleriyle doludur. O gece, koyu bulutların ay ışığını kapadığı, doğanın karanlığa boğulduğu, ayın bulutlardan sıyrılıp ortalığın yeniden aydınlandığı bir gecedir. Anımsadıkları da öyle... Bazı sesler, bazı davranışlar karanlık, bazıları bulanık, bazıları da berraktır, dün gibidir, parlak bir aynadaki yüz gibidir.

Etkileyici, acılarla dolu dövünen kadın yüzleri, bulanık, tedirgin çocuk yüzleri, bayılan kadınlar. Erkekler sonra; Sert yüzlü, öfkeli erkekler, polisler. Evlerinin yabancısı, iyi giyimli adamlar, kapıda bekleyen polis arabaları. Yoksul mahallesinin yoksul yüzleri yine... Koyu bulutlar, belleğinin ışığını zaman zaman kapayıp açıyorlar. Ablası da ağlıyor, o günden bu yana bıkmadan, usanmadan ağlıyor o abla. Yeni uyanmışlığın sersemliği içinde, ne olduğunu, niye ağlandığını, evin alışılmadık telaşını bile kavrayamadan, Yaşar da başlıyor ağlamaya. Ablası, komşuları avutmaya, yatıştırmaya çalışıyorlar onu ama susturamıyorlar. Kan görüyor sonra, Kan! Sonra öğreniyor o kanların sevgili annesinin kanları olduğunu.

İyice bulanık, puslu bir hastane kapısı... Uzun uzun beklediğini, yaşlı bir kadının, elini hiç bırakmadan sıkı sıkı tuttuğunu, elinin terlediğini anımsıyor. Camlı geniş bir kapının önünde bacısı bayılıyor, ayakkabısının biri çıkmış ayağından. "Ölmüş!" diyorlar. Yaralılar, başka yüzler, beyaz önlüklüler, derinden derine çığlıklar giriyor araya. Sonradan öğreniyor ölenin annesi olduğunu. Artık annesizdir Yaşar, öksüzdür. Babası da cezaevindedir. Ekmek bıçağıyla, on yedi yerinden bıçaklamıştır, öldürmüştür annesini.

Yaşar'ın belleğinde, gene silik, soluk bir resim gibi... Akşamın alacakaranlığında duran güzel anne, genç anne... Acılara boğan, boğulan, şafağı bulamayan anne.

Gene soluk, silik, sarı bir kâğıda basılmış bir resim gibi duran baba. Bir sokak fotoğrafçısının çektiği bulanık, vesikalık bir resimdir baba. Sisler, dumanlar içinde zayıf, çökük yüzlü, bitkin baba. Ablasıyla görüşüne gittikleri cezaevi... Onların

kimsesizliklerine, koskoca dünyada yalnızlıklarına ağlayan, karısının ihanetine ağlayan, yenik, tükenik, tutuklu babaları.

Ablası; o güzel olmayan, ama bir ekmeğe, bir kilo ete, kimi zaman da bir otomobil gezisine kendini verecek birilerini her zaman bulabilen ablası... O sıska, kaburgaları sayılan, ince bacaklı ablası... Şimdi nerededir o abla, şimdi nerede, kaç liraya, nasıl? Pazar yerlerinde arta kalmış, en işe yaramaz şeylerin bile nasıl alıcıları çıkıyorsa; hurda demir, bakır vb. için, cam parçaları, kırık şişe, eski ayakkabı vb. için nasıl alıcı çıkıyorsa, abla da öyle mi?

Aklı erdikçe çözölen, bilinmezlik olmaktan çıkan, zaman zaman güneşli bir Mayıs göğü berraklığına ulaşan yaşamın alaca yanları, karanlık yanları... Bulutları kimi zaman belleğinin geçmişe ışık tutan ince, tozlu yolunu karartıyorlar, bulamıyor geçmiş günlerin bugünlere yararı olacak izlerini, çözemiyor.

Genç anne, güzel anne neden öfkeli bıçak darbelerinin altında öldü, neden?

İki çocuklu yoksul bir aile, Beypazarı'ndan Ankara'ya göçüyorlar. Bir süre sonra iş buluyor baba; ekmek atlı, baba yaya, yetişemiyor. Kazancı yetmiyor günden güne pahalılaşan hayata. Tencerenin kaynamadığı günler çoğalıyor; bakkala, komşulara borç çoğalıyor.

Anne de çalışmak istiyor, iş arıyor. Günlerce bir parkta, kendileri gibi yoksul köylü kadınlarının, kızların arasında, umutlu bekleştiklerini anımsıyor Yaşar. Temizlikçi, çamaşırcı, hizmetçi kadınların, kızların toplandığı bir parktı orası. Anasının bazı erkeklerle, bazı kadınlarla pazarlık ettiğini, bazı günler zengin evlerine annesiyle beraber temizliğe gittiğini anımsıyor. Bir süre gündelik işlerle mi idare ediyor, n'apıyor, sonra hizmetçilik buluyor; çalışkanlığını beğendirdiği bir zengin evinde. İşte her şeyi dağıtan yaşamlarının akışını değiştiren ilk adımı böyle atıyor. Anne genç; genç, saf ve güzel. Sokaklar, renkli vitrinler, arabalar... O hep koşan, durmandan bir şeyler alan, bir şeyler arayan yoğun insan seli, bu seller içinde geçen, değişim zorunlu kılan günler başkalaştırıyor anneyi. Yeni ha-

yat, çok geçmeden kentin büyüleriyle dolu düşlerini, özlemlerini, yeni uyandırılmış isteklerini tanıtıyor. Evden işe giderken gördüğü her yeni şey, yeni isteklerin uyarıcısı oluyor. Yeni bir özlemin tohumlarını, yeni alışkanlıkların ortamını oluşturuyor. Işıklı pencereler, söz atan, sürünen genç erkekler, yanında duran arabalar, başlangıçta hep olumsuz karşıladığı, tepki gösterdiği biçimsiz öneriler ve yaşamaya tutuklu olduğu kapkara bir yokluk, yoksulluk.

Sonra çöküyor anne, direnemiyor yeni hayatın gizli önerilerine ve ilk kez, kalabalık bir otobüste, cinsel istek uyandıran bir diriliğin kalçalarını yoklamasına, sürtünmesine tepkisiz kalıyor... Hatta belli belirsiz katılıyor da ardındaki kerkenmeye, ısrarla sürtünen diriliğin bir süre sonra yumuşadığını duyuyor; ayaklanmış, boşalmak isteyen içtepilerle kalabalığa karıştığı zaman, daha çok dayanamayacağını anlıyor, yenilmiştir artık.

Kimi günler geç kalıyor eve. Baba iş dönüşlerinde evde bulamıyor karısını ve babayı gelişen bir kuşku bahçesi yapan, uykusuz, huysuz yapan olaylar dizisi başlıyor. Çünkü anne boyanıyor, anne süsleniyor ve arkası çiçekli bir el aynası annenin bir parçası oluyor. Gülüşü, bakışı değişiyor. Yeni sözcükler giriyor konuşmalarına, dilini inceltme çabaları, yeni giysiler, dantelli iç çamaşırları, çanta, berberde yapılan saçlar... Ağız kavgaları günlük ilişkilerinde süreklilik kazanıyor. Nereden geliyor bu giysiler, değişik şeyler? Evin hanımı veriyor, ev "moderen" bir evdir, hizmetçisi de "moderen" olacaktır. Anne suçluyor babayı, baba gereksiz kıskançlıklar gösteriyormuş, baba "geri kafalı"ymış, burası "köy değil, şehir"miş.

Öyle geceler oluyor ki, eve gelmiyor güzel anne, babanın kuşkuları yoğunlaşıyor, pencere önünde, cıgara üstüne cıgara yakarak, çocuklarının bile yüzlerine bakmaya sakınarak, utanç içinde sabahları zor ediyor.

Anne geliyor, baba kızıyor anneye; dövüyor, anne ağlıyor, babayı inandırmaya çalışıyor. Yeni edindiği cilveleri, kadınlığını kullanıyor, çalıştığı evde kalmıştır, misafirler çokmuş,

iş çokmuş. İnanmak istediği için midir nedir, baba inanıyor, anne birkaç gün erken geliyor.

Baba şaşkındır, çaresizdir, babanın burnuna yabancı kokularla geliyor anne, değişik iç çamaşırlarıyla geliyor... Kimi zaman da içkili geliyor.

Kuşkuları artık kuşku olmaktan çıkmıştır babanın, başka bir şey olmuştur. Gizlice izlemeye koyulur anneyi, öğreniyor, hizmetçilik yaptığı yerden ayrılalı aylar olduğunu. Ve sonunda hizmetçilik ettiği yeni yeri buluyor. Orada sevgili karısını, kendi gözünden bile sakındığı sevgili karısını günde kaç kişiyle, nasıl paylaştığını öğreniyor. Kokular, süslü ayna, naylon külotlar kimler içinmiş öğreniyor. Öğreniyor kimlere neler vererek nasıl hizmet ettiğini ve kimi zaman annenin getirdiği alışık olmadıkları değişik yiyeceklerin, nelerin karşılığı olduğunu.

Bir gece, kin ve nefret dolu, aldatılmanın sindirilmesi güç acılarıyla dolu on yedi bıçakla, delik deşik oluyor anne. Banka cüzdanında iki bin yedi yüz lirası olduğu yazılı, parça parça yatırılmış, hiç çekilmemiş. O paralar hangi özlemleri, hangi düşleri gerçekleştirebilmek için, ne için biriktirildi? O paralarla neler yapmayı düşünüyordu güzel anne?

O paralara hiç dokunulmuyor, çünkü paylaşılmanın bedelidir o. Onurun, ezilen kadınlığın bedelidir.

Babayı cezaevine götürüyorlar. Kimi, "Helal olsun, namusunu temizledi," diyor, kimi de "Yazık oldu, çocuklar ortada kaldı," diyor.

Sorgu, sual, mahkeme, on iki yıl ceza yiyor baba. Üç yıl kalıyor cezaevinde. Bir Anadolu cezaevinden çıkartılıyor sonra baba... Zabıtlar tutuluyor, sorgular, tanıklar, sonra yazıyorlar dosyasına: İntihar!

Ya abla!? Cezaevindeki babaya cıgara için, harçlık için, evdeki kardeşe bakabilmek için, önce borç için bakkala, bakkalın oğullarına, komşulara, sonra Yaşar'ın kapılarda bekletildiği günler geliyor, biliyor olanları. Ablanın bir arife günü kendisini elinden tutup bir ayakkabıcıya götürdüğünü ve ayakkabı

için sokağın başında uzun uzun beklediğini, sonra ablanın bir gözü morarmış, koltuğunun altında bir ayakkabı paketiyle gelişini hiç unutmuyor. Sonra bir gün eve gelmedi abla, için için ağlayarak yolunu gözledi ablanın, umutla. "Allahım n'olur ablamı gönder bana! Anasız bıraktın, ablasız bırakma bari!" diye yalvararak günlerce...

Cam topluyor; çinko, bakır, kurşun, demir, kömür topluyor; Yenidoğan'ın, Çinçin'in, Hıdırlık'ın yoksul, çıplak çocuklarıyla... Akşamları umutla eve koşuyor, düşlerinde kapının çalındığını, ablanın döndüğünü görüyor, fakat abla dönmüyor. Aklında naylona sarılmış taze bir ekmek gibi, on dört yaşının kusurlu tazeliğiyle ablası.

Evlerindeki eşyaların, birikmiş borçlar için satılışı, Yaşar'ın yapayalnız kalışı, günlerce Çinçin'deki at ahırlarında gizli gizli yatış ve ilk hırsızlık... Bir kümeden üç tavuk alıyor önce, kahvelerde satıyor. Alanlar da biliyorlar tavukların çalıntı olduğunu, ucuza alıyorlar bu yüzden. İkinci işinde, garajlarda bir küçük kutu bal alıyor, üçüncü işi bir sandık limon. Sonra kömürlük, bir tufacıya yamaklık.

Günün birinde yakalanıyor Yaşar. Bir lokantanın kapı çamını kırıp giriyor, çekmecede kırk üç lira buluyor, çıkacakken tel kadayıf çekiyor canı, yerken yakalanıyor.

Karakol, sorgu sual, sopa evet, imza! Bir kendi işi, üç de yapmadığı hâlde kabullenmek zorunda kaldığı. Yer gösterme; buradan girdin, buradan çıktın, şunu aldın, şuna sattın, tak tak tık tık... Mahkeme, ananın adı, babanın adı... Yaptım ettim... Tutuklanmasına... Ve cezaevi... Dördüncü Koğuş...

"La Yaşar! Karanlık Çocuk, gel la buraya!"

Uyuyan adam, Pala'nın ürküntü veren sesiyle uyanıyor, şaşkınlıkla bağılıyor. Dili peltek, haplı olduğu belli.

"Geldim abi, hemen geldim!"

Pala'nın kayıtsız gülümsemesi duyuluyor.

"Sen değil la, sen değil. Yaşar gelsin! O Karanlık Çocuk!"

Adam, ağırlardan, sızılardan yüzünü buruşturuyor.

"Kim lan Yaşar? Kimse çıksın!"

Yaşar adama bakmıyor bile, yürüyor.

“Varsa bir cıgara versin be!” diyor adam.

Ramazan cıgara uzatıyor.

“Geçmiş olsun kardeş!”

“Sağ ol, size de geçmiş olsun! Mahvettiler, çok ezdiler beni, çok dövdüler, bildiğin gibi değil. Sorgusuz sualsiz yıktılar. Sonra da sen kimsin la dediler? Ben de şaşırdım, valla bilmiyorum abi, hiç kimse değilim, dedim. Bu sefer de, sen ne biçim adamsın, adam kim olduğunu bilmez mi, diye başladılar. Hayır bırakmadılar bende, bak ayaklarıma.”

Cıgarasını yakarken elleri titriyordu.

“Kaç iş verdin?” diyor Ramazan.

Adam dili dolaşarak anlatıyor:

“Adımı söyler söylemez, tanıdılar. Polisleri tanımıyordum, yeniydiler, yüzümü bilmiyorlardı, ama adımı biliyorlardı. Kafadan yirmi bir iş istediler şubede, yok mok, biz ıslah olduk falan dedik ya, inanmadılar, yıktılar yeniden. Vermezsen ananı sinkaf edeceğiz, dediler. Baktım canım çıkıyor noktamdan, hap istedim... Bir tüp *Reonal* aldılar bana, ben de üç iş verdim tatlı canımı kurtarmak için. Biz canımızı kurtardık diye sevinirken bir de baktım ki maceraya çıkartılmışız. Burası yedinci karakol, on gündür karakol karakol gezdiriyorlar, her karakolda yatırıyorlar falakaya, her karakolda gezdiriyorlar, her karakolda en azından bir iş, iki iş, sıkıysa verme, can elden gidiyor. İşin kötüsü, bir de veriyorlar paspası eline, paspasla, temizle karakolu, polislerin çorabını, donunu yıka. Eskiden bu işleri çocuklara yaptırırlardı ama adamlar gıcık bana. En son buraya geldik işte. Sağ olsunlar burada pek dövmediler, gördüler hâlimi, beni tanırlar, nasılsa anlaşırsız seninle Musa dediler, yalvardım Pala'ya, bir tüp *Reonal* da buradan aldım. İstanbul, İzmir, Adana arasında dolanıyordum zaten. Şans işte, o kadar iş yap, faça verme, yolda giderken çevirmeye uğra, kapsınlar seni, iyi mi? Şans işte, yolda kaptılar beni, gel la bakalım dediler, tipimi beğenmemişler. Yeni bir foter almıştım kendime, onu da duman ettiler.”

“Senin foter, benim de ceket,” diyor Ramazan.

Cıgarasından duman çekiyor.

“Söz aramızda, çok iş yaptık ama bu sefer gelişimiz haybeden oldu,” diyor Musa. “Bu Ankara’nın memuru çok hayın.”

Başını üzümlere sallıyor.

“Böyle işte, buradakilerin de on altı açıkları var şimdi, üçüne ben razıyım, en azından on işi de size yıkarlar.”

İlgiyle dinliyor yukarıyı Musa.

“Bak, dinle, demedim mi, başladılar işte!”

İlk mırıltılar, gözdağı veren bağırımlar, küfürler, sözlerin bir kısmı anlaşılıyor, bir kısmı anlaşılmıyor. Ramazan, Hüseyin, özellikle de Mustafa kıpırtısız dinliyorlar. Pala’nın kayıtsız gülmesi, Ramazan’ı asıl korkutan bu işte. Uzun bir süre, uygun aralıklarla, değneklerin yumuşak tabanlarda çıkardığı sesler, karışık gürültüler, küfürler... Yaşar’ın inlemeleri duyuluyor. Feryat figan sonra, abi kurban olayım falan filan bilmem ne, öldüm bittim tamam abi, sık sık Ramazan’ın adı geçiyor. Adı geçtikçe sınırdan gülüyor, dayak bekleme nöbetine tutuluyor.

“Bir derde çatacaksın/Patlıcan satacaksın/Falakaya yatınca/Üç buçuk atacaksın,” diyor, gülerek.

Mırıltılar sürüyor yukarıda. Sonra sessizlik.

“Tamam,” diyor Musa. “Seninki akıllı, kendini fazla ezdirmeden teslim bayrağını çekti hemen, şimdi istedikleri işi alırlar artık.”

Adı geçtikçe Hüseyin tedirginleşiyor, biçimden biçime giriyor yüzü. Evetler, hayırlar, o yoktular, bu vardılar. Pazarlık konuşmalar, ağır küfürler, bağırımlar yeniden... Tüyleri diken diken eden bağırımlar. Tamam abi, onu da ben yaptım... Ben değil biz la! Tekil değil çoğul la!.. Tamam, biz abi... Yeri mi? Yerini de gösterelim abi, gösterelim ama orayı bilmiyoruz ki... Nereden girdik, nereden çıktık, ne aldık bilmiyoruz ki... Biliyorsunuz, la biliyorsunuz biz göstereceğiz size. Tamam, anlaşıyorlar, sessizlik, daktilo tıkırtıları sonra. Pala konuşuyor kendine özgü ifade biçimiyle, belli ki Yaşar’ın adına konuş-

yor... Ben falan gün falan yerde... Tamam mı, böyle değil mi, diye onaylatmalar, tamamlar, aynen öyleler, ardından mırıltılar, bağırtilar, tekme tokat sesleri ve yeniden feryat figan... Yalvarışlar, ağlamalar, yeni itiraflar, gene sessizlik... Gene daktilo tıkırtıları... Sessizlik...

“Şimdi piyango çekilecek,” diyor Musa, bir cıgara daha istiyor.

“Bakalım hanginizi çağıracaklar?”

Kimin adı söylenecek? Birbirlerinin yüzlerine bakarken, akıllarından geçenleri belli etmemeye çabalyorlar.

“La Hüseyin!”

“Yandık,” diyor Hüseyin. “Yandık, noktayı yedik!”

Ramazan gülüyor Hüseyin’in durumuna.

“Fazla zengin değilsin/Çünkü girgin değilsin/Kalbin temiz, alnın ak/Hoşsun çirkin değilsin.”

“Dizlerim tutmuyor, kalbim karnıma sarkmış, sen de kalkmış dalga geçiyon bizimle.”

Adama dönüyor.

“Abicim, hapın varsa bir tane versene bana.”

Daha sözünü tamamlamadan adam tavrını belli ediyor, elini havaya kaldırıyor “yok” anlamında.

“Hiç yalvarma. İki hapım var, babam mezardan çıksa yine vermem.”

“La Hüseyin!”

“Geldim abi, geliyorum abi!”

Son bir umutla adama yaltaklanıyor.

“Birini ver, n’olur abi.”

“Vermem!”

Giderken korkularını, tedirginliklerini Ramazan’la Mustafa’nın yüreklerine ekliyor sanki, dayak beklemekten kurtulmuş, dayğa gidiyor. İkisi de, yürek çarpıntılarının çoğaldığını duyuyorlar. Aralarındaki tek ayrıcalık, biri olacakları biliyor, diğeri tahmin ediyor; biri bildiklerinden korkuyor, diğeri bilmediklerinden.

Ramazan, Musa’ya iyice sokuluyor.

“Gel seninle bir iş yapalım abi,” diyor.

“Ne işi?”

“Hapının birini bana ver.”

“Vermem!”

“Dönüşte iki tane veririm sana.”

“Nasıl?”

“Senin yaptığın gibi, bir tûp *Reonal*’e bir iş.”

Musa inanıp inanmama arasında bocalıyor.

“Pala her adama vermez hap.”

“Beni tanır, sever de!”

Musa düşünüyor.

“Bir keleklik yapmayasın. Söz mü?”

“Söz!”

Cebini karıştırıyor Musa, iki hap çıkartıyor, birini ağzına atıyor, öbürünü Ramazan’a uzatıyor. Ramazan çiğneyerek yutuyor.

“Takviyeli, güzel.”

Sessizliğin neler doğuracağını bekliyorlar.

Benzer mırıltılar, bir tokat sesi. Hüseyin ağlıyor, bir tokat daha, Kurban murban, vallahi billahi... Allah kitap ekmek Kur’an... Yaşar’ın sesi giriyor araya, telefon zili çalıyor. Alo, burası Cebeci Karakolu. Onları da Yaşar yapmış. “Ramazan” adı geçiyor birkaç kez, yeniden daktilo tıkırtıları.

“Ramazan sensin galiba?” diyor Musa.

“Benim.”

Mustafa’yı gösteriyor Musa.

“Yeni mi bu bebe?”

“Yeni.”

“Alışır,” diyor Musa. “Alışır, hele bir patlasın tabanları, ayakları sığmasın ayakkabılarına, alışır. Bir de Dördüncü Koğuştaki tahsil görürse.”

Sessizlik...

“Gelin la! Sizler de gelin!”

Musa bağıırıyor:

“Ben de mi abi?”

“Sen dur, dinlen biraz, ötekileri gönder, gelsinler.”

Musa neşeyle gülüyor.

“Sizi çağırıyorlar, bir cıgara daha ver de öyle git, hapı da unutma ha! Hapımı isterim.”

Ramazan cıgara paketini uzatıyor, iki tane kalmış zaten.

“Hadi Mustafa, hiç merak etme, pek yakında doğacak talinin yıldızı.”

İsteksiz, kuşkulu, korkulu çıkıyorlar.

Pala gülerek karşılıyor onları.

Yaşar'ın kara yüzü olacak kızarmış, ter içinde. Gözleri dolu dolu... Gözyaşları, kirli yüzünde beyaz izler bırakarak akmış aşağılara. Elllerinde, artık ayaklarına olmayan ayakkabıları, tabanlarını basamıyor yere, zorlanarak yürüyor, acısı yüzüne yansıyor. Ramazan gülmemek için yanaklarını ısıyor.

Hüseyin, ellerini önünde birleştirmiş, sessiz ağlıyor.

“Aşağıya! La Hüseyin, yardım et Yaşar'a.”

Hüseyin, koluna giriyor Yaşar'ın.

Pala gülüyor, keyifle bakıyor Ramazan'a.

“La yakışıklı Ramo, nasılsın la görüşmeyeli? İtimat et özledik seni valla, yak la bir cıgara!”

“Sağ ol abi, ben cigara içmiyorum”

“Yak la, yak, Amerikandır, nazlanma! İstersen bir çift kâğıtlı sarayım sana ha, ne dersin?”

Ramazan boynunu büküyor, gözlerini kaçırıyor, gülümsüyor.

“Demek tenezzül edip bir cıgaramızı bile yakmıyon ha Ramo?” Pala cıgarasını yakıyor.

“Ramo kahramandır ha!” diyor arkadaşlarına. “Çok kahramandır, yumurta çalmaya bile çifte silahla gider Ramo. Değil mi la?”

Eliyle, dudaklarına yayılan gülümsemeyi gizlemeye çalışıyor, göz altından da Pala'yı izliyor.

“Eee Ramo, bize kaç iş verecen bugün?”

“İş yaptığımız var mı ki iş verelim? Bakkalda çarpıldık işte!”

“Oldu mu ya!? Hem cıgaramızı içme, hem de iş isteyelim iş verme ha? Yıkın la şu Kahraman Ramo’yu.”

“Bir dakika abi,” diyor Ramazan. Ceketini çıkartıyor acele ederek, asıyor özenle.

“Yeni mi çaldın la bunu?”

“Valla çalmadım abi, yeni aldım, ama uğursuz geldi.”

“La istersen pantolu da çıkart ha! Ütüsü bozulmasın.”

Ramazan gülüyor, nasıl yatacağını, nasıl duracağını biliyor, dayak yiyeceği yere oturuyor. Falaka değneğiyle kaldırıyorlar ayaklarını. Pala’nın, değneği en iyi kullanacağı düzeyde tutuyorlar falakayı. Daha üçüncü değnekte, “Tamam abi, kabul,” diyor Ramazan.

“Ne kabul?”

“Dükkân...”

“Ne dükkânı Kahraman Ramo ne dükkânı, dalga mı geçiyon bizimle nedir?”

Pala, yekini yekini vuruyor, Ramazan bağıyor.

“Bir iş daha alalım abi...”

“Olur mu la bir iş, iki iş; hazır tezgâhı kurmuşken.”

“Tamam abi, yeter abi, iki iş tamam.”

“Bir iş daha dayanıksız, içi kof Ramo, hatır için bir iş daha.”

İşaret ediyor, indiriyorlar Ramazan’ın tabanlarını, yanan ayaklarını.

“Ne diyorsun Kahraman Ramo? Tamam mı, devam mı?”

“Başka iş vermem.”

“Bir küçük iş la, bir daktilo, kapının önünde duruyor, baktın ki kimseler yok, aldın gittin! İdamı üç ay bunun.”

“Ben zabıt kâtibi miyim, profesör müyüm, daktilodan maktilodan ne anlarım be abi?”

“Yazı için almadın, sattın gittin la. Bak, Karanlık Oğlan bu çocuğu dövmeyelim diye bir iş verdi fazladan. Sen de bizim içinbir iş daha ver, n’olur? Hiç mi hatırimiz yok yani?”

“Hatırın olmaz olur mu? Adın aklımıza düşse dudağımız yarıyor.”

Pala, korku saçıyor olmanın verdiği kıvançla gülüyor.

“Kabul mû la?”

“Kabul edelim, senin canın sağ olsun, n'apalım; yalnız bir şartım var.”

“Bak sen! Şartın ne la?”

“Üç tane tûp Revonal isterim, bir iki yıl dayak zoruyla, üç beş ay da senin hatırına yatalım.”

“Revonal ha! Üç tûp hem de, üç tûp çok la, bir tûp yeter, tamam mı?”

Daktilo tıkrıtları... Yaptım, ettimler... imza.

Mustafa, olaylar dizisini, bu dizi içinde yer alan bütün ayrıntıları kaçırmadan izlemiştir, dayak yemeden dayağın etkilerini yaşamıştır bedeninin her yanıyla. Dayak yese bu denli acı duymayacaktır belki.

Hiç değilse üç beş değnek beklerken, ellerini bile vurmuyorlar Mustafa'ya, sözünü bile etmiyorlar.

Ramazan topallayarak ceketini alıyor.

“Bizim şey,” diyor Pala'ya.

“Patlama la, kaçtık mı? Vereceğiz işte.”

Ramazan duraksıyor, bir şeyler söylemek istiyor, vazgeçiyor, ayaklarını sürüyerek gidiyor.

“Bak oğlum,” diyor Pala, Mustafa'ya. “Uyma bu bilmem ne çocuklarına, gözlerinle gördün işte n'oldularını. Bunların yigitlikleri ağızlarındadır; falakaya yatınca kalmaz erkeklikleri, kabadayılıkları. Yaptıklarını da, yapmadıklarını da söylerler; lafa gelince de kuru fasulye nohut... Sakın güvenme bunlara. Gayri meşru yol çocuğu mu, dara düştü mü kendini kurtarmak için her yalanı söyler. İnandıkları bir şeyleri yok ki. Biz ne ünlü kabadayılar gördük falakanın altında. Abi bilmem neyini yiyim diye bağırانlar, yalvarانlar. Kanma bunlara, inanma. Bak, bir tûp hapa ne kadar ceza aldı Kahraman Ramo sırtına, aklını başına topla! Dükkânın içinde yakalanmasalar, biz yapmadık, bu yaptı diye seni gösterirler, güzel sözlerle seni kandırırlar, çaldıklarını da elinden alırlar. Bizden söylemesi, ister dinle ister dinleme, senin bileceğın iş.”

Komiser:

“Bizden sana bir fırsat, bu defa seni bağışlıyoruz, bak daha çocuksun, okula da gidiyormuşsun, yazık değil mi? Kullanırsan bu fırsatı hayatını kurtarırsın, kullanmazsan bizden günah gider, yandın demektir.”

Pala:

“Hele bir gün de gelirsen karşıma tufadan, arpadan vb. ka-
rışmam, bir iş yaptıysan beş, beş yaptıysan on beş alırım sen-
den, perişan ederim, kurtaramazsın kendini cezaevlerinden!
Bak, duyarsam da nerde olursan ol, kaparım seni, bunu da
böylece bilesin!”

Başı önünde, suskun, çelişmeler içinde dinliyor.

Pala, daktiloda bir şeyler yazan polise:

“Bu bebenin ifadesini alalım,” diyor, konuşuyor Mustafa’nın
yerine; yapmadım, etmedim. Benim bir şeyden haberim yok
yalan, kuru iftira, vb. imza.

“Hadi şimdi aşağıya, söylediklerimi de unutma.”

“Sağ ol abi,” diyor Mustafa.

Kararsız iniyor aşağı.

“La Musa! Gel la, yeterince dinlendin, gel!”

Musa’yla merdivende karşılaşıyor, söyleniyor Musa.
Ramazan’a sövüyor hap için, belli ki hapını verdiğine bin piş-
man.

Nezaretin loşluğu. Yaşar’la Ramazan yan yana bir köşede.
Hüseyin onlardan kopuk, uzak duruyorlar. Onları birbirlerin-
den koparan şeyin niteliğini bilecek durumda değil ama sezgi-
leriyle, sığ da olsa, anlıyor.

Merdivenin en alt basamağını inince duruyor, kimden yana
gideceğini bilemiyor. Nezaretin soğukluğuna katılan yeni tip-
te ayırıcı bir soğukluk duyuyor Mustafa. İki üç adım atıyor,
üçüncü bir leke gibi çöküyor duvar dibine. Hiç konuşmuyor-
lar. Dışarıda hayatın uğultusu, yukarıda Musa’nın ürkek, gü-
vencesiz mırıltıları, mırıltıları yazılaştıran, ceza günlerine yeni
günler katan daktilonun egemen tıkırtıları.

Mustafa, filmin bir yerinde sinemaya girmiş, gözleri henüz
salonun kendine özgü karanlığına alışmamış, her adımda bir

yere çarpmaktan sakınan bir seyirci ürkekliğiyle başından geçenleri düşünmeye, oturacağı yeri bulmaya çalışıyor. Nereye, nasıl bir koltuğa oturacak Mustafa? Kendine yardım eli uzatan polis amcalarını mı dinleyecek, yoksa attığı ilk adımları mı geliştirecek? Seçimini yapmış değil, fakat Hüseyin'e güvensizlik duyuyor, en belirgin duygusu şimdilik bu...

Yaşar'la ve Ramazan'a baktıkça, onlara borçlu olduğu şeyi biliyor. Polis amcalara borcunu biliyor. Hangisini seçmeli Mustafa, öncelikle hangi borcu ödemeye sıvanmalı?

Yaşar'ın ve Ramazan'ın duruş biçimleri dokunuyor Mustafa'ya. Her ikisi de, gerek Hüseyin'i, gerekse kendisini cezadan kurtarmak için o ince değneklerin altında, paylarına düşenden çok kıvrınmadılar mı? Bu eziyetlere katlanırken nasıl bir yarar beklediler Mustafa'dan? Cezaevinde yalnız bırakılmamak, bakılmak. O polis amcaların bekledikleri yarar neydi peki, ne olabilirdi?

İçinde, Yaşar yanlısı duygularla, polis amcalarının ektiği yeni duygular arasında derinden derine bir savaşın başladığını görüyor Mustafa. Fakat kesin olarak kimin yanında olacağı henüz belli değildir. Onlar, Yaşar'la Ramazan, sopaya yenikliğin acısını ilk kez duymuyorlar ama her işin sonunda birbirine benzer yenikliklerin, kaçınılmaz yıkıntıların gerçek nedenlerini de bulamıyorlar.

Öğleye doru, Yaşar'la Ramazan'ı yeniden çağırıyorlar, gene feryat figan, daktilo tıkırtıları, bekleyiş, uzun bir bekleyiş...

"Gelmediler," diyor Mustafa.

"Yer göstermeye götürmüşlerdir," diyor Hüseyin. "Biz kurtulduk sen ona bak?"

"Biz kurtulduk," deyişinde kendini gösteren utanmazca, aşağılık bir sevinç, karşılığında kimseye borç duymadığı bu gizli sevinci ikiyüzlüce, kahpece gizleme çabaları başarısız kalıyor. Belki de ilk kez böylesine yoğun bir iğrenme duyuyor birine Mustafa.

On dört yaşının dayanıksızlığı, yorgunluk ve korkuların bedeninde yarattığı yıpranma, çelişmeleri karşısında içine

düştüğü kararsızlık, Mustafa'yı adım adım uykunun kucağına salıyor, boynu kıvrılıyor, uyuyakalıyor olduğu yerde.

Bulanık, tanımadığı değişik sesler duyuyor, bir dürtüyle uyanıyor; iyi giyimli iki adam tartışıyorlar.

"Ekmek ye," diyor Yaşar.

Edeni bulunamamış iki yeni suçu daha kabullenmenin karşılığı, yer gösterme dönüşünde, ekmek ve helva almış polis amcaları onlara, Ramazan'a da bir tüp Reonal.

Mustafa yabancılara bakıyor.

"Kim bunlar?" diyor, yavaş sesle.

"Biri halıcı, biri kuyumcu. Mark satarken yakalanmışlar."

"Mark" nedir bilmiyor Mustafa, ne olduğunu da sormuyor. Ekmekten, helvadan bir parça alıyor. Hüseyin ayrı duruyor yine, çekimser, korkak, ama helva ve ekmekten payını almış.

"Ramazan'la beni tevkif ederler," diyor Yaşar. "Siz kurutulursunuz."

İfadeleri öyle vermişler ki, ayıklamışlar olayların içinden Hüseyin'le Mustafa'yı. Buna karşılık Hüseyin'le Mustafa, Yaşar'la Ramazan'a bakacak cezaevinde. Onları parasız, cıgarasız bırakmayacaklar.

O geceyi nezaretin soğukluğunda, karanlığında birbirilerine sokularak, uyuyarak, uyanarak, yeni gelenlerle konuşarak, dayak sesleri, daktilo tıkırtıları dinleyerek, bir yığın olaya, acıya yeniden tanık olarak, tedirgin geçiriyorlar.

Mustafa uykuda, uyanıklıkta sürekli düşünüyor; neye karar verecektir; kimin sözünü dinleyecek, hangi yolu seçecektir? Yaşar'la Ramazan'a nasıl bacaktır cezaevinde? Kararsızlık içinde bocalıyor, uykuya dalıyor yeniden.

Musa'nın sesini duyuyor uyku arasında, usta bir arpacı eli gibi giriyor uykusuna, yavaş sesle anlatıyor.

"Saat on bire doğru, müdür çağırıyor, dediler. Arkadaşlarla bir süre konuştuk. Müdüre gittim. B.Y. idi müdür, Başçavuşluktan ayrılarak müdür olmuştu. Sadist bir adamdı. Zorun karşısında küçülür, fırsatını buldu mu adamın anasını bellerdi. 'Ne lan', dedi, 'gelir gelmez kumar oynatıyor, bir boklar

karıştırıyormuşsun.’ ‘Müdür Bey’, dedim, dememle de sobanın döküm kapağını kafama yemem bir oldu. Kafam kanamış, iki elimi kafama ve yüzüme kapatmıştım. Arkamdan da bir şey inmişti sırtıma. Değnekti herhal? Küfürler, vurmalar ve müdürün sesi: Atın bunu alt kapalılara. Alt kapalı, Kırşehir Cezaevinde ağır suç işleyenlere mahsus, bir metre eninde, iki metre kadar uzunluğunda bir yerdi. İçerde tuvalet yoktu. Tuvalet de götürmüyorlardı. Bir teneke vardı. Tenekeye büyük ve küçük çişini yapacaksın. İki günde, üç günde bir alacaklardı. İçerde lamba, ışık yoktu. O zamanlar çocuk dimağım, cin ve perilere inanırdım. Alt kapalılar için mahkûmlar ve idare çok şeyler uydurmuşlardı. Güya orada cinler geliyormuş, peri kızları geliyormuş, insanla yatıyormuş ve bir daha da o peri kızından adam kurtulamıyormuş. Bu düşünce ve korkularla orada on beş gün yattım. Bu süre içinde bana günde bir tayın ve iki üç günlük, bir tenekeyle su veriliyordu. Benden önce alt kapalıya atılanların en çok dayananı sekiz gün dayanmış. İlk defa on beş günü ben dolduruyordum. Onlarca bu bir deneydi. Bir insanın rutubete, karanlığa, pis bok kokusuna, gıdasızlığa, sigarasızlığa, konuşma özlemine ve korkuya, yalnızlık korkusuna, cin, peri kızı korkusuna ne kadar dayanabileceğini benim üzerimde denemişlerdi. Bu on beş gün içinde Başgardiyan A.R. dört beş sefer kapıya geldi. ‘Sen iyi çocuksun, seni sevdim,’ dedi. ‘Müdür Beye bir maruzat yaz, beybaba, de, beni buradan çıkart, bir daha karşına suçlu olarak gelmeyeceğim, de. Ben de sana söz veriyorum, senin için müdür beye rica edeceğim ve seni koğuşuna verdireceğim,’ diyordu. Biliyordum ki onu müdür denen şerefsiz göndertiyordu. Çünkü mahkûm, alt kapalıdan korkuyordu, adı dayanılmaz yere çıkmıştı. Ben on beş günü onlara yalvarmadan yatarsam, mahkûmun kafasında yaratılan korku zedelenenecekti. ‘Ben hakkımı vekâletçe arayacağım, yakında nasıl olsa görüşçüm gelir, o zaman konuşuruz,’ dedim. Kendi kendime, ulan diyordum, bunları, hele müdürü vekâlete bir güzel dilekçeyle şikâyet edeyim, belli ki müdür de bu gibi durumlardan korkuyor. Öyle ya, kantine

bakan A.Ç.'den yolunu buluyor, revirde yatanlardan avantasını alıyor. Bunları hep belirtmem gerekli. O zaman müdürün hakkında işlem yaparlar, diyordum. Bunların hepsinin boş, bomboş hayaller olduğunu sonra anlayacaktım. Günüm dolmuş, beni alt kapalıdan çıkartmışlardı. Kapalıya vermişlerdi. Sekiz kişiydik kapalıda. Fikrimi onlara açtım. Güldüler bana. Yaşlı, hapishaneci bir amca vardı. 'Oğlum', dedi, 'it iti ısırır mı? Anamızı... ken kadı, kimi kime şikâyet ediyorsun?' Ve buna benzer konuşmalar oldu. Ben içimden, siz görün diyordum. Zaman her şeyi gösterir, diyordum. Ve akşamları kendimce yazıyordum. Üç sayfalık bir dilekçe yazmıştım, bunu saklıdan anneme verecektim. Annemi bekliyordum, gelmesi yakındı, görüşte verecektim dilekçeleri. Adalet Bakanlığına yazmıştım. Müdürün, mahkûmun karavanasına atılacak etleri evine yolladığını, A.Ç.'den avanta aldığını, revirde paralıların yatırıldığını yazdım. Ve bunu annem geldi ve yolladım. 'Anne', dedim, 'bu mutlaka yerini bulmalı', dedim. 'Yoksa bana bir daha gelme', dedim. Ve gitti. Aradan yirmi gün geçti, savcı çağırıyor dediler. Adliyeye gittik. G. Beydi cezaevi savcısı. Dilekçem elindeydi. 'Bu ne lan', dedi, 'bunu nasıl ve kimle yolladın', dedi. 'Tahliye olan bir arkadaşla mektup halinde yolladım', dedim. 'Peki, bana neden şikâyet etmedin', dedi. Sustum. 'Peki', dedi, 'biz bunu tahkik ederiz. Şimdi seni kapalıdan çıkarıyoruz. Halı atölyesine git çalış e mi', dedi. Savcıydı, bir savcının yalan söyleyebileceğini düşünmeyecek kadar tecrübesizdim. 'Peki', efendim dedim. Ve cezaevine döndük. Kapalıya gidince arkadaşlar ne oldu falan gibilerden sordular. Durumu aynen anlattım. Güldüler. Amca dedi ki, 'bunlar hep danışıklı döğüştürler. Bunlar birbirini ısırmaz. Zamanla bunları anlarsın, dedi. Sen git çalış atölyede, henüz gençsin, ilerde bazı şeyleri anlayacaksın, bundan eminim', dedi. Pazartesi günü beni İkinci Koğuşa verdiler. Artık halı atölyesinde çalışıyordum. İlk ay on beş lira aldım. Bu parayla kapalıdaki amcaya et ve patates kızartması yaptım. Sevinmişti, hem de çok. Amca karısını öldürmekten yatıyordu."

“Halı atölyesinde, üçüncü ay usta olmuştum. Halı ustası. Yetmiş lira kadar para alıyordum aylık. Bin ilmek, kırk kuruşttu. Yutulan tozlar, diz kısmımıza gelen halının soğukluğu, bezdiriyordu canımdan. Muhtaç olmamam için çalışmam gerekti. Müfettiş gelecekti, yolsuzluklar tahkik edilecekti, hakkımız aranacaktı sözde. On dokuz ay yattım orada. Ne tahkikat, ne haber, bir sabah radyolardan şu anonsu duyduk: Dikkat dikkat! Türk Silahlı Kuvvetleri bir bütün olarak yönetimi ele almıştır. İhtilal olmuştu, ben ihtilalin ne olduğunu bilmiyordum. Sonra sürekli anonslar, seri tebliğler ve mahkûmlarda bir umut, herkes aynı düşüncededeydi, mutlak bir af olur, deniyordu. Artık halılar durmuştu, kimse çalışmıyordu, af bekliyorduk. Gerçekten de bir süre sonra af oldu. Bu kısmi bir aftı. İsimler okunmaya başladığında, mahkûmda bir tedirginlik, bir sinir, bekleyiş. İlk gün elli yedi kişi tahliye olduk. Biraz nasihatten sonra, bizleri geçmiş olsun diye salıverdiler. Artık hürdüm. Yatak, yorgan, çamaşır, hiç, hiçbir şey almamıştım. Çıkmıştım ya sen ona bak, diyordum. Evet hürdüm. Kayseri’den gelen ve Ankara’ya giden bir otobüse binmiştim. On liram vardı, yedi buçuk lirasını, Kırşehir’den Ankara’ya kadar otobüse verdim. İki buçuk lirayla da yolda karnımı doyurdum. Otobüste gelirken, bir an önce eve varabilsem, acaba sağ salim varabilir miyim, ya otobüs devrilirse, ölürsem diye düşünüyordum. Bu düşüncelerle Ankara’ya indim. Gece saat iki falan vardı. Eski garajlara indiğimizde, evime bir an önce varmak istiyordum. Bu nedenle bir taksiye binmeyi düşündüm. Gerçi cebimde param yoktu ama nasıl olsa annemler evde olurdu, verirlerdi şoförün parasını. Bunları düşünerek bir taksiye sordum: Kardeş boş musun? Evet, dedi, nereye gideceksin? Çinçin, dedim...

Şöyle bir baktı, yok dedi, gitmem o semte. Nedenini sormadım. Hem cepte para yok ki ona görevini hatırlatayım. Ayrıca 1960 senesi Ankara’nın içi olmasına rağmen, Çinçinbağları’na giden her şoför, parasını alamadığı gibi, bazen kendi parasından da olurdu. Hatta zopa da yerdı. Karakola müracaat edenler de olurdu. Ama Çinçinbağları Karakoluydu bu... Hiçbir bekçi

gece düdük çalamazdı. Çinçin Karakolu öyle halkın ufak tefek şikâyetleriyle ilgilenmezdi. Bu nedenle Çinçinbağları'na seyyar satıcılar, mallarının yağma edileceği düşüncesiyle gelemezlerdi. Taksiler para alamamak korkusuyla oraya müşteri götürmezlerdi. Bu nedenlerle yayan olarak, koşa koşa eve vardım. Kapıyı çaldığımda soluk soluğaydım. Annem karşımdaydı. Sarıldı birden. Ağlıyordu. Yengem de kapıdaydı. İlk defa görüyordum yengemi. Ben cezaevindeyken abim bu yollardan elini ayağını çekmiş. Çubuk'tan yengemi kaçırmış ve askere gitmiş. Bir hoştur evin içi. On dakika içinde, teyzem, bacım ve komşular, geçmiş olsun'a gelmişlerdi. Sabahın üçünde içimden yemin ediyordum; bir daha hırsızlık yapmayacağıma... Öyle ya, insanın bu kadar seveni olursa, o insan yalnız değildir. Bu kadar sevdiklerine göre, bana borç olarak elbet birkaç kuruş verirlerdi. Ben de bu parayı sermaye yapar, pazarcılık falan ederdim. Teyzemin kızı vardı; Ş.K. durumumu iyiye bağladım mı belki onu da verirlerdi bana. Gönüllü olurdu belki. Umut tüm benliğimi sarmıştı. Bir daha hırsızlık etmeyeceğime, yemin üstüne yemin ediyordum. Düşünüyorum, şimdi evimdeyim. Yat veya kalk, diyen olmaz. Beni döven olmaz. Bana hakaret eden de olmaz. Evimdeyim artık. İçki de içebilirim. Hürüm artık. Geçmiş olsun'a gelenler gittiler. Biz bize kaldık. Annem su koydu. Yıkandım. Ve yattım. Tabii uyku yok, geçen yıllarımı düşündüm. O kadar dayak yemiş, o kadar ceza yatmış, türlü mağduriyetler içinde perişan olmuştum. Ne yapmıştım ben? Şehrin muhtelif yerlerinde, zengin semtlerinde emsallerim halılar üzerinde gezerken ben yalınayak Çinçin'in çamur ve karlarında geziyordum. Onlar hususi taksileriyle, baba anaları veya hizmetçileri, bakıcıları tarafından okullarına bırakılırken ben, su, gazete satıyor, yalınayak, yırtık pantolonla hamallık yapıyordum. Ben ne yapmıştım? Hırsızlık! Peki, 1960 ihtilali neden olmuştu? Bizi hırsızlıkla itham ederek çaldığımız iki çul için dayaklar, cezaevleri, hücrelere atanlar şimdi neden tutuklanmışlardı? Onlar, kurna başında milletin alın terini har vurup harman savuranlar, bir kalem oynatmakla milyonları

cebe indirenler, varillerini saçı bitmemiş yetimlerin haklarını çiğneyerek dolduranlar, tabandan, bizim gibilerin iki çul çalmasını hırsızlık diyerek senelerce acılara boğanlar, neden tutuklanmışlardı. Düşünüyordum, her şeyin kompetanı olmak lazımdı, ben ve benim gibiler çalmayı beceremiyorduk. O hâlde ben bu hırsızlığı terk etmeliydim, çalmamalıydim, yoksa gene cezaevleri, gene acılar beni bağrına basmaya hazır yerlerdi.”

Bir cıgara yaktı Musa. Hepsi merakla onu izliyorlardı.

“Sıkıldıysanız anlatmayım.”

“Anlat, anlat,” diyorlar.

Ramazan bir hap daha veriyor Musa’ya. Musa çiğneyerek yutuyor hapı.

“Bu düşüncelerle uyumuş muyum, yoksa malihülya mı yaptım bilmiyorum. Yengemin sesiyle kendime geldim. ‘Abi’, diyordu, ‘çay yaptım, bir iki lokma bir şey ye.’ Birden kanım ısındı, sevmiştim yengemi, senelerce yoksun kaldığım kız kardeş sevgisini belki yengemde bulurdum. Umutla baktım. Saftı, tertemiz bir köylü kıızıydı. Ekmek kızartmıştı bana. Yumurta da vardı, kaynamış. Bu yemeklerin cezaevinden yeni çıkmam nedeniyle özel olarak hazırlandığını söylememe gerek yoktu tabii. Yoksa bizim evde öyle yumurta, peynir falan, bunlar ancak özel durumlarda alınır. Evimizin yanında bir bakkal var. Oradan borç alınırdı bunlar. O bakkaldan aylık borç alırdık. Bakkal da iki yüz liraya yirmi otuz lira da fazla yazardı. Bu fazlalığı ona söylediğimiz zaman; ‘komşu benim defter yalan söylemez, borcunuzu vermek zor geliyorsa, borç almayın’, derdi. Kaç kere borç almamaya karar verseysek, her seferinde bu kararı bozar ve süklüm püklüm gene o bakkala borç eklemek falan almaya giderdik. İlk kez evimde huzur içinde yemek yiyordum. Sonra annem harçlık olarak elli lira verdi ve işe gitti. Ben de kahveye. Bazı değişiklikler olmuştu mahalleimde; arkadaşların çoğu daha düzgün giyiniyorlardı. Demek ki işleri yolundaydı. Öğleyin eve döndüm. Yengem gene yemek hazırlamıştı; barbunya fasulyesi ve pilav. Teyzem ve kızı Ş. de

bizdelerdi. Yemek boyunca teyzemin nasihatlarını dinledim. Her sözüne, 'tabii, inşallah', diyordum. Bu tabiiler, inşallahları hep Ş. için söylüyordum. Teyzemin kızıydı Ş. ve benim tüm umudum oydu. Her şey ona bağlıydı. Tek kelimesine bir ömür boyu hem evimin, hem düzenin kölesi olmaya razıyım. Hiçbir zaman açmadığım bir sevgiyle ona bağlıydım. Cezaevinde onu, hücrelerde onu düşünürdüm hep. Açmıştım anneme bu durumu, umut vermişti bana. O günden sonra hep onu düşünmüştüm. İşte karşımdaydı; yemek yiyişi, duruşu, bakışı, her hareketi beni etkiliyordu, bana huzur veriyordu. O güne kadar bu şekil kararlı değildim. Çalışmam gerektiğini samimi olarak o gün ilk defa düşündüm. Bu kararımı devrisi günden itibaren tatbik maksadıyla iş aramaya başladım. Resmi hiçbir yerde bana iş vermezlerdi. Birincisi, ilkokulu bile bitiremeden kovulmuştum. İkincisi sabıkalıyım, sanatım yoktu. İki sonra bir kahvede askıyla çay satmaya başladım. Her akşam, iş dönüşü mahsus teyzemgile uğruyordum. Bak teyze, diyordum. Bundan sonra beni hep çalışır göreceksiniz. Artık hırsızlığa uğursuzluğa paydos, diyordum. Teyzemin aferiminden ziyade Ş.'nin tavrına bakıyordum. Bir gün anneme gene bu konuyu açtım. 'Oğlum', dedi, 'onun gözü yükseklerde. Ben sana ne kızlar alırım,' dedi. Anlamıştım... Bir daha bu konuyu açmadım. Gene işime devam ediyordum. İki ay sonra bir gün eve iki sivil memur geldi. 'Musa', dediler, 'şubede bir ifaden var, bizimle geleceksin', dediler. 'Olur', dedim. Hiçbir suçum yoktu. Kendimden emindim. Afla çıktım çıkalı hiçbir suç yapmamıştım. Yengem ağlıyordu. Abim çalışıyor, ne istiyorsunuz, diyordu hıçkırıklar arasında. 'Gelirim yenge', dedim, 'üzme kendini. Bir suç yaptıysam şerefsizim', dedim. 'Teyzemgile de söyle, suçsuzum. Bir saate varmaz gelirim. Polisler de yemin ediyorlardı. Bir ifadesi var, hemen gelir, diyorlardı. Yengemi ağlar vaziyette bırakarak memurlarla ikinci şubeye gittik. Kapıdan girer girmez. T.T. vardı, Komiser... "Ulan", dedi, sen ıslah olmazsın. Ulan daha aftan çıkalı şurada kaç gün oldu. Ama sen de haklısın, bir iş vermiyorlar,' dedi. 'Sen de mecbur yapı-

yorsun', dedi. Lafını kestim. 'Ya abi, ben hiçbir suç yapmadım, aftan iki gün sonra bir kahveye askıcı olarak girdim ve hâlen çalışıyorum,' dedim. 'İsterseniz sorun.' Ve lafım ağzımda kaldı. Ardımdan yediğim değnekler... n'oluyor demeye kalmadı kendimi falakada buldum. Devamlı vuruyorlardı. T.T. gitmişti. Fakat ben hâlâ T. Abi diye feryat ediyordum. Sonra dayanamadım, 'tamam', dedim. 'Aftan bu yana on tane ev soydum', dedim. 'Ha ulan, söyle de ne biz uğraşalım, ne de senin canın yansın', dediler. Çözdüler falakayı. Biri sırtıma bindi, yere su döktüler, gez dediler. Sırtımdaki polis dürtüyor, 'deh deh oğlum,' diyor. Ben koşuyorum. Bir yandan da düşünüyorum. Hani oğlum, ihtilal olmuştu hani, kimse kimseyi ezmeyecekti hani? Ve ulan diyorum, hani beni kimse dövemezdi? Hani bana kimse hakaret edemezdi. Deh ulan diyor sırtımdaki polis. T.T. geliyor. 'Ulan' diyor ipne, hani çalışıyordun, hani yapmıyordun? 'Sor' diyorum, 'bir kere sor, ondan sonra yalansam elli tane suçu üstüme alırım. Vallahi çalışıyordum abi', diyorum. 'Ulan', diyor 'başka biri, bizi mi işletiyorsun, götlek. Yıkın ulan bunu,' diyor. 'Bir başkası yok,' diyor biz Musa'yla anlaşıyoruz, diyor. Bana da 'öyle değil mi yavrum,' diyor. Ağlıyorum, 'tabii', diyorum. 'Ne kadar suç yapılmışsa ben üzerime alacağım', diyorum. 'Öyle değil ulan ...tirme ananı, yaptığın suçları alacaksın', diyor. Saate bakıyor. Belli ki gitme saatleri geldi. 'Al', diyor, 'şunu iç. Şu kâğıda da yaptığın işleri yaz,' diyor. Elime bir plaka esrar, bir mektup kâğıdı, bir kalem verdi, 'hadi', dedi, 'ben sana insanlık yapıyorum.' Öbür memurları kastederek, 'bunlar ipne oğlum', dedi. 'Seni döve döve öldürürler', dedi. 'Tamam mı, anlaştık mı', dedi. 'Evet', dedim. O an, dayaktan kurtulmak için evet demiştim. Kelepçeyle kanepeye bağladılar, nöbetçi memura bana ekmek yemek aldırmasını söylediler ve ertesi gün saat dokuzda buluşmak üzere gittiler. Annem geldi şubeye. Pide ve helva almış bana. Nöbetçi memura da çok yalvarmış ki, beş dakikalığına beni görmesine müsaade etmişler. Geldi, beni o hâlde görünce başladı ağlamaya. Sarıldı. Yüzümü gözümü öpüyor. Usulca, 'anne', dedim, bir

suçum varsa senin ölünü öpüyüm; 'hiçbir şey yapmadım anne', dedim. Savcılığa acil bir dilekçe ver dedim. Ve annem hıçkırarak gitti. Nöbetçi memur, 'bana bak', dedi, 'anneni de gösterdik sana. Hani cıgaralığını içmiyor musun? Sar sar, ben delikanlı insanım. Dur, elini de çözeyim', dedi ve kelepçeyi çözdü, yanıma oturdu. Annem sigara da getirmişti. Üç tane birinci sigarası açtım, tütünü avucuma döktüm. Kâğıtları birbirine yapıştırdım, bana verilen esrarı da ufak parçalar hâlinde kırdım, sardım. Bir de arka tarafına zıvana taktım ve yaktım. İkinci Şube ikinci kısımda polisin yanında esrar içiyordum. İyiydi esrar. Herhalde birinden yakalanmış ve biraz rüşvet aldıktan sonra bırakmışlardı. Öyle ya ikinci kısım esrara değil, hırsızlığa bakıyordu. Cıgarayı bitirdim, bir de çay söyledi polis. Ben ne yapmıştım, yaptığım suçların cezasını senelerce hapislerde yatarak ödemiş sanıyordum kendimi. Afla çıktıktan sonra suç işlememiştim ama yine buradaydım. Ulan bu ne biçim kaderdi! Annemi, Ş.'yi, çay askısını ve hiçbir suçumun olmadığını bilen Allah'ı düşündüm. 'Hadi', dedi, nöbetçi memur. 'Yaz tüm suçlarını. Yaz ki üzmesinler seni, yardım da ederler sana.' 'Yazacağım,' dedim ve şu satırları yazdım: *Aftan iki gün sonra falan kahvede askıcı olarak çay satmaya başladım. O kahveye sorun, ondan sonra bana ne yaparsanız yapın.* Bu kâğıdı sabahleyin T. Abiye verdim. Tüm ikinci kısım memurları gelmişti. Gene yıktılar beni. Tüm şube çalışıyordu, ben bağıırıyordum. Yalvarmalarımı ve bağırırtımı en az yüz kişi duyuyordu. Fakat bir kişi gelip de ne oluyor demiyordu. Ayaklarım ve sırtım, dayanılması güç sekil almıştı. Gene 'tamam', dedim. 'Yeter, tüm yerleri göstereceğim', dedim. T.T. başımdaydı. 'Ulan', dedi, 'adam mı kandırıyorsun. Bu sefer bizi aldatmaya kalk, seni... tirmeyenin anasını ...sikeyim. Kaldırın şunu,' dedi. 'Söyle lan, nereden çaldın', dedi. Ben hayali yerler tasarlamakla meşguldüm. Yenişehir'de bir apartmana, Cebeci'de bir daireye, Bahçeli'de iki yere girdiğimi, kapıları iskarpelayla açtığımı, buralardan mücevherat çaldığımı ve bir kahveden radyo çaldığımı söyledim. Bu kahveyi mahsus söy-

lemiştim. Burası benim iki ayı gekindir çalıştığım yerdı. T.T. başkanlığında üç kişilik bir ekiple yer gösterme zaptına çıktık. Ben nereyi göstereceğimi düşünüyorum. Onlar kaba şakalarla gülüşüyorlar. Cipteyiz, geliyoruz Yenişehir'e... nereyi göstersem, sıradan bir apartmanı gösteriyorum. İniyoruz cipten, daktilo benim kucağımda. O semtin çocukları merakla toplanıyor başımıza. Sonra bir mırıltı, sonra hırsız mış lafları. Bakıyorum ocuklara, bir de kendi çocukluğumu düşünüyorum. Giriyoruz apartmana. Kapıcıya soruyorlar. 'Burada ikinci katta yirmi beş gün kadar önce hırsızlık yapılmış. Yapan da işte bu', diyor T. Kapıcı hayret ve acımayla bakıyor bana. 'Yok', diyor, 'burada iki senedir hırsızlık olmadı', diyor. Polisler bana bakıyorlar. Ancak polislerin bakışında öfke, hırs, aldatılmanın kızgınlığı var. Bilmiyorlar ki, düşünmüyorlar ki, çaresizlikler içeresinde kalınarak mecburen aldatıldılar. Hiçbir şey demiyorlar, çıkıp cipe biniyoruz. O andaki korkumu anlatmaya gücüm yetmez. 'İpne', diyor T. 'Senin ananı ...mezsem bana T.T. demesinler. Orospu çocuğu, ulan bizi kandırırıyorsun ha?' 'T. Abi, şerefsizim, namussuzum ben hırsızlık yapmadım aftan sonra', diyorum. 'Ulan', diyor, senin namusun nerde. Başımı önünde eğiyorum ve düşünüyorum gene. Tamam, ben aftan önce hırsızlık, kumar, esrar her şeyi yaptım. Hatta şimdi bile bulsam esrar içerim, kumar oynarım zaman zaman. Ben söylediğiniz gibi şerefiz ve namussuz olabilirim. Ya sizler? Sizler ki bu düzenin asayışını teminle görevli polisler! Bir susuza en ilkel metotlarla işkence eden sen, ona suçu kabul ettirmek için falakaya yıkan sen, hatta esrar bile iiren sen! İnsan haysiyetini hiçe sayarak en ağır küfürleri savuran sen! Dayak altında acizlikten kıvranan insanlar karşısında sadist zevk alan sen, T. Bey... Acaba sen ne kadar namuslusun? Namuslu demek, vazifesini drşt yapmak mıdır, yoksa suçu yapsın yapmasın suçlu bulmak mı? Bazı kulüplerden avanta alıp onların rahatça kumar oynatmalarını sağlamak mı? Hırsızlara kan kustururken hırsızlık mal alan hurdacılar bile bile göz yummak, onlardan yolunu bulmak mı namusluluk?

‘Abi,’ diyorum, ‘bir de şu kahveye gidelim,’ diyorum. ‘Çek’, diyor Şubeye. ‘Ulan sen’, diyor ‘sen T.T.’ye yedireceksin öyle mi?’ Ve suratıma müthiş bir yumruk yiyorum. Ağzımdan, burunumdan kan geliyor. Hem de oluktan boşalırcasına. Gülüyor diğer memurlar. Şoför daha hızlı gidiyor. Gene yalvarıyorum, ‘abi’, diyorum, ‘ne olur, bir de şu kahveye gidelim.’ Kahveyi göstereceğim sana diyor. ‘Hele varalım şubeye’, diyor. Allah diyorum içimden, neredesin sen, iyi biliyorsun ki benim suçum yok, hani diyorum adaletin? Adaletini göster, şunları taş yap. Olmuyorlar ve şubeye varıyoruz. Her yanım kan içinde. Sivil-ler acımsı gözlerle bakıyorlar. Polislerin bazıları da acıma-klık bakıyorlar. Çıkıyoruz İkinci Kısım. Kanepeye kelepçeliyor-lar beni. Gidiyor T., ‘seninle akşam konuşuruz,’ demeyi de ihmal etmiyor. Düşünüyor ve korkuyla bekliyorum. Aradan bir veya iki saat geçti. T.T. geldi. ‘Ulan’, dedi, ‘sordum çalışı-yormuşsun. Ama bir kadın var; senin resmini gördü ve seni gösterdi. Evinde hırsızlık yaparken üzerine gelmiş ve sen de ona ütü vurup kaçmışsın. Bu kadın yarın sabah buraya gelecek, seni gösterirse ...tim ananı. Seni göstermezse, kurtuldun, salacağım seni.’ Sevinç dolmuştu içim, yediğim dayığı, maruz kaldığım küfürleri hep unutmuştum. Allah diyordum, gördü beni. Biliyordum yardımına meleklerini koşturur. Suçsuzdum çünkü. Akşama doğru annem gene geldi. Ekmek, peynir, sigara getirmişti. Anne dedim; yarın en geç onda evdeyim. Emin olun suçum yok. Yalnız polis abiler, bir kadınla yüzleştirecek-lermiş beni. Suçu ben yapmadığıma göre yarın evdeyim. Öbür gün de işe başlarım. Teyzemgile söyle emi diyorum. Anlıyor annem, anlıyor ki teyzemden ziyade Ş.’yeydi bu haber. Gözle-rim yaşıyor. Annem bir ara diyor ki, ‘oğlum dün, çalıştığın yere durumu anlattım. Onlar buraya senin için iki aydır yanı-mızda çalışıyor diye telefon ettiler. Ayrıca Ankara Savcılığı’na bir dilekçe verdim’, diyor. Anlıyorum ki Savcılığa verilen di-lekçeden ziyade, çalıştığım yerden gelen telefon dayaktan şim-dilik olsun kurtarmıştı beni. Akşamı nezarethaneye koydular beni. İki kişi daha vardı içeride. Biri kavgadan gelmişti, diğeri

hırsızlıktan. Hırsızlıktan gelen kara bir çocuk. Yalınayak, belli ki feci dayak yemiş, her yanı şiş. Bu çocukla ilerde uzun bir kader birliği edeceğim. P.Ö. idi. Korku ve umutla sabahı buluyorum. Sabah gürültülerle uyanıyorum İkinci Şube'nin nezaretinde. Doğrudum yattığım yerden. Kazık gibiydi her yanı. Ama önemsemiyordum. Bir saate kadar nasıl olsa bırakılacaktım. Birazdan yukarı ikinci kısma götürecekler. Kadın gelecek, bu değildi diyecek ve ben bir iki tokat daha yiyerek doğru eve gidecektim. Devrisi gün gene askının sapını tutarak esnaflara çay kahve götürüp, akşam evime dönerken teyzemlere uğrayıp, çalışıyorum diyecektim umutla. Ama öyle olmadı. Dokuzu geçerken saat, kısma aldılar beni ve başka suçlardan gelen F.Ö.'yü kanepeye bağladılar. Yarım saat bekledim. Sonra bir kadına gösterdiler beni. Bu kadını ömrümde ilk defa görüyordum. O da beni ilk defa görüyordu. Buna en büyük yemini ederim. İki bileziğini almışlardı kadının. Tam evden ayrılırken hırsızla karşılaşmışlar. Hırsız elindeki, o evden çaldığı ütüyü kadının kafasına vurmuş ve kaçmış. Kadına, 'işte sizin bilezikleri çalan, kafanıza vuran hırsız bu,' dediler. Kadına umutla bakıyorum. Hiçbir şey demedi kadın. T.T. ile komiserin odasına girdiler. Sonra T. Geldi, 'ipne', dedi, hani sen yapmadıydın. Kadın bu, diyor işte! Ulan dur sen, dedi ve geri başkomiserin odasına girdi. On on beş dakika sonra kadın, hiç bana bakmadan gidiyordu. 'Abla', dedim, 'ben miydim? İyi bak Allahın varsa, iyi bak, senin de oğlun vardır. İyi bak abla.' Bu ara T.T. geldi, 'tamam siz gidin hanım', dedi. 'Bunlar hep böyledir. Birazdan her şeyi söyler. Sizi mahkemeye çağırırlarsa gidersiniz dedi', ve kadın gitti. Umutlarımı da birlikte götürerek gitti. Beni tekrar dövmediler. Dövülecek hâlim de yoktu. Bir zabıt tuttular. Kadının ifadesini almışlardı, bana yalnız imza ettirdiler. Ve gene nezarete atıldım. O gün F. de çeşitli yerlerden yaptığı hırsızlık suçlarının yer gösterme işlemlerini tamamlamıştı. O nu da nezarete attılar. Artık takdir adliyeye kalmıştı. Mahkeme beni mutlaka bırakır diyordum. Nezarete F.'ye sordum. Dört ayrı yerde hırsızlık yapmıştı. Çaldığı mal-

ların hepsi beş yüz lira etmezdi. ‘Çok yatarım abi’, diyordu. ‘Bu senin davacın olan kadın dün beni de gösterdi’, diyordu. ‘İstersen bu suçu üstüme alayım, ben nasıl olsa çok yatarım’, diyordu. ‘Olur’, dedim. Ben bu suçu gerçekten yapmadım. Yer gösterme zaptım yok, ikrarım yok, elimde hiçbir delil de yoktu. Ama gene de korkuyordum. Bu nedenle F’nin teklifini kabul ettim. Akşam saat beşten sonra bizi nöbetçi mahkemeye götürdüler. Gerekli sorgu ve 104. Madde gereğince tevkifime karar verdiler. Tüm feryatlarım boştu. Tekrar cezaevine dönüyordum. Hem de suçsuz yere. Cezaevinden bir dilekçe yazdık. F. Bana isnat edilen suçu kendisinin yaptığını, bu suçla benim hiçbir ilgimin olmadığını belirtti. Bana annemler beş yüz lira vererek bir de avukat tuttular. Üç buçuk ay yattım ve tahliye oldum. F’ye bu suçtan tevkif kestiler ve neticede bir ceza verdiler. Ben beraat ettim. Faili olmadığım bir suçtan ben beraat ediyordum. Bir diğer insan suçsuz yere bir sene ceza alıyordu. Hani ihtilal olmuştu, hani haksızlıklara karşı çıkılmıştı, değişen neydi? İhtilalden önce de aynı polisler, komiserler, ihtilalden sonra da, ihtilalden önce de işkence, sonra da...”

Sabah olmuştu; Mustafa’nın kafası karmakarışık, etkilenmişti Musa’nın anlattıklarından.

Karakol paspaslıyorlar, temizliyorlar. Ramazan, Yaşar, Hüseyin ve Mustafa’yı Emniyet’e, oradan da adliyeye götürüyorlar.

Yaşar ve Ramazan tutuklanıyor.

Hüseyin’le Mustafa suçsuz görüldüklerinden, serbest bırakılıyorlar. Yargıç onlara öğüt veriyor; yapmayın, etmeyin, topluma yararlı olun vb.

Mustafa hem seviniyor, hem de üzülüyordu. Kurtulmuştu fakat iki arkadaşı, özellikle de Yaşar, cezaevine gidiyorlardı... Ne kadar kalacaklardı orada, kim bakacaktı onlara?

Duşuma salonunun kapısında ayrılıyorlar.

“Bizi unutmayın,” diyor Yaşar.

Bu sözler, yürüyüşlerindeki kırıklık, dokunuyor Mustafa’ya... Arkalarından uzun uzun bakarken, yüreğinde onlardan yana bir gelişmenin egemenlik kazandığını görüyor.

Çevresine bakınıyor, Hüseyin yoktur görünürlerde. Aranıyor, bulamıyor, dünden beri süren suskunluğu, ayrı duruşu içinde sezdiği, fakat ifade edemediği şeyin adını buluyor.

“Dönek!” diyor. “Kahpe karı sabunu.”

Adliye binasının önünde saatlerce bekliyor, onları cezaevine götüren kapalı kırmızı arabanın ardından bakarken kararını açıklıyor:

“Sizleri yalnız bırakmayacam, verdiğim sözü tutacam.”

O kırmızı araba, kalabalığın, otobüslerin, otomobillerin, sürekli değişen uğultunun ve renklerin içinde eriyip benekleşinceye, yitinceye dek bakıyor.

“Arkadaşlarım! Size bakacam!”

Elleri cebinde yürüyor, her şeye değişik anlamlarla bakıyor artık. Musa’yı düşünüyor. Vitrinleri dolduran mallara, kat kat yükselen apartmanlara, özel arabalara, iyi giyimli insanlara, çocuklara, içinde biriken, kabaran kin duygularıyla bakıyor. Alfabeyi, alfabeyi dolduran çocukları, “güle güle eski yıl... Hoş geldin yeni yıl” diyen güzel çocukları anımsıyor, onların arasında yer bulamıyor kendisine. Bir kitapçı önünde duruyor, kitaplar, defterler, kalemler, güzel silgiler, renkli resimler, polis amcaların sözleri. Musa... Gözü, gazete sergisine kayıyor, bir gazetenin birinci sayfasında, alt sağ köşede resmi, elinde radyo, saat, boynunda dürbün. Resim altı şöyle:

“Şehrin çeşitli semtlerinde yirmiden fazla ev, mağaza, dükkân soyan belalı altılar çetesi, çaldıkları mallarla birlikte görülüyor.”

Bu yazı, okulun, evin artık kendisine kapalı olduğunu mu duyuruyor? Karnı açlıktan kazanıyor, üşüyor, küfesini bıraktığı yerden alıyor. Hal’e gidiyor. Elinde, arasına helva sokuşturduğu çeyrek ekmek. İyi giyimli, bol yiyecek alabilecek birilerini kollamaya başlıyor. Kararını vermiştir. Doldurabilirse küfeyi, doğruca cezaevine, Yaşar’a ve Ramazan’a götürecektir.

Öğle sonrasının uğultuları içindedir Mustafa. Aklını süsleyen yüzlerce düş, korku, yalnızlık, fedakârlık duyguları birbirlerini etkileyerek dolanıyorlar.

“Boş hamal! Boş hamal!”

İnsanlar, bir şeyler alan, arayan insanlar... Alınanları iki büküm, ezilerek taşıyan insanlar.

“Boş musun çocuk?”

“Boşum abla.”

Ablanın yanında, on bir-on iki yaşlarında, Mustafa'yı ilgiyle süzen, temiz, güzel bir çocuk var. Abla da ince, anlayışlı, konuşurken tane tane, anlaşılır biçimde konuşuyor. Oğluna çikolata alıyor, yarısını da Mustafa'ya veriyor.

Bir yığın meyve, yiyecek alıyor abla. Mustafa düşünüyor; bunların bir kısmını satıp paraya çevirmelidir. Kûfe doldu dolacak.

Yeni şeyler almak için gösterişli bir şarküteriye giriyorlar. Abla alacaklarını seçerken, sevimli bulduğu küçük hamalı görüyor ardında, bakınıyor, araştırıyor çevresini, yoktur.

İlk gördüğü an acımişti ona, üşüyen, büzülen hali dokunmuştu. Ayakları, ayakkabıları, yüzü etkilemişti ablayı.

“Bunlara acımamalı,” diyor abla. Oğluna bir çikolata daha alıyor.

Cezaevinin kapısından ayrılırken, bir gönül borcunun ilk taksitini ödemenin rahatlığı içindeydi. Kendine oldukça güven duyuyordu Mustafa. Şube, karakol, nezaret, mahkeme görmüştü, kendi başına bir küfe mal yürütmüştü ve en önemlisi, kırk lira para, bir miktar meyve yatırmıştı Yaşar'ın adına. Biraz portakal, mandalina ve ayva ayırmış, geri kalanı elli beş liraya satmıştı bir terziye. Kurnaz terzi durumu anlamış olacak ki, ablanın en azından iki yüz liraya doldurduğu küfeye bir göz kırpmış ve elli lira fiyat biçmişti. "Al bakalım uyanık, bu beş lira da hamallık ücretin," demişti, anlamlı gülerek.

Yaşar ve Ramazan, bu gece Mustafa'yı düşüneceklerdi. Arkadaşlarına da anlatacaklardı mutlaka. "Helal olsun bu çocuğa," diyeceklerdi.

Sevindirmenin yarattığı sevinme, sıcak, canına sığmaz bir coşkuyla doldurmuştu yüreğini. Kıvanç içindeydi. Akide şekerini götürdüğü günler bacısı Zeycan'ın, umulandan çok para götürdüğü günler de babasının, annesinin yüzüne taşıdığı o bildik sevinç... şu sıralar Ramazan'la Yaşar'ın yüzlerine konuk olmalıydı.

"Helal olsun Mustafa," diyordu aklındaki Yaşar.

Ramazan yineliyordu.

"Helal olsun Mustafa!"

Evet, helal olacak, gün gelecek bütün yakınlarını sevinçlere boğacaktı. Mustafa'sını Çiğin'in olumsuz etkilerinden kurtarmak için umutsuzca çırpınan, çırpınışları öfkeye dönüşen baba yenilmişti, polis amcalar yenilmişti. Kanunsuzluğa doğru yeni ufuklar açılmıştı önünde. Şimdi anneye, babaya, eve gerek duymadan yapabileceğine iyice akli kesişiyordu. Kendine

özgü korku kaynakları, utanma duyguları etkinliklerini yitiriyorlardı. Bugüne dek altında ezildiği çeşitli baskıların ağırlığından kurtuluyordu sanki.

Babasından da, annesinden de, hiçbir şeyden korkmayacaktı artık. Pala, polisler, yargıçlar, doktorlar ve iğnecilerden de... Subaylar, otobüs biletçileri, belediye zabıta memurları, onlardan ve onların resmi şakalarından da korkmayacaktı. Dayaktan, “zopa” dan da. Öğretmen? Öğretmenden de...

“İspanak da yemiyecem artık,” diyor Mustafa. Değil demir, altın “ihtiva” etse bile; Hayır!

İspanakla arası iyi değildi Mustafa’nın, evde en çok yapılan yemektir çünkü. Ah ıspanak ah! Az yoğurtlu, az yumurtalı, kırk yılda bir az kıymalı ıspanak. Ekşili, mercimekli ıspanak kökü, ıspanaklı bulgur çorbası, ıspanağın haşlaması, kavurması, böreği, pirinçlisi... Noktalı ıspanak, noktasız ıspanak. İspanağın ardından ya da ıspanaklı yemeklerin arasında pırasa, nohut, un çorbası, suyu bol patates, bulgur pilavı, makarna, erişte, tarhana, lahana, etsiz soğan yahni, sonra yine ıspanak! Bıkmıştı, yemek denince aklına ıspanaktan başka bir şey gelmiyordu, tiksiniyordu, öğürtü duyuyordu.

İspanağa karşı gönülsüzlük, bir süre sonra, ıspanaklı sofraya oturmama biçimine dönüştü. Bacısını da ıspanağa karşı kışkırtıyor, direnmeye çağırıyordu. Korkuyordu Zeycan; “Yemezsek babam bizi döver,” diyordu.

Yaşam Zeycan’ın görüşlerini doğruladı. Başlangıçta “Muhalefet partisi sanki deyyus!” demekle yetinen baba, günden güne gelişen, tatsızlık kaynaklarından biri durumuna gelen ıspanak muhalefetini oklavayla acımadan ezdi.

“Bu evde yemek ayrımı olamaz! İspanaktı, makarnaydı, bulgurdu, ne varsa yenecek! Yemek seçmek günahtır!”

Sırtını babaya, anneye ve oklavaya dayayan ıspanak... Bir süre sonra yeni bir dayanak daha buldu: Öğretmen...

Dördüncü sınıftaydı. Okul bahçesinde çocuklarla oynasırken bir haber geldi; Öğretmenleri Mustafa’yı çağırıyordu. Üstünü başını silkeledi, bir çekidüzen verdi kendine. Öğren-

cilerin ürkütüğü, karşısına geçince bildikleri dersleri de unuttukları sert yüzlü, yaşlıca bir adamdı öğretmen, kalın kaşları yukarı kalkıktı. “Biz Orta Asya’dan...” diye söze başlayınca, yumrukları sıkılır, ağzı köpürürdü.

Ellerini yanına birleştirip, karşısında durdu. Öğrencilerinden “askeri disiplin” isterdi çükü.

“Buyrun öğretmenim!”

Öğretmenin bilinen sert yüzü, daha da sert geldi Mustafa’ya.

“Baban ne iş yapar Mustafa?”

“Etfaiye’de, bir radyo tamircisinin yanında çalışıyor öğretmenim.”

“Yani, fakir bir ailenin, fakir bir çocuğusun, değil mi?”

“Evet öğretmenim.”

Öğretmen birden parladı:

Hem fakir çocuğusun, hem de ıspanak yemiyorsun ha! Yemek beğenmemek ne demek? Utanmıyor musun sen? Nereden bulsun annen baban etliyi sütlüyü, söyle nerden bulsun?”

Şaşırmıştı Mustafa. Durmadan konuşan öğretmenden gözlerini ürküntüyle kaçırırken, bir ağacın gövdesi ardında gizlenmeye çabalayan annesini gördü. Saklambaç oynuyordu sanki. Hem acıdı, hem de içerledi annesine.

“Bundan sonra ıspanak yiyeceksin, anlaşıldı mı? Ispanak demir ihtiva eder, kalorisi boldur.”

Üşüyordu, karın habercisi soğukluğunda bir hava, ellerini cebine iyice soktu. Polis amcanın verdiği beş liranın artıklarıyla terziden aldığı paralar birbirine karışmıştı. Büyük harflerle bir duvara yazılmış, bir başkalarınca da boyayla karalanarak okunmaz hale getirilmek istenmiş kalın bir yazı:

“Kahrolsun Emperyalizm.”

Mustafa düşünüyor; Son günlerde duvarlar çeşitli yazılar, afişlerle donanıyor, afişler hemen yırtılıyor, yazılar karalanıyordu.

“Kahrolsun ıspanak,” diyor Mustafa da. “Sanki biz Orta Asya’dan ıspanak yemeye geldik Ankara’ya.”

Bir çeşit başkaldırının ifadesiydi bu özünde; yokluklar, ol-

mazlar, günahlar, ayıplarla kuşatılmış, yarı aç, yarı çıplak yaşama biçimlerine ve dayanılmaz sonuçlarına duyulan bir çeşit tepkiydi. "Kahrolsun ıspanak" bir bıkkınlık, tiksinti, umutsuzluk ve umuttu.

Annesine, babasına kızdığı denli kızamıyordu nedense. O da isterdi çocuklarına güzel şeyler yedirsin. Bunun için gece gündüz didinirdi; yün örер, mezarlıkların kahrını çeker, Mustafa'nın çöplüklerde bulduğu eski giyecekleri onarır, üstlerine uydurmaya çalışırdı. Aydınlikevler'e temizliğe giderdi. Cumartesi günü kurulan Aydınlikevler Pazarında, malların iyice ucuzlayacağı akşamüstlerini beklerdi. Sabahları, sebzele-
rin tazesı, iyısı, seçmesi satıldığı için pahalı olurdu. Çinçinliler sabah alışverişlerine katılamazlardı. Öğleden sonraları ucuzlama başlardı, akşama doğru, malların en döküntüleri, ezikleri, çürükleri kalırdı. Anne, bütün Çinçinli kadınlar gibi, ucuzlama saatlerini beklerdi bıkmadan. Artık çöplüğe dökülecek duruma düşmüş sebzeleri toplar, eve getirirdi.

Mustafa da, Cuma'dan kurulma hazırlıkları yapılan Aydınlikevler Pazarında, sebze meyve sandıklarının taşınmasına yardım eder, karşılığında çürük çarık bir şeyler alırdı. Sebzenin, meyvenin çürüğü, giyeceklerin eskisi, evin kötüsü, işin zoru, ekmeğin bayatı, dayağın en iyisi... Artık yeterdi, yeter!

Bir yol ayırımına yaklaşırken kara benzer bir yağmur çiselemeye başladı. Karşısında iki yol vardı. Hangisini seçecekti ve seçtiği yolun sonunda nereye varacaktı Mustafa? Gideceği, barınacağı yer konusunda verilmiş bir kararı yoktu. Üşüyordu... Küfesini, yağmurdan korunmak için başına geçirdi. Yağmur hızlanıyordu. Geceyi nerede geçirebileceğini içi titreyerek düşündü; Terminallere gitse, bekleme salonlarından birinde sabahlasa ya da sabahçı kahvelerinden birine... Çinçin'deki yıkıntılar? Yakılacak bir şeyler bulabilir... Mezarlık, mezarlık soğuktur... Kuru ağaçlar, beyaz taşlar, hayalet... En iyisi Çinçin'deki ahırlardan birine girmek. Bir çöple, birikmiş hayvan pisliklerini karıştırırsa sıcak buhar çıkar. Bir de arabacılar yakalarsa? Kirvesi... Kirvesi kızar hırsızlığa. Dayısı?! Kadınlar,

erkekler, çocuklar ıslanmamak için koşuşuyorlardı, yağmur sokaktaki hareketi hızlandırıyordu.

Otobüs duraklarında biriken kalabalık, durağa yaklaşan otobüslere, azgın dalgalar gibi çarpıyordu. Kırmızı, sarı, yeşil ışıklar. Dur! Bekle! Geç! Parlayan asfalt, renkli şemsiyeler, yakaları kaldırılmış paltolar, mantolar, elleri ısıtan eldivenler, altı kauçuk ayakkabılar, çizmeler...

“Herkes evine gidiyor!”

Eve gidemezdi; babası hınçla, sabırsızlıkla bekliyor olmalıdır şimdi.

“Döver yine,” diyordu. “Isırır da!”

Hırsını alamayanınca, ya ağlar, ya da ısırır baba. Bir kez, su yüzünden kavga olmuştu mahallede. Yazdı... Kahveci Rasim iyice dövmüştü babasını, yerlerde süründürmüştü. Çok korkmuştu Mustafa, mahallede herkesin ürktüğü adamdı çünkü. Bir de bitirimhanesi vardı. Kızdığı kimsenin yüzünü kestirirdi, adamlarına istediği evin camını kırdırtır, gıcık aldığı adamı vurdurturdu. Babasına yapılanlara çok üzölmüştü Mustafa. Çok geçmeden üzüntüsüne bir duygu daha eklenmişti: Utanma... Çaresiz baba, önce hırsından ağlamış, sonra da ansızın, sırtı dönük Rasim’in kabasından kıcını ısırmişti.

Şu an, amaçsız, kararsız ve ürkek, nereye gideceğini bilemeden yürürken, babasına hem acıyor hem de kızılıyordu. “Gücü ancak bize yeter,” diyordu.

Baba kızsaa kimden alır öfkesini. Ya annesini döver ya da kendisini... Zeycan’ı bile döverdi, gidip başkalarını dövse ya, başkalarını çok çok ısırır.

Eve gidecek olsa başına gelecekleri biliyordu; tekme tokat, sövgü yağmuru, oklava, süpürge sapı, sonra da ısıracaktı.

“Dönmeyeceğim,” diyordu.

Nereye gideceksin peki?

Duraksadı. Karşılığı verilemeyen bu soru, yüzlerce doğurgan soruyu kımıldatıyordu yerinden; soru, soru, soru... Hayali sığınakları temelinden sarsılmıştı. Çırılçıplaktı, yalnızdı ve savunmasızdı. Korkmayacağım... ceğim, dediğı şeylerden

sınırsız korkular duyuyordu. Artık ileriye doğru yürüyemezdi, ilerisinde gidebileceği, sığınabileceği bir yer yoktu. Geldiği yöne döndü. Gelip geçenlerin yüzlerine bakmaktan da sakınıyordu. Küfeyi alnına dek indirdi.

O iyi abla, oğluna aldığı çikolatanın yarısını Mustafa'ya veren o güzel abla karakola gitmişse? Böyle böyle bir çocuk; esmer, iri yassı burnu, ceketsiz, kahverengi eski bir kazağı var, ayakkabısı bezden bir iple bağlı, küfe, meyve sebze, şu bu, bir de baktım arkamda yok demişse? Hanımefendi, şu fotoğraflara bir bakın... Dün sabah emniyette, göğsüne numara tutarak çekilen fotoğraflarını görüp tanımışsa? İşte bu! Palanın da haberi olmuşsa!?!?

Küfeyi bırakacak bir yer bulmalıydı.

Akşamın alacalığı koyulaştıkça, yeni kaygılar duyuruyordu. Küfeyi bir sokak aralığına bıraktı, koşarak uzaklaştı.

Sokak lambaları, vitrinlerin, bankaların, çeşitli işyerlerinin renk renk ışıkları birbiri ardından yanıyordu. Yok olan karanlık, karamsarlık, çaresizlik ve korku karışımı bir bileşime dönüşerek içine doluyordu, gözyaşı oluyordu.

Hani kendi başına yetecektin, hiçbir şeyden korkmayacaktın... çektin... çıktın?

Kirvesi? Hayır!

Ali Rıza Dayısını düşündü yeniden.

"Gülistan yengem de beni sever."

Yengesi bir otelde kat temizlikçiliği yapıyordu.

Dayısına anlatmalı mıydı başından geçenleri?

Gülizar ablasının bir arpacıyla kaçtığı günlerde, annesini suçlayıp döven babasının kollarından tuttuğu gibi yere yıkılmış, üstüne oturmuştu. "Ulan kör deve", demişti. "Kadının ne günahı var, kaçmış işte kız. Nasıl bir mahalle bu mahalle, bilmiyon mu? Avradını kaçırmadıklarına dua et," demişti. Aklı varsa, bir an önce bu hırsız mahallesinden, keş mahallesinden bir başka mahalleye taşınmalıydılar. Üzüm üzüme baka baka kararırdı. "Kır atın yanında duran ya huyundan, ya tüyünden," diyordu. Bu mahallede kaldıkça adam arpacı da olurdu,

tufacı da, adamın başına her bir iş gelebilirdi. O günden sonra hep taşınma düşleri kurardı baba. Bir arsa alıp gecekondu yapmayı düşünemezdi. Yoktu gücü, başka bir mahallede kirası ucuz bir ev, kirası ucuz bütün evler, birbirine benzer mahallelerde bulunurdu. Yine de arardı baba fakat aksilikler birbirini kovalar, taşınma işi de çaresiz hep gelecek yıllara ertelenirdi.

“Dayım beni dövdürmez.”

Yönü belli olmuştu artık, adımlarına dirilik gelmişti. En kestirmeden Aktaş Mahallesi, Ali Rıza Dayısına nasıl gidebileceğini düşünüyordu.

Soğuk, kaygı, umut, yağmur, yorgunluk ve korku... Dişleri birbirine vuruyordu, ıslanmıştı iyice. Dayısına duyduğu güven ılıkılık veriyordu yüreğine. Ulucanlar Caddesini; mor, sarı, mavi, kiremit renkli evlerle dolu Şükriye Mahallesi geçip, Bentderesi Caddesine, Aktaş Polis Karakolu önüne çıkmıştı.

“Dayım beni dövdürmez.”

İnişler, yokuşlar.

Yaklaştıkça heyecanı artıyordu. Dayısının ışıkları görünüyordu.

Seyrek tahtalarla, çalılarla çevrili bir evin önünde durdu. Pencerenin buğulu camlarından Gülistan yengesini gördü. Kucağında küçük kızı Eşe vardı, ağlıyordu çocuk. Yengesi elini sallayarak sinirle bir şeyler anlatıyordu. Konuşma biçiminden işkillendi. Biriyle ağız kavgası yapıyordu sanki. Rüzgârda savrulan boz duman talaş ve telaş kokuyordu.

Avlu kapısın yokladı, arkadan sürgülüydü.

“Dayı!”

Cılız ve korkulu, yakaran bir ses çıkmıştı ağzından.

“Dayı!”

Kımıldı yoktu yine.

Kapıyı vurdu.

“Kim o?”

Dayısının sesiydi. Yengesi, buğulanmış camı siliyor, kapıyı görmeye çalışıyordu.

Ev kapısı aralandı, dayısının başı göründü.

“Kim o?”

“Benim dayı.”

“Mustafa!”

Dayısının sesindeki sevecenliği sezivermişti, doluktu.

“Benim dayı.”

Yağmurdan sakınarak konuşuyordu dayısı. Sürgüyü çekti, Mustafa ikircikli duruyordu.

“Niye öyle yabancı gibi duruyon Mustafa’m? Gelsene!”

“Kim var evde?”

“Kimse yok, yengen var, çocuklar var. Yabancı yok, gel! Bekleme yağmurda.”

Dostça omuzundan tuttu, avluya çekti.

“Babam geldi mi dayı?”

“Cımcılık olmuşsun, gel, gel Mustafa’m.”

“Babam beni hiç aramadı mı?”

“Gel, ıslanma, içerde konuşuruz, gel!”

Elini omzundan ayırmadan yürüdüler, yengesi camdan bakıyordu.

Önce Mustafa’yı soktu içeri, kapıyı kapadı, soğuk geçmesin diye eşikliğe serili kum çuvalını yerine çekti. Mustafa kuşkuyula oda kapısına bakıyordu.

Ali Rıza, acıyan, sevecen bakışlarla süzdü onu.

“Islanmışsın be yavrum. Soyun şunları, Gülistan! Kuru bir şeyler getir Mustafa’ya giysin.”

Mustafa titriyordu. Soyunmasına yardım ediyordu dayı.

“Bu yağmurda sokakta kalınır mı be Mustafa’m?”

“Babam yok değil mi dayı?”

“Hasta olacan.”

Odaya açılan kapı aralanıyor. Gülistan yengesi, havlu, dayısının fanilas, gömleği, bir pijama altı, elinde.

“Hoş geldin Mustafa...”

Mustafa’nın başı önünde. Dayısının, yengesinin davranışlarında bir tuhaflık seziyordu. Dayısının bir işareti üzerine bir şey demeden ayrılıyor yengesi, kapıyı kapıyor.

Dayısı havluyla başını, bedenini sert hareketlerle kurulu-yordu. Fanılayı giydiriyordu.

“Biraz büyük ya, idare et işte.”

“Dayı, babam beni hiç aramadı mı?”

“Ayaklarını yıka Mustafa.”

Ayaklarını yıkadı. Gömleğini, pijama altını giydi. Dayısı uzun gelen pijama paçalarını çeviriyordu.

“Dayı!”

“Söyle dayım.”

“Dayı, beni babama dövdürtme e mi?”

“Bir kabahat mi işledin?”

“Bilmiyon mu? Gazetede beni görmedin m i?”

Suskun bakıyordu dayı.

“Konuşurum, karnın da açtır senin.””

Dayısının her şeyi bildiğinden, kuşkusu kalmamıştı. Seve-cen, anlayışlı tutumu duygulandırmıştı Mustafa’yı. Babası da böyle yumuşak davransaydı, ödünü patlatmasaydı.

“Dayı, babam gelirse beni verme e mi? Ben sizde kalayım artık. Eve hiç gitmeyim.”

“Olur Mustafa’m, burası da senin evin.”

“Dayı, sana bir şey diyecem, ama kızma bana, olur mu?”

“Kızmam dayım.”

“Dayı, ben şeytana uydum, bir cahillik ettim. Mahallenin ço-cuklarıyla hırsızlığa çıktım. Ama elimi hiçbir şeye sürmedim.”

Dayısı yüzüne bakmadan dinliyordu Mustafa’yı.

“Polisler beni bağışladı dayı. Bir daha yapma oğlum, de-diler. Bir daha böyle bir şey yapmam valla dayı, babama beni dövdürtme...”

“Gel şimdi, önce bir kanını doyuralım hele, sonra konu-şuruz.”

“Babam gelirse beni verme. Beni döve döve öldürür.”

“Gel yavrum, korkma.”

Odaya girdiler. Eşe yeniden ağlamaya başladı. Yengesi, da-yısının on yaşındaki kızı Zühre, kımıltısız Mustafa’ya bakıyor-du. Evet, bir tuhafılık vardı yüzlerinde. Dört yaşındaki Hasan,

annesinin ardına gizleniyordu, gülmemek içini elini ağzına tutmuştu, gülmesini önleyemiyordu yine de.

“Otur şöyle yavrum. Gülistan, karnı aç Mustafa'mın...”

Odanın talaş kokulu ılıklığında erimiş, kişiliğini yitirmiş kokular arasında, tanıdık bir koku ilgisini uyardı, yüreği hızla çarpmaya başladı; ayak kokusuydu, baba mı? Telaşlandı, korku ve panik içinde kapıya fırladı, kısıvrak yakalanmıştı. Yüzüne, sırtına art arda inen tokatların acısıyla bağırıyordu. Yanılmamıştı; babasıydı.

“Bırak ulan çocuğu, deve,” diyordu dayısı. “Senin erkek sözü dediğin bu mu? Hani fiske bile vurmuyacaktın?”

Kucaklamıştı babasını, geri geri itiyordu.

“Dayı beni dövdürme, kurban olayım dayım, beni dövdürme,” diyerek avazı çıktığınca bağırıyordu.

“Gazetelere çıktı, bizi rezil etti,” diyordu babası.

“Ulan deve, burası benim evim. Ben evimde kimseyi dövdürmem, anladın mı? Adam gibi konuşacaksan otur, yoksa çek git...”

“Yüz bırakmadı, el âlemin yüzüne bakacak yüz bırakmadı.”

“Söyletme beni, kim ulan bu el âlem dediğin? Kimmiş bu yüzüne bakamayacakların? Oturduğun mahallenin yarısı hırsız, yankesici, başka yerlerde de kim senin farkında, var mısın yok musun kim bilir seni? Kim adamdan sayıyor seni, ne sanıyor sen kendini?”

Mustafa ağlıyordu, çocuklar ağlıyordu, baba söyleniyordu, hırsından titriyordu. Mustafa pişmandı döndüğüne.

“Yemedik yedirdik, giymedik giydirdik, okusun adam olsun dedik...”

“Her şeyin sebebi sensin. O mahallede adam dünyanın me-laikesi olsa sonunda baştan çıkar. Esrar ararsan orda, kumar ararsan orda, her yol orda. Sana kaç kere dedim, başka bir yere taşın dedim, dinlemedin. Dinden imandan çıkarma beni, kızın kaçtı yine akıllanmadın kör deyyus?”

“Altı yüz lira geçiyor elime, kolay mı ev taşımak, ben mi dedim git hırsızlığa.”

“Alişmişsin olur olmaz dayağa. Gülizar’ı da döve döve canından usandırdın, mecbur ettin kaçmaya. Şimdi de sıra Mustafa’ya geldi. Vermiyorum ulan Mustafa’yı, bizde kalacak. Sen de defol git, git Fatma’yı döv şimdi de, Zeycan’ı döv. Bak sana baştan deyim, elini vurursan onlara seni öldürürüm, yeter be!”

Sonra Kürtçe tartışma başladı.

“Beni kovuyon ha?” dedi baba.

Gülistan söze karıştı. Önce uzun uzun Kürtçe bir şeyler anlattı. Söylediklerinin baba üzerinde olumlu etki yaptığı anlaşılıyordu. Sözlerini Türkçe bağladı:

“Çocuktur, bir cahillik etmiştir. Anlamadan, dinlemeden döv, olur mu? Essahtan hırsızlık yapsa polis bırakır mı hiç? Gazetelere ne inanıyon sen. Ali Rıza kötü bir şey demiyor ki sana.”

“Bırak be avrat, bu deve anlamaz iyilikten, sen bir şeyler getir, karnı aç çocuğun.”

Baba köşeye büzülmüş, çaresizliğin gözüne biriktirdiği yaşları siliyordu. Duruşu, ezikliği çok dokunmuştu Mustafa’ya. Dayısının ağır konuşmalarından kırıklık duyuyordu, acıyordu babasına... Bir an göz göze geldiler, terslenmeyeceğini bilse sarılıp ağlayacak, bağışlanmasını dileyecekti.

“Yazıklar olsun sana verdiğim emeklere, yazıklar olsun!”

Mustafa başını önüne eğdi.

Baba kalktı, hiçbir şey söylemeden çıktı. Ali Rıza yerinden bile kıpırdamamıştı.

Mustafa, Gülistan yengesinin getirdiği yemeğe dokunmadan duruyordu.

Hamza, içi anlatılmaz acılarla yüklü yürüyordu. Yağmur dinmiş, soğuk keskinleşmişti. Ne yapmalıydı? Sırtına bütün acımasızlığı ile çöken yaşamın zorluklarıyla nasıl başa çıkacaktı? Bugüne dek namuslu bir yurttaş olarak yaşamak, yasalara uymak, büyük bildiklerine saygıda kusur etmemek için bütün gücüyle çalışmıştı. Çocuklarının da devlete, millete yararlı birer insan olmaları için çırpınmamış mıydı? Kızı bir

arpacıya kaçmış, şimdi iki çocukla perişandı. Oğlu da hırsız olmuştu işte. Zeycan'ın ne olacağı da belli değildi.

Ardından bir ayak sesi duydu, döneldi.

Mustafa'ydı. Ellerini koltuk altlarına yerleştirmiş, ardından geliyordu. Kucağında çıkın yapılmış giysileri. Paçası çemirlenmiş pijaması, büzülmüş, üç beş adım attıktan sonra durdu, belli ki korkuyordu.

Yürüdü Hamza, bir süre sonra başını çevirip baktı yeniden, ardından geliyordu Mustafa. Sevgi ve kırıklık vardı yüreğinde Hamza'nın...

UMUT ÇIKMAZI
VE
YENİLGİNİN DURAKLARI

1

Annesi dedi ki:

“Bugün bir çocuk geldi. Öğretmen göndermiş, merak etmiş seni. ‘Kaç gündür Mustafa okula gelmiyor, nesi var, hasta mı,’ demiş.”

Mezarlığın önünde ölü bekliyorlardı, kaygıyla annesine baktı.

“Bak yavrum”, dedi annesi, “yaptıkların hiç hoşuma gitmiyor. Okuldan kaçtığını baban duysa!?”

Gözlerini kaçırdı annesinden, tellere sıralanmış sığırcıklara baktı.

“Çocuğa dedim ki; ‘Mustafa hasta, çok kötü soğuklamış’, dedim. ‘Yarın ben getirecem. Sağ olsun öğretmen’, dedim. Okuldan kaçıp n’apıyon sen?”

“Valla bir şey yaptığım yok.”

“Yalan söyleme, hepten yalancı oldun be canını yediğim, babana dersem, öldürür seni valla dayaktan.”

Bir süre kararsız duraksadı, düşüncelerini açmalı mıydı?

“Canım okumak istemiyor,” dedi sonra. “Okulu sevmiyorum. İşe verin beni, çalışayım, daha iyi olur. Okuyup da n’olacam sanki?”

İki mezar hazırlanmıştı bugün. Hava soğuktu. Kar suları saçaklarda, yerlerde buz tutmuştu. Mezar kazıcılar, ölülerden birinin çok zengin olduğunu söylemişlerdi. Zengin ölülerin geleni çok olurdu. Arabalar sıra sıra dizilirlerdi. Bu yüzden sevinç yüklüydü mezar kapısında bekleyenler. “Çok zenginmiş,” diyorlardı birbirlerine, ağızlarından buharlar tüttürerek. Belli

ki, her gün üç beş zengin fazladan ölse daha da sevineceklerdi. Yoksul ölüleri ilgilendirmiyordu bile onları, ne üzüyor, ne de sevindiriyordu. Fatma da, ölünün birinin zengin oluşuna sevinmişti ama sevinci kursağında kalmıştı. Mustafa'nın beklenmedik düşünceleri tasalarla dolduruvermişti yüreğini.

“Bana verdiğin paralar!?”

Mustafa telaşla:

“Hepsi helal para, bir kuruş haram katışıksa ekmek çarpsın. Satıştan ne geçerse elime, avucuna bırakmıyor muyum?”

Hamallık yapmıyordu artık, utanıyordu. Öğleden sonraları, işporta tablasıyla; ayna, tarak, jilet, fırkete, tıraş sabunu ve benzeri şeyler satıyordu. Kimi sabah da mal toplamaya çıkıyordu. Aslında, mal toplamak da, işportacılık da evin gözünü boyamak içindi.

“Ah be canını yediğim, içime kurt düşmüş bir kere, hiç inanasım gelmiyor sana. Korkarım bütün emeklerimiz boşa gidecek. Yazık değil mi bize, Allah vermesin, başına bir iş gelirse n'aparız yavrum? Bak babana, gece işi arıyor kendine, bulursa geceleri de çalışacak. Gülistan yengen de bana iş bulacak. İnşallah kendi çalıştığı gibi bir otel olur. Hiç değilse yemek derdimiz azalır. Yemek artıklarından da veriyorlarmış bazen. Dökeceklerine, veriyorlarmış. Bir lokanta garsonu söz vermiş bakalım Gülistan'a, olursa ben de bulaşıkçılığa gidecem. Dişimizi sıkarsak üç beş kuruş koyarız bir kenara. Mezarlıklara da sen bakan artık Zeycan'la. Seneye de gideriz bu mahalleden. Ali Rıza Dayın ne dese hakkı var. Bu mahallede adamın başına her iş gelir. Anamız babamız okutamadı bizi, bir küçük dayın okuyabildi içimizde, bizse acısını çekiyoruz şimdi bak. O lastikler romatizma yaptı babanın ayaklarını. Beli de iyi değil, kuşaksız duramaz oldu. Ali Rıza Dayın da elinden geleni yapıyor. Allah kimseyi yoklukla terbiye etmesin. Ah!... Babanın bir okumuşluğu olsaydı, hiç değilse hademe falan olurdu bir yere, rahat ederdi. Devlet kapısında bir yere girerdi, emekliliği olurdu, hasta olsa sigortası olurdu. Nereye gitse “diploman var mı, okumuşluğun var mı,” diyorlarmış. Aklın varsa oku,

sen de büyüyünce bize kahreden, hiç değilse beşi bitir babam, pişman olun sonra, ama ne fayda.”

Dalından kopmuştu bir kez Mustafa, okuldan soğumuştı iyice, ne ders düşünüyordu, ne diploma... Aklını, yüreğini sıcağın bir battaniye gibi sarmıştı Nesime... On dört yaşının coşkusuyla bağlanmıştı ona. Nesime'nin kırmızıya çalan saçları, Nesime'nin gözleri... annesinin sözleri etkilemiyordu bile.

“Gülizar bacın sütsüz çıktı, kapıldı gitti o kel arpacının peşine, iki çocukla perişan şimdi, pişman. Karnı da dolu. Babanın inadını bilin, adını bile anmak istemiyor. “Kaltak bizi rezil etti”, diyor, başka demiyor. Adam esrarın, kumarın hastası. Çaldığını çırttığını basıyor esrara, kumara. Talihi kara çıktı, gün yüzü görmedi Gülizar'ım. Adam, adam değil ki, üç gün dışardaysa beş ay hapislerde, benim yüreğim yanarmış kaç para, sen de bırakırsan okulu, ya kurban olduğum!”

Annesinin gözleri dolmuştu... Gözyaşlarının parıltısında saklı üzüntüsünü paylaşıyor, en küçük bir üzünc bile duymuyordu içinde, şu sıra, annesinin isteklerine, dileklerine karşı durmanın doğru olmayacağını düşünüyordu. Yapma bir boyun eğişle, konuşmayı uzatmamak için, dedi ki:

“Beşi bitirdikten sonra girerim işe.”

“Senden başka derdimiz mi var canını yediğim oğlum? Bir adam olsan, kurtarsan kendini, bütün acılarını unuttur baban, el içine kubararak çıkar. Yarın öğretmen sorarsa bana, ne diyeyim ben? Kaç gündür gitmedin okula?”

“Bu hafta hiç gitmedim.”

“Vay başıma gelenler! Günlerden ne ki bugün?”

“Cuma, bu günle beş gün oluyor. Daha önce de arada bazı günler...”

“Ben ne derim şimdi? N'aptın gitmeyip de, ne hatlar karıştırdın?”

Yanıtlamadı Mustafa.

“Aklıma hep kötü şeyler geliyor kurban olduğum.”

“İnan ki kötü bir şey yapmadım. Kızılai'a para için zarf vermişlerdi, boş götürmekten utandım...”

Yalan söylüyordu ve gelişigüzel söylenmiş yalanını kendisi de beğenmemişti. Her sabah erkenden, aynı okulda okudukları için, Zeycan'dan önce "okula" diye çıkıyor, doğruca Çillo'nun evlerine gidiyordu. Çillo, yüzü çillerle dolu, uzun kırmızı saçlı, on yedi on sekiz yaşlarında bir çocuktur. Mızıka çalmasını, dans etmesini biliyordu. Kızlarla nasıl konuşulur, biliyordu. İki tane de sevgilisi vardı. Babası, annesi bilirlerdi Çillo'nun yoluna çıktığını. Babasının tek atlı bir arabası vardı. Çok şarap içerdi.

Çillo becerikli bir çocuktur. Kendi lakabıyla anılan bir çetesi vardı: Çillo çetesi. Çete üç kişiden oluşuyordu; Çillo, Mustafa ve Kemal. Kemal'in sağ ayağı, sol ayağına göre biraz kısaydı. Belli belirsiz topallardı yürürken. Kemal'in annesi ölmüştü. Bağırsak düğümlemesi demişlerdi. Kemal koştığı zaman hep korkardı, bağırsaklarının birbirine karışıp, düğümleneceğinden korkardı. Babası çok genç bir kadınla evlenmişti. Baba elli beş, kadın yirmi dört yaşındaydı. Kadın istemiyordu Kemal'i. Her gün bir şeyler uydurur, dövdürtürdü babasına. Babası sözünden çıkmazdı kadının, bir dediğini iki etmezdi, edemezdi. Kemal'in bir kazı vardı... Mahallede biriyle kavga etse, kazı ıslık çalarak yardımına koşardı. Bu nedenle ona Kaz Kemal derlerdi.

Üç arkadaş birlikte yoluna çıkarlardı. Kömürlük patlatırlardı, açıkta bulduklarını yürütürlerdi. Bakkal soyarlardı. Kendilerinden küçük çocukları döver, ceplerindeki paraları alırlardı. Çaldıklarının gelirini bölüşürlerdi, en büyük payı da Çillo alırdı. "Reis" oydu çünkü.

Bazen de Çillo'nun babasıyla, at arabasıyla gece işine çıkarlardı. Şantiye, depo gibi yerleri patlatırlardı. Böyle günlerde baba, pay vermezdi onlara, esrar verirdi bir içimlik...

Mustafa'yı Çillo'ya bağlayan Nesime'ydi. Çillolara erken gitmesinin asıl nedeni de Nesime'ydi. Okula çıkmadan yetişmek, görmek, işiydi onun. Göremediği günler hiçbir şeyden tat alamazdı, hasta gibi halsizleşirdi. Çillo'nun bacısıydı Nesime. On beş yaşlarında, saçları kırmızıya çalan, beyaz yüzlü,

güleç, güzelce bir kızdı. Çalışkanlar Ortaokulu'nda ikinci sınıfa gidiyordu.

Mustafa, biriktirdiği paralarla, yüz kırk beş liraya poliüretanlı bir ayakkabı, yüz yirmi beş liraya siyah bir pantolon, doksan liraya da bir gömlek almıştı Padişah mağazasından. Çillo, kendine küçük gelen bir ceket, "hatır için" altmış liraya satmıştı Mustafa'ya. Bunları Çillo'nun evinde saklardı. Mustafa'yı en mutlu kılan, Nesime'nin sıcak ilgisiydi. Bir gün Çillo'nun kravatlarından birini boynuna bağlamıştı. "Niye kravat takmıyorsun?" demişti. Saçlarını uzatmasını söylemişti. "Dik yakalı bir kazak al, çok yakışır sana," demişti.

"Yün alsam, kazak ören mi bana?" dedi annesine.

"Yünler çok pahalı," dedi annesi.

"Kaç çileden çıkar bana?"

"Altı çileden çıkar, ama yünler çok pahalı."

Sabahları Çillo evlerinde beklerdi Mustafa'yı. Bazı günler üstünü değiştirir, bazen de yalnız önlüğü, kitabı saklar, işe çıkarlardı. Daha önce kararlaştırdıkları yerde Kemal'le buluşurlardı. Kemal de kuruş kuruş biriktirirdi parasını. Tek amacı günün birinde evden kaçmaktı. Her zaman şikâyet bulutlarıyla kararmış bulurlardı Kemal'i. Üvey annesini öldürmeyi düşündüğü anlar olurdu. "Karı babamı boynuzlatıyor," derdi.

"Öldürecen de n'olacak? O pis karının cezası yatılır mı ulan keriz," derdi Çillo. "Boynuzu bile bile takan baban... Alan memnun veren memnun, sana ne? Alırken bilmiyor muydu baban, o pisiğin ne kunek olduğunu? Karının iki çocuğunun da babaları kimdir, belli değil. Onluğu bastıran kapağı kaldırırdı, bilmiyen mi var? Şimde de öyle değil mi? Allah bilir ya, baban da marka kesiyordur kapıda."

Kızardı Kemal. Çillo da ona kızardı. "Suç babanın oğlum," derdi. "O kuneğin orman yangınına yeter mi babanın eski hortumu?"

Çillo, Yaşar'la ilişkilerinden ötürü Mustafa'ya da kızardı. Ara sıra Yaşar'la Ramazan'ı görmeye giderdi Mustafa cezaevine. Para, meyve, yemek yatırırdı bazen. Çillo, Yaşar'ı

da, Ramazan'ı da tanırđı. "Senkerizin tekisin oğlum," derdi Mustafa'ya. "Kötü alıştırırmışsın, ikisini de tanırım, ikisi de yaramaz. Bir hafta uğrama yanlarına, anana bacına söverler arkandan. Aklın varsa kendini düşün. Fitilini doldur. Ayağımız takılır tökezleriz bir gün. Bizim yolumuz engebelidir, dar günde paran olmazsa rezil oldun demektir."

"İkisi de iyi abilerdir," demişti Mustafa.

"İki hafta gitme, bak görürsün iyiliklerini."

Çillo'yu dinleyip iki hafta gitmemiştđ görüşlerine. Üçüncü hafta da kuru kuru gitmişti görüŖe, ne meyve, ne para yatırmıştı. Kızmıştı Yaşar, azarlamıştı Mustafa'yı. "Biz zindanlarda senin için yatıyoruz," demişti.

Bunun üzerine bir daha uğramadı onlara.

Çillo "fitil"i öğretmişti Mustafa'ya. Fitil, arpacının, tufacının, her kanunsuz yol çocuğunun "kaza bela" parası, "kötü gün" parası demektir. Durumuna göre, üç yüz, beş yüz, bin, her neyse... Para, sigara gibi yuvarlatılarak inceltilir ve don lastiğinin, uçkur boşluğunun içine sıra sıra yerleştirilirdi. Çünkü bu yol, "mecburi duraklar"la doludur. Fitil; karakol, nezaret, cezaevi gibi her durakta "hızır gibi" yetişir adamın "imdadına".

Mustafa, Çillo'nun öğütlerini tutmuştu. Biriktirdiği beş yüz lirayı tümletmiş, bir tek beş yüzlük yaptırarak fitiline yerleştirmişti. Yaşlıların, çıkınlarında, koyunlarında, bohçalarında, sandık köşelerinde sakladıkları kefen parası gibi bir şeydi bu. Bilirdi önünde bekleyen tuzakları, yoluna her çıkışta duyardı yakalanma korkusunu. Kazasız belasız bile bitse, her iş sonrası duyduğu o acı pişmanlık, bulantı veren rahatsızlık taşınmaz boyutlara ulaşırdı. Vazgeçmek isterdi, dönmek isterdi bu yoldan, beceremezdi.

"Okula Pazartesi gitsek, yarın Cumartesi zaten."

"Olur mu? Çocuğa yarın dedim ben, ayıp olur."

Pazar günü Çillo, sevgilisiyle diskoteğe götürerekti onları. Nilgün'dü sevgilisinin adı. Nilgün'ler üç kardeştiler. Babaları ölmüştü. Ablası on sekiz yaşındaydı. Esmer, orta boylu, etine

dolgun, geniş kalçalı, iri göğüslü. Devamlı mini etek giyerdi. Küçüğü beş yaşındaydı. Annesi ufak tefek bir şeydi, şişmandı. Omzuna astığı sarı bir çantası vardı. İçkili bir lokantada masalara servis yapıyor, isteyenlerin masalarına oturuyordu. Müşterilere içki ikram ediyorlar, sarılıp öpüyorlar, orasını burasını okşuyorlardı. Çillo çok seviyordu Nilgün'ü. Bu Pazar Nesime'yi götürceklerdi diskoteğe. Kemal'e de bir kız bulacaklardı. Cumartesi yoluna çıkacaklar, ellerine ne para geçerse Pazar günü harcayacaklardı. Öyle demişti Çillo.

“Bir gün ne fark eder ki?” dedi annesine.

“Olmaz, yalancı çıkarım sonra.”

“Geliyorlar!” dedi bir kadın, telaş başladı.

Cenaze alayı geliyordu. Ayağının kaymasından korkan yaşlı bir adama benziyordu alay. Ölü arabasının ardında, uzun bir otomobil kuyruğu; kadınlar, çocuklar sevinçlerinden silkinip taze üzüntülere büründüler.

Mustafa, ilk aşkı Nesime'yi düşünüyordu.

“Ölsem, Nesime ne kadar üzülür acaba?”

Hem ölü olmak, hem de sağ olup Nesime'nin üzüntüsünü görmek istiyordu.

“İki gün sonra doğum günüm,” dedi Nesime. “16 Mart 1972. Cuma günü on beşıme giriyorum.”

Mustafa:

“Bir hafta önce de ben on dördüme bastım. Sekiz Mart’ta.”

Öylesine sıcak ve içten baktı ki Nesime... O kısacık anda duyduklarını çocuk yüreği sarsılarak taşıyabildi.

“Niye söylemedin bize?” dedi Nesime. “Doğum gününü kutlardık.”

“Seninkiyle birlikte kutlarız,” dedi Çillo.

Çantasını aldı Nesime, kollarını çaprazlayarak göğsüne bastırdı. Bir şeyler söylemek için duraksadı. Mustafa gözlerinin içine bakıyordu onun. Nesime’nin gülümsemesi, yüzünün kıtıltıları, dudağının kıvrımları arasında eridi.

“Neyse... Sonra söylerim,” dedi. “Okula geç kalıyorum.”

Mustafa’yı binbir soru yumağı arasında, meraklar içinde bırakıp gitti.

Çillo, özellikle son günlerde, Mustafa’yla Nesime arasında gelişen, artık her ikisinin de gizlemekte başarısız kaldıkları yakınlığı seziyordu. Diskoteğe gittikleri gün her şey o denli açıktı ki; Masum gülücükler, gözlerden taşan hüzün dolu sevinç kırıntıları, Mustafa’nın kızaran kulakları, sık sık önüne bakması, dalması...

“Doğum günü nasıl kutlanır?” dedi Mustafa.

“Biz kim, doğum günü kutlamak kim be oğlum? Nesime’nin icadı işte, sosyete ya... O da geçen yıl öğrenmiş.”

Bu mudur, yüreğinin yeni konuğu mudur mutluluk dedikleri?.. Bu mudur, haylaz bir çocuk mudur?

“N’apılır doğum gününde?”

Bir yanı yaz, bir yanı kış, bir yanı güz, bir yanı bahardır Mustafa'nın.

“Üç beş kız arkadaşı gelir eve, plak çalarlar, kız kıza dans ederler, pasta yerler, pastanın üstüne mum dikerler, senin bildiğin beyaz mumlardan değil ama, bunlar başka. Yaş günü mumları var, ince olur, renk renk. Sonra limonata şerbet, herkes bir hediye getirir.”

Mustafa başı önünde, aklında Nesime, kıpırdamadan dinliyordu.

“Nasıl hediye?”

“Canı isteyen bir şey alır; kimi hatıra defteri, kimi kalem, bizimkilerin hediyesi n'olacak ki? İvrir zıvır hepsi de. Çeneyi bırak da üstünü değiştir. Bugün sosyete olacağız. Kaz bizi bekliyor.”

Mustafa isteksiz doğruldu, önlüğünü çıkardı. Annesinin ördüğü dik yakalı kazağı vardı üstünde.

“Bir fikrim var,” dedi, güvensiz, titrek bir sesle. “Güzel bir iş yapalım, Nesime'ye güzel bir hediye alalım, ama çok güzel olsun, öyle güzel olsun ki, eh yani!”

Yüzü, gözleri, elleri duygularını anlatmada yetersiz kalıyorlardı. Düşüncelerini ifade edecek söz bulamıyordu. Öyle bir şey yapmalıydı ki Nesime çok sevensin. Mustafa'nın boynuna sarılsın, yanağından öpsün... Öyle bir iş yapmalıydı ki, Nesime ne çok sevildiğini anlasın. Kanına karışan mıdır, aklını şaşırtan mıdır mutluluk?

“Öyle bir şey yapalım ki!”

Çillo ilgiyle izliyordu onu. Hiç kuşkusu kalmamıştı, Mustafa aşıktı Nesime'ye. Ne demeli, nasıl davranmalıydı şimdi? İçindeki kırıklığı açığa vurmalı mıydı? Arkadaş bacısına kötü gözle bakmak nasıl bir karşılık bulmalıydı? Kararsızdı.

“Nesime'ye hediye için mi hepsi?”

“Evet, öyle bir şey yapalım ki!”

Mustafa'nın Nesime'ye yakınlığını kullanmalı mıydı yoksa? Çaldıklarımızdan Nesime'ye de pay ayıralım dese, bu durumda ne diyebilirdi Mustafa? Nesime için her şeyi göze almaz mıydı?

“Ne bu lak lak be? Öğlen oldu, siz daha evdesiniz.”

Çillo’nun annesiydi.

“Nesime’ye hediye düşünüyorduk,” dedi, Çillo.

“Haydi bakalım, gösterin kendinizi, öyle kuru kuruya düşünmek kaç para eder. Arada bir ananızı da düşünün. Bir günden bir güne al anacağım, bu da senin hakkın dediniz mi anacığınıza, demediniz. Haksız mıyım?”

“Haklısın anacağım,” dedi Mustafa.

Anacıgım derken öyle içtendi ki. Nesime’ye yakın olan her şeye içten yakınlık, ilgi duyuyordu. Bir şeyler toparlayarak iç odaya giden kadının ardından bakarken Nesime’yi düşünüyordu.

“İyi bir iş devirirsek Nesime de sevinir,” dedi Çillo.

“Sevinir değil mi?”

“Hem de çok. Ya yakalanırsak?”

“Sen hiç merak etme, suçu ben alırım üstüme.”

“Nesime’yle geliriz sana görüşe.”

Nesime’nin ilgisi için en akıl almaz işlere girebilirdi.

“Beni unutmayın ha?” dedi Çillo’nun annesi.

Sokağa çıkmışlardı. Aşk, fedakârlık duyguları, coşku veren düşlerle yüklüydü Mustafa. Bir iş başaramazlarsa, fitilindeki beş yüz lirayla güzel bir şey almayı düşünüyordu. Aklında biçimlenen hediye de bir yüzüktü. Filmlerde, sevgilisinin parmağına yüzük takan delikanlıları düşünüyordu. Onlar, birbirlerinin gözlerine bakar, sonra sarılırlardı birbirlerine. “Bir sarılısam, yüz falakaya razıyım” diyordu. İncecik Nesime gönlünde bin... Bir el kolunu yakalayıyor.

“Teprenme, kafanı kırarım yoksa!?”

Donakalıyor Mustafa, kolundan yakalayan Fatma’ydı; annesiydi. Diğer elinde ha vurdu, ha vuracak bir değnek...

Çillo da şaşırmıştı.

“Hayrola, bir sakatlık mı var teyze?”

“Sakatlık senin ananın...”

Beklenmedik bir doluya tutulmuşlardı sanki. Çok kısa bir zaman parçası içinde o denli çok olaylar oluyor ki, neye uğra-

dığını şaşıyor Mustafa. İlk değneği Çillo yiyor. Sonra, önlüğün nerde, kitapların neredeyle karışık gelişi güzel vurmalar, toplanan kalabalık, gülenler, “vur gözünün üstüne,” diyerek kışkırtanlar... Mustafa kurtuluyor annesinin elinden. Fatma’yı tanımayan, olanlardan habersiz Çillo’nun annesi giriyor araya, iki kadın tartışıyorlar, ağır sözler söylüyorlar birbirlerine. Fatma, “Çocuğumu baştan çıkardınız, hırsız tayfası,” diye bağırıyor. Saç saça giriyorlar, yerlerde yuvarlanıyorlar, ayırırırken Çillo tekme vuruyor Fatma’ya. Tekme karnına geliyor kadının, bayılıyor. Mustafa ile Çillo kapışıyorlar bu kez. Çillon’nun annesi sövüyor. “Marifet çok kunnamak değil, sahip ol...” diyor, ayıp şeyler söylüyor. Mustafa’nın önlüğünü, kitaplarını savuruyor sokağa. Oğluna böyle “pis” arkadaşlar edindiği için kızıyor. Ayırıyorlar Çillo ile Mustafa’yı. Sonuç; sonuç tatsız... Mustafa’nın bir dişi kırılmış, ağzında kan tadı, kokusu. Fatma’yı zor ayıltıyorlar. Mustafa önlüğünü, çamurlara bulanmış kitaplarını topluyor. Derin bir kırıklık içinde. Az önce iki kardeş gibi, ana oğul gibi yakın değil miydiler? Şunca zaman evi gibi, hatta evinden de yakın, girip çıkmıyor muydu? Neler kurmuştu düşlerinde... Dili, kırılan dişini yokluyordu durmadan. Çillo, en ağza alınmaz, en açık, anasına bacasına sövüyordu Mustafa’nın. “Ağzını bozma,” diyordu Mustafa. Dilinin ucuna gelen sövgüleri Nesime’yi düşünerek yutuyordu. Çillo’nun annesi de aşağılayıcı sözlerle yaygara koparıyordu. Birkaç kişi Çillo’yu tutmuşlar, yatıştırmaya çalışıyorlardı. Akli almıyordu olanları Mustafa’nın. Annesi önlerine çıkmasaydı şu an beraber olmayacaklar mıydı? Ne çalarlarsa Nesime için değil miydi? Yakalansalar, Çillo’yu kurtarmak için suçu yüklenmeyecek miydi? Bu olay olmasaydı Çillo’nun her dediğini, bedelini çok ağır ödemek söz konusu olsa bile, yapmayacak mıydı? Arkadaşlık bu muydu, bu muydu güvendiği, bel bağladığı Çillo? Neden bu denli çürük çıkmıştı?

“Beni bu itlere rezil ettin,” diyordu annesi, zorlukla soluyarak.

Çillo’nun tavrı iğrenti uyandırmıştı. Yaşar’ın, Ramazan’ın

son görüştaki sözlerini anımsıyor, onlardan da iğrenme duyuyordu. Ne çok benziyorlardı birbirlerine. Neydi bunları birbirlerine benzeten? Annesinin kolunda, kalabalığın alaylı gülümsemeleri, kayıtsız tavırları arasında oradan uzaklaşırken, arkalarından uzun uzun “zort” çekiyorlardı. Nefret, kin, öfke duyuyordu onlara, her şeye... Düşündüğü bütün olumsuzluklardan Nesime’yi özenle ayrı tutmaya çalışıyordu. Bu durumlardan sonra görebilecek miydi onu? Nasıl? Annesine kızılıyordu şimdi de, nerden çıkmıştı karşılına? Her şeyi allak bullak etmişti.

“Beni mi takip ettin, nerden bildin orda olduğumu?” dedi annesine.

“Babana anlat sen derdini! Yezit, namussuz!”

Şimdi, yeni bir fırtınanın tehlikeli alanına girmişti Mustafa. Babasından korkuyordu.

“Babama anlatırsan gelmem eve, kaçarım!”

“Cehennem dibine kadar yolun var, nereye gidersen git. Git de kurtulalım, nedir senden çektiğimiz be! Senin ar damarın çatlamış, senden hayır gelmez artık. Ne işin vardı bu yamyamların evinde senin? Şu elbiseye bak, ayakkabıya bak, nerden aldın bunları? Hırsız köpek, utanmaz...”

Mustafa durdu.

“Babama söylersen gelmem eve, ben sana demedim mi ne zamandır, okulu sevmiyorum diye, beni bir işe verin diye. Demedim mi?”

Anne de durmuştu. Şaşkınlıkla bakıyordu oğluna.

“Babama söylersen eve gelmem, anlıyon mu?”

İnanamıyordu. Karşısında yabancı, bugüne dek hiç görmediği bir çocuk vardı sanki. Bu, üstüne titrediği oğlu Mustafa olamazdı. Babasından dayak yerken acır, tekmelerden tokatlardan onu kurtarmak için araya atılırdı. “Sen şımartıyon bu çocuğu” derdi baba, dayanamazdı ana yüreği. “Oğlumuz artık bir hırsız” demişti babası. Şimdi daha iyi anlıyordu o tek gözlü adamın çaresizliğini, hak veriyordu.

Mustafa uzağında, her an kaçmaya hazır, sevimsiz bir yüz-

le duruyordu. Gücünün yetmeyeceğini, kaçsa tutamayacağını biliyordu Fatma.

“Yazık,” dedi. “Yazık sana verdiğimiz onca emeklere. Baban çok haklıymış... Yazık!”

Nefret duyuyordu, üşüyordu, tekme yediği yer sancıyordu. Birbirlerinden kopuk iki yabancıydılar şimdi. Kandıracak bir yol arıyordu.

“Şimdi gelmiyon mu eve?”

“Babama söylersen gelmem.”

“Bir daha hırsızlık yapmıyacam de, sözünden çıkma, demeyim babana.”

“Yapmam, sözünden de çıkmam, ya söylersen?”

“Söylemem.”

İkisi de yalan söylüyor, ikisi de ikiyüzlü davranıyorlardı. Ve zedelenen, yıkılan bir şey vardı aralarında, çürüyen bir şey...

Kendine geldiğinde alaca bir karanlıktaydı, yataktaydı, her yanı ağırlar sızılar içindeydi. Gözünün biri kapanmıştı. Geçmişle bağ kuramıyor, olanları toparlayamıyordu. Bu duruma nasıl gelmişti, çıkartamıyordu. Düşünmek istiyor, düşünemiyordu. Zeycan suskun, üzgün kendini izliyordu. Annesinin sesi geliyordu dışarıdan. Dudakları da şişmişti, dili dişinin boşluğunda. Sasımış kan tadını duyuyordu. Kırık, sallanan diş yoktu yerinde. Kolunu oynatırken zorlanıyordu. Yüzünü yokladı, şiş ve bereliydi.

“Aynayı versene,” dedi Zeycan’a.

Zeycan ürküntü yüklü, alaca karanlığa, sessizliğe uyumlu, usul davranışlarla küçük el aynasını getirdi.

Yüzüne baktı Mustafa.

Kendine bezemiyordu hiç.

Bir süre, donuk, hiçbir şey kavramadan, anlam veremeden, kıpırtısız kaldı. Günün hangi saatidir, günlerden nedir kestiremiyordu. Pencereden, bulanık, koyu gökyüzünü, kuru dalları, iplere serili, soğuktan kaskatı kesilmiş çamaşırları görüyordu. Serililer arasında dik yakalı kazağı...

“Babam çok dövdü seni,” diyordu Zeycan.

Anımsıyor şimdi, yavaş yavaş anımsıyor, belleği usul usul aydınlatıyor olayları.

Annesi, olanları tek tek, kendi yorumu ve öfkesini de katarak anlatmıştı babasına. Adım adım izlemiş, beklemiş, hırsız çetesiyle birlikmiş. Her gün kaçıyormuş okuldan, babası ne kadar da haklıymış vb. Akşamdı, babası işten yeni dönmüştü. Okuldan kaçtığını, Çillolara gittiğini, hırsızlık yaptığını, hırsızlık parasıyla elbise, ayakkabı aldığına biliyordu artık.

Annesi göstermişti elbiseyi, ayakkabıyı. Mustafa'ya duyduğu güvensizlik iyice pekişmişti.

“Bu hayvanoğlu hayvan okumayacak, zahmetimiz boşuna,” demişti.

İlk tokat... Evet, ilk tokat sakınırken gözüne gelmişti. Şimşegin insan gözünde nasıl çaktığını, yıldızlandığını o an acıyla öğrenmişti. Baba hem vuruyor, hem de bu duruma gelmesinde payları olduğu gerekçesiyle annesini ve dayısını da suçluyordu, ağır sözlerle. Can acısıyla kendini dışarı attığını, komşuların zorlukla babayı durduklarını anımsıyor.

Dayak sonrası kendinden geçmiş olmalı ki, üstünün değiştirildiğini, yatağa yatırıldığını anımsamıyor bile. Burnundan akan kanların kazağını berbat ettiğini biliyor. Sızılar içinde, art arda gelen öfke ve acımasızlık dolu tekmeler, tokatlar altında kıvranırken, umutla, umutsuzlukla yaslanacağı birilerini arıyordu. Sevgisizliğin, güvensizliğin egemen olduğu, kin ve nefretin kararttığı bilincinde iki pırıltı vardı. Uzak bir kentin solgun ışıkları gibi parıldayan iki pırıltı: Ali Razi Dayısı ve Nesime. Şimdi anlıyor ki, en çok sevdiği iki insandı onlar. “Dayı” diye bağırdığını, babasının dayısına sövdüğünü anımsıyor. Dayı! En zor, en çok gerekli olduğu anda... anne baba değil... Dayı!

“İki gündür ölü gibisin abi,” diyordu Zeycan. “Yemek de yemedin, su içtin yalnız.”

“Bugün ne?”

“Bugün Cuma’dır.”

Nesime, kendinden geçmiş ateşli bir hasta gibi kıpırdıyordu yüreğinde, yeniden can buluyordu, diriliyordu. Cuma, on altı Mart’ın Cuma’sı. Nesime on beşine basıyor, bugün doğum günü onun, o ince ve güzel Nesime’nin. Acıyla, kinle, nefretle, sevgiyle; kırık bir sevgiyle, buruklukla doluyor. Olanları bir bir yeniden anımsıyor. Nesime’nin son görüntüleri öyle canlı ve taze ki belleğinde ,bütün bu güzellikleri yıkan annesine kinle kızıyor. Karşılarna çıkmasa, bugün Nesime’nin yanında olmayacak mıydı?

“Dün Ali Rıza Dayım geldi, çok üzüldü. sen uyuyordun. Mustafa’yı bana verin, götüreyim,” dedi.

Dayısının gelişi, düşünceleri, yüreğinde ince bir dal esintisi doğurdu. Ona duyduğu sevgi ve yakınlık boşuna değildi demek.

“Babama çok kızdı, Çocuk bu kadar dövülür mü dedi. Her tarafın kan içindeydi. Annem yıkadı hepsini.”

Donu geldi aklına. Yorganın altından yokladı uçkurunu, donu da değiştirilmişti. Telaşla pencereye yürüdü, serili çamaşırlar arasında donunu aradı. İpin en ucunda, soğuktan donmuştu sarı donu. Kapıya koştu, şaşırmıştı Zeycan. Mustafa’nın telaşına bir anlam verememişti. Don gömlek nereye gidiyordu? Pencereye sokuldu, Mustafa’yı izliyordu, ipe serili donu aldığını gördü.

“Ne var, niye aldın donu?” diyordu annesi.

Mustafa ağlamaklıydı odaya girdiğinde, karmakarışık yüzü. Kapıda aynı şaşkınlık içinde annesi duruyordu. Donla, Mustafa’nın üzüntüsü arasındaki ilişkiyi kavramaya çalışıyordu.

“N’apıyon sen, ne vardı donda?”

Uçkur boşluğundan, don lastiğinin çevresine yapışmış renkli kâğıt parçacıklar görünce iyice şaşırdı. Dikkatle bakınca, bunun kâğıt para parçaları olduğunu gördü, hayretler içinde kaldı. Mustafa ağlıyordu. Binbir güçlkle biriktirip tımlettiği beş yüzlük parça parça olmuştu, parçacıklar da yapış yapıştı, bir araya getirilmesi de olanaksızdı.

“Para,” dedi annesi. Hiçbir şey anlayamamıştı, çaresizlik içindeydi. Durgun bir kızgınlık yüreğinde birikiyordu, parçalara baktı.

“Allah senin belanı versin,” dedi. “Allah belanı versin.”

Gelişigüzel vurmaya başladı Mustafa’ya.

Mustafa da bağııyordu:

“Ben dayıma gidecem!”

Bu koşullarda evde kalmasının, bu yüzlere gönül rahatlığıyla bakmasının olanaksızlığını anlıyordu.

Sarız'ın Kırkısarak köyündendi Ali Rıza. Çevresi dağlarla çevrili, birbirinden uzak ve dağınık on iki mahalleden oluşan, yaklaşık beş yüz evli büyük bir köydü Kırkısarak. Toprağı taşlıktı, verimsizdi. Köylülerin büyük bir çoğunluğu yoksuldu. Kilim dokumacılığı, küçük çapta hayvancılık doyurmazdı onları. Adana'ya, Bursa'ya, Ankara'ya, büyük kentlere çalışmaya giderlerdi. Almancı çok azdı. 64'ten beri sıra bekleyenler olmasına karşın, saysan iki elin parmakları sayısında zor çıkardı. Bir kısım köylüler de Uzunyayla'ya göçmüşlerdi, Yassıpanar'a. Borandere'ye yerleşenler de vardı, çobanlık yapıyorlardı.

Ali Rıza da, 56'dan beri ekmeğini gurbetlerde kovalıyordu. Doyuracak toprakları yoktu. Pamuk ırgatlığı, portakal, limon toplayıcılığı, çobanlık, mevsimlik tarım işçiliği yapmıştı. Çukurova'nın sıcağını, sineğini, çakırdikenini, portakal çiçeğinin kokusunu iyi tanırdı. Dededen kalma küçük bir toprakları vardı, beş dönümdü. Bir de babadan kalma İngiliz filintası. Bir babadan, biri kız, dört kardeştiler. En küçükleri ilkokul öğretmeniydi. Tek okuyabilenleri oydu.

67'den beri Ankara'daydı Ali Rıza. Toprağı en büyük kardeşlerine bırakıp, gurbete çıkmışlardı. Karısı resmi bir dairede kapıcılık yapan, Kırkısarak'tan odacı S.B ve şimdi bir apartman kapıcısı olan H.M. Ankara'yı aklına sokmuşlardı Ali Rıza'nın. Onların anlattığı Ankara'ya binbir umut ve düşünle gelmişti. İlk yıllar, Tuzluçayır'dan bir hayli uzakta olan Çöplük'te, Gülistan'ın akrabalarından birinin gecekondusunda, aylığı elli liradan, çeşitli yoklukları göğüsleyerek oturmuşlardı. Gülistan, ağzına dek Hasan'a hamileydi. Ankara'ya geldiklerinde kızları Zühre beş yaşındaydı. Bacakları tel gibi inceydi. Anım-

sadıkça içini titreten, üzüntülere boğan anıları vardı. Gülistan aşeriyordu, olmayacak, bulunmayacak şeyler değildi istedikleri. Yeşil erik istiyordu örneğin ama zor günlerdi. Değil yeşil erik, eve kuru bir ekmek götürebilmek bile başlı başına bir sorundu. Fırıl fırıl iş arıyordu, yol parası bulamadığı için o yolları yürüyerek aşırıyordu çoğu zaman.

Üç yıl inşaat işçiliği yaptı. 1970 başlarında, “hatırlı biri” nin torpiliyle, belediyeye çöpçü olarak girdi. “hatırlı hayırsever” bin beş yüz lirasını almıştı Ali Rıza’nın. Üç yılda biriktirdiği bütün parası da buydu. Bu işlerin nasıl döndüğünü zamanla öğrenecekti. Ankara “siyasiler” in kentiydi. Bir arkadaşının dediğine, “Her adamın arkasında, çöpçü olsun, memur olsun, n’olursa olsun, mutlaka bir siyasetçi vardı.” Adamın yoksa adım bile atamazdın Ankara’da.

Artık çöpçüydü. Aklından baba yadigarı İngiliz filintası eksik olmayan, omuzları çökmüş bir çöpçüydü. İşe ilk başladığı yıllarda, yaklaşık dört yüz seksen lira geçiyordu eline. İşe gidip gelmek zor oluyordu. Yaşam zordu, benzemiyordu Kırkısrak’ın renkli kilimlerine, her şey paraylaydı. Ankara’ya geldikleri ilk üç yıl içinde tencerelerinde bir kilo et kaynamamıştı fakat umudunu yitirmemişti Ali Rıza. Özellikle çöpçülüğün ilk aylarında, geleceği aydınlık gösteren düşler eksik olmazdı kafasında. Hele zengin semtlere düştüğünde; çöpler arasında altın yüzük, bilezik, küpe, değer tutacak şeyler bulabilir miyim sevdasıyla yılmadan araştırırdı çöp tenekelerini, bidonlarını, her madeni pırıltı yüreğini hoplatırdı. Zamanla, düşlerinin boşluğunu içi burkularak anlayacaktı. Aynı düşlerin yıkıntısından geçmiş çöpçüler, buruk, acı bir gülümseyişle, anlayışla gerçekçi öğütler vereceklerdi ona. Çöplüklerde artık zenginler için gereksiz olan, eski olan, fakat kendileri için gerekli ve yararlı olan şeyleri seçecekti Ali Rıza. Ve asıl yararlı bilgileri yeğeni Mustafa’dan alacaktı. Hurdacıların neleri aldığını, nelerin para ettiğini öğrenecekti ondan. Eski giysiler, çatal kaşık, şişe, alüminyum, bakır, demir parçaları vb. Evin birtakım eksikleri çöplüklerde bulduklarıyla tamamlanacaktı.

Fazladan para getirecek her şey üzerinde, normal bir yaşantının olanaklarını yaratabilmek umuduyla inatla duruyordu Ali Rıza. Ve zamanla, bütün çöpçülerin aynı kaygıları, aynı özlem ve umutları ortaklaşa yaşadıklarını anlıyordu. Tanıdıklarının hepsi de insan gibi yaşamak istiyorlardı, geleceklerinin güvence altına alınmasını istiyorlardı. Yaşadıklarında emekli aylığı alabilmek, sakatlık, hastalık durumlarında bakım, başlarını sokabilecekleri küçük bir gecekondu sahipliği, çocuklarını okutabilme olanağı, hiç değilse aydı bir iki kez etli yemek, çocuklarına yılda bir kat elbise, bir çift ayakkabı, işe bir araçla gidip gelebilmek ve borçsuz yaşamak...

Kendisi gibi bin beş yüz lira vererek çöpçü olmuş Gürünlü bir arkadaşı vardı. Aktaş'ta oturuyordu. Köyünde nesi var nesi yoksa satmıştı gürünlü. Büyük bir köpeği vardı. O, köyde kalmıştı. Sık sık onu özlerdi, anlatırken duygulanırdı. Onun yardımıyla Aktaş'ta bir aralı, bir odalı gecekkondu kiraladılar 70 sonlarında. Yol sorunu kısmen de olsa çözülmüştü böylece. Bacısına da yakın olmuşlardı, birbirlerine kolayca gidip gelebiliyorlardı. Zühre sekiz, Hasan üç yaşında, Eşe de altı aylıktı o zamanlar. Ankara Kız Teknik Öğretmen Okulu'nda, karısıyla birlikte çalışan bir komşuları vardı. Çalıştıkları bölüm kreşti. Gülistan imrenirdi onlara, böyle bir iş bulursa çalışmak istiyordu. Günde üç öğün yemek yiyorlardı okulda. Öğrencilerin ders olarak yaptıkları yemeklerden evlerine götürmelerine izin verdikleri de oluyordu bazen. Ayrıca kreşte bulunan küçük çocuklara çıkan yemeklerin artıklarından da, evde hayvanlara verme bahanesiyle alıyorlardı. Dört çocukları vardı, en küçükleri dışında hepsi de okuyordu.

Gülistan'ın düşleri gerçekleşti. 71 başlarında, bir tanıdığın yardımıyla bir otelde iş buldular Gülistan'a. Bin lira rüşvet verdiler. Mutfakta ve kat temizliğinde çalışıyordu. Müşterilerin unuttuğu eşyalar, verilen bahşişler, kimi günler eve götürdüğü artık yemekler, yaşam zorlukları karşısında umutsuzluğa düşmemek gerektiğinin kanıtlarıydı Gülistan için. Üç günde, beş günde de olsa unutulmuş eşyalar olacaktı, üç beş kuruş da olsa

bahşış verenler çıkacaktı. Karı koca, zorlukları güler yüzle karşılıyorlardı artık, her yeni gün binlerce muştuyla doluydu çünkü her yeni gün yeni bir şeyin öğretmeni idi.

Mustafa, ilk gördüğü günden bu yana, sıcak bir yakınlık duyardı dayısına. Bugüne dek sarsılmadan, günden güne daha da pekişerek köklenmişti sevgisi. Girgin, konuşkan, kolay ah-baplık kuran bir adamdı dayısı. Büyük, etli bir burnu vardı. Kılıhydı kulakları. Evlerine geldiği daha ilk günlerde, değişik bir dünyanın tadını duymuştu Mustafa. Oysa ne Aktaş Mahallesi, ne komşuları, ne de dayısının yoksul evi, Çinçin'den ve evlerinden pek ayrıcalıklı değildi. Ama adını bulamadığı, açıklık kazandıramadığı bir iç rahatlığı, bir yumuşaklık vardı bu evde. Hoşgörü, dostluk, güler yüz vardı, anlayış vardı. Bir hatası olsa, bir yanlışlık yapsa, Ali Rıza dayısının dostça uyara-çağını bilirdi. İnanırdı ona, güvenirdi. Onun sözleri acı da olsa batmazdı, bir akran yakınlığıyla kendini anlatırdı Mustafa'ya: "Bak canını sevdiğim" derdi. Sarız'ı, Kırkısarak'ı, Kırkısarak'ın kilimlerini, İngiliz filintasını ve Aho Dede'yi anlatırdı. "Bizim bir komşu vardı, Aho Dede. Köyün en yaşlı adamıydı. Biz küçüktük. Oğlum," derdi. "Tomofil denilen bir şey varmış. Kayseri'den Ankara'ya üç dört saatte götürecek, adamlar içi-ne binecek. Bu nedir hele, beni Sarız'a götürün. Bu neymiş? Hiç olmazsa ölmenden göreyim." Aho Dede, defterin arasında kurutulmuş bir çiçek gibi aklında dururdu Mustafa'nın. Hiç otomobil görmemiş yaşlı bir adam, İngiliz filintası, renk renk kilimler, kaçma duyguları yaratırdı onda. Kendi deneyimleri-ni, Adana'nın sarı sığağını, şu an içinde bulunduğu sıkıntıları, Ankara'nın pisliğini, insanların davranışlarında saklı iğrenç-likleri, yapmacıklıkları, günden güne çoğalan ikiyüzlülükleri anlatır, kafasında yeni ufuklar yaratmak isterdi, yaratırdı da... Yeni bir yaşamın canlı kıvılcımları, her geçen gün daha be-lirgin biçimleriyle kendini gösteriyordu. Her nedense dayısı onda, İngiliz filintasının, dağların, kilimlerin yarattığı gerçekt-en kopma duygularını geliştirirdi. Kırkısarak'ı hiç görmemişti ama dayısı anlatırken hayali düşler kurardı, yürekten bir öz-

lemle “Kırkısrak’a gidelim dayı,” derdi. Oysa dayı, yıllar önce ölmüş bir kardeşin, bir babanın geride bıraktığı ezik bir acıyla bakardı Kırkısrak’a. “Oralarda bize ekmek kalmadı artık,” derdi. Mustafa’nın gönlünü kırmadan, yumuşak ve anlayış dolu bir sesle, eklerdi: “Babamın filintası da artık bir işe yaramaz yeğenim, hiçbir işe, o da eskidi... Artık yeni bir hayata başlayacağız seninle, eski hatalara düşmeyeceğiz,” diyordu. Sonra, Mustafa’nın tepkilerini izleyerek hırsızlığın kötülüklerini sayıyordu bir bir, örnekler vererek. “Bize yakışmaz bu işler,” diyordu. “Hatasız insan olmaz, hepimiz hata yapabiliriz ama bile bile de hatayı tekrarlamayız değil mi yeğenim,” diyordu. Sonra gülerek ekliyordu: “Biz de bir zamanlar Avşar köylerinden koyun çalardık, ama gençliğimizde...”

Dayısının açık yürekliliğini seviyordu Mustafa.

“Sana güzel bir iş bulmalıyız, çalışmalısın, alnının teriyle para kazanmalısın,” diyordu. İş arıyordu Mustafa’ya.

Mart sonlarıydı evden ayrıldığında annesi eşyalarını bohçalamış, dayısına kendi eliyle teslim etmişti. Her ne kadar üzüntüsünü belli etmemeye çalışmışsa da, Mustafa annesinin taa derinlerde gizli duran yürek acısını sezmişti. Kızını evlendiren bir annenin yürek yanıklığına benzer bir yanıklıktı bu. Ankara’nın karışık günleriydi, sokaklarda sıkıyönetim görevlilerinin sayısı ve ağırlığı artmıştı. Sokağa çıkma yasağı bir saat uzatılmıştı. Radyolar sık sık arananların isimlerini açıklıyor, teslim olma çağırıları yapıyordu. Herkes tedirgindi, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idam edileceği söyleniyordu. Çayan ve arkadaşları Ünye Radar Üssü’nden üç İngiliz teknisyenini kaçırmışlardı. Bu sıralarda başlamıştı işe, otuz lira haftalıkla Kızılay’da bir diş polikliniğinde çalışıyordu. Dişçi gibi, eczane gibi yerlerde çıraklık yapacağını hiç düşünmemişti. Kulağına alışık olmadığı, yabancı olduğu haberler geliyordu; Çayan ve arkadaşları Kızıldere’de öldürülmüşlerdi. Sıra bekleyen hastalar da, aralarında, alçak sesle hep, birilerinin, gizli kulakların duymasından çekinircesine bu konuları konuşuyorlardı. Kimi, “şehir eşkıyası”, “anarşist”, “vatan haini” diyordu, kimi-

leri de “yurtsever”, “devrimci” diyordu onlara. Sokaklardaki insanlarla, dişlerini çektirmek, dişlerini yaptırmak için sıra bekleyen hastalar arasında bazı benzerlikler seziyordu Mustafa. Ankara sokakları, otobüs durakları; dişi ağrıyan, dişlerini çektirmek için kuyrukta bekleyen ağırlı insanlarla dolmuştu sanki. Bekleme salonunda bekleyen insanların o yoğun sessizlikleri içinde ürettikleri, uyuşturucu iğnenin, frezin, diş eti ile kök arasına sokarak kanırtıp dişi çıkartmaya yarayan elevatörün tedirginliğini, gizli korkusunu seziyordu sokaklardaki insanların bekleyişleri içinde de. Diş oyulduktan sonra, doldurulmadan önce, sinirlerin çıkartılması amacıyla, oyuktan kökün içine sokulan yivli iğnenin dolanarak siniri çıkartması sırasında nasıl olursa hasta yüzleri, onlara benzetiyordu. Ankara sokaklarındaki insan yüzlerini... Korkulu yüzler, tedirgin, kuşkulu ve güvencesiz. Çok iyi tanırdı bu özellikleri Mustafa, yoluna çıkan Çinçinli çocuklar çok iyi bilirdi bunu. Bu tedirginliği dayısında, eve gelen dayısının arkadaşlarında da görürdü. “O gençlerden biri bizim oralı, Sarızlı...derdi dayısı. İngiliz filintasına, kilimlere, Kırkısrak’ın dağlarına duyduğu o iç yakınlığını onlara da duyardı gizlice Mustafa. Son olaylarla ilgili konuşmaları dikkatle dinlerdi, heyecanlanırdı. İçinde biriken başkaldırının ifadesi miydi onlar?

Bir gün, küçük dayısının da gözaltına alındığını duydu. Niye alındığını bilmiyorlardı.

Biri kadın, biri erkek, aynı okulu bitirmiş T. Ve T.M. adında iki doktor arkadaşın işlettiği bir poliklinikti çalıştığı yer. Kadın da, erkek de evliydi. Zamanından önce saçlarına ak düşmüş, temiz giyimli, yakışıklı bir kalfaları vardı. Mustafa’nın görevi Nahide Abla’ya yardım etmektir. Kliniği temizlemek, dışarı gel git işine bakmaktır. Dayısının arkadaşı Ozan Amca bulmuştu işi, Nahide Abla’ya teslim ederken de, “Her şeyi kısa zamanda öğrenir, cin gibi zeki bir çocuktur,” demişti. Sonra kulağına eğilip fısıltıyla, “Aman ha Mustafam, bizi mahcup etmeyesin sakın!” demişti.

O ilk acemilik günlerinde her şeyi yadırgıyordu. İlaç koku-

ları, beyaz önlükler, beyaz duvarlar, kapılar. Tertemiz, bakımlı hasta bekleme salonu, camlı sehpa, yerli yabancı dergiler, gazeteler, renkli cıgara tablaları. Çiçekler, işlemeli vazolar, avizeler, perdeler ve insanları yavaş konuşmak zorunda bırakan hastaların sessiz, ağırlı bekleyişleri...

İlk başlarda ne çok ürkmüştü Mustafa. Bir türlü alışamayacağını sanmıştı. Her şey öylesine temiz ve ince geliyordu ki, dokunduğu ne varsa pislettiğini, dokunduğu ne varsa kıracağını sanıyordu. Kliniği dolduran her parçayla, kliniğe gelen her insanla arasında aşılması zor bir yabancılık, bir ayrıcalık görüyordu. Birkaç kez bunalıma düşmüş, işi bırakmayı düşünmüştü. Dayısına açmıştı endişelerini açık yüreklilikle: “Ben bu işi beceremiyecem galiba dayı,” demişti. Dayısı güleç ve yumuşak gözlerle sarmış onu, “Baştan zor gelir canını sevdiğim,” demişti. “Her iş böyledir, baştan zor gelir adama, korkma, zamanla alışın. Sabredersen bir zanaat öğrenin.” Kendisi de çöpçülüğe başladığı sıralarda, bir süre buna benzer sıkıntıları yaşamıştı, ağırlı gitmişti. Her yeni iş, başlangıçta yeni bir ayakkabı gibi dar gelirdi adama, sıkardı ayağı. Ama zamanla alışırды ayak, kendine uygun biçime sokardı ayakkabıyı. Yeni bir elbise bile alışınca dek tedirgin etmez miydi adamı? “Öğrenmeye meraklı ol,” diyordu dayısı. “Ozan Amca sana kefil oldu, iyi çalış, terbiyeli ol, sakın bizi kimselere mahcup etme!” Dilinin dönmediği aletlerin ismini deftere yazmasını, derse çalışır gibi çalışmasını öğütlüyordu. Ozan Amca da yüreklendirici sözler ediyordu. “Bizim öğrenemeyeceğimiz bir şey olamaz. Her şey öğrenilebilir. Aklının almadığını deftere yaz,” diyordu. Ozan Amca da bir zamanlar temizlik işçiliği yapmıştı; gazetelere yazılar, şiirler yazardı, türküler söylardı. Mustafa dinliyordu onun öğütlerini. Nahide Abla’dan, Kalfa’dan aletlerin ismini soruyor, tanımlamalarıyla genişçe deftere yazarak öğrenmeye çalışıyordu. Yazdıklarını okuyordu evde: “Dişçi koltuğuna fotey denir.” “Ünit diye anılan, kollu vantilatörlü reflektörlü cihaz. Üzerinde en az beş kol var. İlk kol diş oyma frezi. Elle tutulan kısma angıldurva, denir.” “Ko-

ter: Kan durmazsa, yakarak damarları körletir.” “Alet dolabı: Burda en başta davye takımı bulunur. Kerpeten dediğimiz, alt-üst, sağ-sol çeşitlidirler.” “Elevatör, Kök kırığı: Diş eti ile kök arasına sokarak kanırtıp çıkartmaya yarar.” “Bayterlok: Kanal iğnesi: Dişin sinirini alır. “Kreşuvar: Tükürük hokkası. “Hans-trom iğnesi, Amalgam tabancası vb.” Dayısı, yengesi, Zühre ve Hasan ilgiyle dinlerlerdi. “Aferim,” derdi dayısı, sevinçle. “Sen bu işi öğrenecen.”

ilk günler şaşkınlık veren her şeye, günler geçtikçe iş içinde alışmıştı. Artık foteyin, ünitin, diş oyma frezinin, angıldurvanın ne olduğunu biliyordu. Alet dolabındaki aletler, iğneler eskisi gibi ürkütücü gelmiyordu. Dişçi muayenehanelerini kokutan özel kokunun, oksit ve zank ejonol karışımındaki ejonol kokusu olduğunu biliyordu. Kartlara hastaların ismini ve özgeçmişini yazmasını da öğrenmişti. Nahide Abla seviyordu, beğeniyordu çalışmasını. Üç ay içinde çok şey öğrenmiş, Nahide Abla’nın eli ayağı olmuştu. Şimdilik tek eksiği, tam saatinde klinikte olamayışydı. “Her sabah tam yedide burada olacaksın,” derdi Nahide Abla. Fakat Mustafa, hiçbir gün tam yedide kapıda olmayı beceremedi. Bütün istek ve çabasına karşın, geç kalmaktan kurtulamadı bir türlü. Aktaş’tan Kızılay’a, kliniğe gelinceye dek sık sık saat sorardı ona buna; yine de tutturamazdı yediyi. “Tren gibisin be oğlum,” derdi Nahide Abla. Çünkü söylenen saatte hareket eden, söylenen saatte yerine varan tren hiç görmemişti. Doktorlar, kalfa da benimsedi bu adı. “Tren gel, Tren git,” derken, adı “Tren” kaldı Mustafa’nın. Oysa ne denli tersti bir zamanlar düşündüğü lakaplara.

İçinde, kış uykusuna yatmış bir yılan gibi sinsice pusuda bekleyen eski özelemler zaman zaman kıpırdanırdı. Yeni işine uyum sağlamakta oldukça güçlük çektiği ilk günlerde, camlı dolaplarda sıra sıra sırtan altın dişleri çalmayı kurardı. Kararsızlık geçirdiği anlar, çelişmeler içinde bocalardı. Bu tip düşüncelere kapıldığında, dayısı, Ozan Amca gelirdi aklına. Onlar, direnmesi gerektiğini, sapmalardan sıyrılmasını, tasa-

rılarının yakışıklılığını anlatırlardı sanki. Utanırdı aklından geçirdiklerinden ötürü. Çünkü dayısı ve Ozan Amca, gerçekten kırılmaması, yüzlerine başını eğmeden bakılması gereken insanlardı Mustafa için. Günler geçtikçe, ilk ürküntülerin yenildiğini, acemiliğin verdiği tedirginliklerin silindiğini görüyor, yanlış bir davranışa yenilmediği için seviniyordu. Klinik gerçekten yeni günlerin başlangıcı oluyordu, giderek seviyordu işini. Çaba gösterirse, günün birinde her şeyi öğrenebilir, kalfa olabilirdi. Günler, kirleri yumuşatıyor, kabartıyordu. Keseye kolayca gelecek kıvama geliyordu, şehriye gibi yuvarlanan kirlere benziyordu bazı yanları. Olumsuz yanlarından, olumsuz düşüncelerinden arındığını sanıyordu. Yeni sözcükler öğreniyor, konuşma biçimi ve ifadesi değişmelere uğruyordu. Sıkılmadan telefonla konuşabilen, gerekli notları alabilen bir duruma gelmişti artık. Çalkantılı aylar Mustafa'yı da etkiliyordu. Zorlu bir Mayıs geçirilmişti. Uçak kaçırımlar, sokak çatışmaları, radyo arananları, yakalananları bildiriyordu. Deniz Gezmiş ve arkadaşları idam edilmişlerdi. Ozan Amca ve Ali Rıza dayısı ağlamışlardı. Çok etkilenmişti Mustafa. Hiç tanımadıkları genç insanlar için neden gözyaşı döküyordu bu adamlar?

Haziran sonlarıydı, küçük dayısı gelmişti eve. O herkesin birbirini ihbar ettiği, "sayın muhbir vatandaş"lığın bir çığ gibi büyüdüğü günlerde, Sarız'da, beş altı arkadaşıyla birlikte gözaltına alınmış, Ankara'da kırk gün tutulduktan sonra serbest bırakılmıştı. Yasak yayın bulunmuştu evlerinde, yasak yayının ne olduğunu da bilmiyordu Mustafa. Sıfır numaraya vurulmuş saçları büyümemişti daha, önden iki dişi kırılmıştı. "Nsil kardeşiniz, insan arayıp sormaz mı?" demişti Ali Rıza Dayısı'na. Mektup da yazmıştı üstelik. Utandığı belliydi Ali Rıza dayısının, hep yere bakıyordu.

"Sen benim kardeşimsin. Eğer bir ülkede bir adam kardeşile konuşmaktan, kardeşini aramaktan korkuyorsa, bunun suçu sadece korku salanlarda değil, korkuya boyun eğenlerdedir aynı zamanda. Biz birbirimizin hakkını, hukukunu ara-

yıp soramazsak, bu adamlar, tahtakurusu gibi, iki parmakları arasında ezerler bizi.”

“Ne yalan söylemeli, açıkçası korktuk. Seni ararsak, belki bizi de işten atarlar diye korktuk. Bunlar çok kuvvetli, bildiğin gibi değil. N’aparsın, büyük balık küçük balığı yutar işte, kanun böyle...”

“Onlar size bunu telkin ediyorlar! işçilere, köylülere, tüm yoksullara bunu kabul ettirmek istiyorlar. Size diyorlar ki; siz küçük balıksınız, büyük balığa karşı gelmeyin sakın. Aman ha! Büyük balığı kızdırırsanız, sizi yutar. İşte sizin kafanıza sokmak istedikleri budur. Amaçları, sizi korkuyla umut arasında yaşatmaktır. Amaçları, sizi sürekli yaltaklanan, boyun bükten, muhtaç durumlarda, birbirinizden kopuk bırakmaktır. Amaçları, sizi paniğe uğratmaktır, yıldırmaktır. Tavrınız kökünden yanlıştır. Bunları kızdırsan da, kızdırmasan da yaşamaları için seni beni yutacaklar, ezecekler sırayla... Onların insanca görünüm, şefkati, ağızlarından düşürmedikleri vatan memleket sözleri, millet sözleri, milliyetçilik sözleri hep yalandır. Amaçları, kitleleri sürekli kandırmaktır, aldatmaktır. Büyük balık küçük balığı yutarmış, gösterilen örneklerde bile insanlığınızı unutturuyorlar size. Biz balık değiliz, insanız, insan! Biz işçiyiz, köylüyüz, emekçiyiz, üreten ve yaratanız, balık değiliz, insanız. Beynimiz var bizim, gören gözümüz, tutan elimiz var. Biz, bütün çalışanlar ve çalışan kitlelerden yana olanlar birbirimize kenetlensek, birbirimize yapılan hepimize yapılmış saysak, bunlar bizi ezebilir mi? Benim dişimi kırıp, bir başkasının tırnağını sökebilir mi? Bir başkasının kafasına, kalbine kurşun sıkabilir mi? Biz çalışanlar, bana dokunmayan yılan bin yaşasın diyebilir miyiz? Diyemeyiz, dememeliyiz, ortada bir yılan varsa mutlaka hepimizi sokacaktır sırayla. Biz çalışanlar örgütlü ve birbirimize bağlı hareket edebilsek başımıza bunlar gelir mi?”

“Söylediklerin doğru ama nerde o adamlar, herkes kendinden korkuyor. Biz üç kişi bir olamıyoruz ki.”

“O adamları dışarda arayacağına, sen öyle olmaya çalış-

sana. Her şeyi dışardan bekliyorsunuz, bir adam çıksın sizi kurtarsın istiyorsunuz, gökten mi inecek bu adamlar, sizin içinizden çıkacak. Artık şu adam bu adam değil, sınıf olarak mücadeleyle girmek zamanıdır. Sen kendini düşün, kendini ele al. Sen Ankara'da bir çöpçüsün ama tek değilsin, binlercesiniz, şehri sizler temizliyorsunuz pisliğinden, kirinden. Bir gün, tek bir gün çalışmazsanız n'olur?"

"Olur mu? Sokaklar pislikten kokar canını yediğim."

"Koksun! Senin açlıktan nefesin kokuyor, kimsenin umurunda mı? Biraz da şehir koksun bakalım. Karanlık odalarda işkenceler sürerken, ağızlardan, burunlardan kan boşanırken, oradaki pislikleri de, kanları da bir başka emekçi temizliyor, farkında bile değil olanların. Senin gibi biri, o sen de olabiliirdin. Onunla senin aradan ne fark var? Birinizin yakınında, birinizin uzağında, uzakta ve yakında; işkence, zulüm ve zorbalık!"

Dayısını hiç böyle şaşkın görmemişti.

"Bak abi," diyordu küçük dayısı, "kendini tek başına, çalışan bütün çalışanlarla birlikte düşün. Üretimin ve hayatın kilit noktalarını elinde tutan binleri, on binleri, milyonları düşün. Demiryolu işçilerini düşün örneğin, demiryolu işçileri faşist işkence ve cinayetleri protesto etmek için yurt çapında greve gitseler, bir istasyondan, bir istasyona tek bir tren gidebilir mi?"

"Gidemez."

"Otobüs, kamyon, otomobil, minibüs, şoförleri de bu grevi destekleseler, ulaşım tamamen kesilir mi?"

"Uçak var, vapur var."

"Onları çalıştıranlar da emekçi değil mi? Onlar da katılsalar"

"Katılsalar hayat durur."

"PTT işçilerini, teknisyenlerini, tüm çalışanlarını düşün. Bunlar da aralarında karara varsalar, biz de çalışmıyoruz deseler, kimse kimseyle haberleşebilir mi? Kimse bir yere telefon edemez, mektuplar gitmez, telgraflar çekilmez. Elektrik işçileri direnişe geçse, bütün şehirler karanlıkta kalır, elektrikle

alışan fabrikalar durur, işyerleri durur, her şey durur, sine-
malar oynamaz. Fırın işçileri bayrak kaldırırsa n'olur? şehirler
açlıktan kırılır. Işiler çalıştıkları bn yerlerde, fabrikalarda
retimi durdursalar n'olur? Hayatı felce uğratırlar çünkü ha-
yatın anahtarını ellerinde tutan onlardır. Sen bu müthiş gücün
küçük bir parasısn, psn, öbürü bilmem ne fabrikasın-
da işçi, öbürü bilmem nerede memur, ben falan köyde ğret-
men... Senin anlayacağın çalışan insanlar kendi sınıflarının,
kendi glerinin bilincine varacaklardır bir gün, rgtlene-
ceklerdir. O bir devdir. O dev, demir yumruğunu kaldıracaktır
bir gün, mutlaka. Ne yazık ki o dev şimdilik uyuyor, uyutulu-
yor abi ama uyanacağın günler uzak değildir."

Küçük dayısı, uyuyan devin bir habercisiydi sanki. Uzun
uzun, hırsla yumruğunu sıkarak konuşmuştu bütün gece. Ve
ardında, sarsılmış, arayış içinde, dağınık kafalar bırakmıştı gi-
derken. Mustafa hayran kalmıştı küçük dayısına.

Ali Rıza Dayısı günlerce bir suçlu gibi görünmüştü gözü-
ne; dalgın, düşünceli gözleri neyi bulmak istiyordu? Bir gün,
babası ile Ali Rıza Dayısı'nın bir tartışmalarına tanık olmuştu.
"İyi olmuş, devlete hkmete karşı geleni asmalı," diyordu
babası. "Onlar komnrist, onlar vatan haini, onlar ne ana tanır
ne bacı, iktidara gelseler kapımıza şapka astırırlar," diyordu.
Dayısı çok kızmıştı bu "şapka" işine. "Ulan kr deve," demiş-
ti. "Bize de Aleviler ana bacı bilmez, mum söndü m, önüne
kim geçerse, bacı macı ayırmadan her işi yaparlar demezler
mi? Aleviler şöyledir böyledir, demezler mi? Akılsız köpek,
sen mum söndürüp kızınla mı yatıyon ben bacımla mı yatı-
yorum?"

"Onlara ne bakıyon sen, onlar kuru iftira!"

"Peki, onlar iftira da, bunların söylediği aslı astarı olmayan
sözlere neden inanıyon hemen? Benim kardeşim de devrimci,
o da şapka mı astıracak kapısına?"

Bu tartışmanın ardından gelen günlerden biriydi. Doktor
T.de, "Komnristlerde aile mefhumu yok," demişti. Mefhum
ne demektir bilmiyordu. Kalfa'ya sordu, o da, "kavram demek-

tir,” dedi. Kavramı da çıkartamadı Mustafa. Ali Rıza Dayısına sordu, o da, “kavram”ı bilmiyordu.

Dayısıyla ilişkiler geliyordu gün güne. Şarap içtiği zamanlar hüzünlü türküler söylüyordu. Dayısına göre Ankara, her an pislik ve çerçöp üreten bir devdi. İnsanlar nasıl et yerler, ekmek yerler, meyve yerler, su içerler ve yararlı olanları insanın iç organları emer, eritir, gerisini pislik, sidik ve ter olarak dışarı atarsa, Ankara da öyleydi. Her an bir şeyler alınır, satılır ve sokaklar, çöp kutuları, çöplerle, pisliklerle dolmaya başlardı. Haylaz bir çocuk gibiydi Ankara; annesinin elini yüzünü yıkayıp, tertemiz giydirdiği, fakat temizlik işleminin bittiği anda yeniden kendini kirletmeye başlayan bir çocuk gibiydi. Sokaklar, daha temizlendikleri sıralarda, bir yandan da pislikle dolmaya, çöp tenekeleri boşaltılır boşaltılmaz çerçöple dolmaya, kokuşmaya, çürümeye başlardı. Herkes ayrı yarı yerlerde, tek tek, küçük birimler olarak pislik üretimine katılırdı. Ozan Amca bu işe “pisliğin toplumsallaşması,” diyordu. Çöp tenekelerini, çöp kamyonlarını dolduran, sokakları dolduran, kentin çöplüklerini dolduran artıklara, çöp ve pisliklere kimse benim yaptığım pislik, benim pisliğim diye sahip çıkmıyordu. Tuvaletleri dolduranlar, lağımları dolduranlar, o pislikleri hep kendi dışlarında, kendileriyle ilişkisiz görüyorlardı. Aralarındaki yakın ve zorunlu bağıntıyı görmüyorlardı. Ali Rıza dayısına göre, her insan yaşamak için, sağlığını korumak için kaçınılmaz olarak pislik üretecekti. Pislik ve insan kopmaz bağlarla birbirlerine bağlıydılar. İnsan, aynı zamanda pisliğin varlık nedeniydi. Ozan Amca da şöyle diyordu: “Pislik, insanın varlığının sonucudur.” Yolda giderken cigara için biri, kibrit çöpünü atar, izmariti atar, tükürür, biri kabak çekirdeği çitler, herkes, ürettiği pisliğe önemsemeden bakar... Pislikler birikir, çoğalır, oysa onlar için bir kibrit çöpü pislik değildir, masum bir kibrit çöpüdür. Ama durmadan atılan küçük şeyler birikerek çöp kutularına, çöp kamyonlarına, lağımlara, kentin çöplüklerine sığmaz olurlar. Kemikler, ekmek artıkları, meyve kabukları, her şey birbirine karışır, çürür, kokar, kokuşur,

hayatımıza karışır. Çöpçülerin işi, yenilen içilen şeylerin artıklarını toplamak, süpürmek, onları, durmadan yiyen içen ve pislik üretenleri kirlerinden arındırmak, hamam tellakları gibi pisliklerinden arındırmak ve aşağılanmak. Kokularını, burun sızlatan pis kokularını yutmak, otobüse binseler, buruşturulmuş yüzlerle karşılaşmak. “Ey pislik üretmeden yaşamayan abur cubur, obur insanoglu... Seni, kendi yarattığın pislik deryasından kurtaran insanlara kulak ver! Karnında taşıdığın pisliği de unutma!”

Dayısı diyordu ki:

“Onlar altına pisleyen çocuklar gibidir.”

Temmuz başlarıydı. Dayısı, babasına da bir gece işi bulmuştu. Bin lira vermişlerdi aracıya. Baba hem gece hem de gündüz çalışıyordu artık. Annesi de bir lokantada bulaşıkçılık yapıyordu. Nato yolu üzerinde taksitle bir arsa almak, bir gecekondu yaptırmak düşleriyle doluydular o günler. Mustafa'dan istedikleri hırsızlık yapmamasıydı. İşini iyi kavramalıydı, doktorlara kendisini sevdirmeliydi. Mustafa da böyle düşünüyordu başlangıçta. Fakat ilk şaşkınlık ve ürkekliklerinden usul usul sıyrılırken, bir yanda da, rahatsızlık veren, bir ağaç kurdu gibi için için yüreğini kemiren olaylar birikiriyor, tiksinti, soğukluk uyandıran itici nedenler hâline geliyordu. Tükürük hokkasını boşaltırken içi bulanıyordu artık. Kanlı salyalar, ilaç kokulu tükürükler... Kentin çöplüklerini dolduran çürümüş kokuşmuş birikintiler... O pislikleri yaratanların, o pisliklerin yaratılmasında payları yokmuş gibi davranmaları ile klinikteki olaylar arasında bir bağ vardı sanki. Gerek Kalfa, gerekse Doktor T. Bey, bazı kızların, kadınların namuslarıyla oynuyorlardı. Eskiden ilgisin çekmeyen, farkına varmadığı durumları görüyordu şimdi. Hoşlarına giden kadınların, kızların çeşitli bahanelerle oralarına buralarına dokunuyorlardı. İğne vururken, diş oyarken, doldurma işlemlerini sürdürürken, göğüslerine, bacaklarına yoklama vuruşları, yoklama sürtünmeleri yapıyorlar, tepkileri gözlüyorlardı. Uygun buldukları kadınların işlerini uzatıyorlardı. Özel bir ilgi gösteriyor duygusu uyan-

diriyorlar ve akşamın geç saatlerini seçiyorlardı. Ayarttıklarını yemeklere, otellere götürüyorlardı. Bazılarını da, Mustafa'yı gözcü koyup klinikte yapıyorlardı. Soran olursa, "kimse yok, gittiler", "Bir saat sonra gelecekler" diyordu Mustafa. Kalfayla Doktor T.'nin arası çok iyiydi. Klinikte konuklarıyla içki içiyorlardı bazen. Doktor T.M. Hanım da, Nahide Abla da olanların farkındaydılar fakat hiçbir şey olmamış gibi davranıyorlardı.

Haftanın belli günlerinde, akşam saatlerinde bir kadın gelirdi. A. idi adı. Güzel, diri bir kadındı. Dört yaşlarında bir de kızı vardı. Her gelişinde değişik bir kız, ya da kadın getirirdi yanında. Bunların dişlerine bakarlardı Doktor T. ile Kalfa. Hoşlarına gidenlerin dişleriyle ilgilenirler ve kıvamına getirdikten sonra sırayla banyoya sokarlardı. Mustafa da küçük kızı gezdirirdi. Şeker, çikolata parası verirlerdi kızı. Annesinin ve birlikte gelenin işleri bitinceye dek oyalardı çocuğu. İğrenme duyardı Mustafa. Demek annesi, bacısı da dişçiye, doktora gittiklerinde buna benzer durumlarla karşılaşabilirlerdi. Demek Nesime de T. gibi çapkınlık meraklısı ve beline düşkün, namus düşmanı bir doktora rastlasa, böyle durumlar olabilecekti. Oysa Mustafa, bu tip okumuş insanların dürüst, ahlaklı olduklarını sanırdı. Babasının "adam" diye tanımladıkları sınıfa girmiyor muydu Doktor T.?

Daha önce farkına varamadığı bir yığın ilişki, aylar ilerledikçe diğer ilişki ve davranışlarla bağlarını kurarak berraklaşıyordu. Birkaç kez Doktor T.'nin, Doktor T.M. Hanım'ı, tuvalete girdiği akşamüstleri, anahtar deliğinden izlediğini görmüştü. Ne biçim işti bu? Şaşıırıyordu. Demek, söylenildiği gibi, ahlaksızlık, pislik yalnızca Çinçin'e özgü değildi.

Bir akşam yine, Doktor T.'yi anahtar deliğinden T.M. Hanım'ı gözlerken gördü. T. de Mustafa'yı görmüştü, telaşlanmıştı. Sonra pişkin, ikiyüzlü bir tavırla gülmüştü Mustafa'ya: "Biz sizinle arkadaşız," demişti. "Arkadaşlar sır saklamasını bilmeli." Mustafa'ya yüz lira para ve bir hafta izin verdi. Bu izin, Mustafa'nın çıraklık hayatının sonuydu.

Ali Rıza Dayısı'na izinli olduğunu söylediğinde kuşkuyla karşılanmıştı. İki gün sonra beklemediği, kızgınlık ve kin yaratan bir haber; Doktor T. üzülererek, Mustafa'nın adını vermeden, son günlerde üst üste altın dişlerin kaybolduğundan söz etmiş. Ozan Amca'yı zor durumda bırakmamak için karakola bildirmemiş. Sonra çok yalan söylüyormuş Mustafa, dedikodu yapıyormuş. Donup kalmıştı. "Yapmamalıydın," diyordu dayısı. "Ozan Amca da çok üzüldü. Beklemezdim Mustafam.

"Ben hiçbir şey almadım dayı," dedi.

"Koskoca doktor yalan mı söylüyor? Sana ne garezi olabilir ki?"

"Yalan söylüyor, ben bir şey çalmadım."

"Yazık, bizi rezil ettin."

İnanmıyorlardı Mustafa'ya. Hırsızlık yapmadığını kanıtlayacak bir kanıt yoktu elinde, çaresizdi.

"Dayı," dedi. "O doktor pis adam, inan ki yaramaz adam. O doktor hastaların namusuyla oynuyor. O Doktor T. Abla tuvalete girdiğinde, banyoya girdiğinde anahtar deliğinden göz-lüyordu. Ben onu gördüm diye bana yüz lira parayla bir hafta izin verdi."

"Doktor Bey dedi ki, bilmiyorum, ama Mustafa almışsa diş-leri getirsin. Satmaya kalkarsa edeceği yüz lira, iki yüz lira, getirsin ben ona vereyim yüz iki yüz lira. Doktorun verdi dediği parayı sen dişleri satarak elde ettin. Allah seni kahretsin, yüz lira için hepimizi rezil ettin. Babana söyleyecem, ne istiyorsa öyle yapsın."

Ve böylece Mustafa'nın, kendine yakın bir yuva olarak bil-diği dayı evinin kapıları da kapanmıştı. Eve dönemezdi.

"Dayı, ne üstüne istersen yemin edeyim. Ben diş miş çal-madım. Ne olursun bana inan dayı."

Dayısı inanmadı Mustafa'ya.

Tek yol görüyordu önünde; Çalmak, çok çalmak, alabil-diğince çok çalmak. O hain ablaya bir hain daha eklenmişti: Doktor T., namus düşmanı Doktor T.

Çaldı, çok çaldı ve beklenmedik bir zamanda yakalandı Mustafa.

Kısa zamanda tabanlarına, kollarına, çeşitli organlarına amansızca sinen, sindirilen falaka sızıları, tokat, yumruk, tekme acıları... Korkuların bilinmedik, tadılmadık aşağılatıcı yanları... Yılgınlıklar, karamsarlıklar, yeni tipte umutsuzluklar, her değerden kopma, her değeri yadsıma duyguları, yeni bir kente gelmiş, yeni bir eve taşınmış bir kiracı şaşkınlığıyla yüreğine alışmaya çabalıyorlardı. Yorgunluğu, uykusuzluğu, pişmanlığı sığmıyordu büzülmüş bedenine. Kararsız, ürkek serçe örneği, hangi dalda duracağı bellisiz acemi yeni duygular, binbir umutsuzluk ve utanma doğurarak çalkalanıyordu içinde.

Bir haftalık dayak, açlık, korku, utanç uyandıran tehditler, son onur kalelerini, umut duraklarını da birbir temelinden sarsmış, çoğunu da yıkmıştı. Copla pantolonunun üstünden kışını zorlamışlardı, sonra sıyırmışlardı pantolonunu, bu kez copu çıplak kışında denemişler, bununla da yetinmeyip, "Söylemezsen seni ...tireceğiz," demişlerdi. Ve bu işi yapacak birini de göstermişlerdi. Ağlayarak yalvarmıştı, yalanlar döktürmüştü, her çırpınışı onu biraz daha bataklığa gömmüştü. "Kırk elli değnekten sonra adamın tabanı keçeleşir, adam acı duymaz," diyenlere sövüyordu içinden. Bu cehennem fırtınasından kurtulayım da, n'olursa olsun diyerek, dokuz iş daha kabullenmek zorunda kalmıştı. Yoktu başka çaresi, verdiği işlerin yalnızca üçünün gerçek nedeni kendisiydi. Diğerlerini kimler yaptı, nasıl yaptı, bilmiyorlardı, anladığına göre, kimin neyi yaptığını da önemsemiyorlardı üstelik. Musa'nın anlattıklarını

anımsıyordu ansızın. Kimdi, bilmem ne sokaktaki bilmem ne mağazasını, bilmem kimin evini soyan? Kimsenin umurunda bile değildi, şunun ya da bunun olması. Onlarca önemli olan, suçlusu henüz bulunmamış “iş”lere birer suçlu bulmaktı. Kimdir bu suçlular? Belli değildir. Nasılsa ellerine, falakaya ve cereyana dayanıksız biri düşecektir. Ayakları bereketli falaka değnekleri altında büyüyecektir, bedeni küçülecektir, onurları iyice kırılacaktır, başlayacaktır feryad figana ve yalvarmaların, “yeter”lerin ardından başlayacaktır konuşmaya. Evet, durun, yeter, ilk adımdır. Köşedeki, bucaktaki bilmem hangi sayfadaki, falanların filanların cümlesine evet. Dikiş nakış makinesine, ütüyeye evet. Radyoya, televizyona evet, topyekûn suçlara evet... “Hayır” diyecek gücü kalmamıştır artık, üflesen uçacak hafifliğe ulaşmıştır, “evet” devri başlamıştır. Evet, öyle, tamam, işte o “ceraim” defterinde karşılığı boş duran işlerin sahipleri, bu dayanıksızlardan, “evet abi”cilerden biri, birileri olacaktır. Daktilo yazacaktır sonra “evet oğlu evet”çilerin ifadelelerini. Tak tak, adı soyadı, tık tık, babası anası... Ya çaldıklarını nerededir? Musa’nın dediği gibi... tak tak, tık tık... Bilmediği bilmem kimlere falan filan satılmıştır, parasını da yemiştir, nokta yemiştir.

Mustafa kendisine daha önce tarif edilen, köşesi bucağı tek tek belirtilmiş bir sokağı acı deneyimlerle fakat pek de yabancılık duymadan, geçen bir yolcu gibidir. Yaşadığı şeyler, çeşitli zamanlarda, çeşitli yerlerde anlatılanların gerçekleşmesidir. Polisi, ancak kendi deneyimleriyle, gerçek yüzleriyle, gerçek yerlerine koyabiliyor.

Utanma duyuyordu, her şeye cevap bulamayan bulanık kafasında, hırsızlığın ilk adımının vesilesi o güzel fakat hain abla ve yeniden hırsızlığa dönmesinin vesilesi olan doktor T. belirliyordu gözlerinin önünde. Bir dişi çıkartırken duyulan, o iç gıcıklayan kemik çatırtısını duyuyordu içinde, derinlerinde... Çatırtının tedirginliğini, sarsıntısını duyuyordu. Asıl suçlular, hakkını vermeyen, emeğinin hırsız o hain ablanın ve namus düşmanı Doktor T.’nin kişiliğinde belirginleşiyordu.

Kalfa, Nahide Abla, dişlerinin yapılması karşılığında kendilerini veren o kadınlar, her şeyi bildiği hâlde bilmezlikten gelen, susarak ahlaksızlığa ortak olan Doktor T.M. Hanım, anahtar deliğinden gözlendiğini sezen ve susan T.M. Hanım haksız bir suçlama karşısında, doğruyu araştırmadan yargıya varan dayısı ve Ozan Amca. Çizgileri tam açıklık kazanmamış, arayış içindeki sisli sezgiler, nefretler ve kırıklıklar, bazı harfleri bulunmuş bazıları bulunmamış bilmece kelimelerine benzeyen duygular. O güzel abla, Doktor T. ve Mustafa'nın kendi deneyimlerinde yer alan benzer ablalar, abiler, beyler. Karşılığı ödenmemiş emeklerin hırsızları... Onlar kendisini bu yola iten gerçek suçlular değil miydiler? Onlardan kim hesap soracaktı? Onlar gibilerin ayakları da günün birinde büyür müydü acaba? Belki de hiç büyümeyeceklerdi.

İkinci Şube nezaretinde karşılaştığı, dayaktan geçirilmiş genç bir adam, hırs ve inançla, küçük dayısını anımsatan davranışlarla bir yığın şey anlatmıştı Mustafa'ya: "Sen bu berbat düzenin kurbanısın garip kardeşim," demişti. "Kardeşim," derken ne denli içten ve yakındı. "Faşistler, sınıf düşmanları, egemen güçler," demişti. Onun dayısına benzeten şeyler vardı ama bulamıyordu Mustafa. Birbirlerine benzeyen babalar, oğullar, kardeşler, bir diğerlerini nasıl anımsatırlarsa öyleydi o genç adamla dayısı. Kimdi o genç adamın anlattıkları? Her şeyi yapan eden, ekmeğin beyazını, meyvenin iyisini, giysilerin, evlerin, otomobillerin en güzellerini kullanan, fabrikaların, büyük toprakların, bankaların, emperyalist, halkın mücadelesi, sınıf, ezilen mazlum millet, yorgunluğu, bıkkınlığı... Sözleri, sert bir toprağı süren zayıf bir karasaban gibi, yüzeyde, ince bir iz bırakarak geçiyordu aklından. Yetmiyordu, yetmiyordu o genç ve sabırlı adamın coşku ve öfkeyle anlattıklarına. Suçun ne abi? Suçum halkımı sevmek! Bir bilmece karmaşıklığıyla bilincine yazılıyordu; suçum halkımı sevmek, suçum Çinçinli olmak... Sözcükleri belirsiz, harfleri eksik, bulanık bir anı oluyor o genç adam, rüzgâr bıraktığı izleri dağıtıyor.

Emniyet Sarayı'nın alt katındaki büyük nezarettedir, yor-

gundur, uyumaya çabılıyor bir gazetenin üzerinde, uyuyamıyor. Çürük, sallanan, ağırlar içinde pis kokan bir diş gibidir Mustafa. Annesi, babası, dayısı birbirinden kopuk, bağlantısız, damla damla düşüyorlar aklına. Nesime düşüyor, beyaz bir papatya gibi parlıyor karanlığında ve çatırıyor diş, sarsılarak uyanıyor, kalabalıktır nezaret, gecedir... Ter, küf ve ağız kokusu, kan, mavi sigara dumanı bir sis bulutu gibi kaplamış her yanı. Tanıdık bir yüz arıyor, hepsi de birbirine benzeyen yüzler arasında. Hem yakın, hem de yabancı geliyorlar. Gürültülü konuşmalar, az ötesinde, sanki dünyayla bağlarını kopartmış bir grup aralarında konuşuyorlar, biri anlatıyor el kol hareketleriyle. Küçük dayısını, halkını seven o genç adamı ne benzetiyorsa, anlatıcı adamı da Musa'ya o benzetiyor. Açıklaması olanaksız bir şeydir sanki bu durum. İlgiyle dinliyorlar adamı. Bugüne dek, çok anlatıcı görmüştür Mustafa ve hepsine de imrenme duymuştur. Uzun uzun anlatan ve dinleten biri olmak istiyor. Usulca sokuluyor onlara, kulak veriyor.

“... Ben Üçüncü Koğuştaydım o günler. Af şayiaları kesinlik kazanıyordu artık. Ankara Cezaevi umutla, heyecanla af gününü bekliyordu. Fakat son gelen haberler üzücüydü; bazı suçlar, özellikle yüz kızartıcı suçlar af dışı bırakılıyordu. Asri Cezaevi'nden bazı arkadaşlardan pusulalar alıyorduk. Kibrit kutusuna koyup atıyorlardı bize. Biz af dışı kalıyoruz, grev yapalım, diyorlardı. Greve gidelim, diyorlardı. Benim aklıma da yatıyordu bu grev dalgası. Öyle ya, bu aftan yararlanmazsak ölelim daha iyiydi. Yatmakla bitmezdi ki cezamız. Bu fikri, güvendiğimiz bazı sağlam arkadaşlara açtık, kendi aramızda konuştuk ve kesin karara vardık. Greve gidecektik. Grevi şu arkadaşlarla planladık: Üçüncü Koğuştan F.Ö. İkinci Koğuştan N.S. Bu arkadaşlarla bazı günler bir araya geliyor ve nasıl, ne şekil yaparsak grevin etkili olabileceğini tartışıyorduk. Ben, Asri'deki arkadaşları düşünüyordum. Öyle ya, Asri'de milyonlarca lira değerinde makineler vardı ve mahkûm arkadaşlarımız o makinelerin başındaydı, en etkili darbe orada olabildi. Konuşmaların, tartışmaların sonunda şu şekil bir karar

aldık: İkinci Kısım'daki arkadaşlarla konuşacaktık. Çarşamba günü İkinci Kısım'daki arkadaşların görüş günüydü. Arkadaşlar, görüşçülerine, Perşembe günü bizim kısma serbest görüş olduğunu, tanıdıkları yakınlarımıza bu haberi iletmelerini, Perşembe'ye herkesin görüşçünün olabildiğince çok gelmesini isteyeceklerdi. Bir kısım arkadaşlar da, afla ilgili bezler, pankartlar yazacaktı. Perşembe günü Birinci Kısım'ın normal görüş günüydü, serbest görüş yoktu. Maksudımız serbest görüş söylentisi yayarak, cezaevinin önünü mahkûm aileleriyle doldurmaktı. Biz de, Perşembe sabahı ekmekleri almayacaktık ve iki kısım birden açlık grevine gidecektik. Görüşe çıkmayacaktık ve hâliyle görüşe gelenler tedirgin olacaktı. Çarşamba'dan, İkinci Kısım'la görüşe çıkan arkadaşlar, bilinçli görüşçülere tembih etmiş olduklarından, o arkadaşlar, daha önce hazırladıkları afla ilgili pankartları, bezleri açacaklar, mahkûm ailelerini etkileyecek konuşmalar yapacaklardı ve sonra cezaevi önünden Dikimevi, Cebeci, İncesu, Kızılay yoluyla Meclis'e kadar yürünecekti. Bu mahkûm ailelerine yolda katılacak meraklıları da hesaplamış ve iyi bir etki yapabileceğine inanmıştık. 17 Ocak 1966 tarihinde Adalet Bakanlığı, radyodan affın kapsamını açıklamıştı. Buna göre hırsızlık, gasp, esrar, zimmet, irtikap, rüşvet, idamlıklar ve daha birçok suçun affa layık görülmediği biliniyordu. Af çelişkilerle doluydu. Mesela, bir insanı öldürür, parasını alırsan bu affa giriyordu da, öldürmeden alırsan bu affa girmiyordu. O akşam tüm koğuş arkadaşlarımız H.D. aleyhine konuşmalar yapıyor, hakaretler savuruyorlardı. Ve hepsi de greve hazır, heyecan dolu bir ruh hâline girmişlerdi.”

A.K. adında bir gardiyan vardı. Sabah erkenden beni uyardı. Elinde bir akşam gazetesi vardı. Bu gazeteye aboneydim ben. Ancak bir gün önce bu gazete cezaevine sokulmadığından, kuşkulanmıştım. Sakıncalı bir haber olmalıydı. A.K.'den bu gazeteyi getirmesini istemiştim. O da, 18 Ocak sabahı, sabah yedi buçukta beni uyandırarak gazeteyi vermişti. Gazete, Bursa ve İstanbul cezaevlerinin sınırlı af nedeniyle greve git-

tiklerini yazıyordu. Beklediğim işte buydu. Hızla giyindim, İsmet Demiroğlu ve N.A. ile kısa bir konuşmadan sonra Birinci Koğuş'a gittim. Orada, C. lakabıyla anılan N.E. vardı. Cezaevinin esrarını o dağıtıyordu. Onu uyandırdım. Uzun bir zamandır C.'ye bu konuda işleme yapmış fakat olumlu bir cevabını alamamıştım. C.'nin suçu cinayetti, A.'nın abisi Y.'yi öldürmüştü. Sevilen bir delikanlıydı fakat aftan yararlandığı için, ben bu işte yokum, diyordu. Gazeteyi okudum ona ve dedim ki: "Abi, bu dava tüm arkadaşların, binlerce insanın davasıdır. Seni yanımızda görmek istiyoruz. Bak, gurbet çocukları burada, kendi memleketimizde delikanlının olmadığını söylüyorlar. Burada da, İstanbul ve Bursa'daki gibi ses duyurulamayacağından bahsediyorlar. Bu, bize yapılan haklı bir hakarettir. Bugün bu işe mutlaka kararlıyız, seni yanımızda ve başımızda görmek istiyoruz. Kesin cevabını almaya geldim. Amacımız isyan değil, firar değil, sırf sesimiz duyulsun. Burası başkent, burada olursa her yerde olur ve belki de insafa gelir başımızdaki yöneticiler. Sen çıkacaksın abi, tamam, bizi burada bırakıp gitmek sana yakışır mı? Karar yine de senin abi," dedim. Kısa bir an düşünmeye daldı. C.'nin bize katılması, cezaevinin çoğunun bize katılması demekti, hareketimizi tasvip etmesi açısından da çok önemliydi. Peki, dedi, git, arkadaşlara söyle, bugün greve başlayalım. Sevinçle kalktım yerimden. Üçüncü Koğuş'a hızla girmem arkadaşları merakla düşürmüştü. Üçüncü koğuş'un ekipbaşı K.K. idi. İdarenin ispiyoncusuydu, pis bir adamdı. Kaldır la milleti, dedim, sen de aşağı falan inersen gerekli cezayı görürsün, dedim. Ve İsmet Demiroğlu ile N.A.'ya, haydin kardeşler, bugün başlıyoruz greve, dedim. Koğuş sevinçle, aceleyle hazırlanıyordu, heyecanlıydık, başımıza gelecek acıları aklımıza bile getirmiyorduk. Birinci Koğuş'un bahçesinde toplandık. Bu ara müdür K.G., Başgardıyan H.A. yanlarında diğer gardiyanlar olduğu hâlde, Birinci Kısım'ın giriş yerinde göründüler. Sessiz ve kuşkuluydular. Mahkûmların, Birinci Koğuş'un bahçesinde toplanmış olmaları, yüzlerindeki acayip ifade, suskunlukları, belli ki bir

şeyler olduğundan kuşkulandırmıştı onları. Birileri tarafından uyandırılmış olmaları da mümkündü. Çok ispiyoncu vardı mahkûmun içinde. Sessizce geçtiler, ikinin bahçesinden üçe kadar gittiler ve döndüler. Birinci Koğuş'un tam kapısının önünde, C., F., İsmet Demiroğlu, İ.D., N.A. ve ben duruyorduk. Müdür ve Başgardian yanıımızda durdu. "Ne o?" dedi. "Bir durum mu var?" Hep birden konuşmaya başladık. Müdür K.G. birimizin konuşmasını istemesi üzerine, C. Ortaya çıktı: "Affin adil olmadığını, mahkûmu mahkûma hasım ettiğini, bu nedenle açlık grevi yapacağımızı" söyledi. Müdür 1953 senesinden bu yana, kendisinin yönettiği bu cezaevinde böyle bir şey olmadığını, buna müsaade etmeyeceğini ve dağılmamızı, böyle bir şeye teşebbüs edenleri bildiğini, onlara gereken cezayı vereceğini söyledi. Müsaade isteyerek, hiç değilse basına sesimizi duyurmasını, aramızda toplayacağımız parayla gazetelere ve ilgililere bir tel çekmemize müsaade etmesini söyledim. "Sen," dedi. Sakin, fakat kızgın bir sesle, "zaten bu işleri karıştıran hep sensin, kesin olarak biliyorum," dedi. "Hiçbir şeye müsaade etmiyorum, yapın da görelim," dedi ve gittiler. Mahkûmda kıpırtılar oluyordu. maneviyat bozulmak üzereydi, anladım ki çözülme başlıyordu. Tam bu sırada da, çay ocağının Birinci Kısım'a açılan kapının oradan da, gardian Ö.T. nezaretinde meydancılar, tayın çuvallarıyla içire giriyorlardı. Ben, F. ve birkaç arkadaş kapıya fırladık. Götürün, ekmekleri almıyoruz, dedim. Sonra o kapıya yemek masasını, sıraları, oturakları, diğer koğuşların masalarını yıgmaya başladık. Böylece hareketimiz, istenilen biçimin dışında başlamıştı. Pan-kartlar yatak çarşaflarına ayakkabı boyasıyla yazıldı ve cezaevi çatısında bulunan gardian kulesine asıldı. Adil bir af istiyorduk. C., F. ve ben çatıya çıkarak, öbür kısımları da durumdan haberdar ettik. Hareket başlamıştı. İkinci Kısım'da, baştan dördün bebeleri olmak üzere, diğer koğuşlardan bazıları da greve katıldılar. Birinci Koğuş'un bahçesindeki ağaca çıktım ve Asri Cezaevi'ne amacımızın bir olduğunu, afta eşitlik olmaması nedeniyle grevde olduğumuzu, bize katılmaları gerekti-

ğini, esasen kendilerinin daha uygun yerde olduklarını bağıraarak anlattım. Açığın mahkûmları yemekhanenin önünde toplanmışlar, sessizce bakıyorlardı. Hiçbir olumlu veya olumsuz cevap vermiyorlardı. Ağaçtan indim, bizim bahçede toplanan mahkûmlar hep bir ağızdan, af, af diye bağıryorlardı. Heyecan sarmıştı herkesi. Bir süre sonra, çay ocağına açılan kapının öbür ucunda, cezaevi infaz savcısı S.M. göründü. Ve o soğuk tavrıyla, grevin hemen durdurulmasını, aksi hâlde jandarmaya ateş emri vereceğini söyledi. Bu savcı, mahkûmlarca, “mahkûm düşmanı” olarak bilinirdi. Biz de savcıya, Ya Ankara Valiliği’nden ya da Adalet Bakanlığı’ndan bir müfettiş gelmeden açlık grevine ve pasif direnişe son vermeyeceğimizi, bu basit hareketimiz karşısında bize ateş edilemeyeceğini söyledik. Kendisinin tam yetkili olduğu söylenen total savcı S.M. hareketi durdurmamız için beş dakika süre tanıdı ve tabldotun oraya indi. Bizler açlık greviden vazgeçmedik. Hatta S.M.’nin tehditleri mahkûmu tahrik bile etmişti. Daha anlayışlı davranırsa kan akmayabilirdi. Ölü veya yaralı vermeyebilirdik. Müdür K.G. basına tel çekmemize izin verseydi, hareket böyle olmazdı fakat bu adamlardan anlayış beklemek yanlış olur. Birçoğumuz avaz avaz, suç ayırımı yapılarak verilen affi istemiyoruz, valiyi istiyoruz. Kahrolsun S.M. diyorduk. Çatıları çıkmıştı bir kısmımız. Bir süre sonra cezaevinin kulelerinden silahlar patlamaya başladı. Şaşırmıştık, böyle bir şey beklemiyorduk. Ateş edilecek ne yapmıştık ki, silahlar patlıyordu. Anladım ki onların gözünde, bizim, insan olarak hiç değeri-miz yoktur. Sübyandan bir çocuğun yaralandığını duyduk az sonra. Mahkûm kin ve nefretle dolmuştu, iyice tahrik olmuştu! Artık cezaymış, ölüm-müş, önemli değildi. Bağıryorduk, adaletsizliği haykırıyorduk. Ateş altındaydık, arkadaşlarımız vuruluyordu, vurulan arkadaşları barikatın aralığından veriyorduk. Ve çatıdaki arkadaşlara inmelerini söyledik. Çatılardan indiler, çatılarda kimse kalmamıştı fakat ateş sürüyordu. Bir zaman sonra, bizim kurduğumuz barikatların aralıklarından mavzer namlularını gördük. Kaçışma başladı, üst üste pat-

lamalar oldu. Arkadaşlarımızdan Hamdi Çeker'in, "ah" diyerek betona yığıldığını gördük. Hemen ardından, tahliyesine on yedi gün kalan, Osman adındaki bir arkadaş da feryatla yere yıkıldı. Hamdi Çeker tam kafasından, Osman da sırtından vurulmuş ve hemen ölmüşlerdi. Bu arada İkinci Kısım'da, Altıncı Koğuş'un bahçesinde ve Yedinci Koğuş'un tam içinde vurulan arkadaşlar olmuştu. Buralara Onuncu Koğuş'un üstündeki kuleden ateş ediliyordu. Ölenler, yaralananlar, aralıksız süren ateş, korku ve panik yaratmıştı. Maneviyat sıfıra inmişti mahkûmda. Savunmasızdık... Kurduğu barikat jandarmalar tarafından yıkılmıştı, bahçeye giren jandarmalar gelişigüzel ateşe devam ediyorlardı. Panik içinde koğuşlara, ranzaların altına sığınmıştık, bahçede jandarmalardan başka kimse yoktu. Mahkûmla jandarmayı karşı karşıya bırakmışlardı, kimdi onlar? Ve ateş ettikleri biz, mahkûmlar kimlerdik? Elbiseleri çıkarsalar aynı olmayacak mıydık? Ne farkımız vardı ki? İçimizde, askerliğini jandarma olarak yapan arkadaşlarımız vardı. Bir süre sonra ateş kesildi. İkinci Koğuş'un bahçesinde Cezaevleri Genel Müdür K.Y.'yü gördük. İkinci Koğuş pencerelerine çıktık. Bizlere hitaben bir konuşma yaptı. Koğuş kapılarını açmamızı ve dışarı çıkmamızı söyledi. Aksi hâlde zorla çıkarılacağımızı, gerekirse içeriye sis ve göz yaşartıcı bomba attıracağını, iyilikle çıkılırsa, kanuni yollar dışına çıkılmayacağını ve hiçbirimizin ezilmeyeceğini yeminlerle söylemesi üzerine, koğuş kapısını açacağımızı söyledik. Beş dakika sonra İkinci Koğuş'un duvarı dibinde sıralanmıştık. K.Y. "Arkadaşlar," dedi. "Geçmiş olsun. İçinizde olan birkaç kişinin kışkırtmasıyla bakın dört beş arkadaşımız öldü. Bu da gösteriyor ki, hükümetle başa çıkılmaz. Hükümete kafa tutan herkes ezilir. Ben sizleri kışkırtanları iyi biliyorum ve onlar gereken cezayı göreceklidir. Haydin, geçmiş olsun," dedi ve gitti. Biz dağıldık. Perişandık. Kimler öldü, kimler yaralandı, bilmiyorduk tam. Gardiyanlar, "isimleri okunanlar ifadeye" dediler ve okumaya başladılar. Benim de adım okunmuştu. Bahçeye çıktım. Tam ocağa ve ceza münferidine inen kapının bu tarafında, halen

yatan iki ölüyü ve kanlarının pıhtılaşmış olduğunu gördüm. Hamdi Çoker'in beyni parçalanmıştı. Daha bu sabah vardı Hamdi, üşüyordu, şimdiyse yoktu. Cezaevi Müdürü K.G. zaffer kazanmış bir komutan edasıyla "Gördün mü yaptığınızı," dedi. Ben de, "Bunların sorumlusu sizsiniz," dedim. "Peki, götürün," dedi. Bu ara gözüm Başgardiyan H.Z.'ya ilişti, ağlıyordu. Çay ocağının o aradan ceza münferidine girene kadar, on on beş tüfek dipçığı yedim. O ara tamamen jandarma doluydu. Açık olan ceza münferidinin kapısından yıkılmadan geçen ucuz atlatıyordu darbeleri. Yıkılan yerde tekmeleniyor, dipçikleniyordu. Jandarmanın tahrik edildiği belliydi. Ben içeriye girdikten hemen sonra, F.C., İsmet, kardeşi İ., N. ve otuz bir arkadaş aynı dipçikler altından geçerek ceza münferidine olduk. Dört odadan oluşan ceza münferidi dolmuştu. Sekizer, dokuzar kişi bir odadaydık. Üç metre eninde, üç metre boyunda, ancaydı büyüklüğü. Üstlerimiz aranmış, hiçbir şey bulunmamıştı. Cıgaralarımız falan hep alınmıştı. Bir süre suskun, tedirgin bekledik. Sonra basın mensupları ve basın savcısı münferide geldi. Hepimizi münferidin holüne çıkardılar, Bir iki resim çektiler. Sonra, "Geçmiş olsun," diyerek gittiler. Bizi odalarımıza doldurdular yine, kapılarımızı kapadılar. Akşamleyin bizi idareye çağırdılar. Birkaç savcı yardımcısı ifadelerimizi aldı. İfadesi alınan üst kat gardiyan koğuşuna çıkartılıyor, saçı bıyığı kesiliyor ve tekrar ceza münferidine götürülüyordu. Akşam geç saatlerde ifadeler tamamlanmış ve hepimiz münferide getirilmiştik. Cezaevleri Genel Müdürü'nün verdiği sözü tutacağından kuşkuluyduk, yıllar bize yöneticilerin sözlerini çoğunlukla tutmadıklarını göstermişti, güvenemiyorduk onlara. O zaman aramızda şöyle bir anlaşılamaya vardık: Şayet gardiyanlar bizi dövmeye, ezmeye gelirlerse, ilk açılan kapıdan çıkacak arkadaşlar, diğerlerinin de üzerlerini açacaktı. Münferidin oda kapıları dışarıdan bir kol demiriyle örtüldüğü için, kolu kaldırmak kapının açılmasına yeterliydi. Beklenen gardiyanlar gelmekte gecikmediler. Birinci münferidin kapısını açmışlar ve orada bulunan arkadaşlara değnekler-

le girişmişlerdi bile. Bir feryat, bir bağırış, tüyleri ürperterek her yanı kaplamıştı. Bu arada, birinci münferitte bulunan İsmet Demiroğlu, yediği değneklere rağmen, bizim bulunduğumuz ikinci münferidin kapısına kadar gelmişti, tam kapının kolunu kaldırmış ve kafasına vurulan bir darbeyle oraya yıkılmıştı. Ama biz de dışarıya fırlamıştık. Bir kısmımız öbür kapıların kol demirlerini açtık. Başgardıyan H.A. başta olmak üzere, gardiyanlar korkuyla kaçmışlardı. Bir iki değnek ve başgardıyanlardan K.K.'yı ele geçirmiştik. K.K. Bir serçe gibi ürkekti, çırpınıyordu ve ağlıyordu. Arkadaşlardan N.A. Elimizde rehin olan bu Başgardıyan K.K.'yı "öldürelim," diyordu, çünkü onların başına vurdukları İsmet ölü gibi yatıyordu. Bu durum arkadaşları çok tahrik etmişti. Kısa bir tartışmadan sonra, K.K.'yı rehin olarak alıkoymaya ve ezilmeyeceğimize dair sağlam söz alınca serbest bırakmaya karar verdik. Gardiyanlar kaçarken münferit kapısını kapatmışlardı. K.K.'nın içerde kaldığını anlayınca, Müdür K.G. ile kapıya gelmişlerdi K.K.'nın salıverilmesini rica ediyorlardı bu sefer. K.K. da yalvarıyordu, çoluk çocuğuna bağışlanmasını istiyordu ve bizlere, elinden gelen insanlığı yapacağına dair yeminler ediyordu. Topal savcıya ve müdüre ağız dolusu sövüyor, onların masa başında ve tehlikeden uzakta, kendilerininse onlar tarafından maşa olarak tehlikeye atıldıklarını söylüyordu. Can korkusuyla ne yapacağını, ne diyeceğini şaşırmış, söyleniyordu. Bundan sonra hiçbir mahkûmun canını yakmayacağına, çocukları üzerine yeminler ediyordu. Kapıdan da Müdür K. G.'nin sesi geliyordu. "Çocuklar, Başgardıyan K.'yı bırakın, hiçbirinize eziyet edilmeyecek, dayak atılmayacak, söz veriyorum," diyordu. Ona inanmamız imkânsızdı, daha önce de koğuştan kendi isteğimizle çıkarsak bir şey yapmayacaklarına söz vermişlerdi. Fakat tutmamışlardı sözlerini. Hatırlattık bunu. "Bu sefer söz," diyordu. K.K.'yı öldürmek istemediğimize göre, ne yapacaktık? Müdür K.G.'ye, çocuklarının ve Türk bayrağının üzerine yemin etmesini istedik. Ne bilelim, bayrağa ve çocuklarına değer verdiğini, kutsal saydığını sanıyorduk. Sakat bir

çocuğu vardı müdürün, teklifimiz üzerine, Müdür K.G. Aynen şöyle dedi: "Hiçbirinize işkence veya dayak atılmayacağına, çocuklarımla ölüşü üzerine ve Türk bayrağının bana hayırlı olmamasına ve insanlığımın üzerine yemin ediyorum. Siz de gardiyanları bırakın ve münferitlerinize çekilin." Bu yeminli konuşmadan sonra inandık, peki, dedik ve Başgardiyan K.K.'yı serbest bıraktık. Sonra münferitlerimize çekildik. İsmet Demiroğlu kendine gelmişti, fakat iyi değildi durumu. Sigara, ekmek ve yatak vermediler. Soğuk müthişti. Münferitlerde tahta ranza falan da yoktu, ıslak beton üstündeydik, duvarlar rutubetliydi. Gece zifiri karanlıktı, münferitlerin lambası ve penceresi yoktu. Üşüyorduk, yatamıyorduk. Uykuya dayanamayıp kim yatarsa, hemen bir kişi daha onun yanına yatıyor, sonra öbürlerimiz onların üzerine yorgan gibi yatıyorduk. Durumumuz çok güçtü, gülünçtü ve acıydı. Bu şekilde sabahın altısını yaptık. Sabahın altısında, C.'yi, N.A.'yı, İ.D.'yi ve birkaç arkadaşı Sinop'a; İsmet Demiroğlu, C.U. ve birçok arkadaşımız Kırşehir'e sürüldüler. Beni ve mahkemeleri henüz süren arkadaşları bir yere göndermediler. Kafasına vurulan İsmet Demiroğlu, 1971 yılına kadar sakat, hasta yaşadı. Ve nihayet kafatasının çatlak ve iltihaplarının dağılmış olması nedeniyle, yaşama umudu kalmadığı için verilen bir raporla altı aylık hava değişimi olarak geçici tahliye edildi. Ancak hür dünyadan hevesini alamadan, hava değişimi bitmeden vefat etti.

Sürgüne giden arkadaşlardan sonra ceza münferidinde on sekiz kişi kalmıştık. İki gün, yataksız, sigarasız ve aç yattık. İçimizde açlığa ve soğuğa dayanamayıp, bayılan üç arkadaşımıza en küçük bir müdahale bile yapılmadı. Durumu bildirmemiz cevapsız bırakıldı. 21 Ocak 1966'da, başka suçlardan çıkartıldığım mahkemede, adliye nezaretinde, koğuşlardan gelen mahkemeci arkadaşlardan ve dışarıdan gelen yakınlarımdan öğrendiğime göre, 19 ve 20 Ocak tarihli Hürriyet Gazetesinde, cezaevinde grevle başlayan ve isyana dönüşen olayda, dokuzu ağır olmak üzere kırk altı yaralı ve dört ölü vardı yazıyordu. Yine gazetenin bildirdiğine göre isyanın elebaşısı

olarak ben ve F. gösteriliyorduk. Bu nedenle de sürgün yerimiz Sinop Cezaevi'ne çıkmış, ancak burada mahkemelerimizin çokluğu göz önüne alınarak Adalet Bakanlığı 647 Sayılı İnfaz Kanuna göre bana ve F'ye altı ay münferit cezası verilmişti. İnanamamıştım çünkü ceza münferidinde veya hücrede, o tarihe kadar disiplin cezası olarak altı ay yatan kimse olmamıştı. Münferide döndüğüm zaman, bu durumdan F'nin de moralini bozmamak için söz etmedim. Bir iki gün sonra, ya Kurban ya da Ramazan Bayramıydı, iyi hatırlayamıyorum. Bu bayramda ne bir şeker yedik, ne de bir gardiyanla bayramlaşabildik, ne de münferitteki diğer arkadaşlarla. Müdür ve gardiyanlar bizimle bayramlaşma tenezzülünde bile bulunmadıkları gibi, kısımdaki mahkûm arkadaşların da bizlere geçmiş olsun demeleri ve bayramlaşmaları kesinlikle yasak edilmişti. Hiçbir yönetici yanımıza gelmemiş, görüşçülerimizin yatırmak istedikleri yiyecek maddelerini de almamışlardı. Ben şahsen, Kurban ve Ramazan Bayramlarının benimsemiğim tek yanı, insanları bir araya getirmeleriydi. Yoksa dini inancım kesinlikle kaybolmuş, dinin kişileri uyuşturan bir afyon gibi telkinlerle kanımıza karıştırıldığını anlamaya başlamıştım.

Bayramın dördüncü günü akşamı, tahminen saat sekiz sıralarında, münferit kapısının açıldığını duydum. Tüm arkadaşlarımla birlikte kulak kesilmiştik. Az sonra, ilk münferidin kapısının açıldığını duydum. Oradaki arkadaşları dışarı çıkarıyorlardı. Yarım saat kadar benliğimizi saran korkudan sonra bizim kapıyı da açtılar, bizleri münferitten dışarı çıkardılar. Çıkanın ellerini arkadan kelepçeliyorlardı. Benim de ellerimi arkadan kelepçelediler. Hatırımda kalan arkadaşlar şunlar: Ben, F.Ö., N.S., E.K., A.A., N.Ç ve Tümer Durmaz. Bu arkadaş 1968 senesinde Emniyet Sarayı penceresinden aşağı atıldılar. Bizleri, görüş yerinin dış tarafında, görüşçülerin gelip bekledikleri o yer var ya, oraya getirdiler. Oturaklara oturduk. Arkadaşlar merak ve korkuyla, bana usul usul soruyorlardı. Ne olacak? Neden buraya getirildik? Bizi çok döverler mi? Aca ba jandarmaya mı veriliriz? Bir yığın sorunun karşılığını ver-

mem imkânsızdı. Çünkü neticeyi, ben de onlar kadar merak ve korkuyla bekliyordum. Gene de arkadaşlarıma bir şeyler söylemiş olmak için, korkmaya gerek olmadığını, acizliğimizi belli etmememiz gerektiğini, durumu birazdan öğrenebileceğimizi söyledim. Kelimelerimin tesirsiz ve gülünç olduğunu biliyordum. Ama ne yapabilirdim? Ne yapabilirdik? Ellerimiz arkadan kelepçeliydi. Gardiyan A.E.'yi çağırdım, buraya neden getirildiğimizi sordum. "Sinama oynatacaklar size," dedi, kıs kıs da gülüyordu. Oysa bu pis gardiyan cezaevine devamlı esrar taşırdı. Nitekim biz Sinop'tayken kendisi bir mahkuma dışarıdan esrar getirirken, kapı altında yakalanmış ve on sene ceza almıştı. On beş yirmi dakika beni çağırdı. Gel bakalım, dedi. İşte o anda falakaya getirildiğimiz kesinlikle anladım. Ellerim arkamdan kelepçeli, arkadaşlarımla yanından kalkıp giderken kendi kendime diyordum ki; oğlum, bu sefer öl fakat dayak ve işkence karşısında sakın küçülme. Nasıl olsa sabaha kadar dövecek değiller ya. Kendi kendime yaptığım telkinlerle görüş yerinden gardiyanlar nezaretinde çıktım. Mahkemecilerin kapı altına indikleri yerden, o kavak ağacının altından geçerken, orada bir an durarak çeşitli acıların tanığı olmuş küçük meydana baktım. Burada ne insanlar asılmıştı, şimdi o insanların acısı yoktu, düşünceleri yoktu, ihtiyaçları yoktu, işkence ve dayak korkusu yoktu. Çevrelerine acı vermiyorlardı, ölüm ve huzura kavuşmuşlardı. Bu düşüncelerle şimdiki savcı odasına doğru merdivenleri çıktık. Oradan geçerken otuz, kırk kadar gardiyan kadrosunun falakaya hazır olduklarını görmem maneviyatımı bir an etkiledi. Sonra harp esirlerini, şarapnel parçalarıyla sakat kalanları, doğuştan kör olanları düşündüm. Şimdi savcı odasının önünden geçerken, o zamanlar müdürün odası olan bu yerin kapısının açık olduğunu ve Müdür K.G.'nin de içeride olduğunu gördüm. İlerideki cezaevi ilamatının önüne geldik. Burada başgardiyan muavini O.K. "Gel bakalım," dedi. "Cezaevine geleli henüz bir ay olmadan, kuzu gibi yatan mahkûmu ayaklanmaya kadar götürmek bakalım o kadar ucuz muymuş? Senin ve arkadaşlarının sesi-

nizin ne kadar güzel veya çirkin olduğunu Cezaevleri Genel Müdürümüz Sayın K.Y. yakinen duymak istiyor.” Bu K.Y. bize kapıları açarsak kanuni işlemlerin dışında bir şey yapmayacağına söz veren değil miydi? “Yatırın!” dedi O.K. Bu son sert emirle birlikte yere yıkılmam bir oldu. Kelepçeler, eski demir burgulu kelepçelerden olması nedeniyle uç tarafı sırtıma batıyordu. Ayaklarımı soydular ve falakaya geçirdiler. Elllerinde bulunan değnek bir kazma sapı kalınlığındaydı. Ve ilk vuruşu O.K. yaptı. Ayağımın tam tabanlarına vuruyor, bu vuruşlarla acı ta dizlerimden beynime kadar yayılıyordu. Sekiz tane kadar vurmuştu sanıyorum. Bağırmadan, ceketimin yakasını ısırmıştım. Acımın sonsuzluğuna rağmen ses çıkarmamam zoruna gitmişti O.K.’nin. Ağzımdan ceketimin yakasını çıkardı ve bir de yumruk vurdu. “Ulan kahpe avratlı, beni öldürmezsen avradını kitabını ...keyim” dedim. Bunun üzerine dayak daha çok hızlandı. Şimdi vurulan korkunç değneklere, tek-meler ve küfürler de eklenmişti. Sonra gardiyan İ.T. vurmaya başladı. Bu gardiyan eskiden beri gıcıktı bana. Sonsuzca canımın yanmasına rağmen bağırışlarım sırf küfür doluydu. Sonra H. gardiyan vurmaya başladı. Sonra Topal S. vurmaya girişti. Dudaklarımı ısıyor, Müdür K.G.’ye sövüyordum. “Hani ulan bayrağın, hani ulan çocuklarının üzerine yeminler, ulan öldürttür beni orospu avratlı,” diye bağırıyordum. Sonra gene O.K. vurmaya başladı. İbne bu sefer parmaklarıma vuruyordu. Bir ara ayağımdan kan çıktı ve ben de kafamı olanca gücümle yere vurdum ama yer tahtaydı. O zaman O.K. değneği alarak, yüzüme tekmeyle vurdu ve “kaldırın” dedi. Herhâlde bayrağa ve çocuklarının üstüne yemin eden şerefsiz K.G. İşaret etmişti. Çünkü O.K.’nin gözü ikide bir müdürün odasından yana bakıyordu. Bana “Gez,” diyorlardı. Bu ayaklarla gezmek değil, ayakta daha duramazdım. Gene bir yığın küfrettim. Ömrümde ilk defa dayığa karşı galiptim. Ezilmiştim, ayak parmaklarım kan içinde ve altları acayip şişmiş, parçalanmıştı, kıpkırmızı olmuştu, ama ben galiptim, bir rahatlık vardı içimde... Ezilmenin ama yenilmememin mutluluğuydu bu. “Ulan,” dedim,

“gezmiyorum. Beni öldürmeyenin de, size bu emri verenin de anasını... avradını!” O.K. dedi ki: “Bunu ceza münferidine koyun, gelin.” Dört kişi, ayaklarımdan, ellerimden, başımdan tutarak ceza münferidine getirdiler. İkinci münferide attılar, yeni dayaklara yetişmek için, acil adımlarla gittiler. Bir süre sonra, dayaktan perişan olmuş öbür arkadaşlarımızı da getirdiler. İşte onların bayrak ve çocukları üstüne verdikleri söz buydu.

Bize on sekiz gün yalnızca kuru ekmek verdiler. On sekiz gün, cıgara, yemek, hatta karavana bile vermediler. On sekiz gün sonra başgardıyan H.A. elinde bir listeyle geldi. Ve F ile benden başka herkesi çağırdılar. “Abi bizi neden çıkartmıyorsun?” dediğimde, üzgün üzgün: “Sana ve F’ye 647 Sayılı İnfaz Kanununa göre, Adalet Bakanlığı altışar ay münferit cezası vermiş. Elimden bir şey gelmiyor,” dedi. “Abi,” dedim. “Hiç değilse yukarı hücrelere verin. Burası hem soğuk, hem karanlık...” Elinden bir şey gelmeyeceğini söyledi. “Peki,” dedim, “Hiç değilse F ile ikimizi bir odaya verin ki konuşma ihtiyacımızı karşılayalım.” Cevapsız bakıyordu. “Bak,” dedim, “tedaviye ihtiyacım var,” dedim. Ayaklarımı gösterdim, sol ayağımın iki, sağ ayağımın bir tırnağı iltihap neticesi düşmüş ve yerleri gene iltihaplanmıştı. “Vallahi imkânsız,” dedi ve gitti. Kapılar örtüldüğünde kendimi diri diri mezara gömülmüş gibi hissettim. Sonraları gözümün önüne yıllarca zindanlarda kalan Namık Kemal’i, Alkatras Kuşçusu’nu getirerek kendimi teselli ettim. Bunları öbür münferitte olan F’ye de anlatıyordum. “Korkma, üzülmeye ve yenilgilerinin hırsıyla çatlasınlar” diyordum. F’ye de moral veriyordum. O günden sonra, ceza münferidinde, cıgara, ekmek ve soğuk, yağları donmuş karavana ile elli iki gün yattık. Sonra beni Dokuzuncu Koğuş’a, F’yi de müşahade hücrelerinden birine verdiler, güneş gözlerimizi kamaştırıyordu.

Mustafa, anlatılanların etkisinde, kendi acılarını unutmuştu birden. Ve birden, karşılaştığı falaka, dayak, küfür vb. şeylerle anlatılanlar arasında bir karşılaştırma yapınca, kendine

yapılanları gözünde büyüttüğünü, abarttığını anladı. Ayakları gerçekten sandığı biçimde büyümüş müydü, ayakkabılarının içinde değil miydi ayakları? Dayanılmazlık ve yılgınlık yaratan, bir yığın suçu kabullenmesine yol açan baskılar, gerçekten dayanılmaz mıydı? Dayanıksızlık göstermiş olduğunu anlıyordu. Bu insanların çoğu, kendisinin şimdi geçmeye hazırlandığı acılar ve sıkıntılarla dolu yolu, en zor biçimleriyle geçmemişler miydi? Demek geçilebiliyordu, kendisi de geçecekti. Ve bir gün anlatabileceği, böyle uzun uzun anlatabileceği anıları olacaktı. Ağrılarının eskisi gibi acı vermediğini görüyordu şimdi ve düşünüyordu; ne denli zor ve dayanılmaz olursa olsun, zor ve dayanılmaz yoktu demek. korkunun yerini kendine güven alıyordu düşündükçe, hoş bir tat veren bir duygu, zor günler görmüş olmaktan kaynaklanan, cesaret veren bir duygu ağır ağır bedenine yayılıyordu...

Kır saçlı, yorgun görünümlü yargıç sordu:

“Bak oğlum, karakolda böyle böyle demişsin.”

“Ben suçu kabul ediyorum, ötekilerin hepsi cereyandan, falakadan, karakolda çok ezdiler beni.”

Dinlemiyor bile yargıç.

“... tutuklanmasına.”

Polislerin arasında cezaevine götürülürken, otomobil penceresinden, gerçekten kimlerin suçlu, kimlerin suçsuz olduğu belli olmayan insan seline bakıyor. Onların içinde, kabullendiği suçların gerçek nedenleri yok muydu acaba? Onların içinde suçları henüz açıklık kazanmamış insanlar yok muydu? Onların içinde suç sayılabilecek tasarılar taşıyanlar yok muydu? Onların içinde polisçe arananlar yok muydu? Onların içinde o hain abla gibi, Doktor T. gibi kim bilir kaç bilinmeyen suçlu vardı. Onların içinde arkadaşlarının karlarına sulananların, anahtar deliğinden başkalarının kızlarını, karılarını gözetleyenlerin, kocasını aldatan kadınların, rüşvet yiyenlerin, Gülistan Yengesi gibi unutulmuş eşyaları gizlice evine götürülenlerin, Çillo gibilerin sayısı kaçtır kim bilir? Suçları henüz açıklık kazanmadığı için suçlu sayılmayanlar, ama suçlulukları ken-

dilerince bilinenler, binler on binleri bulanlar, gizli kalmış suçlular. Ve Mustafa, başkalarının yaptığı karşılıkları bilmem nerelerde esrara, kumara, içkiye, kadına, ıvır zıvır vb. şeylere yatırılmış işlerin suçunu da dayak zoruyla kabullenmiş, cezaevine gidiyordu işte. Şimdi sıra, okumadığı suçlarını falaka, cereyan ve hakaret yağmuru altında kabullenecek, yer gösterme tutanaklarını bir an önce işkenceden kurtulup, canını cezaevine atma telaşıyla imzalayacaktı. Yeni dayanıksızlardaydı, suçlar ve bilinmeyen, gizli kalmış suçluları.

Beyni zonkluyordu. “Halkını sevmek suçlusu” o genç adamın anlattıklarını düşünmeye çalışıyordu. Kimseyi öldürmemişti, bir şey çalmamıştı o genç adam. Suçunun, halkını sevmek olduğunu söylemişti. Halkını sevmekten ötürü dövülür müydü adam? Peki onlar dediği kimdi, halkını sefaletе müebbet mahkûm etmek isteyenler kimlerdi? Küçük dayısının kırılan dişi, kesilmiş saçları; küçük balıklar, hayır biz balık değiliz, insanız, insan ve yalan söyleyen müdürlük, mahkûmlara ateş açan jandarmalar, eli sopalı gardiyanlar ve cezaevi. Çözemiyor bir türlü, örümcek ağı gibi bilincine örülen bilinmeyenleri, on beş yaşı yetmiyor anlatılanları kavramaya, fakat içgüdülerıyla, sezgileriyle bazı noktalar yan yana geliyor, birleşiyor kafasında, bulanık biçimlere giriyor.

T.C. Adalet Bakanlığı Merkez Kapalı Cezaevi yazıyor, demir, büyük bir kapının üzerinde. Merkez Lokantası, Merkez Oteli, Merkez Kiraathanesi, Merkez Bankası gibi bu da Merkez Cezaevi işte! T.C. Adalet Bakanlığı Merkez Kapalı Cezaevi, kadınlı erkekli bekleyen grupçuklar, boy boy çocuklar, ellerinde tencereler, sefertasları, fileler, naylon torbalar; sırada bekleyen, sevdiklerini özleyen insanlar var. Jandarmalar, gerektiğinde mahkûmlara kurşun sıkacaklar, gardiyanlar, mahkûmları dövcekler, düdük sesleri. Ağlayan kadınlar görüyor, çocuklar görüyor. Annesini, babasını düşünüyor. Bir süre sonra, onlar da bu yaşlı kalabalığın arasına katılacaklar. Katılsınlar! Saatlerce beklesinler. Ya Nesime? Acemi yüreğinin unutulmaz ilk sevdası.

Polisler kapıaltına teslim ediyorlar Mustafa’yı. “Teslim alın-

dı” belgesini imzalıyorlar, kayıtsız, alışkın gidiyorlar. Bir hama-
lın kendisine verilen adrese, gösterilen yere bir teneke gaz,
bir çuval patates bırakması gibi.

Kaç kez, çeşitli ağızlardan dinlemiştir bu cezaevini Mus-
tafa. Tevkif olan çocuk kapıaltına gelir, burada teslim alan
gardiyana, çocuk devamlı girip çıkan biriye önemsemez, ilk
düşmüşse bir güzel döver.” Kapıaltında, adını soyadını büyü-
cük bir deftere, kaba, okunaksız harflerle yazarken gardiyan,
Mustafa yiyeceği dayağı düşünüyor. Gecikmiyor bekledikleri;
yeni misin? İlk mi? Hırsızlık ha! Sonra tekme, tokat, küfür.

Artık dışarının, sokakların, karanlık gecelerin, sözde
özgürlüğü değil; içlerinin, dört duvarın “zimmet”inde bir
Mustafa’dır. Artık cezaevinin kayıtlı malıdır.

İkinci demir kapıyı geçiyor. Sıvaları yer yer dökülmüş, kirli
mavi duvarlarla çevrili, yarı gölgeli, aydınlık bir bahçeye çıkı-
yor. Burası, insanların asıldığı o alan mıdır?

Bir sedyeyle, soluk sararmış yüzlü, zayıf bir adamı taşıyor-
lar. Adamın üzerine eski bir battaniye örtülü. Kendinde değil
adam. Soluksuz, koltuk değnekli biri, zorlukla, dura aksaya
yürümeye çabalıyor arkalarından. Bir elinde bohça, bir elini
karnına bastırmış kıvranan, kanı çekilmiş, yüzü acı dolu bir
adama sesleniyor bir gardiyan:

“Sen nereye?”

İnce, uzun boylu, sarışın adamın çeneleri açılmıyor. An-
laşılması güç bir sesle, yüzü acıyla buruşarak, ağzının içinde
konuşuyor:

“Hastaneye...”

Mustafa, adamın alt ve üst dişlerinin ince zincirlerle birbi-
rine bağlı olduğunu görüyor. Karlı günlerde otomobil, kam-
yon lastiklerine takılan kar zincirlerini anımsıyor.

“Çenesi kırılmış,” diyor biri.

Göğüs cepleri üzerine kalın çizgilerle, tükenmez kalemle
K.8, K.6, K.1 yazılı, aynı renk üstlükler giyinmiş adamlar, ku-
caklarında leğenler, torbalar, kap kap yemekler, çamaşır vb.
paketleri taşıyorlar içerilere, biri bağırıyor:

“Üçüncü Koğuş meydancısı!”

Ne yapacağını, ne yana gideceğini bilemeyen tedirgin Mustafa'ya sesleniyor üç sırmalı bir gardiyan:

“Seni aradılar mı la bebe?”

“Aramadılar,” diyor Mustafa.

“Bunu revire götürün” diyor bir ses.

İdare kapısından, kafasının kanları boynuna doğru akan bir adamı gösteriyor yaşlı, çok sırmalı bir gardiyan. Kayıtsız, umursamaz bir gardiyan kolundan tutuyor adamı.

“Gel, kim kırdı kafanı böyle?”

“Kimse kırmadı, kendim ranzadan düştüm.”

Daha ilk adımda gördükleri ürkütüyor Mustafa'yı, anlatılanlarla gördükleri arasında şimşek hızıyla bağlar kuruluyor.

“Üstünde ne varsa çıkart, koy şuraya!”

Pencereyi gösteriyor.

Ceketini çıkartmaya davranıyor Mustafa.

“Cebindekileri oğlum, cebindekileri,” diyor, gelişigüzel bir tokat indiriyor ensesine. Gülüyor sonra, anlıyor yeni olduğunu.

“Burası hamam mı oğlum, yoksa sitrispiz gazinosu mu? Burası cezaevi oğlum, cezaevi!..”

Cebindekileri tek tek çıkartıyor Mustafa, pencerenin kıyısına koyuyor. İki üç dişi kırık bir tarak, kirli, yapış yapış kanlı bir mendil, yirmi sekiz lira para, üç beş tane çatlaksız şamfıstığı, bir arkadaşıyla Gençlik Parkı'nda çekilmiş kırıksık bir resim, yarım paket Samsun cıgarası...

“Kaç yaşındasın la sen?”

“On beş.”

“On beş yaşındaki çocukların cıgara içmesi yasaktır burada.”

Alıyor cıgarayı, cebine koyuyor.

“Başka yok mu bir şeyin?”

“Yok.”

“Kemerini de çıkart, kemer de yasaktır!”

Kemerini çıkartıyor. Niye yasak olduğunu anlayamıyor, soramıyor da. Gardiyan üstünü ararken yaprakları tozlu asma dalını, uzun kavağı, kavağın dibine ekilmiş renk renk çiçek-

leri görüyor. Bir de, üç kırmızı gül, yadırgamıyor; bu bahçe, asılanlar, kan, falaka, gül, çiçekler. Cezaevinde gül göreceği, aklına hiç gelmemiştir, çünkü güller Nesime'yi anımsatıyor Mustafa'ya ve düşünüyor, cezaevini anlatanlar neden çiçeklerden hiç söz etmediler?

Her yanını didik didik aramıştır gardiyan. Tozlu, tütün kırıntılı ceket cepleri ters çevrilmiş, içi dışına sarkmıştır, düşük köpek kulakları gibi. Koltuk altlarına, parça aralarına bakılmıştır, kışına varıncaya dek, dokunulmamış yanı kalmamıştır.

“Ayakkabılarını da çıkart!”

Çıkartıyor.

Patlamış ayaklarının, pıhtılaşmış kanı kirli çoraplarına yapışmış, kurumuş, el değen yerleri sızlıyor. Ayakkabının içine sokuyor elini gardiyan, ters çevirip yere vuruyor, çırpıyor.

“Geç,” diyor. “Kemerini bırak! Gerisini at!”

Ayakkabıyı giyerken zorluk çekiyor. Doğrulurken başı dönüyor. Duvara tutunuyor.

“Al bunu götür,” diyor gardiyan, kara gözlüklü bir gardiyana.

“Gel la!” diyor teslim alan. Kısa pantolonlu, poliüretanlı sarı bir ayakkabısı var. Kırmızı yüzlü, sivri burunlu ve sarımsak kokuyor.

Sarımsak kokulu gardiyanı izliyor Mustafa. Üçüncü demir kapıdan geniş bir bahçeye çıkıyorlar. Bodur çam ağaçları, kavaklar, elma ağaçları, asmalar, eski banklar, bir küçük havuz ve fotoğraf çektiren adamlar görüyor. Beyaz fötr şapkalı, şişman bir adam, bıyıklarını iyice burduktan sonra, parmaklarının ucuyla çam dalını tutarak poz veriyor, asık bir yüzle.

Bu duvar dibinde, merdiven basamaklarına oturtulmuş bir adamın saçları kesiliyor. Adam ağlıyor. Sırada bekleyen iyi giyimli, elinde ucuz cinsten, fermuarlı, naylon bir çanta tutan, beyaz yüzlü bir delikanlı Mustafa'yı getiren gardiyana hemen filtreli bir cıgara tutuyor.

“Bir cıgaramızı yak abi,” diyor.

“Kullanmam” diyor gardiyan.

“Üç gün cezam var be abi, saçlarımı idare etsek. Üç gün sonra çıkacağım, bir iyilik yap bana.”

Bıyık altından gülüyor, süzüyor delikanlıyı gardiyan, geçiyor.

“Üç gün ha!”

Gülüyor yeniden geçirerek. Çokbilmiş bir tavırla süzüyor.

“Biz çok gördük üç günlüğüne deyip aylarca kalanı. Senin ne garantin var be aslanım? Cezan üç günlük olur, beş günlük olur kapıdan girince her şey değişir amma! Bakmışsın yeni cezalar gelmiş arkandan, bakmışsın ki kavga olmuş, olur ya, vurmuşsun birini, öldürmüşsün, değil mi ya? Ya da seni öldürüvermişler, olur ya! Burası cezaevi aslanım, ne zaman neyin olacağı belli olmaz, hiçbir şey belli olmaz!” diyor delikanlının şaşkın yüzüne. “Az önce gördün mü, kırmışlar birinin kafasını. Adama soruyorsun, kim yaptı la, diyorsun, ranzadan düştüm diyor. Ranzadan düşmüş ha! Ne ranzası be! Bal gibi kırmışlar işte kafasını, belli, belli ya korkuyor söylemeye, belli ki dişli biridir kafasını kıran, yaa, burası cezaevi aslanım, akşama sabaha ne olacağı belli olmaz, şimdi ayakta-sın, amma, beş dakika sonra bir de bakmışsın ki kanlar içinde yerdesin.”

Adamın etkilenmiş yüzüne yaklaşıyor yüzünü, geçiriyor.

“Şişlemişler seni,” diyor gülerek.

Sarımsak leş gibi kokuyor, midesi bulanıyor delikanlının.

Tıraştan yeni kalkmış biri elini başında gezdiriyor. Terli avucuna saç kılları yapışıyor, üstünü çırpıyor, saçlarının kesilmesi tedirgin bir eksiklik bırakmıştır, belli ki alışmadığı bir şeydir saçsızlık; boynuna, sırtına düşen saç kırıntıları kaşındırıyor, yaşlı gözlerini kuruluyor elinin tersiyle.

“İnanın kendime ağlamıyorum, dışarıda beş çocuğum kaldı, onlara ağlıyorum,” diyor.

“Suçun ne?” diyor gardiyan.

“Trafik,” diyor adam.

“Gel hemşerim,” diyor berber.

Delikanlı yaltaklanıyor gardiyana.

“Bir dakika izin verin beyefendi. Savcı Beyle görüseyim, Müdür Bey’le görüseyim, benim suçum...”

Telaş, yaltaklanma, onursuz kırılış para etmiyor.

“Vur la şunun saçlarını sifıra!”

“Sıfır mı? üç numara olsun bari abiciğim, hiç olmazsa...”

“Sıfıra!” diyor, itiyor berberin önüne.

Merdiven basamağına isteksiz, çaresiz oturuyor delikanlı, fermuarlı çantasını da hiç bırakmıyor elinden. Gözleri yardım uman ifadelerle berbere bakıyor, berber gülümsüyor.

“Bana hiç bakma hemşerim. Bana kes derler, bende keserim,” diyor.

Tıraş makinesi, adamın saçlarını ortadan biçiyor, iki yanı sık, çalılık olan, yokuş yukarı bir yolu anımsatıyor makinenin geçtiği yerler Mustafa’ya. Saçları önüne döküldükçe hayıflanıyor delikanlı, sonra söyleniyor kendi kendine.

Sıra Mustafa’ya geliyor. Makine kafasında tıkladıkça yorgunluğu, uykusuzluğu sarsılıyor. Başının tekmeye, yumruğa denk gelmiş yanları sızlıyor, zonkluyor makine geçtikçe. Nelerle karşılaşacak? Düşündükçe yüreğindeki ürküntü çoğalıyor. Anlatılanları tek tek yaşıyor ve yaşayacağını biliyor. Çocukların tecrite verilmeyeceğini, Dördüncü Koğuş’a verileceğini biliyor.

“Yenisin galiba?” diyor berber.

“Yeniyim abi. Bana bir şey yaparlar mı?”

“Bak kardeşim,” diyor berber. “Sen yaştakileri Dördüncü Koğuş’a verirler. Orada üç şeye sahip olacaksın! Birincisi, tatlı canına. İkincisi, gerine. Üçüncüsü, diline. ötesini boş ver.”

Tam karşısında, bir koğuş kapısının önünde çocuklar duruyor. Oturmuş, ayakta, çömelmiş çocuklar. Kayıtsızlıkla bakıyorlar Mustafa’ya. Yoksul, yarı çıplak, kirli, pasaklı çocuklar. Ortalama on, on üç-on dört yaşları arasındalar. Tanıdık bir yüz arıyor içlerinde, bulamıyor.

“Yaşın ne la senin?” diyor gardiyan, geçiriyor.

“On beş.”

“Suçun?”

Susuyor Mustafa. Anlıyor gardiyan.

“Kaç iş verdin la? Çok mu?”

Yine susuyor.

“Yatağın var mı?”

“Yok.”

Berber alışkın tavırlarla bitiriyor işini.

“Bak, yatağın da yok. Şimdi bazı çocuklar gel benimle yat, derler sana. Yatağını paylaşacağın çocuğa dikkat et. Herkesin yatağında yatılmaz, aklında tut bunu. Sonra delikli taşa dönersin haberin olmaz.”

Kalkıyor Mustafa, elini başında gezdiriyor. Sert bir fırça dolanıyor sanki avuçlarında, sonra elini cebine sokuyor.

“Borcumuz ne abi?”

“Parasız,” diyor berber, gülüyor.

Başgardiyanın odasının penceresi açılıyor. Yaşlı bir gardiyan sesleniyor.

“O bebeyi Dörde götür, diğerleri Tecrit’e...”

“Gelin bakiyim, beni takip edin!”

Berber bezlerini çırpıyor.

Mustafa ve diğerleri gardiyanın peşine takılıyorlar. Her adımda, her soluklanışında cezaevinin, eski taş yığınının malı oluyor. Anlatılanlar daha bir canlılık kazanıyor. “Revir” yazılı bir kapının önünde, pijamalı, bastonlu, hasta oldukları her hallerinden belli, genç-yaşlı adamlar görülüyor. Gırtlığı delik bir adam görüyor. Jandarma kulelerinde jandarmalar, her adımda biraz daha uzaklaşıyor dışarıdan, kopuyor. Dar, loş bir koridora açılan kapının sol yanında, “İkinci Kısım” yazısını okuyor. Bir karatahta, tahtanın üzerinde koğuştaki adam sayısını gösterir bir çizelge.

“Bunlar Tecrit’e,” diyor sarımsak kokulu gardiyan.

Dar bir sokağa benzeyen aralıkta, kümelenmiş, otobüs duraklarının kalabalığını anımsatan insanlar var. Bir gardiyan, yeni gelenleri de önüne katarak, bir koyun sürüsünü ağıla sokar gibi, elindeki sopayla iterek:

“Tecrit’e, Tecrit’e,” diyor.

Çizelgeyi okuyor Mustafa. En başta Dördüncü Koğuş, karşısında tebeşirle, bastırılı bastırılı yazılmış bir rakam: 96... Doksan altı bilinmeyene karşı Mustafa. Gardiyanın arkasından koridoru geçerken, Dördüncü Koğuş’la ilgili sözleri geçiriyor aklından. “Sübyana” ilk düşen çocuğun, önce kılık kıyafetine bakılır, çocuğun vaziyeti iyiye, ya ekip başı ile ya da azalarla yemek ortağı olur. Vaziyeti kötüye, kendisi gibi olanlar ilgilenir onunla. Çocuk parlaksa yine ekip başı ve azalar sahip çıkarlar çocuğa. Çocuk yeni olduğu için, hiçbir şeyden anlamadığı için, ne denirse onu yapar. İlk işi evine mektup yazmak olur. Eve mektup yazmak... boğazında, ağıda komşu bir tıkanıklık.

Koridorun sağ yanında, aydınlık bir sokağa benzer bir aralığa açılan kapının önünde, gardiyan sarmısaklı soluğuyla yavaş sesle konuşuyor.

“Zulada malın var mı la? Bir yere gömdüğün falan?”

“Yok,” diyor Mustafa.

“Varsa söyle, malı satar parayı bölüşürüz.”

“Yok.”

“Konuştuğumuzu kimseye söyleme.”

Yüksek sesle ekliyor.

“Buraya Şeftali Sokağı derler.”

Anımsıyor bu sokaktan söz edildiğini. Sokak kalabalık, ürküntü veren yüzler, bakışlar.

Bir adama ceket, pantolon ve boncuk işleriyle yüklü eski giysiler satıyor.

“Haydi gidiyor, sürgün malı bunlar.”

Boyacı, çaycı, bir voleybol topu düşüyor önüne. Sokağın sonunda, camlı bir büfe, gazoz içen adamlar. Sağ yanda demir bir kapı, kapının önünde, ayak ayak üstüne atmış, kalın bıyıklı, kasınlı bir gardiyan, elinde kalın bir sopa.

Asık bir yüzle bakıyor Mustafa’ya.

“Al sana bir mal daha,” diyor sarmısaklı gardiyan, gidiyor.

“Suçun ne lan senin?”

Önüne bakıyor Mustafa.

“Hırsız bu da, aç la kapıyı!”

Çıplak ayaklı, yüzü yaralar içinde bir çocuk kapı kolunu kaldırıyor. Gardiyan, sopayla bir iki vurup, itiyor içeri. Kapı kapanıyor üstüne.

Kuru, ağaçsız bir bahçe. İki direk, arasına bir ip gerili, yırtık bez bir topla iki çocuk birbirine söverek voleybol oynuyorlar. Duvar diplerinde yoksul, saçları kesik çocuklar, tokat gibi yüzüne çarpan görüntüler, burunsuz, yüzü yanık bir çocuk... Kapının önünde kıpırtılar içinde duruyor Mustafa. Tanıdık bir yüz arıyor. Tom Mix-Teksas okuyan çocuklar, çocukların arasından, aksayarak kendine doğru gelen biri, evet, Kemal bu, Kaz Kemal!..

“Geçmiş olsun” diyor. Yumuşak, duygulu ve yakın.

Seviniyor Mustafa. Kemal’in bu denli sevinç kaynağı olabileceğini hiç düşünemezdi. Bir iki çocuk daha sokuluyor, onların yüzlerinde yalnızlıklarına ortak arayan bir ifade görüyor Mustafa.

“Geçmiş olsun!” diyorlar.

“Sağ olun,” diyor Mustafa.

Çevresini saran çocuk kalabalığı içinde, bazı yüzler tanıdık geliyor Mustafa’ya. Sanki daha önce görmüştür onları.

Koğuş kapısında, yırtık gömlekli, kafası sarılı bir çocuk görüyor.

“Yeni gelen! Gel lan buraya! Ekip başı çağırıyor seni.”

Mustafa, nasıl davranması konusunda Kemal’e bakıyor.

“Git,” diyor Kemal.

Mustafa ürkek yürüyor.

Koğuş, rutubet kokulu, uzun, ahır benzeri, bakımsız. İki yanda altlı üstlü, bir kısmı çıplak ranzalar, kirli yataklar, sıvaları dökülmüş duvarlar, kapkara bir tavan, bir masa. Masanın çevresinde oturmuş dört çocuk. Asık yüzlü hepsi de. Kalın kaşlı, iri dudaklı kara bir çocuk ortalarında.

“Adın ne la senin?”

“Mustafa.”

“Ne işten geldin?”

Önüne bakıyor Mustafa.

Mustafa'yı getiren çocuk dürtüyor onu.

“Cevap versene lan? Ne işten geldin, diyor.”

“İftira,” diyor Mustafa.

“Tevfik müzekkereni ver.”

Mustafa isteksiz çıkartıyor “tevkif müzekkeresi”ni. Okuyor ekip başı.

“Hırsızlık, utanacak ne var lan bunda, koğuşun yarısından çoğu hırsız, ben de zannettim ki yüz kızartıcı bir suç.”

Tedirginlik veren bir sessizlik oluyor.

“İlk mi düşünüyon la?”

“İlk”

“Yatağın var mı?”

“Yok.”

“Paran?”

“Var biraz.”

“Ne kadar?”

“Yirmi lira falan.”

“Tanıdığın var mı burada?”

“Benim arkadaşım,” diyor Kemal’in sesi. “Dışarıdan tanırım. Yatağı gelene kadar benimle kalacak.”

Kemal’e bu rahatlığı veren ne?

“Gel buraya Mustafa!” diyor Kemal. Üst ranzaya çıkıyor.

“Bak Kemal, bir yaramazlık olursa karışmam ha, burada nasıl hareket edeceğini de iyice anlat, bir terbiyesizlik olursa seni bilirim.”

Kemal bakmıyor bile onlara, cevap da vermiyor.

Mustafa, beklemediği bir yakınlık duyuyor Kemal’e. Ranzasına çıkıyor.

“İşte benim ranzam burası,” diyor Kemal. “Cıgara iç.” Bafra cıgarası uzatıyor.

Alıyor Mustafa.

“Yasak değil mi?”

“Adı yasak, burada her şeyin adı yasak; esrar, hap, götçülük, kumar, her şey yasaktır, ama hepsi de var.”

Kemal'in ranzası, kirli ve yamalı bir örtüyle örtülü fakat düzenli. Pencere yanında.

"Sen ne zaman düştün?"

"Yedi ay oluyor."

"Seninki de hırsızlık mı?"

"Analığımı bıçakladım ben Mustafa. Fakat ölmedi kahpe karı. Dokuz bıçak vurdum, yine de ölmedi. Yedi aydır yatıyorum."

Sesini alçaltarak sokuluyor.

"Ama orasını parça parça doğradım. İşe yaramaz hale getirdim. Bıçağı sapına kadar da soktum."

Mustafa ürküntü duyuyor Kemal'den. Sivri bıçağın yumuşak ete girişinden, beklemediği bir şeyler görüyor Kemal'de.

"Nasıl yaptın?"

"Babam karıyı satıyordu Mustafa. Babam karının pezevenkliğini yapıyordu, kıyamadım babama, elim varmadı. Ben hırsızlık yapmayacağım, kabadayı olacam artık."

"Çillo geliyor mu?" diyor Mustafa.

"Çillo yaramaz bir çocuk. Kendi çıkarından başka bir şeye düşünmez o. Bir arpacı çalıştırıyor yanında şimdi. Arpacı, Nesime'ye tav, ne kaflerse Çillo'nun avucuna bırakıyor. İyi para buluyor. Nesime'yi de yiyor o başka. Çillo biliyor bunu, anası da, babası da biliyor. Fakat arpacı hızlı, iyi para getiriyor. Para için her şeyi yapar onlar. O Nesime çok kurnaz bir kız, beni bir defa öptü, benim aklım başımdan gitti, ne çalarsak elimden alıyordu Çillo, ben de Nesime'ye yakın olmak için ses etmiyordum, sonra o arpacı çıktı. Bu sefer ona numara yapmaya başladı Nesime. Senin durumun nedir? Hırsızlık mı?"

Mustafa, yarası deşilen bir hasta gibidir. İçi bulanıyor. Nesime'yi yüzü belirsiz adamlarla, iğrenti uyandıracak ilişkiler zinciri içinde düşünüyor, tükürük hokkasına salyalı tükürükler, kanlı tükürükler doluyor; ağızla hokka arasında ince bir salya çizgisi kuruluyor, morfinin uyuşturduğu dudakları kıpırdamıyor sanki.

"Çok ezdiler, bir sürü iş kabul ettim," diyor. Nesime'den söz etmek istiyor, beceremiyor.

“Boş ver, canın sağ olsun, bu sene af var, garanti çıkarız. Ellinci yıl affı. Şurada yatsak, çok altı ay yatarız. Evin haberi var mı düştüğünden?”

“Yok!”

“Şimdi sen bir mektup yaz eve; yatak, yorgan, çamaşır getirsinler. Salı ve Cuma günü görüş günümüz, yedi aydır bana tek görüşçü bile gelmedi.”

Sesini alçaltıyor.

“Fitilinde paran var mı?”

Söyleyip söylememekte bocalıyor Mustafa.

“Var,” diyor sonra.

“Paranı bana ver, ekip başı çakarsa alır elinden, bir de çarşaf falakasına yatırırılar seni, döverler. Bit muayenesi bahanesiyle yoklatır seni.”

Mustafa yan gözle ekip başından yana bakıyor.

“Yeni gelenlere hamam mecburi. Ben sana çamaşır veririm. Arkanı da keselerim. Paran bütün mü?”

“Bütün.”

“Ne kadar?”

“Beş yüz lira...”

Kalın bııklı gardiyan görünüyor kapıda.

“Buyur abi,” diyor ekip başı, ayağa kalkıyorlar.

Kemal de doğruluyor, Mustafa da.

“Arkadaşın mı la Kemal bu bebe?”

“Arkadaşım.”

“Oturun, oturun!”

Oturuyorlar. Kemal iğrenerek izliyor gardiyanı, fısıldıyor.

“Çok pis bir gardiyan bu, bebe düşmanı, oğlancı. Şu perde-
li ranzaya yatar bazen. Ekip başının ranzası o. Bazen, hoşuna
giden parlak çocuklara kendine masaj yaptırır. Belini, bacağı-
nı ovuşturur. Bazen de su ısıttırır, hamamlıkta banyo yapar.
Sırtını sabunlatmak bahanesiyle bir çocuk alır yanına, gerisi
malum! Hepimiz kızıyoruz ama elimizden bir şey gelmiyor,
dikkat et buna.”

Pencereden çocuklara bakıyor Mustafa. O çocuklardan

kim bilir kaç o perdeli ranzadan, hamamdan, sırt sabunlama bahanesinden geçti?

“Çöpe! Çöpe!”

Gardiyan kapıya yöneliyor.

ekip başı sesleniyor:

“Haydi Kemal... Çöpe...”

“Çöp ne?” diyor Mustafa.

“Cezaevinin çöpü.”

Mustafa, Kemal'i izliyor. Bahçeye çıkıyorlar. Gardiyan elinde sopa sıraya diziyor çocukları.

“Sıraya!”

Kemal ve Mustafa yan yana sıraya duruyorlar. Mustafa, Ali Rıza dayısını düşünüyor. Bir iki çocuk itişiyor, ekip başı tekme tokat girişiyor onlara.

“Sıraya!”

Ekip başı öfkeyle yanlarından geçerken, toparlanıyor Mustafa.

“Gasp,” diyordu Kemal. “Gasp ve cinayet. Üç çocuk birlikte yaşlı bir kadını öldürmüşler, taşla ezmişler kafasını.”

Ön sıralar yürümeye başlıyor.

“Sırayı bozmayın lan!”

Mustafa orada yaşadığı süre içinde sırayı hiç bozmamaya çalıştı. Çünkü o duvarların arasında, Mustafa için yeni, kendine özgü yasaları olan, karmaşık, kolay kolay kavranamayan bir yaşam vardı. Mustafa, bu yaşamın fırtınalı denizinde bir yığın deneyden geçerek, yeni şeyler öğrenecekti. Yeni insanlar, yeni acılar tanıyacaktı. Anlatılması bile zor gelen onursuzlukların, pisliklerin, ahlaksızlıkların tanığı olacaktı. Bir elmaya, bir paket cıgıraya, on tane *Optalidona* bazı çocukların günde üç beş kez, utanmadan, herkesin gözleri önünde kendilerini sattıklarını görecekti. Bazı çocukların, bazı adamların “dostu” olduğunu görecekti. Bazı adamların oğlan pezevenkliği yaptığını görecekti. Daha önce adlarını duyup, onlar gibi olmaya imrendiği bazı “kabadayılar”ın iğrenç yanlarını kavrayacak, tiksinti duyacaktı.

Orada, yorganı başına çekip için için ağladığı geceler, polis amcalarının öğütleri, babasının çaresiz sızlamaları, Ali Rıza dayısı, Küçük dayısı ve Nesime gelecekti aklına.

Orada çürümenin kokusunu duyacaktı Mustafa. Aşağılık olaylarla dolu günler, bir çıkmazın içinde olduğunu sezdirecekti ona. Ama nasıl sıyrılacaktı bu çıkmazdan, hangi yol onu kurtaracaktı?

Küçük dayısı ve “halkını sevmekten suçlu” o genç adam zaman zaman kıpırdıyacaktı içinde.

On ay süren cezaevi günleri bilincine korkular, ürkeklikler ve umutlar yazacaktı.

74 Mayıs’ında, aftan yararlanıp cezaevinden çıktığı zaman, bir daha girmemeyi düşünecekti.

Peki, ne olacaktı Mustafa? Ne yapacaktı?

İşte karanlık olan budur.

ŞEFKATLİ TOPLUM ANANIN SICAK KOLLARINDA...

1974 Mayıs'ının 18'i ve ardından gelen günler, aylardır sabırsızlıklarla, sancıyla bekleyen, coşku ve sevinç günleriydi. Af Yasası Cumhurbaşkanı'nın onayından çıkmış, Resmi Gazete'de ilan edilmişti. Cezaevleri boşalıyordu. Olumlu-olumsuz binlerce hayalle, binlerce tasarıyla yüklü insanlar, ayların biriktirdiği kabına sığmaz sabırsızlıkları, bunalımları, gönül kırıklıklarını, küskünlükleri geride bırakıyorlar, yeni sabırsızlıkların, yeni bunalımların yumuşak toprağına adım atıyorlardı. Havasız, rutubetli koğuşlar, küf tutmuş örümcekli hücreler, kara, içi hamur ekmekler, kurtlu bulgur çorbaları, karavanalar, nohutlar, taşlı bulgur pilavları anılarda kalıyordu artık. Fareler, böcekler, bitler, pireler, bir ranzada ikişer üçer, başlı-kıçlı yatılan, yerlerde yatılan osuruk kokulu koğuşlar, kahpelikler, bunalımlı uyku tutmaz geceler, korkular, endişeler anılarda kalıyordu artık.

Aftan yararlanmayanlar, cezaları ağır olup da içeride kalanlar, demir parmaklıklı pencerelerden, cezaevinden çıkan, yakınlarına sevinç gözyaşları ile sarılan, baygınlık geçiren anaları, babaları, kardeşleri, canlılık dolu çocukları, içleri yanarak, kimisi gözleri buğulanarak izliyorlardı. Yılların zorluklarını, kaygılarını birlikte göğüslemiş, yemek arkadaşlığı yapmış bazı delikanlılar da, içeride bıraktıkları ağır cezalı arkadaşlardan ayrılırken, gülümsemeyle karışık gözyaşlarını tutmaya çalışıyorlardı. Sevinç ve keder birbirilerinden ayrılmayan canciğer arkadaşdır şimdi.

Ana baba günü dedikleri, "mahşeri kalabalık" dedikleri bu olmalıydı. Savanlara, kilimlere denk yapılmış yataklar, naylona sarılı elbiseler, torbalar taşınıyordu dışarıya. Üzüncü ve sevinç, hüznü ve gönül rahatlığı, ayrılık acısı ve kavuşma

sevinci içinde, davul, zurna şenliği eşliğinde şamatalı bir taşınmadır sürüp gidiyordu. Kederli günlerden, pusuda bekleyen acılı durakları bağrında taşıyan, sevinçli bayram günlerine taşınmadır bu.

Yaşar, Karanlık Yaşar, bu taşıyıcılardan biriydi işte. Meydancıydı. 71 Kasım'ından beri cezaevindeydi. Ünlü-ünsüz kabadayılardan, varlıklı mahkûmların eşyalarını, denklerini taşıyor, el öpüyor, kiminin cömertçe, kiminin sakınarak, eli titreyerek verdikleri bahşişleri, kimi zaman gereğinden çok saygı göstererek, verilenleri gereğinden çok önemsiyor görünerek teşekkür ediyordu. Kimisi para, kimisi eski bir elbise, ayakkabı veriyordu Yaşar'a ve kendisi gibi meydancılık yapan diğer arkadaşlarına.

Adları ilk okunanlar varlıklılar, sözü geçenler oluyordu. Sıra sıra otomobillerle yakınlarını almaya gelen ünlü kabadayılar, dostlarını bekleyen genelev kadınları o kargaşanın içinde bile ilk bakışta göze çarpıyordu. Yürüyüşleri, duruşları, konuşma biçimleri ve giyinimleri.

Yaşar'ın ve kendisi gibi gariban arkadaşlarının adları akşama doğru okundu. Uzun, binbir zorluğu, binbir yokluğu ve ihtiyacı içeren, kuru soğanın "kuzu" sayıldığı kederli cezaevi günleri sona ermişti artık. Önünde duvarsız, kelepçesiz, zindansız, gardiyansız bir hayat, kendince değişmeye yüz tutmuş bir düzen Yaşar'ı bekliyordu. "Meşruten tahliye" nin yanma korkusu, disiplin korkusu yoktu orada. Önünde, anlamını tam açıklayamadığı, tadını bilemediği, "özgürlük" denilen bir şey vardı. Özgürlük! Önünde kadınlar, kızlar, parlak güneşli günler vardı. Önünde, yıllardır özlemini çektiği yiyecekler vardı.

Üç arkadaşıyla çıktıklarında ilk işleri, bir lokantada karınlarını doyurmak ve içki içmek oldu. Sonra da birer kutu *Optalidon* aldılar.

Kayseri'den Ankara'ya giden bir otobüse, içlerine sığmayan, sabun köpüğü kabarcıkları gibi şişen, patlayan, yeniden oluşan coşkun bir sevinçle, yüzlerinde gerekli-gereksiz gü-

lümsemeler doğuran bir sevinçle bindiler. İçkiliydiler ve kadın özlemi taşıyorlardı. Ellerinden geldiğince kibar davranmaya çalışıyorlardı. Ters anlaşılan bir söz edip, bilmeden kimseyi incitmek istemiyorlardı. Otobüs şoförü aftan çıktıklarını öğrenmişti. Otobüs yolcularının da bu durumdan etkilendiklerini görüyorlardı. Bu nedenle, üçü de, sanki aralarında anlaşmışlardı. Yıllardır özlemini çektikleri özgürlüğe layık olduklarını kanıtlamaya özel bir dikkat gösteriyorlardı. Üstlerinde, yeni edindikleri, henüz alışamadıkları için rahat davranamadıkları, onun-bunun verdiği ceketler, gömlekler, pantolonlar vardı. Başkalarının kokusunu ve anısını taşıyan giysilerdi bunlar.

Yaşar'ın ayakkabısı topuğunu vurmuştu, bu yüzden çıkartmıştı ayağından, hafif bir ayak kokusu sızıyordu. Otobüse egemen olan barış ve hoşgörü havası içinde, kiminin acıyan bakışları arasında eriyip gidiyordu bu koku.

Aralarında konuşup gülüşüyorlardı. Yaşar düşünüyordu; yapma gülücükler, kendini başka gösterme çabaları, yanında oturan adam soruyordu.

“Çok yattın mı kardeşim?”

“Üç yıl oluyor işte.”

“Sorması ayıp ya, suçun neydi?”

“Cinayet, bir namus meselesi.”

Suçu cinayet ve namus meselesi üstelik.

“Geçmiş olsun.”

İnanmadığı belliydi adamın, konuşmuyor, başka şey sormuyor, pencereden gecenin karanlığına bakıyor.

Yaşar düşünüyor, bu insanları bir yerden bir yere götüren nedenler var. Peki kendisini Ankara'ya götüren neydi? Kimi vardı orada? Ana yoktu, baba yoktu, bacısını da yitirdiği günlerden bu yana bir daha görmemişti, bir haberini bile alamamıştı. Sağ mıydı, ölü müydü? Onu da bilmiyordu. On dört yaşının silik, hüzünlü yüzü, yıllar öncesinin sarsıcı ve üzüncü dolu günlerini anımsatarak duruyordu aklında. Yüreğinin sıcak köşesinde, dar günlerin sıkıntılı yalnızlıklarında beslenen bir özlemde o çirkin abla; kuru yüzü her zaman korkularla,

tasalarla dolu o talihsiz abla, yapayalnız bırakıp gidişine de hiç kızmamıştı. Boşluğunu, şefkatinin yokluğunu duymuştu yalnız. Ankara'ya yaklaştıkça, nereye gideceğini soruyordu kendine.

“Hiçbir iş bulamazsam askere giderim,” diyordu. Yatacak bir yer, yiyecek ekmek, giyecek derdi yok.

Sabaha karşı vardılar Ankara'ya, ilk duydukları haber şuydu: Afla cezaevinden çıkan Erol Seven, çıktıktan dört saat sonra bir pavyonda adam öldürmüştü. Polis onu arıyordu. Sanki onun yerine Yaşar'ı alıp götürceklerdi gördüğü polisler, cezaevinden yıldığını, ürktüğünü daha iyi anlıyordu Yaşar.

Arkadaşları “eyvallah” deyip gitmişlerdi. Yatağı ve eşyalarıyla yalnız kalmıştı.

“Özgürlük var, gidecek yer yok.”

Ablası olsaydı, özgürlüğün bu alaca karanlığında kapısını çalsaydı...

“Büyük af” dalından kopmuş binlerce insan gibi, Yaşar’ı da bilinmezliklerle dolu sokaklara, insanı şaşırtan gecelerin kucağına atmıştı. Güvensiz, güvencesiz, işsiz ve umutsuz; çoğu parasız, arkadaşsız, sahipsiz, binlerce kanunsuz yol çocuğu sokakları, kahveleri doldurmuştu. Kabadayılık âleminde adı geçen bir yığın “mekân” sahibi delikanlı Ankara’yı bir süre için terk etmişlerdi. Şu günler onlar için her bakımdan olumsuz olayların arifesiydi. Para isteyen gelecek, silah isteyen gelecek, yardım isteyen çalacaktı kapıyı. Yıllarca gurbet cezaevlerinde ezilip, kendilerinin yokluğunda para bulan arkadaşlarınınca aranmayan delikanlılar, bu kez “azraille birlikte” çalabilirdi kapıyı. Ankara bölüşülmüştü, fakat şimdi, yeniden bir paylaşma savaşı gündemdeydi. Bu yeni istek, cezaevlerinden yeni çıkanlardan geliyordu. Yeni ve kanlı olaylar bekleniyordu. “Cezaevi tezgâhları” dışarı kaymıştı şimdilik. Her yerde konular konuşuluyordu.

Küçük bitirimler, kurnazlar, arpacılar; tufacılar içinse, özgürlük sevinçleri daha ilk günlerde karamsarlık darbeleriyle zedelenmeye başlamıştı bile. Kendilerine destek olacağı sanılan, yardım sözü veren arkadaşları aradıkları yerlerde bulamıyorlardı, bulsalar da kuru birkaç sözle, sudan bahanelerle baştan savılıyorlardı. Özgürlüğün tadı bozulmuştu. Amaçsız dolanıyorlar, şeytan aldatan ışıklara, binbir çağrıyla dolu renkli reklam yazılarına, vitrinlere bakıyorlar, yeni tasarımlar geliştiriyorlardı.

Çeşitli cezaevlerinden çıkmış eski tanıdıkları gördükçe Ramazan’ı soruyordu. Kimse bilmiyordu yerini.

Bir gün, bir kahvede İsmail ve Ertuğrul adlarında iki eski ar-

kadaşını gördü Yaşar. Onlar da afla çıkmışlardı. Bu arkadaşlar, özgürlüğün daha üçüncü gününde yılgınlığa kaptırmışlardı kendilerini. Hayal kırıklığı yapışmıştı yakalarına. Karamsarlık, ayağa dar gelen bir ayakkabı gibi yüreklerini sıkıştırıyordu. Bir meyhanede ucuz şarap içip sokağa çıkmışlardı. Mayıs'ın canlı, yaşamaya, eğlenmeye çağıran, istek dolduran, hoş kokulu bir gecesi idi. Sokaklarda, vitrinlerde, duvar afişlerinde, insanları doyuracak, sevindirecek, iştah kabartan her şey vardı. Kadınlar, iç geçirten güzel kızlar, giyecekler, yiyecekler, bankalar para doluydu. Gazetelerin ilan sayfaları satılık binlerce şeyi duyuruyordu; Satılık evler, yazlıklar, arabalar, tatil köyleri, geziler, yatak çarşafı. Televizyonda reklamlar birbirini izliyordu. Evinizi falan halılarla döşeyiniz, paranızı filan bankaya yatırınız, ucuza arsalar alınız, yiyiniz içiniz... Bu seslenişlerin hiçbiri Yaşar ve onun gibilere değildi.

Işıklarla donanmış süslü vitrinlerden birinin önünde durdular. Televizyonlar, ütüler, elektrikli tıraş makineleri, teypler, çeşit çeşit ev eşyaları. İsmail hastalıklı bir gülümsemeyle bakıyordu.

“Al sana özgürlük,” diyordu, “İşte özgürlük budur. Şu eşyalarla aramızda duran cama bakın. Bununla cezaevi duvarları, bununla demir kapılar arasında ne fark var ki şimdi?”

Gülmesi donmuştu yüzünde.

“Evet oğlum İsmail! TCK'nın bilmem kaçınıcı maddesi gereğince, şu kadar hapis cezasıyla hayatla arana çekilen duvar kalkmıştır. Onun yerine made in germani sağlam kapı kilitletlerini, kapılarını, kırılması zor bu camları koymuşlar. Sonra da seni parasız pulsuz ve işsiz sokağa atıyorlar. Al sana özgürlük, artık çalma, sana af verdik, namusunla yaşa, diyorlar. Ev yok, iş yok, yatacak bir yerin yok... Nereye yarar bu özgürlük, söylesene Karanlık Çocuk?”

Yaşar susuyordu.

“Bizimkisi bakma özgürlüğüdür kardeşim,” diyordu Ertuğrul. “Vitrinlere bak, giyeceklere, yiyeceklere bak, canın neye istiyorsa bak, serbest, fakat almaya gelince orada dur ve elini

cebine at, var ise paran, tak tak, yok ise tık tık, adın soyadın, anan baban, tutuklanmasına, Beşinci Koğuş.”

“Beşinci Koğuş’u göze almadan yaşamamız mümkün mü?” diyor İsmail. “Mümkün değil. Biz onlarsız, onlar da bizsiz edemezler. Beni dinleyin kardeşlerim. Bizim, yeniden cezaevine dönme özgürlüğümüz var. Beşinci Koğuş bizi bekliyor; bitler, pireler ve cümle haşerat, Başgardıyan Şevki ve Tahsin, karakollar, falakalar ve hücreler, bizi bekliyor.”

İyi giyimli adamlar, güzel kokulu kadınlar... Onlar, üç arkadaşın yüreklerine nefretler ekleyerek geçiyorlar.

“Yine çalacağız,” diyordu İsmail. “Evet, yine çalacağız, hem daha da çok çalacağız, yine başlayacak daktilolar, tak tak, tık tık, sonuç ya Üçüncü Koğuş ya Beşinci Koğuş, Şeftali Sokağında inecek var! “

Oysa Yaşar farklı düşünüyordu artık. Seçim öncelerinin, seçim dönemlerinin ve sonralarının siyasal fırtınalarından, tartışmalarından, cezaevlerinde karşılaştığı devrimcilerin anlattıklarından oldukça etiketlenmişti. Toplumsal olaylar, “tahsilli” bazı sözler, gazeteler yeni bir yaşamın mustucuları gibi geliyordu Yaşar’a. Okuması yazması yoktu, ama bugüne dek etiyile-kemiğiyle edindiği deneyimler, kederlerin, üzücü haberlerin yanında sevinçlerin, fedakârlıkların, dostça yardımlaşmaların da olduğunu, hiç beklenmedik kapıların da açılabilirdiğini göstermişti. Yılların biriktirdiği güvensizlikleri bir günde silmek, yılların yarattığı ürküntüyü bir çırpıda gidermek mümkün müydü? Yeni bir hayatın çatısı için zamana, sabra, dayanıklılığa gerek vardı. Cezaevi günlerinde hep hizmetçi ilgisi görmüştü. Onun bunun elini öpmekten, birtakım adamların önünde büzülerek, ezgin durmaktan yorulmuştu Yaşar. Artık kimsenin karşısında kırılıp dökülmeden, boyun bükmeden yaşamak istiyordu. Cezaevlerinden çıkanlara insan gibi davranılacaktı artık; radyolar öyle söylüyordu, televizyonlar öyle söylüyordu. Dediklerine göre gazeteler de öyle yazıyordu. Her kurum, feleğin sillesini yemiş, yolunu şaşırmış “kader kurbanları”nı, bu ezgin insanları yeniden topluma

kazandırmak için paylarına düşen “insani” görevleri yerine getireceklerdi, iş vereceklerdi onlara, işe alımda öncelik tanıyacaktı. Sabıkalı oldukları yüzlerine vurulmayacak, onlara iyi davranılacaktı. Binlerce “gayri meşru” yol çocuğu gibi, Yaşar da verilen sözlerden, zaman zaman kuşku duysa bile, yine de coşkuya kapılıyor, umutlanıyordu fakat sabırsızlanmamak gerekiyordu. Toplum, karanlığa itilmiş, türlü nedenlerle yoldan çıkmış çocuklarını, sıcak bir ana kucağı gibi saracaktı. Bağına basacak, “kader kurbanı” çocuklarının yaralarını şefkatle, anlayışla saracak, onları iyileştirecekti. Kötü yanlarını, kötü alışkanlıklarını törpüleyecek, derin izler bırakmış kederli günleri unutturacaktı. Karakoldan, polisten, falakadan korkmadan, resmi şapkalı insanlardan, devletin herhangi bir memurundan korkmadan, devletten korkmadan, “insan gibi” yaşayacaklardı artık. Beyninin, yüreğinin derinliklerinde yuva yapmış güvensizlikler, korkular yok olacaktı zamanla. Zorlukların, yoksullukların izlerini şefkatle silecekti sevgili toplum ana. Şefkate, sevgiye, dostluğa, desteğe muhtaç çocuklarına sahip çıkacaktı. Onları kanatları altına alacak, “kaderin yeni oyunları”ndan koruyacaktı. Bütün yüreğiyle, gelecek günlerin eski günlere benzemeyeceğine, değişen bir şeylerin olduğuna inanıyordu Yaşar. Yeniden cezaevine, Beşinci Koğuşlara, varlıklıların, ünlü kabadayılardan önünde el ufalamaya dönmek istemiyordu. İki kişinin, üç kişinin bir ranzayı paylaştığı, yetmiş kişilik koğuşlara yüz kırk, yüz elli kişinin doldurulduğu, bakımsız, hastalık yatağı, kahpeliklerin fink attığı koğuşlara, pis, iç karartan koğuşlara dönmek istemiyordu.

Ne yapmalıydı, nasıl yapmalıydı Yaşar?

Kendisi de yaraların sarılmasına yardımcı olmalıydı, kendisine açılan bu sıcak kucağın değerini bilmeliydi. Yeni bir düzen başlıyordu. Bu düzene uygun adımlarla ayak uydurmalıydı, çalmamalıydı. Kavgada etmemeliydi, karakollara düşmemeliydi. Karakollardan yılmıştı. Oralarda kendisini nelerin beklediğini biliyordu; inceli-kalın sopaları, dişlerini kenetleyen elektrik akımlarını unutmamıştı daha. Karakola bir düş-

se, sırtına yüklenecek işleri de biliyordu. Ardından da soğuk, usanç verici cezaevi kapıları gelecekti. Sevmediğin, tiksinti duyduğun insanlarla ister istemez yüz yüze bakacağın uzun yıllar. Yıllarca bir mektubu gelmeden, bir baş soğanı, bir görüştürsü gelmeden o soğuk duvarların arasında, çoğu zaman bir cıgaraya hasret, bir elmaya hasret, yarı aç-yarı tok yatmıştı. Bir kovalayanı olmadan ceza yatmak zordu, ağır geliyordu.

“Sen ne diyon özgürlük hastası Kara Çocuk, var mısın yoluna?”

Bu gece uygun bir yer patlamak istiyordu İsmail. Ertuğrul “evet” demişti.

“Benim ayağım yara. Bir durum olsa kaçamam.”

“Nedeni bu mu sadece?”

“Harbisi, biraz daha kalmak istiyorum dışarda,” dedi Yaşar. “Biraz daha. Hepsi bu.”

“Şuna tırsıyorum desene erkekçe.”

“Evet,” dedi Yaşar. “Tırsıyorum. Hem de üç buçuk atıyorum.”

Aşağılayarak baktılar Yaşar’a. Kırgın ayrıldılar.

Ertesi gün, bir kahvede Rahmi Dayıyı ararken, İsmail’le Ertuğrul’un yakalandığını duydu Yaşar. Hem üzüldü, hem sevindi. Ağır bir kazadan kıl payı kurtulmuş bir insanın duygularıyla doluydu. Bir büfeden soğuk bir bira aldı. Yudum yudum, biranın o soğuk ve özgürlüğü simgeleyen tadını, polisin elinde olmamanın tadını, Beşinci Koğuştaki olmamamın tadını içine sindire sindire içti.

“Bir tane daha ver,” dedi. “Çok soğuk olsun!”

Aldı. Genç, güzel bir kız geçti yanından. Bir rastlantı sonucu göz göze geldiler. Yüreğini okşayan bir sevinç dalgası yayıldı bedenine. Kızın beyaz baldırlarına, diri kalçalarına uzun uzun baktı. Genç kız, ardında güzel kokular ve çarpıntısının farkında olmadığı bir yürek bırakmıştı. Gökyüzüne baktı Yaşar. Bir uçak, ardında beyaz bir duman izi bırakarak maviliği ortadan bölüyordu. Uçağı izleyerek birasını içti. Gök ne denli mavi ve genişti ve ne güzeldi cezaevinde olamamak.

“Bir de fıstık ver,” dedi.

Büfeye bakan, on üç-on dört yaşlarında bir çocuktur. Gü-lümsedi ona Yaşar.

“Sen Beşinci Koğuş’u bilin mi?” dedi.

“Beşinci Koğuş mu?” dedi çocuk ilgiyle. “Ne Beşinci Koğuş’u?”

“Bilme,” dedi Yaşar. “Beşinci Koğuş’u sakın bilme! Tamam mı?”

Fıstık yiyerek kalabalığın içine katıldı. Kızlara, çocuklara, vitrinlere, kavrulmuş şamfıstığının tuzlu tadıyla bakarak yürüdü. Rahmi Dayıyı düşünüyordu yine. Ankara Cezaevinden tanıyordu onu. İkinci Kısım çay ocağını çalıştırdığı zaman yanında garsonluk yapmıştı dört buçuk ay. Severdi Yaşar’ı. “Çıkarsan beni bul, seni yanıma alırım Kara çocuğum,” derdi. Parasını saydı, iki yüz kırk lirası vardı. Bu para bitmeden bulmalıydı onu. Ve para bitmeden geneleve gitmeliydi. Heyecanla Bentrederesi’nin yolunu tuttu.

“İyi ki cezaevinde değilim,” diyordu.

Rahmi Dayı tanıyamadı Yaşar'ı. Esrarın, gelişigüzel yuttuğu hapların yıprattığı, içkinin zayıflattığı, donuklaştırdığı belleğini zorlayarak, birbirine karışmış, kaynaşmış tanıdık insan yüzleri arasından Yaşar'ı çıkartamaya çalışıyordu. Oysa "...çı-karsan beni bul, seni yanıma alırım Kara çocuğum," sözü ne denli taze, ne denli de yakın geliyordu Yaşar'a. Sanki dün verilmiş tazelikte bir sözdü. Ne denli de inandırıcı bir dirilikle, hiç yıpranmamış duruyordu aklında.

Umduğunu bulamamanın kırıklığıyla zedelenmiş gülümsemesi, şaşkın bir kararsızlıkla yüzünden silinirken, "Ben Yaşar'ım Rahmi Dayı," dedi. "Yaşar, sen bana Kara Çocuğum derdin hani, ben Beşinci Koğuş'tayken."

"O kadar çok adam çıktı ki aftan, anlıyorsun ya, şaşırdım valla yeğenim, itimat et ki hatırlayamıyorum çoğunu. Seni de şöylece, hayal meyal hatırlıyorum, amma tam çıkartamadım doğrusu. Yaşlandık da ondan mıdır nedir? Bilemiyorum, sonra, sonra herkes birbirine o kadar çok benziyor ki itimat et, kim kimdir ayırt edemiyorum, herkes yolsuz, herkes bir şey istiyor sonra. Kimi para, kimi silah, kimi de esrarın, hapın hastası. Gücün var mı, yok mu, soran yok! Rahmi eski Rahmi değil ki! Kime yeteceksin, kime yetişeceksin? Yalana kulak asma! Valla biz kendimize bile yetemiyoruz, kendi karnımızı bile zar zor doyuruyoruz."

"Ben senden para filan istemeye gelmedim ki dayı. Galiba sen beni yanlış anladın. İkinci Kısımda yatıyordun sen hani... Altıncı Koğuş'ta. Kısımın çay ocağını işletiyordun; Asker vardı yanında, hani dilekçe milekçe yazardı ona buna. Ben de garsonluk yapıyordum. Bir düşünsen hatırlarsın be dayı. Dört bu-

çok ay çalıştım senin yanında. Bir çocuk daha vardı hani, sarı bir şeydi. Çorumlu.

“Çorumlu, sarı çocuk ha!?”

“Sonra benim Kırşehir’e sürgünüm çıkmıştı hani, sen bana kırk lira vermiştin giderken, demiştin ki: “çıkarsan beni bul seni yanıma alırım Kara Çocuğum,” demiştin. Hani Deniz Gezmiş’leri asmışlardı ya kapıaltında, o zamanlar.”

Rahmi Dayı, Yaşar’ın bildiği, aklında özenle sakladığı o güleç, şakacı, görünüşü bile insana güven veren o babacan adama hiç benzemiyordu. Yüzünün kırışıkları derinleşmiş, saçları iyice dökülmüştü. Yeşile çalan yüzü donuklaşmıştı. Gözlerinin akı, gir, sarı, yeşil karışımı bir renge bürünmüştü. Kirpikleri dökülmüş, çapaklı küçük gözleri camlaşmış, derinlere kaçmış bu adam, aklındaki adamdan başka biriydi sanki. Zayıftı, çöküktü, kesik kesik, kendine güvensiz konuşuyordu.

O zaman İsmet Paşa’da bir kahvem vardı. İyiydi işlerim, çok iyiydi. İyi de para bulmuştum, bulmuştum ama sonra, sonra nasıl oldu, neden oldu bir türlü aklım ermiyor hâlâ, her şey tersoya döndü, işler sakatlandı. Kurnazlar benim oradan hiç eksik olmazlardı, çalan cırpan gelirdi, severlerdi beni. Bir yandan zar sallanır, kılıç çekilir, bir yanda da paso çıkaralık, ne güzel mallar bulurdum o zaman, mis gibi, ince, zarif cigaralar sarardım. Severlerdi beni; yüzük, saat, mücevherat, ne bulursam alırdım. Sonra işler birden durdu, kurnazların ayağı kesildi. Bu defa biz başladık onun bunun dükkânında zar sallamaya. Lan aman, bu ne haldir, deprem midir nedir demeye kalmadan dükkân elden gitti. Her şey gitti... İtimat et, her şey birdenbire oldu. Hiçbir şey anlamadım. Göze mi geldik, çarpıldık mı, ekmeğe mi bastık, n’aptık? N’oldu bilemedim, anlayamadım, cıscıplak kaldık ortada. Şimdi de ocakçılığa talim ediyoruz işte, düşmez kalkmaz bir Allah derler ya, inanma, o da bu yolda olsa düşer, biz neyse ocakçılık mocakçılık idare ediyoruz. O hepten perişan olur, ocakçılık da yapamaz. Gördüğün gibi burası böyle paspal işte; ekmek yok, gelen hep haybeci, dişe dokunur kimse

uğramaz buraya. Bu Nuri çocuk tek başına koşturuyor işte. İtimat et, o da karın tokluğuna!”

Nuri dediği, on beş, on altı yaşlarında, temiz yüzlü, uzun saçlı bir çocuktur. Bir masanın başına oturmuş, ilgiyle konuşulanları dinliyordu.

“Kusura bakma yeğenim,” diyordu Rahmi Dayı. “Elimizden bir şey gelse esirgemeyiz. Eski halim olsa, fakat itimat et, hepimiz tersodayız.”

“Bak dayı, ben para falan istemeye gelmedim. Sen bana demiştin ki, çıkarsan yanıma gel, ben de geldim. Eğer iş varsa, garsonluk filan, parasında değiliz hani. Maksat bir bağlantımız olsun. Cezaevlerinde çok ezildik be dayı.”

“Hepimiz ezginiz be yeğenim, şimdi ezgin olmayan var mı ki? Hele aftan sonra, yalana kulak asma, valla sokağa çıkmaya korkuyorum. Niye dersen, bir arkadaşla karşılaşsan, şöyle buyur edecek, yedirecek, içirecek, bir rakı ısmarlayacak hâlin yok. Cepte para yok, koltuk çıkacak, yardım edecek gücün yok. Yok işte! Neden yok!? Eskiden parayı bulurken, şimdi neden bulamıyoruz? İşte anlayamadığım bu benim, bir şeyler değişmiş olmalı, bir şeyler, bizim aklımızın ermediği, kafamızın basmadığı bir şeyler değişmiş olmalı, ama nedir o, nedir!? İşte bir bilebilsem bunu, bir bilebilsem.”

Yaşar, daha çok durmanın, konuşmanın gereksizliğini anlamıştı. Rahmi Dayı, yüzüne bile bakmıyordu Yaşar’ın, kendi kendine konuşuyordu, sesi alçalıyor, yükseliyor, duraklıyor, kendi kendine gizemli bir hesaplaşmanın büyülü soruşturmasını sürdürüyordu. Savcısı, yargıcı, tanığı, avukatı ve bilirkişisi kendisi olan bir soruşturma ve Yaşar’ın karşısında, yargıca ifade verirken bazı yanlar nasıl gizli tutulursa, öyle davranıyordu. Onun için yargıya varacaklardan biriydi Yaşar.

Rahmi Dayı, Yaşar’ın yüreğinde, bir umut ağacı gibi sürekli çiçek açan, canlı, güvenilir bir adam olarak yaşamıştı. Cezaevlerinde verilen sözlerin çoğunun tutulmadığını çok iyi bildiği hâlde, onu sıradan adamlarla bir tutmamış, sözüne güvenmişti. Şimdi acıyla, o ağacın kuruduğunu, çatırdayarak yıkıldığını

görüyordu. Cebinde otuz beş lirası kalmıştı. Dokuz gündür onu arıyordu. İsmet Paşa'daki adrese gittiğinde, orada bir bina inşaatının sürdüğünü görmüştü. Sormadık yer bırakmamıştı. Çoğu anımsamıyordu bile onu. Hatta biri, trafik kazasında öldüğünü söylemişti. Ne çok üzülmüştü Yaşar. Şimdi duysa aynı haberi o derece üzülmü mü? Kesinlikle hayır... Rastlantı sonucu eski bir arkadaştan öğrenmişti yerini. "Kendini ondan sakın ha. İspiyoncunun tekidir o keltoş," demişti arkadaşı.

Rahmi Dayı, Yaşar'ı yeni görmüş gibi, donuk bakıyordu.

"Adın Yaşar'dı ha?" dedi. "Gelmişken bir çayımızı iç. Kusuraumuza da bakma."

Daha ne istediğini bile bilmeden, sormadan takındığı baştan savma tavırları, sonra da kim bilir hangi ürküntüye, hangi art niyete dayanan bir kuru çayla gönül alma ikiyüzlülüğü tiksinti uyandırmıştı Yaşar'da. Gönülsüz, kırık, uzatılan çayı, ayıp olmasın diye aldı.

Mahalle arasında, derme çatma, yoksul gecekonduarın arasında, önünde bakımsız bir bahçesi olan, bakımsız bir kahveydi burası. Eski tahta masalar, iskemleler, sıvaları dökülmüş duvarları süsleyen soluk resimler, üstünde aslan resmi olan, havları iyice kelleşmiş uydurma bir duvar halısı. Eski, camlı, büyükçe bir buzdolabı. Eski bir büyük bir radyo, bir pikap, kapı önünde iki langırt masası. Rahmi Dayı ile kahve birbirine ne çok benziyorlardı.

Kahvenin önüne bir otomobil durdu. Nuri, oturduğu yerden ilk kez kalktı, telaşlı bir saygıyla kapıya koştu. Rahmi de ocaktan çıktı toparlanarak. Yaşar, elinde çay bardağı, elinde olmadan büzülüvermiş, cezaevlerinde birtakım kabadayılarının, varlıklı kişilerin karşısında takındığı duruşa girivermişti.

Sinirli olduğu belli, yapılı, kırmızı yüzlü bir adam girdi içeri. Beyaz ayakkabıları vardı. Yaşar'a göz ucuyla baktı, hızla yanından geçti, iç odaya açılan bir kapıyı itti girdi.

"Kim bu?" dedi Yaşar.

"Jandarma Sabri," dedi Nuri, alçak sesle, "Kahvenin sahibi." Bu adı hiç duymamıştı Yaşar.

Az sonra çıktı Sabri. Çay ocağında iki bardak su içti.

“Şöföre çay götürün! Araba biraz beklesin!” dedi ortaya.

Yaşar, kıpır kıpır, belli bir saygı ifadesi taşıyan tedirgin duruşuyla Sabri'ye bakıyordu. Tanıdık bir yüz değildi. Yeni kabadayılardan biri olmalıydı. Çayının son yudumları kalmıştı bardağında içemiyordu.

Sabri göz ucuyla Yaşar'a bakıyordu. Rahmi, Sabri'nin Yaşar'dan huylandığını fark etti, şöföre çay götürürken konuştu.

“Yabancı değil, aftan yeni çıkmış, iş arıyor.”

Sabri kuşkulu, temkinli bakışlarını Yaşar'dan ayırmadan çay ocağından çıktı. Bir sandalye çekti, oturdu yanlamasına.

“Geçmiş olsun! Nereden çıktın?”

“Kırşehir'den.”

“Daha önce nerelerde yattın?”

“Çok yerde yattım. Ankara'da, Aksaray'da, Haymana'da, Konya'da, Çankırı'da yattım.”

Sabri cıgara paketini çıkardı, bir cıgara çekti kendine, birini de Yaşar'a attı. Yaşar kapamadı cigarayı, mahcup yerden aldı. Sabri cıgarasını parmakları arasında ezerek, tütünün birazını boşaltmaya, cıgaranın sertliğini gidermeye uğraşıyordu. Cıgaranın ucunda biriken tütünleri attı, yüzüne bakmadan Yaşar'a sordu.

“Benli Muzaffer diye birini tanın mı?”

“Adının duydum sadece, kendisini şahsen görmüşlüğüm yoktur. Yanılmıyorsam Adıyaman'dan tahliye edilmiş olmalı.”

“Nasıl biridir?”

Yaşar düşündüklerini, Sabri'nin Muzaffer'e karşı tavrını kestiremediği için açıklamaktan çekiniyordu. Sabri'nin cıgarası sönmüştü.

“Sorması ayıp ya abi, neden soruyon?”

Sabri sönen cıgarasını yeniden yaktı.

“Sordum işte.”

Sabri'nin tavrından, Muzaffer'i karalamanın yararlı olacağı sonucuna vardı Yaşar. Kendini güvence altına almak için sordu:

“Arkadaşın mı abi?”

“Nereden arkadaşım olacak?”

“Arkasından konuşmuş gibi olmayalım ya abi, pek makbul bir adam değil. Daha önce Kırşehir'deydi, ordan Adıyaman'a sürdüler. Ağzı iyi laf yapar, kurnaz, söz aramızda, kapıyla pencereyi birbirine düşürür, bir şey bulamazsa bitleri birbiriyle kavga ettirir, ben şahsen karıncaları kavga ettirdiğini gözlerimle gördüm, çok tezgâhçı sonra.”

Sabri dişlerini sıkarak başını sallıyordu.

“Tezgâhçı ha!”

“Öyle abi.”

Rahmi dönmüştü. Nuri dış kapının önünde oturuyordu.

“Senin adın ne?” dedi Sabri.

“Yaşar.”

“Ne zamandan beri bu yoldasın?”

“Altmış dördün sabıkalısıyım abi, on yaşımdan beri girer çıkarım işte. Son olarak yetmiş birde girdim, bu affa kadar da içerdeydim.”

“Ben içerideyken yanımda çalışmış ama ben çıkartamıyorum.” dedi Rahmi.

“Sen neyi çıkartabiliyorsun ki bunu çıkartasın?” dedi Sabri; sesinde aşağılayıcı, tersleyen bir hava, Yaşar'a döndü:

“Otursana Yaşar. Ayakta durma, otur. Yaşar kardeşe iyi bir çay yapın.”

Bir sandalye çekti, saygıyla büzülmüş bir biçimde oturdu. Sabri'nin inceleyen, düşünen, bir şeyler tasarlayan bakışlarına açık bir anlam veremiyordu. Benli Muzaffer'i niye sormuştu? Aralarında nasıl bir dava vardı? Durup dururken gösterilen bu ilgi nedendi? Deneyimleri göstermişti ki, her güler yüz, her yakınlık, kendisi gibi çocukları bir olaya sokmanın ilk adımlarındır. Sabri nasıl bir şey bekleyebilirdi ki kendisinden?

“Tufacı mısın Yaşar?” dedi Sabri.

Bu soruyu bekliyordu Yaşar. Gözünü Sabri'den ayırarak ne söyleyeceğini düşündü.

“Öyleydim.” Dedi sonra.

Sessiz, dişlerini göstererek güldü Sabri

“Ya şimdi?”

“Şimdi... Şimdi tuhaf gelecek ama eski yolları bırakmak niyetindeyim abi. Bunun için gelmiştim Rahmi Dayı'ya. Bir zamanlar, ‘Çıkarsan yanıma gel’ demişti de bana. Belki bir yar-dımı olur dedim, geldim. Garsonluk, ayak işleri falan gibi.”

Ayakkabısının burnuna, cıgarasının ucuna bakarak, ağır ağır, güvencesiz konuşuyordu Yaşar. Bir yandan da Sabri'nin gerçek niyetinin neler olabileceğini düşünüyordu

“Anan baban sağ mı Yaşar?”

“Yok abi, ben ufaktım öldüklerinde, çok ufaktım.”

“Kardeşin falan?”

Ablası, yaralı bir kuş gibi geçti aklından.

“Kimsem yok,” dedi sonra.

“Neredesin şimdi?”

“Derenin orada bir otel var, ucuz, orda kalıyorum. Söyle-mesi ayıp çıkarken biraz kenemiz vardı. Şimdi cebimizde otuz beş liramız kaldı. Üç beş parça da eski eşyam var; ceket, panto-lon, gömlek gibi. Sağ olsunlar, tahliye olurken iyi abiler verdi. Onları satsam pek para tutmaz, bilemedin üç gün, dört gün anca idare ederim.”

“Sonra?”

“Sonra çaresiz başlayacağız oraya buraya saldırmaya. Aç kalınca başka n'apacan ki? İşte ben onun için gelmiştim Rah-min Dayı'ya ama beni hatırlayamadı bile, unutmuş. Sağlık ol-sun, ne diyelim?”

Sesinde kırıklığın, yılgınlığın izleri vardı.

“Yatağın var mı Yaşar?”

“Yatağım, var abi.”

Sabri düşünceliydi. Rahmi kuşkuyla bakıyordu ona.

“Demek yatağın var?” dedi Sabri.

Dilini ağzının içinde dolaştırdıktan sonra, başını hafifçe yana çevirip tükürdü. Bir şeyler tasarladığı belliydi. Bir karar öncesinin tartısı içindeydi. Kibrit kutusundan bir çöp çıkardı, ucunu kırdı, tırnağıyla inceltip, dişlerini karıştırmaya başladı. Bir daha tükürdü, dişleri kanamıştı.

Yaşar çayını bitirmişti.

“Sağ ol abi,” dedi.

“Bak Yaşar kardeş, benim adım Sabri, Jandarma Sabri derler bana. İyi dinle beni!”

Öksürdü, sesinin pürüzlerini gidermeye çalıştı.

“Gördüğün gibi kardeş, bizim dükkân paspaldır; öyle pek para mara bırakmaz adama. Kendi masraflarını bile zor çıkar-tır senin anlayacağın. Elektrikti, suydı falan filan derken, bak-mışsın cepten koymuşuz her ay üç yüz, beş yüz. Kırk yılda bir bizi seven üç beş arkadaş zar sallarsa, işte o zaman birkaç ku-ruş kalır bize. Bak, televizyonumuz bile yok. Ama çok yakında bizim de televizyonumuz olacak. Delikanlıyız, kendimize göre bir adımız sanımız var, dosta düşmana karşı bir mekân gerekli adama. Yoksa üç çay, beş kahve, kuru oyun kurtarmaz bizi, tamam mı? Bize gelenler de mahallenin fakir fukarası, ufak arpacı, tufacı takımı. Bak ezgin bir arkadaşsın Yaşar kardeş. Biz de ezginlikten, yoksulluktan büyüdüğümüz için ezginlik nedir biliriz. Biz de ana baba yüzü görmedik, sokakta büyü-dük, dişimizle tırnağımızla bir yer yaptık kendimize, öyle Kızılay'ın, Yenişehir'in büyükbaş kabadaylarıyla yarışacak hâlimiz yok. Böyle bir iddiamız da yok zaten, biz kilomuza uygun güreşiriz, bizimkisi ufak tefek işler. Bu kadar cezaevi dolaştığına göre, uyanık olmalısın. Kıyakçılık ne demektir, an-lamını bilirsin, söylemeye gerek yok. Şimdi dinle, ben sana bir abilik yapacağım. İçerde küçük bir odamız var, gel bak.”

Kalkıyor, odanın kapısını itiyor.

Küçük, bir buçuk hücre genişliğinde, küçük pencere-li bir oda.

“Bazı günler oyun kurarız burada. Şu sıralar gelen giden yok, o başka. Oyun bizden kesildi. Nuri burada kalır. İstersen bundan sonra, sen de burada kal.”

Yaşar kararsız duruyor, Nuri'ye bakıyor.

“Nuri de iyi, terbiyeli bir kardeştir,” diyor Sabri. “Rahmi Dayımız dersen yaşlandı, pek dolanamıyor artık. Yardım ede-cek biri olursa yanında, daha iyi olur. Yalnız baştan kesişelim de, sonra şöyle böyle deme bana. Dükkânın durumuna göre

       idare ederiz. Adı belli bir para söz veremem. İyi para bulursak, iyi yeriz, bulamazsak zeytin ekmeğe talim, bu arada kendine daha iyi bir i   bulursan, gitmekte serbestsin. Bir kardeş olarak bizim de sana i  imiz düşerse, artık senin delikanlılı  ına kalmış.”

Yaşar, hiç beklemediği bu yakın davranışın altında neler yattığını kavrayamamakla birlikte duygulanmıştı. Kimse kimseye bir çıkarı olmadan yardım eli uzatmazdı. Neler tasarlıyordu Jandarma Sabri? Bu kıyak  ılı  ın karşılığında neler isteyebilirdi kendisinden? Sağduyusu,   retken kuşkular doğuruyordu. Ne cevap vermeliydi? Karşı duracak, “hayır” diyecek gücü de yoktu.

“Para önemli değil be abi,” dedi ister istemez. “Karnımız doysun yeter, a  lı  a talimliyiz zaten. Maksat pisliğe, sakata bula  mayalım yeniden. Sorulduğunda bir i  imiz var diyelim, bir mek  nı adres gösterelim. Bakarsın yarın bir i   olur, patdadak polis seni sorgusuz sualsiz sokaktan kapar. Belli mi olur, polis bu! Tamam işte!... Ayakların yine havadadır. Basarlar sopayı, Adres? Adres yok. I  ? I   yok. Tamam işte! Gidece  in yer belli, ister yap, ister yapma, falaka zoruyla alırlar     beş i   senden. Al başına belayı, yine sakattasın işte, değil mi abim? Açıkçası benim gözüm yılmış polisten, karakoldan. Adam vursan neyse, yaptığın i  i gider yatarsın, tufacılık zor, bir i  ten yakalanır, beş i   verirsin. Cezaevindense tırsıyorum,   d  m patlıyor. Söylemesi ayıp dünyanın malını   aldık, hurdacıları zengin ettik, cezaevinde cıgara dilendik. Bilmiyoruz ki   aldı  ımızın gerçek fiyatını, bilsen bile nihayeti hırsızlık mal, adam bilerek alıyor bunu, vermiyor ki fazla para. Tufacıların sırtından han, apartman yaptırdı bir yığın hurdacı, altlarında son model arabalar, bizse cıgarasız, beş parasız gurbet cezaevelerinde gün saydık, gençliğimizi    r  tt  k.”

“Anlıyorum Yaşar kardeş, inşallah bundan sonra iyi olur.”

“In  allah abi, inşallah! Sizin gibi iyi abiler sayesinde inşallah biz de kurtuluruz. Bize yapılan iyiliği de hiç unutmayız be abim.”

Sabri, kahvenin ortasında ayakta duruyordu.

“Sen ne diyorsun Rahmi Dayı?”

“Ne deyim ben, iyi olur inşallah!”

Rahmi Dayı’nın yüzünde, davranışlarında isteksiz, yapma tavrın rahatsız edici yansımalarını görüyordu Yaşar.

“Dükkân benim değil,” dedi Sabri. “Sizindir, ona göre.”

Elini cebine soktu, bir avuç paranın içinden bir ellilik, bir de yirmilik çekti.

“Al bunu Yaşar. Belki lazım olur.”

Yaşar’ın kafası iyice bulanmıştı. Kararsız, bir şey söylemeden, tedirgin kıpırtılar içinde parayı aldı.

Sabri:

“Yaşar kardeş artık bizim kardeşimizdir,” dedi Rahmi’ye. “Nuri’yle kalacak! Sana da yardım edecek!”

Rahmi’nin yüzü buruşmuştu iyice.

“Bizim emaneti getir,” dedi Sabri ona. Sesinde emreden, kızgın bir ifade vardı.

Rahmi başı önünde iç odaya yöneldi.

“İzin verirsen, otelden eşyalarımı alayım abi,” dedi Yaşar.

Rahmi çıkmıştı. Sabri ocağın bölmesine geçti. Göz ucuyla izliyordu Yaşar. Rahmi’nin uzattığı bir tabancayı beline soktuğunu, bir şarjörü de iç cebine koyduğunu gördü. Demek odaya ilk girişinde bırakmıştı. Yaşar’ın aklına ilk gelen yine cezaevi oldu. Böyle bir anda polis bassa, silah yakalansa, kim sahiplenecekti o silahı? Kim yatacağı en azından altı ay, yirmi günlük silah cezasını?

“Gel Yaşar,” dedi Sabri. “Geçerken seni bırakırım istediğin yere.”

Yaşar, Sabri’nin ardından bir yığın iç bocalamasıyla yürüdü. Rahmi sırtını dönmüş, çay ocağıyla ilgileniyordu.

“Şimdilik eyvallah Rahmi Dayı,” dedi Yaşar.

Cevaplamadı. İstenmediğini anlıyordu Yaşar. Nuri kapıda, duyduklarını belli etmeden duruyordu.

Şoför Sabri’ye ön kapıyı açtı. Yaşar arkaya oturdu. İçinde gevşeklik, tedirginlik, rahatlık, kuşku karışımı, doğurgan bir

sevinç, doğurgan bir eziklik vardı. Araba, dar, bakımsız ara sokaklardan geçerken, evlerin önünde çamaşır yıkayan, yemek yapan, koşuşturan yoksul gecekondu kadınlarını, kızlarını gördü. Çocukluğunun çıplak ayaklı çocukları, üstleri başları perişan, cılız çocukları sokaklardaydı yine. İş bulmuş olmasına sevinmesini engelleyen, iç karartıcı şeyler geçiyordu aklından. Yeni sıkıntılara gebe bir anlaşılmaya ilk adımını attığını seziyor ve bunun tatsızlığını duyuyordu. Zehirli peynire koşan bir fare, yemle gizlenmiş oltaya atılan bir balığa benzetiyordu kendini. Sabri pusudaki bir düşman gibiydi.

“Hap atar mısın Yaşar?” dedi Sabri.

“Bazen,” dedi Yaşar.

“Aç ağzını,” dedi Sabri.

Ve ağzını açan Yaşar’ın ağzına ne olduğunu bilemediği kapsüllü bir hap attı, bir tane de kendisi yuttu.

Yaşar, Rahmi Dayı'nın yarınını karartan, umulmadık bir gölge olmuştu. Hiç akılda yokken, Sabri'nin ani bir kararıyla işe alınması ağzında ne tat ne tuz bırakmıştı. Kaç gündür, kendini daha hâlsiz, çökmüş, geleceğini de daha puslu görüyordu. Geleceğin kaygılarını taşıyan yorgun yüzüne bakan çoğu tanıdıkları, hasta sanıyorlardı Rahmi Dayı'yı.

"Geçmiş olsun! Neyin var, hasta mısın?" diyorlardı.

Ne yapmalıydı? Yaşar'ın yarattığı korkulu kuşatmadan nasıl sıyrılmalıydı kendini?

Genç, çalışkan bir delikanlıydı Yaşar. İşe başlar başlamaz göstermişti kendini, gıcır gıcır yıkamıştı, silmişti her yanı, meydancılıktan kalma alışkanlıklarla temizlemişti ortalığı. Bu yaşta bir adam, daha çok çaba göstererek baş edemezdi Yaşar'la. Müşterilerle de iyi geçiniyordu Yaşar. Çevreye de sevdirmişti kendini. Mahallenin küçük tufacıları, mal toplayıcıları gündüzleri eksik olmuyorlardı kahveden.

"Senin Kara Çocuk yamanmış Rahmi Dayı," diyorlardı.

Onlar Yaşar'ı övdükçe, solugunu daraltan tepkilerini belli etmemeye özel bir çaba gösteriyordu. Kinli öfkesi, yüreğinin kınında biriktikçe, taşınması güç, sinir bozucu tedirginlik duygularıyla bunalıyordu. Yıllar önce düşünmeden verdiği bir sözün, beklenmedik bir zamanda karşısına çıkacağını, geleceğini tehlikelere sokabileceğini nereden bilebilirdi?

Çok geçmeden, yaptığı bütün işleri, işlerin küçük hilelerini öğrenecekti Yaşar. Eli yatkın bir çocuktuk. Kahveye geldiği zaman her şeyi hazır buluyordu zaten. Ve günü gelince Rahmi, artık gereği kalmamış bir mal gibi, bir avuç çay posası gibi kapı önünde bulacaktı kendini. Böyle bir durumda, sokakta

rastlanan, fakat kimsenin eğilip almayı düşünmediği bir eski olacaktı Rahmi. Ne yapacaktı o zaman? Nereye sığınacaktı bu güçsüz, tükenmiş yaşıyla? Derdini kime anlatacaktı? Anlatsa bile kim dinleyecekti? Kim kiminle ilgilendi ki?

En büyüğü on beş yaşlarında, üçü kız beş çocuk ve artık söz geçiremediği, kendisine kırık ve güvensiz bir karısı vardı ekmek bekleyen, üst baş isteyen. Nasıl bakacaktı onlara?

Yaşar'ın geldiği günden bu yana doğru dürüst uyku tutmuyordu gözünü. Ekmek bulmanın zorlukları, olası sıkıntıların yarattığı kuruntular büyüdükçe büyüyordu gözünde, hiçbir güvencesi kalmamıştı artık hayatta, en küçük bir arpacının, tufacının bile fitilinde üç beş kuruşu varken, Rahmi'nin köşeye ayırdığı tek kuruşu bile yoktu. Kahveyi, sonra da saygınlığını yitirdiği o sarsıntılı günlerde paniğe kapılmış, yeniden eski işini kurabilme, yeniden "delikanlı" saygınlığını kazanabilme umut ve hırsıyla elinde avucunda kalan son olanakları da akılsızca onun bunun kumarhanelerinde tüketmiş, karısının bileziklerini, altınlarını, evin para eden eşyalarını bırakmıştı. Umutsuz çırpınışlar, boş sonsuz hayaller, "belki"ler, "bu defa"lar da tersine dönen "şans"ını doğrultmaya yetmemişti. "Yeşil çuha" ve "kuru kemik" şans tanımamıştı yeniden Rahmi'ye. Bir zamanlar "mekân sahibi" iken, iri göğüslü bir şarkıcı dostu var iken, her şeyini yitirmişti. Bir dediğini iki etmediği dostunu son görüşünü anımsıyordu Rahmi. Yeşil çuhadan yenik ayrıldığı bir sabahı, kapısını çalmıştı kadının, içerden sesler geliyordu. "Aç kapıyı," diyordu bir erkek sesi, az sonra yarı çıplak açmıştı dostu kapıyı. "Ne istiyorsun?" demişti. "Bir daha beni arama," demişti. Gömleğinin düğmelerini ilikleyen genç bir kabadayı duruyordu gerisinde. "Söylenenleri duydun, haydi bas," demişti delikanlı Rahmi'ye. Parası varken binbir cilve yapan, koca memelerini Rahmi'nin sırtına sürten kadın, hiç çekinmeden bir başka erkekle karşısına çıkıyordu. Bir şey söylemesine fırsat verilmeden kapanmıştı kapı yüzüne. Parasız, güvencesiz ve yalnızdı artık. Dirilmek için gösterdiği çırpınışları sonuçsuz kalmış, gerçeğin acımasız

kurallarına boyun eğmişti. Kafasını kullanamayışı sonunda, kendi deyişiyile beşinci sınıf bir kabadayının kahvesinde ocakçılığa düşmüştü işte. Eski günlere yeniden dönmek aptalca bir düştten başka bir şey değildi artık. Aklının başyargıcı, suçunu “sabit” görmüştü. Aranan tufacı, arpacı ve benzersiz kanunsuz yol çocuklarından birkaçını, polisten korktuğu için bir bir ele vermişti çaktırmadan. İşte adını silen, saygınlığını küçük bitirimler dünyasından yerle bir eden neden buydu. Bu gerçeği, ne denli ağır gelirse gelsin kavramıştı. “Ben, korkak, pis bir ispiyoncuyum,” diyordu. Yaşar’ın gelişiyle, son güvencesi olan ocakçılığının da tehlikeye girdiğini görüyordu. Bu tehlikeyi, değişik biçimlerde her gün beklemişti. Sabri’nin yüzünü her asık görüşte işinden olacağını sanırdı, burası son duraktı. İşini yitirmemek için yapmayacağı şey yoktu. Cezaevine düşmekten de ödü kopuyordu. Kötüye çıkmış adıyla cezaevinde başına gelecekleri biliyordu. İşte bu sıkıntılarla doluyken Yaşar çıkmıştı karşısına. Karısı da farkındaydı taze sıkıntılarının, bunalımlı kıvranmalarının, içine attığı, kimseye açamadığı çaresizlik belirtilerinin.

“Neyin var, son günlerde acayip bir haller var sende?!” diyordu karısı.

“Yok bir şeyim,” diyordu, saklıyordu içini dolduran gelişken umutsuzlukları.

Çay ocağında, tek kâğıtlı için avucuna esrar kırarken düşünüyordu; ne yapmalıydı? Eve ekmek götürdüğü, tencereyi zar zor kaynattığı son dayanağını yitirmemek için ne yapmalıydı?

Eskiden “ince, zarif” bir tek kâğıtlıdan sonra, kafasının “mekik gibi” çalıştığını, “avukat gibi” konuştuğunu sanırdı. Oysa şimdi ne tek, ne de çift kâğıtlı, hatta “çarşaf” duraklamış kafasını amaçları doğrultusunda uyandıramıyordu.

Yaşar’ı uzaklaştırmak, Sabri’nin gözünden düşürmek için yorgun ve eskimiş “teneke” kafasında türlü türlü oyunlar, hileler kuruyor, sonunda kurduğu oyunları kendisi de beğenmiyordu. Daha tutarlılarını, daha inandırıcılarını arıyordu yılmadan. Bugüne dek edindiği, duyduğu deneyimleri bir bir

aklından geçiriyor fakat sağlam bir karara varamıyordu. Öyle bir “tezgâh” kurmalıydı ki, hem Yaşar’dan kurtulsun, hem de işi elinde kalsın; hem Yaşar’dan kurtulsun, hem de Yaşar’ın düşmanlığını kazanmasın.

Sabri, her gece geliyordu kahveye, oyun kuramayacağını aklı kesince, gidiyordu. Yaşar’ın gösterdiği çabayı beğeniyordu, her geçen gün ona biraz daha yakın davranıyordu. Bu da Rahmi’nin çaresizliğini çoğaltıyordu. Bulacağı oyuna Sabri’yi de inandırmalı, herhangi bir kuşkuya yer bırakmamalıydı.

Yaşar’la Nuri bahçeyi suluyorlardı. Nuri’nin Yaşar’a duyduğu yakınlığı da kıskanıyordu Rahmi. On gün içinde, kendisinin uzun zamanda kuramadığı bir bağlılık, bir dostluk kurulmuştu aralarında. Nuri, Yaşar’ın sözünden çıkmıyordu, ne derse koşturuyordu. Kimi zaman elinde hiçbir sağlam dayanak olmadığı hâlde, bu yakınlığın nedenlerini cinsel ilişkilere dek vardırıyordu Rahmi. Hatta ilk aklına gelen oyunun, daha doğrusu kahpelğin hammaddesini bu varsayımlara dayandırmayı düşünmüştü. Küçük bir odayı paylaşıyorlardı çocuklar, her ikisi de Dördüncü Koguş’tan geçmişlerdi. Sabri’ye diyecekti ki:

“Pek emin değilim ama bu çocukların arasında bir pislik var galiba.”

Fakat sonra, bu denli açık, bu denli ağır bir suçlamanın kanıtlarını gösteremeyeceği için vazgeçmişti.

Tek kâğıtlısını yaktı; dumanını, solugunu tüketinceye dek çekti içine.

Haziran günlerinin ikindi sonrasıydı, sıcaktı toprak, bedene düşen suyun her damlasını oburca emiveriyordu hemen; ardına ılık toprak, çiçek, duvar gölgesi ve akşamüstü kokan ılık bir haziran soluğu bırakıyordu. Kırmızı sardunyalar, fesleğenler, iplere dolana dolana tırmanan beyaz, pembe sarmaşıklar, kadife çiçekleri suyu yedikçe canlanıyordu. Gerginleşen ıslak yapraklar, yapraklarda kristalleşen su tomurcukları ve Yaşar’ın yüreğini, ürkek bir tavşan heyecanı ile yalayıp geçen yeni duyguları. Öyle bir sevdanın eşiğindeydi ki, durumunu kendisi de yadırgıyordu. Üç çocuklu bir kadına tutulmuştu Yaşar.

“Kim bu?” demişti Nuri’ye, onu bakkalın önünde ilk gördüğü gün.

“Hatice Abla,” demişti Nuri. “Şu mor boyalı ev var ya, orada oturuyor. Üç tane de çocuğu var.”

İnce bir hortumla kahvenin avlusunu, çiçekleri sularken, bir yandan da merakla, derme çatma evlerin arasından görünen, küçük avlusu kaba taşlar ve çalılarla çevrili mor boyalı gecekonduyu izliyordu.

İşte, hiç işlenmemiş çorak bir toprağa benzeyen yüreğine yadırgatıcı kıpırtılar, hoş ürpertiler getiren koca memeli, üç çocuklu Hatice orada, o mor boyalı evde oturuyordu. Her gün görürdü onu. Bakışlırlar, işaretleşirlerdi. Bugün hiç görmemişti Hatice’yi, çocukları da gazoz içmeye gelmemişlerdi. Tasa içindeydi Yaşar. Kendisi iki kez, Nuri beş kez geçmişti evin önünden, kimseyi görememişlerdi.

Hatice otuz yaşlarında, iri yapılı, alımlı bir kadındı. Nuri’nin söylediğine göre de, mahalleye taşınalı altı yedi ay anca oluyordu. Türlü söylentiler vardı hakkında. Kimine göre hiç kocası olmamıştı Hatice’nin ve her çocuğunun babası ayrı ayrı erkeklerdendi. Kocası ölmüştü. Hatice, kadınlar için ayrı, erkekler için ayrı nedenlerden ötürü merak ve araştırma konusuydu. Örneğin, memelerinin büyüklüğü, yürürken yürek hoplatan kalçaları, sık sık ıslattığı etli dudakları erkeklerde ayrı, kadınlarda ayrı, birbiriyle ters, çelişen duygular uyanırdı. Erkekler istekle ona bakarken, kadınlar kıskançlık ve kızgınlıkla bakarlardı.

Bazı günler, uzun boylu bir şoför, damalı bir taksiyle gelirdi eve, o günler, evin avlusundan et kokular yayılırdı mahalleye, mahallenin kedileri, köpekleri toplanıverirdi hemen. Hatice’nin çocukları meyve yerler ve nedense adam gidinceye dek sokakta oynarlar, arabanın çevresinde koşuşurlardı. Pencereleleri, perdeleri örtülü eve kimseyi yaklaştırmazlardı. Yaşar, adamın her gelişinde ablasını anımsardı, çocukları kendine benzetirdi. Adamlar Hatice içerdayken, ablasıyla birtakım adamlar içerdayken, çocuklar dışarıda, Yaşar dışarıda kalırdı, sezerdi olanları, çocuklar da sezerler miydi?

Hatice “kocam”, çocuklar da “baba ”derlerdi ona. “Baba” giderken “çocuklarını” da sokağın ucuna dek taksiye bindirirdi. Ellerine de beşer lira harçlık verir, sevindirirdi onları. Bazı günler de Hatice’yi götürürdü. Hatice günler sonra dönerdi. Yokluğun süresince çocuklar bakkaldan bir şeyler alır yerlerdi.

Hatice’nin ifadesine göre, geçinememişler, üç çocuğa “rağmen” boşanmak zorunda kalmışlardı. Fakat “baba yüreği” dayanamıyordu işte, ara sıra çocuklarını göresiyordu. Gelmişken, ne de olsa çocuklarının babasıdır, “yalnız başlarına” konuşacakları şeyler de oluyordu. Geçimleri için gerekli parayı da “sağ olsun” o veriyordu. Bu açıklamalara inananlar vardı, inanmayanlar vardı. Yaşar da inanmayanlardandı. O adamın, Hatice’nin hem dostu, hem de pezevengi olduğunu düşünüyordu. Ve o adama koyu bir kin duyuyordu.

Hatice nasıl gelişti Yaşar’ın yüreğinde?

Yine böyle bir akşamüstüydü. İşe başladığının beşinci günü müydü neydi? Yaşar, kahvenin bahçesini özenle sulamış, gölgeye bir sandalye çekip oturmuştu. O gün de merakla Hatice’nin yolunu gözlüyordu. Öğlenden önce, elinde boş bir fileyle geçtiğini görmüştü. Gerçekten de belli belirsiz gülümsemişti Yaşar’a. Hiç beklemediği bu yakınlık belirtisi davranış oldukça heyecanlandırmıştı. Demek Hatice de farkındaydı duygularının.

Beklemenin kabına sığmaz sabırsızlığı, tutarsız düşleri, cıgara üstüne cıgara içirtiyordu Yaşar’a. Rahmi Dayı’nın işe gelme saatleri de yaklaşmıştı. O geldikten sonra dönse Hatice, yerinden bile kıpırdayamazdı. İşe alınmasından hoşnut olmadığını, yaşlı bir tilki kurnazlığıyla bir boşluğunu aradığını seziyordu. Açık vermek istemiyordu ona.

O gün, yüreğinin ateşlere boğulduğu o gün, bütün ayrıntılarıyla kim bilir kaç kez, her ayrıntı, ayrıntının içinde yer alan en küçük bir kımltı bile kaç kez aklında yenilenmiş, günlerce yeniden ve yeniden düşünmüştü Hatice’yi.

İlk görüntü: Hatice sokağın ucunda, yerden bitmişçesine görünüyor. Bir elinde file, diğerinde naylon bir torba, her ikisi de dolu.

Yaşar, dürtülmüş gibi yerinden kalkıyor, heyecanla. Sonra rahatsızlık doğuran düşüncelerle yerine oturuyor. Nasıl doldu o file, o torba, ne ödedi onlar için Hatice?

Hatice yorgun, terli yaklaşıyor.

Yaklaştıkça bakışlarını kadının üstünde tutamıyor Yaşar.

Gelişen olaylardan haberi olmayan Nuri kapıya çıkıyor.

“İçeri gir,” diyor Yaşar.

Nuri, Hatice’yi görüyor ve anlıyor Yaşar’ın tedirginliğini. Kahveye giriyor, oyun oynayan çocukların yanında, camların gerisinden, Yaşar’ın duygularını yadırgayarak olacakları izliyor.

Yaşar’ın yüreği ayaklanmıştı, yerinde durmak istemiyor, aklından çeşitli tasarılar, sözler, davranış biçimleri, hiçbiri de kesinlik kazanamadan art arda geçiyor. Hem kıskanıyor onu, kızıyor, hem de ona doğru çekildiğini duyuyor.

Hatice kahveye yaklaştıkça, yolun ortasından, adım adım bahçeye yakınlaşıyor.

Yaşar’ın yüreğindeki ayaklanma denetimden çıkmıştır artık.

Şimdi tam karşısında, kahvenin bahçe kapısı önündedir. Hatice ansızın duruyor, belli ki yorgunluk bahanesiyle duruyor, fileyi ve torbayı bırakıyor ayakları dibine. Eşarbını düzeltiyor sözde. Yeniden bağlıyor saçlarının altından. Anlamli süzüyor Yaşar’ı.

Ne yapacağını, nasıl davranması gerektiğini şaşırmıştır Yaşar. Elinde olmadan doğruluyor, adım atacak, cesaret edemiyor.

Hatice gözlerinin içine bakıyor gülümseyerek.

“Hava da amma sıcak,” diyor. “Kollarım da koptu.”

Yaşar şaşkın. Bir şeyler söylemesi gerekli.

“Soğuk bir gazoz iç,” diyor.

“Soğuksa içerim,” diyor Hatice.

Yaşar, fileyi, torbayı, nasıl dolduğunu, aradaki adamları unutuyor, belki de, yaşamının en unutulmaz, en mutlu anlarından biridir bu an.

“Nuri! Soğuk bir gazoz!”

“Sen yeni mi geldin mahalleye?”

“Evet, yeni geldim.”

“Daha önce neredeydin?”

“Kırşehir’de. Yani orada bir kahvede.”

Gazoz geliyor. Yaşar başıyla uzaklaştırıyor Nuri’yi.

Yudum yudum, acelesiz içiyor gazozu Hatice, arada bir sorular soruyor.

“Senin adın ne?”

“Yaşar,”

“Benimki de Hatice. Şu mor boyalı evde oturuyoruz. Sen kahvede mi kalırsın geceleri?”

“Evet.”

“Yalnız mı?”

“Yok, Nuri’yle?”

“Oyun oluyor galiba bazı günler?”

Boş şişeyi uzatıyor. Ter kokuyor Hatice fakat eli eline değince her yanında deprem benzeri bir sarsıntı, ürperti dolanıyor.

“Teşekkür ederim,” diyor. “Ara sıra benim oğlanlara da gazoz içir! Langırt oynat onlara.”

“Tabii, gelsinler.”

Bitişik evlerden bazı kadınlar merakla bakıyor onlara.

“Bu mahalle çok pis, hele karıları, hepsi de fesat, dedikoducu, seninle konuştum ya, neler uydururlar şimdi, yoksa...”

Bir gülümsemeyle anlatmaya çalışıyor sözünün gerisini.

“Bana müsaade Yaşar,” diyor. “Bu pislikler laf ederler yine.”

“Güle güle,” diyor Yaşar.

Aklını da beraber mi götürüyor nedir Hatice. Gözünü ayırmadan izliyor onu. Kalçaları düzgün aralıklarla bir sağa, bir sola, bir sağa, bir sola oynuyor. Çocuklar koşarak annelerini karşılıyorlar. Fileye, torbaya saldırıyorlar. Hatice’nin bir şeyler söylemesi, Yaşar’dan yana bakması üzerine, kahveye doğru koşmaya başlıyorlar. Çocukların biri beş, biri yedi, biri de on yaşlarında vardır.

Yaşar anlıyor niye geldiklerini. Kapiya yaslanmış duran Nuri’ye sesleniyor.

“Üç gazoz getir!”

Çocuklar gazozu içerken tıkanıyorlar, soluksuz kalıyorlar, üstlerine döküyorlar bir kısmını.

“Bakın çocuklar,” diyor yavaşça. “Rahmi Dayı var ya?”

“O kart papaz mı?” diyor büyük oğlan.

“Aklınızda olsun, o buradayken sakın bir şey istemeyin ha! Şöyle bir bakın, o yoksa gelin, ben size gazoz içiririm, langırt oynatırım.”

Büyük, başını sallıyor. Küçük, son damlaları da diliyle yalıyor. Çocuklardan yalnız büyüğün ayakkabısı vardır.

“Annene selam söyle,” diyor Yaşar.

Çocuklar yarış edercesine evlerine doğru koşuyorlar.

“Bu karı sana pas veriyor Yaşar Abi... Gol atmadan elden kaçırırsan ayıp olur.”

Yaşar Hatice’yi düşünüyordu.

Havada ammasıcak kollarımda koptu soğuksa içerim seni yeni mi geldin mahalleye daha öncene red edersenin adın ne benim ki Hatice şumor boyalı evde otururuz sen kahve demikalırsın geceleri yalnız mı oynoluyor galibabazı gün lerteşekkü red erimarası rabenimoğlanlar adagazazı çir langırtoynatonlar bumahalle çok pis helekarıları hepside fesat dedikodu cuseninle konuştu mya neler uydururlar şimdi yoksabanamüsaade Yaşar bupislikler lafe derlerine... Yoksa... Öyle gizemli ve o denli çeşitli olasılıklar içeren şeyler anlatıyordu ki, düşünmekten yorulmuştu ve sonunda “yoksa” yı tek anlama bağlamıştı; sarılış ve çözülüş. Bugüne dek üç kez tatmıştı o sıcaklığı Yaşar, nedense hep treni, otobüsü kaçırma telaşıyla dolu olmuştu her seferinde de ve korkmuştu kadınlardan, başarısız olacağı sanısına kapılıp ürkmüştü. Oysa Hatice’yi düşünürken böyle bir ürküntü duymuyordu.

“Biraz da bu yanları sulayalım Yaşar Abi,” diyordu Nuri.

Mor boyalı evi gözlerken dalıp gitmişti Yaşar, suladığı yeri göllendirmişti.

“Bir daha bak be Nuri, belki gelmişlerdir.”

Nuri isteksiz, Rahmi Dayı’yı kollayarak ayrılıyor.

Hatice'nin çocukları da, ellerinde torbaları, sırtlarında te-nekeleri, sabahları mal toplamaya çıkarlardı. Topladıklarını bakkala satarlardı. Akşamüstleri, Rahmi Dayı'nın yokluğunda Yaşar'a gelirlerdi. Yaşar onlarla konuşur, gazoz içirirdi. Onlarla konuşurken hoşnutluk duyardı. Hatice avluya çıktıkça, elinde veresiye defteri bakkala geçtikçe bakışır, gülüşürlerdi. Nuri alaylı bir gülümsemeyle izlerdi onları.

Çocukların gazoz içemeye geldikleri bir gün, büyük oğlan, katlanarak iyice küçültülmüş bir kâğıt sıkıştırmıştı Yaşar'ın avucuna. Alçak bir sesle;

"Annem acele cevabını bekliyor," demişti.

Yaşar'ın okuması yoktu. Çay ocağına geçti, Nuri'yi çağırdı yanına. Kâğıdı gösterdi.

"Ne yazıyor? Baksana şuna!"

Zor okunan bir yazıydı, gözleriyle okudu Nuri.

"Yirmi lira istiyor!"

"Yirmi lira mı? Hepsini oku, ne yazıyor?"

"Yaşar efendi kusura bakmayın da varsa bana yirmi lira gönder yakın bir zamanda öderim kimseye söyleme sonra laf ederler kara gözlerinden ve gülden nazik yanaklarında hasretle öperim Hatice..."

Yirmi lirayı gönderdi. İçinden geçen duyguları ve dilekleri ifadede o denli çaresiz kalıyordu ki, "çok çok selam söyle"yle yetindi. Heyecanla, açık bir çağrı bekliyordu. Hatice'ye sarılacağı uygun bir gece çok yakın görünüyordu artık.

Düşüncelerinin tersine, bir akşam o şoför geldi, geceyi Hatice'de geçirdi adam. Yaşar'ın gözünü uyku tutmadı o gece, sabaha dek kahvenin önünde oturdu. Kızdı, sinirlendi, söylendi kendi kendine fakat gün doğarken, Hatice ve çocukların, taksiyle önünden geçmelerine de açık bir tepki göstermedi. Hatice bakmamıştı bile, çocuklar gülerek el sallamışlardı.

İşte bu, kaç gündür yolunu gözlediği Hatice böyle gitmişti.

"Bu ne bitmez bahçe sulamak böyle? Her yan çamur olmuş." Rahmi Dayı'ydı.

"Nereden geliyon?" dedi Nuri'ye de.

Cevap vermedi Nuri.

“Suyu kes!” dedi Yaşar.

“Hap mı yutuyon, afyon mu yutuyon anlamadım gitti. Son günlerde iyice dağıttın kendini.”

Cevap vermeden hortumu topluyordu Yaşar. Aklından geçenleri anlamasın diye, yüzüne de bakmıyordu. Suçüstü yakalanmıştı sanki.

“Neyi var bunun Nuri?”

“Bilmiyorum ki, bir şey mi olmuş?” dedi Nuri.

Rahmi Dayı söylenerek girdi kahveye.

“Kimse yok,” dedi Nuri yavaşça. “Hatice Abla ara sıra kaybolur böyle. Alınma ya, tencereyi doldurmadan da gelmez.”

Akşamın ilk müşterileri tek tek düşmeye başlamışlardı. Tanıdıkları yüzler. Her gün, hemen hemen aynı masalarda, aynı kişilerle aynı oyunları oynayan, aynı dileklerde bulunan, davranışları, şakaları, sevinçleri ve kederleri benzer insanlardı. Çayı, kahveyi vb. şeyleri bile “veresiye” içerdi çoğunluğu. Küçük tufacılar, arpacıların dışında, çöpçüler, inşaat işçileri, odacılar, küçük memurlar da vardı aralarında. Kahveye en yakın evlerde otururlardı. Ceplerinde para olsa, bu kahveye adım bile atmayacaklar vardı aralarında; paraları olsa, televizyonlu kahvelere, çalgılı aile çay bahçelerine giderlerdi. Çayı, kahveyi, soğuklukları diledikleri gibi içerler, beğenmediklerini geri çevirirlerdi. Oysa burada, çoğu için, beğenememe hakkı, eleştiri hakkı bile yoktu. Rahmi Dayı bunu bildiğinden, bir paket çaydan, boyayla karışık yüz on, yüz yirmi bardak çay çıkartıyordu. “Bunlar keriz,” diyordu Yaşar’a; sabah çaylarını da ayva yaprağıyla karışık, akşamdan kalma posayla kaynatarak çıkarmasını öğütlerdi. “İki tane de şeker atarsın içine,” derdi.

Mahallenin “Kara Papaz”, kanunsuz yol çocuklarının “pis ispiyoncu” dedikleri Rahmi Dayı’nın önünde, her sayfasında bir ad yazılı, kalın, buruşuk bir defter bulunurdu. Borçlar bu sayfalara yazılırdı. Hesap günleri, bir itiraz söz konusu olsa, “Madem bize güveniniz yok, parayı peşin ödeyin!” derdi küstah bir tavırla.

Nuri bağınyordu.

“Hanifi Efendinin kahvesini yap! Sade olsun!”

Bir noterde odacıydı Hanifi Efendi. Rakısını da cebinde getirir, bir yandan gevezelik eder, tavla oynar, bir yandan da leblebiyle rakısın içerdi. Alışkanlığını hiç bozmazdı, şişeyi yarılایınca; “Taraflar arasında anlaşma gereğince, bu dükkân, şahitlerin huzurlarında burada kapanır,” derdi. Sonra da sade kahvesini söylerdi gülerek, parasını da peşin öderdi. Rakı içişi, para ödeyişi, diğerleri yanında bir üstünlük verirdi ona.

Yaşar’ın tadı yoktu. Kendisi kahvede, aklı Hatice’deydi. Çeşitli kuruntular, varsayımlar sonucu içini basan kıskançlık duygularına dar geliyordu yüreği, bunalıyordu. Neredeydi Hatice, nerelerde kalmıştı? Şoförü kıskanmıyordu artık, onu kabullenmişti, fakat başka adamlar düşünüyordu; onlarla ve Hatice! Çocuklara üç beş kez gazoz içirmesi, yirmi lira göndermesi Hatice üzerinde hak sahibi olmasına yeter miydi? Onunla yatmış olsaydı, ödeşmiş sayacaktı kendini. Oysa şimdi, gazozların ve yirmi liranın karşılığı “borç hanesinde” yazılıydı. Borcunu ödemededen gitmişti. Sık sık bahçeye çıkıyor, mor boyalı eve bakıyordu. Karanlık bir kalıntı sessizliğiyle duran ev, garip çağrışımlarla, ablasını beklediği günleri anımsatıyordu Yaşar’a. Ablasının bıraktığı acılarla, Hatice’nin bıraktığı acılar kaynaşıyor, özdeş oluyorlardı zaman zaman. O bayram günü, ayakkabı paketi ve bir gözü morarmış görüntüsü canlanıyordu bilincinde. Neden morartılar gözünü ablasının, o ayakkabı bir kişiyle yatmanın karşılığı olabilir miydi? Beklediği sürenin uzunluğu ve neye karşı çıktı ki ablası, gözünü şişirdiler, nasıl bir isteğe direndi ki? O ucuz ve her şeye boyun eğen ablası... Ağlamak ne denli yakındır şimdi Yaşar’a.

“Neyin var Yaşar oğlum?” diyordu Hanifi Efendi. “Seni biraz sinirli gördüm bugün.”

“Bir terbiyesizlik mi yaptı Hanifi Efendi?” Rahmi Dayı’ydı bu.

“Yok be Rahmi Efendi, canını biraz sıkkın gördüm de.”

Rahmi Dayı’nın niyetini seziyordu Yaşar. Kendini tutmasa, elindeki gazoz şişesini kafasına indirebilirdi.

“Hareketlerine dikkat et, müşteriye surat asmak da ne oluyor?”

Cevap vermedi Yaşar. Rahmi Dayı’ya duyduğu kızgınlık, Hatice’ye duyduğu kızgınlık biçimine dönüşüyordu. Nerede kalmıştı Hatice? Kim bilir, belki de şu an birilerinin altındaydı ve Yaşar da “aptalca” onu düşünüyordu.

Günler, geceler benzeri sıkıntılarla geçiyordu. Kısa zamanda yüreğinin derinlerine kök salan Hatice yoktu artık. O, yeri doldurulamayan, adını koyamadığı, yitirilmiş bir şeydi; kızgınlık, nefret ve o ürpertici kadın tadının büyülmüş sarsıntısını taşımıştı günlerce. Gerisi getirilmemiş bir “yoksa” nın ardından gelebilecek sıcak ve yumuşak düşler kurmuştu.

“Seninkiler dönmedi,” diyordu Nuri. “Bir hafta oldu.”

Kahve boşalmıştı. Oyun yoktu yine. Sabri ve Rahmi Dayı gitmişlerdi. Şarap içiyordu Yaşar. Kahvenin önünde oturmuşlardı. Gecekondukların son ışıkları da tek tek sönüyordu.

“İnsan bir haber gönderir hiç olmazsa, değil mi? Karı milleti işte, güvenmeyecen!”

Nuri, Yaşar’ın bu denli sarsılmasına, içermemesine akıl erdiremiyordu. Hatice’nin gidişinden sonra çok değişmişti.

“Ben sana bir şey deyim mi Yaşar Abi? Kızmak yok ama harbi.”

Söyle!

“Kızmak yok ama.”

“Söyle kızmam.”

“Niye kıızıyon ki Hatice Abı’ya? Karın değil, bacın değil, dostun da değil, tanıyalı şurada ne oldu ki? Aranızda bir şey de geçmedi.”

“Her gün çocuklarına gazoz içir, para istesin para gönder, langırt oynat, ben keriz miyim?”

Daha başka şeyler de söylemek istiyordu, söz bulamadı, bunaldı; şarabının son yudumlarını içti, şişeyi fırlattı, şişe parçalandı.

“Yetmiş beş kuruş gitti,” dedi Nuri.

Bir süre suskun kaldılar. Nuri kalktı, şişe kırıntılarını topladı tek tek, yolun kıyısına bıraktı.

“Sen haksız yere kıskanıyon Hatice Abla’yı. Onun işi bu...”

“Ne işi?”

Bildiği bir gerçeğin bir başkasınca açıklanması neden sarıyor Yaşar’ı.

“Neyle geçiniyor ki Hatice Abla?”

Yaşar bunalıyor.

“Sen bu işlerde daha cahilsin Yaşar Abi,” diyor Nuri. “Sabri Abi bu işlerin ustası. Akıllı adam. Âşık maşık olmaz kimseye. Başboş bir kadın bulsa, şöyle bir bakar, hoşuna giderse bir süre tadına bakar, sonra da dost olur onunla ve satar genelevlerden birine. Senede on kadın satsa, en azından yüz bin lira girer girer cebine. Bir de Makbule Abla var ki, kapı gibi karı. Makbule Abla kumbaraya benzer, her gün para atılır içine, o paralarda da doğru Sabri Abi’nin cebine. Aynen bir banka. Sabri Abi ne kızar, ne de kıskanır. O cebine giren paraya bakar, gezer tozar, her gün bir manitayla keyfine bakar, uydurduğunu da satar.”

“Kim bu Makbule Abla?”

“Sabri Abi’nin dostu, güzel bir kadın, bir bacakları var, tek kıl bile bulamazsın, memeleri genç kız memesi gibi.”

“Sen nerden biliyon?”

“Derede onu bilmeyen yok. Ben ara sıra giderim oraya, çarşıya marşıya gönderirler beni. Makbule Abla çok sever beni, büyü de sana aynalı bir karı bulalım der. Adamın bir dostu olsa, adamın sırtı yere gelir mi? Bana kalırsa sen Hatice Abla’ya başka türlü yaklaş.”

“Nasıl?”

“Şoförün yaptığını yap, yapabilirsen, yok gazozdu, yirmi liraydı; bunlar boş şeyler, karı sana bir güldü, aklın başından gitti, tabii gülecek, kırıtaacak, işi bu, cilve yapmadan olur mu?”

Bütün bunları bildiği hâlde rahatsızlığı derinleşiyordu Yaşar’ın. Ablasını düşünüyordu.

Hatice'nin gidişinden bu yana yirmi uzun gün geçmişti, uzun ve yıpratıcı yirmi gün. Her yeni gün, bir önceki günden miras kalan kırıklıklara yenilerini katıyordu. Bıkkınlık, isteksizlik davranışlarının en küçük biçimlerine bile yansiyordu... Yaşama duyduğu küskünlük çoğalıyordu. Hatice bahar yorgunluğu gibi bir şeydi, bir hastanın nekahet dönemini anımsatan bir hâlsizlikti, durgunluktu. Umut can çekişiyordu gönlünde, durdu duracak bir yürekti. Yaşamın dışında, yaşamın çöplüğüne atılmış, çürümeye başlamış bir şeftaliyle benzetiyordu kendini.

Geceleri uyku tutmuyordu gözünü. Nuri'ye belli etmek istemiyordu durumunu. Bu nedenle, uyuyor gözükmek için gözlerini yumuyordu. Kafasına üşüşen yüzlerce düşünce ve bu küçük oda, içini bunaltıyordu artık. Sanki cezaevindeydi ve disiplin hücrelerine atılmıştı. Başlangıçta, bütün bu sıkıntıların nedeni olarak Hatice'yi görüyordu fakat kafasının içinde, birbirinden bağımsız ve Hatice'yle ilişkisiz yüzlerce sorun, yüzlerce farklı düşünce dolanırken, tek nedeninin Hatice olmadığını, Hatice'nin çeşitli nedenlerden yalnızca biri olduğunu anlıyordu.

Günlerce kaypak bir sabun gibi aklında dolanan düşünceler, tutarsız, anlamsız sonuçlara ulaşıyordu. Çıkardığı sonuçları uygulamaya cesaret edemiyordu, doğruluklarına inanmıyordu çünkü. Birkaç filmin ilgisiz parçalarının gelişigüzel sıralanışı nasıl bir anlam vermezse, öylesine anlaşılamaz ve karışık düşündükleri. Çalkantılar içinde bocalıyordu.

Yakın geçmişi ile yaşadığı şu günleri kıyasladığı zaman karamsarlığa düşüyordu.

Cezaevindeyken, gerçekleşip gerekleşmeyecekleri kuşku-
lu da olsa umut ve özlemleri vardı. “Af” söylentilerinin yo-
ğunlaştığı, “af”tan başka szn konuşulmadığı o günlerde,
zgrlğne kavuşacağını, bir daha karın tokluğuna kimse-
nin bulaşıkılığını yapmayacağını, kimsenin kiralık askeri ol-
mayacağını düşünürdü. Varlıklı mahkûmlar, ünlü kabadayı-
lar, buyurucular; Yaşar iki çay söyle, Yaşar kantine git, Yaşar
yorganın yüzünü değiştir, ayakkabıları boyat, çamaşırları yıka,
Yaşar yatağı topla, Yaşar şunu yap, Yaşar bunu yap. Omuzları
bzk, boynu bükük, ahortta bekleyen bir köpek gibi buyruk
beklemekten bıkmıştı artık. Bütün bu sıkıntılardan, yalnızca
“umut” bile olsa, kurtulma umutları vardı o günlerde. Yorganı
başına eker, düşlere dalandı. Oysa şimdi; çıkılmaz ve karan-
lık bir sokağa, yarınsızlığın karanlığına, yarınsızlığın batağına
düşmüştü işte. Taze bir yaşam soluğu gibi alnına canlılık geti-
ren Hatice’de de yoktu.

Rahmi Dayı ile geinemiyordu, Sabri’ye güvensizlik duyuy-
yordu. Kuşkulanıyordu ondan. Kendisi için özel ve gizli bir
niyeti olmalıydı Sabri’nin. Kimsenin kimseye karşılıksız bir
lokma ekmek vermediği bir ortamda, stelik Sabri gibi karı
parasıyla yaşayan biri, durup dururken neden koltuk çıksın-
dı Yaşar’a? Bu lem, kişisel çıkarların birinci plana alındığı,
“tezgâh” üstüne kurulu, komplocu, kahpe bir lemdi. Glşle-
rin, dostluk gösterilerinin altında iki ana neden yatardı: ıkar
ve korku. Dost bildiğin, arkadaş bildiğin insanlar arasındaki
ilişkiler, beklenmedik zamanlarda şaşılacak biçimlerde değişe-
bilirdi. Arkadaş bilinenler incir çekirdeğini doldurmayan ne-
denlerle birbirlerine hasım olurlardı, bir sözün anlamını, o an
içinde bulunduğu ruh hâline göre, iyiye de, kötüye de yorum-
layabilirlerdi; kuşku, kuruntu ve güvensizlik, bireyci rekabet,
“desinler”in gizli, iten ie yarışı amansızca sürerdi. Cezaevle-
rinde, “hapishanecilik” bütün kurallarıyla işlerdi, bu kuralın
işleyiş biçimini derinden kavrayan, rekabetin dışında kalma-
nın ömrü uzattığı, sivri rakiplerin kısa zamanda yok olduğu-
nu bilirdi. Kavrayamayanlar tökezler, cezaevlerinin acımasız,

kanlı dişlileri arasında ezilirdi, biliyordu bunları Yaşar. Yine aynı kuralların, aynı niyetlerin egemen olduğu bir ortamda değil miydi şimdi? Cezaevleri bu ortamın, bu ortam da cezaevlerinin bir parçası değil miydi? İçeridekiler ve dışarıdakiler; onların düşünceleri içeride ve dışarıda “aynı minval” üzerinden işlemez miydi? Ve Rahmi Dayı’nın, davranışlarında hata kollayan hain, ikiyüzlü bakışlarını başka nasıl açıklayabilirdi. Zora geldiği zaman da kahpece sırtışı, içini kaplayan pislikleri gülüşüyle gizlemek isteyişleri kaçmıyordu gözünden.

Sabri’nin art niyetli yakınlığı da yabancısı değildi. Bu tip yakınlık gösterilerinin, yardımsever görünmelerin ardından gelecek açmazları en acı biçimleriyle yaşamadı mı Yaşar? Bir paket cigara, yirmi lira para, bir cıgaralık esrar, bir tüp hap. Ve “Yaşar iyi bir kardeştir.”, “Yaşar iyi bir delikanlıdır.”, “Yaşar sevdiği abilerini mahcup etmez.”, “Yaşar, arkadaş hatırına her işi bitirir.” Bilir Yaşar bu sözlerin gerçeğinde saklı olanı. Övücü sözlerin başına getireceği dertli işleri, daha o anda duyar tabanına inecek gardiyan sopalarının sızılarını; rutubetli, pis zindan hücrelerinin taş soğukluğunu; boklu, ıslak tüyle-riyle zindan farelerini. Başka ayakkabın yok mu Yaşar? Yaşar’a benim falan ayakkabıyı verin! Gülüşler, sırt sıvazlamalar. Aç ağzını Yaşar! Açar ağzını Yaşar, anasının ağzından yem almak için gagasını açan yavru bir kuş gibi açar. Bir avuç *Optalidon* doldurur ağzını. Yaşar aslandır, Yaşar kaplandır, Yaşar bizim kardeşimizdir. Aletin¹ var mı Yaşar? Yoktur. Bir alet uzatılır; al yanında bulunsun, sen delikanlı adamsın, belki gerekli olur. Gizli kapaklı telkinler, *Optalidonla* birlikte usul usul kanına karışır. Sonra, ufukta görünen bir gemi gibi, hedef belirlenmeye başlar, yaklaşır, berraklaşır. Falan var ya filan, kalçasından, karnından, yüzünden, kan aksın yeter! Korkma! Başgardiyanın haberi var, ezdirmeyiz seni, merak etme, çok çok iki sopa, iki tokat yersin, ağzını sıkı tut, bizi söyleme sakın, sopaya dayan. Çevresini çelikten bir duvar gibi ören, gittikçe yoğunlaşan baskı karşısında, bütün isteksizliğine karşın ka-

¹ Bıçak, şiş, falçata vb. kesici ve dürtücü şeylere verilen ad.

bulden başka yolu yoktur Yaşar'ın. Göğüs kafesi daralır, soluk alamaz duruma gelir ama ne çare ki dolmuşa binmiştir artık, gönülsüz de olsa binmiştir, ineceği durak da bellidir: Disiplin hücreleri, kapıaltında gardiyan falakası, acıyla hücrenin karanlığında kıvranırken düşünürdü Yaşar; "Hayır!" "Olmaz!" "Yapamam!" diyememenin cesaretsizliği, korkaklığı, işte böyle, adam vurma "yiğitliği" kılığında çıkardı ortaya. Bir kısım kendini bilmezler, "Helal olsun, falan filanı vurmuş," derlerdi övgü biçiminde. Bu davranışın, daha ağır basan bir korkunun, egemen durumuna gelen cesaretsizliğin zorunlu sonucu olduğunu düşünemezlerdi. Ama Yaşar bilirdi korkaklığını ve korkaklığını cilalayıp örten cesaret görünümündeki cesaretsizliğini, yüreksizliğini. Sabri niye bekliyordu Yaşar'ı? Altın dişlerini göstererek gülen, hoşgörölü, babacan ve anlayışlı tavırlarının anlamı neydi?

Hatice, Rahmi, Sabri ve geçmişten gelen güvensizlikler. İşte tedirginlik, kaygı ve sevgi kaynağındaki üç ana nokta. Sabri kaygıydı, güvensizlikti. Rahmi tedirginlikti ve geçmiş bağlarının kurucusuydu. Hatice ise yaşama duyduğu sevgiydi ve bu sevgi ateşli bir kızgınlığı beraberinde taşıyordu. Ona gönderdiği yirmi liraya, çocuklarına içirdiği gazozlara, langırt paralarına hayıflanıyordu, başkalarıyla olan ilişkisini kıskanıyordu. Her şeye karşın çıkıp gelse acılarını ve kızgınlıklarını unutacağını da biliyordu.

Korkudan, cezaevlerinden, polis dayacağından, onun bunun askeri olmaktan, bulaşıkçılıktan, aşağılanmaktan, açlık ve kimsesizlikten kurtulmak için kaçarken pusuya düşmüştü Yaşar. Anlayış ve yardım ağıyla maskelenmiş Sabri'nin pususuna.

Langırt oynayan çocukların günlük gürültüsü geliyordu; langırt topunun çarpmasıyla çıkan sert sesler, havalı bir tüfekle atılan tüylü iğnelerin, tahta hedefe saplanması gibi saplanıyordu kafasına. Sabahları mal toplayıp, bakkala, hurdacılara satan çocukların öfkeli, inatçı sesleri yankılanarak dolanıyordu. Uyumak istiyordu, çarpıntılarından kurtulmak istiyordu. Başını yastığın altına sokmuştu, başı bedeninden ağır geliyor-

du Yaşar'a. Bir uyusa, uyuyabilse, şakaklarında yoğunlaşan yılgınlık ağrılarını duymasa, bir başka yere gidebilse şimdi. Beyaz, hiç kullanılmamış, çizgisiz bir defter yaprağı gibi olsa, her şeye yeniden başlayabilse, beyaz, temiz çarşafı bir yatağa yatabilse, yumuşak bir yastığa başını koyabilse. Şu pis yataktan, sert kesekleşmiş yastıktan, daracık hücre benzeri odadan, bıkınlığından, kahveden, Rahmi'den, Sabri'den kurtulsa. Hatice'den kurtulsa. Hatice dönse, yeniden, bir başkası olarak başlayabilseydi yaşama.

Bir şeyler yapmalıydı.

Ama ne yapmalıydı?

Yakınma, yakınma!

Her şeyi kapsayan yakınmalar dizisi.

Ramazan'ı aramak! Nereleddedir, neler yapıyor? Ne yapabilir ki Ramazan? O da afla çıkmış olmalı, yeniden düşmemişse, çok yakında düşecek demektir.

Hatice'yi beklemeli mi?

Beklese ne değişir ki, Hatice tek sıkıntı kaynağı değil ki artık.

Soruyordu kendine:

Hani bir şeyler değişmişti Yaşar? Toplum ana eski yaraları bir bir saracaktı hani? Özgürlük günleri neyi değiştirmişti? Şefkatli toplum ananın sıcak kolları... Vay toplum vay! Bizi, sırası gelince kesilecek bir buzağı gibi Sabri'nin kahvesine bağladın ya, helal olsun sana! Anası nasıl babasını aldatmışsa, toplum ana da Yaşar'ı öyle aldatmıştı. Peki anasını aldatan kimdi, toplum ana değil miydi yine? Yıllar önce, 1960 affıyla çıkan Musa'nın sözlerini anımsıyor Yaşar; aldanış, aynı aldanış değil mi? Yanılgı, aynı yanılgı değil mi? Değişen bir şey yoktu Yaşar'a göre. Yaşar, Musa ve benzerleri yine aynı menegenenin kanatları arasındaydılar, mengene sıkıştıkça kimleri ezecekti?

Umutsuzluk, yılgınlık, kimsesizlik, taşan bir ırmağın bulanık ve toprak kokan suları gibi kaplıyordu yüreğini. Boğuyordu direncini Yaşar'ın. Beşinci Koğuş, Üçüncü Koğuş, kara-

vanaya talim, yokluk ve acı yine, cezaevini göze alamıyordu Yaşar. İstemiyordu da. Polis dayağını, yeni acıları! Böyle yaşamak da istemiyordu. Şu an istediği tek şey vardı: Uyumak ve uyanmamak bir daha.

Sesler azalıyor, usul usul derinlere dalıyor Yaşar. Bir gölün serin derinliklerine dalıyor sanki ve seslerden arınıyor.

Çok geçmiyor ki, Nuri'nin telaşlı, sevinçli sesi:

"Yaşar Abi! Yaşar Abi!"

Nedir bu sevinç?

"Kalk Yaşar Abi! Kalk!"

Gözlerini aralıyor; gözlerini, yüzünü aydınlatan nedeni merak ediyor.

"Ne var Nuri?"

"Gözümüz aydın! Gel bak, gel!"

"Gel bak, ne geldi ki, Hatice mi geldi?"

"Geldiler!"

"Geldiler mi?"

Sevinç yağmurları, sevince hazırlıklı olmadığı bir anda gelivermişti işte. Yaz yağmurları ve sonrasının ılık buharlı toprak kokusu şaşkına çevirmişti; uyuşukluğundan, sinek kovalar gibi kurtulmak istiyordu. Fırlamıştı, giyiniyordu aceleyle. Sabri'nin sesi duyuluyordu.

Durakladı Yaşar, yanlış mı anlamıştı.

"Sabri Abi mi?"

"Sabri Abi, televizyon getirdi."

"Televizyon mu? Ya Hatice?!"

"Ne Hatice'si?"

Düş kırıklığı, bir heceyi yanlış anlamadan doğan sevinç ve çok geçmeden doğrusunu öğrenmenin yıkıntısı... Kırılıyor sevinci.

Sabri, bir masanın üzerinde büyük mukavva bir kutu, duvara dayalı televizyon antenleri, demir çubuklar. Kapıda, çevresini çocukların sardığı süslü, yeşil boyalı bir otomobil; arka koltukta, gözlüklü, ağırbaşlı bir kadın.

Yaşar kırılgan, isteksiz su çarpıyor yüzüne.

Kuruluyor sözde yüzünü pis kokulu mendiliyle, saçları, boynu ıslak kalıyor.

“En iyisi bu köşe,” diyor Sabri kasıntıyla. Televizyon o köşeye kurulursa beleşçilerin dışarıdan seyretme olanağı olmazmış. Yaşar, uyurgezer durumda daha, kendini toparlayabilmiş değil.

“Evet, bu köşeye kuralım, şu yükseklikte olsun, tamam. Öğleden sonra gelirim ben, bir usta gönderirim.”

Karasinekler vızıldıyor.

Yaşar’a bakıyor Sabri, yapmacık bir yakınlıkla gülümsüyor.

“Uyan be Yaşar! Uyan artık! Bak, televizyonumuz da geldi.”

“Hayırlı olsun abi.”

Yaşar’a iyice sokuluyor, ağzı akşamdan kalma şarap kokuyor Sabri’nin.

“Hapı az iç,” diyor ve gülüyor, yine o zoraki tavırla.

Yaşar, gözüne düşmüş bir kirpiğin getirdiği tedirginliği gidermeye çabalıyor.

“Bir şeye ihtiyacınız var mı? Ben gidiyorum.”

Yapma bir dostlukla omzunu tapıklıyor. Yağmur kokusu almış gibidir Yaşar.

“Yok abi, sağ ol!” diyor.

“Aç ağzını,” diyor Sabri.

Açıyor ağzını Yaşar, Sabri cebinden çıkardığı hapı Yaşar’ın azına atıyor, renginden anlıyor *Nombutal* olduğunu.

“Akşama doğru gelirim. Usta benden önce gelirse, bakın tam buraya kursun, tamam mı? Eyvallah şimdi.”

Otomobile dek uğurluyorlar Sabri’yi. Şoför lümpenlere özgü saygı gösterileriyle kapıyı açıyor. Arka koltukta oturan kadın dalgın, düşünceler içinde, başı önünde, ilgilenmiyor çevresiyle. Sabri yanına otururken hafifçe toparlanıyor, küskün müdür? Kırık mıdır? Bu yönleri yakın geliyor Yaşar’a, eziklik duyuyor.

Toz ve egzoz kokusu, çocuklar otomobilin ardından koşuyorlar.

“İşte Makbule Abla,” diyor Nuri.

Ablası geliyor aklına Yaşar'ın. O arife günü, uzun uzun ablasını beklediği o acılı gün, bir çocuk ayakkabısı için morarmış, yaş dolu gözü ve bir televizyon şimdi. Kaç adamın Makbule ablaya boşalmasının karşılığıdır bu televizyon? Taksitle alınmışsa, her taksite kaç adam düşecek acaba? Taksiti ödemesinde payı olacak adamların çoğu belli değildir henüz, ileride tanıyacak onları, Makbule Abla ve ödedikleri paradan payına düşenlerin bir kısmını televizyon taksiti için ayıracak.

“Sana bir şarap ısmarlarım istersen, Makbule Abla yirmi lira verdi bana.”

Makbule Abla'nın yirmi lirası kaç adam demektir?

Makbule Abla'nın televizyonu, Makbule Abla'nın kumbarası... Mor boyalı sessiz ev ve yüreğine sığmayan, Makbule Abla'nın bir başka çeşidi olan Hatice.

Sanki ilk kez yirmi liralık görüyor. Alıyor Nuri'nin elinden, arkasını önünü inceliyor. Çeşitli çağrışımlar yapıyor; yirmi liralık, kadın sıcaklığını ve yumuşaklığını düşünüyor.

“Sana ne hatırlatıyor bu para?” diyor Nuri'ye.

Gözlerini kaydırarak yılmışıyor Nuri.

“Sorulur mu be abi?” diyor.

Parayı çekiyor Yaşar'ın elinden.

“Senin niyetin kötü, istersen şarap alırım, başka bir şey için vermem!”

“Alalım,” diyor Yaşar. *Nombutal* kanına karışırken Makbule Abla'yı düşünüyor, neden yakınlık duydu ona?

Bir günde yüz, yüz yirmi kişiyle “vizite” yapıyordu. “Vizite” on beş liraydı. Sekizyüzelli kuruşu ev sahibine, yani “patron”a, elli kuruşu markaları toplayan “vekil”e, altı lirası da Makbule’ye kalıyordu. Cumartesi günleri iyi giderdi işler. Sırada bekleyen müşteriler kuyruğu yatmakla bitmezdi. Bazı geceler, oturaklı, ağır müşteriler çıkardı; gecelik kalırdı onlarla Makbule. Her isteyenle gecelik kalınmazdı, uygun bulduklarının isteğini kabul ederdi. Beğenmediklerine “doluyum” derdi. Gecelik ücreti, belediye tarifesine göre yüzelli liraydı, “vizite” ücretini de belediye saptardı. İşlerini güvenlikle sürdürebilmeleri için devlet baba her türlü önlemi alırdı. Kapılarında sürekli bekçi, polis beklerdi. Vergisini de aksatmadan öderdi Makbule.

Belediye tarifesi yüzelli liraydı da, gizlice uydurduğu içkilerle bir masa kurabilirse üçyüz beşyüz aldıkları da olurdu. Patronla vekil, gecelik ücretlerinden paylarını alırlardı, bahşişe karışmazlardı.

Kazancı kötü değildi Makbule’nin, işinden yakındığı da yoktu. Dünya nimetlerinin çoğunu bu yolda tanımıştı fakat zaman zaman ruhunu kaplayan kaygılar, karanlık bir yağmur bulutu gibi içini basardı. Fırtınalar yüreğinin kapısını, penceresini sarsardı. Yıllar geçtikçe eskiyordu Makbule... Göğüsleri sarkıyordu, beli kalınlaştıkça kalınlaşıyor, göbeği büyüyordu, bacakları domur domur yağ bağlıyordu. Yeni ve genç kadınlarla rekabet edemiyordu. Bu kaçınılmaz gerçek, iğneden korkan fakat az sonra iğne yemek zorunda olan bir insanın tedirginliğiyle sarsıyordu onu. İkinci sınıf bir genel kadındı şimdi, önündeki yıllarda daha da düşecekti.

Bir şoför, otomobiline nasıl özen gösterirse, Makbule de kendisine öyle özen gösteriyordu. Herkese öptürmezdi kendini. Göğsünü sıkmalarına, örselemelerine izin vermezdi.” Ücretinin dışında para alabileceğine, akli kestiklerine öptürür, göğüslerine sıkıtırırdı. Her parçasını ayrı ayrı değerlendirmeye çalışırdı. “Meme ve bacak karının aynalı vitrinidir, derdi. Bir arkadaşı da elini orasına burasına şap şap vurur: “Bunlar bizim sermayemiz kızım,” derdi. “Dudak, meme, bacak ve İş Bankası’nın kumbarası...”

Yüzü pek güzel değildi Makbule’nin. Yuvarlak, ezgin köylü yüzü güldüğü zamanlar bile hüzün kokardı. Fakat müşteriye nasıl davranacağını, nasıl bakacağını, nasıl hoşnut edeceğini bilirdi.

Her şey gibi, genel kadınlar da sınıflarına ayrılmıştı. Birinci, ikinci, üçüncü sınıf kadınların ücret tarifeleri de ayrı ayrıydı. Haftada iki gün, Salı ve Cuma günleri, saat ikide, Dışkapı’ya Zührevi Hastalıklar Hastanesi’ne muayeneye giderlerdi. Hastalık kapıp kapmadıkları saptanırdı orada. Hastalık belirtileri görülenlere çalışma izni verilmezdi, ta ki hastalıkları geçinceye dek. Ara sıra Makbule’de de görülürdü hastalık; belsoğukluğu, sistit gibi... Âdet günleri olsun, hastalık nedeniyle olsun, çalışmadığı günler sıkılırdı. Ve çalışamaz duruma gelirse ne yapacağını düşünürdü acıyla. Bir zamanlar sayılı genel kadınlardan biriyken, bugün genelev temizlikçiliğine düşmüş kadınlar tanırırdı. Yoksulluk ve hastalık içinde kıvranan, yaşam öykülerini gözyaşlarıyla anlatan “emekli” genel kadınlar bilirdi. Makbule’nin de birikmiş parası yoktu, gün kazanıp, gün yiyordu. Onun kazandığı paralar da, artık geçersiz ve muhtaç duruma düşmüş çoğu genel kadınlar gibi, patronların ve dostlarının duruma düşmüş çoğu genel kadınlar gibi, patronların ve dostlarının cebine giderdi. Yaşlı, deneyim görmüş genel kadınlar gençlere öğüt verirlerdi, “Gençliğinizin kıymetini bilin, çeşme akarken doldurmaya bakın. Gençlik giderse elden kimse bakmaz yüzünüze,” derlerdi. Ve şu gerçeği vurgularlardı: Gençlik elden giderse müşterileriniz de gider, müşterisi olma-

yan genel kadının dostu da olmazdı. Niye dost tutuyorlardı ki kabadayılar? Genel kadının parasını yemek için değil mi? “Diz kirası” diyordu buna Makbule.

İşte Makbule de Sabri’ye ödüyordu “diz kirası”nı şimdi. İlk zamanlar ne çok sevmiştii onu. Şimdi rahatsız olduğu ağız kokusunu bile duymamıştı. Takım takım elbiseler, gömlekler almıştı ona. Beş yıldır çalışıyordu Makbule, bir dikili ağacı bile yoktu. Kimi zaman içi burkularak, öğürtü duyarak düşünürdü; Yüz binleri aşan insan geçmişti üstünden... Sabri’yi o insanlardan, beş dakika, on dakika içine sıkıştırdığı o insanlardan ayıran özellikler neydi? Neden bir başkası değil de Sabri? İşte bu kendi irade ve isteğine bağılı değildi.

Asıl adı Makbule değildi. Yirmi dokuz yaşındaydı, Eskişehir Seyitgazi nüfusuna kayıtlıydı. Kocası Eskişehir DDY’de memurdu. Ö.T. idi adı. Üç yıl evli kalmıştı onunla; içkici, kumarbaz, ahlaki bütün değerleri sıfır bir adamdı. Pomak’tı. Eve sık sık konuk getirirdi, konukların içkisini hazırlar, hizmetlerini görürdü Makbule. Bu masrafların kocasının cebinden çıkmadığını bilirdi. Konuklar kafayı bulunca, yarı gizli elle sarkıntılık ederlerdi Makbule’ye. Kızardı, yakınırı olanlardan kocasına. Fakat sonraları, kocasının da telkinleriyle, eve gelen konuklarla sırayla yatmaya başladı Makbule. Elleriine geçen parayı kumara veriyordu kocası, başka kadınlarla yiyordu. Kumarda hep kaybediyordu, kaybettikçe eve gelen adam sayısı artıyordu. İki yıl böyle geçti ve en sonunda kocası Ö.T., gırtlğına dek birikmiş borçlarını ödemek maksadıyla, Makbule’yi M.Z. adında birine, biri altı aylık, biri üç yaşında iki çocuğıyla birlikte toptan sattı. Bir süre M.Z.’nin yanında kaldı ve kocası Ö.T.’den boşandı. Mahkeme önünde ayrılma nedeni: Şiddetli geçimsizlik.

M.Z. garip huyları olan, anlaşılması güç bir adamdı. Makbule’yi hem kendisi kullanıyor, hem de başkalarına kirahıyordu. Kiralık bir gelinlik gibiydi Makbule; bir otel odası gibi, numaralı bir sinema koltuğı gibi. O sırada evlerine gelip giden, M.Z. ile de garip ilişkileri olan K.G. adında bir

kabadayıya aşık oldu Makbule. Gerçekten sevgi duyduğu ilk adamdı K.G. Sevginin insanı kör kütük ettiğini o zaman anladı Makbule. Çocuklarını M.Z.'nin başına bırakıp onunla kaçtı. Yaşamının en mutlu günlerini, anımsadıkça özlem duyduğu anlarını K.G. ile geçirdi. Her şeyini seviyordu onun. Belinden silahı eksik olmazdı, güzel konuşurdu, içki masasına yakışırdı. Leylak esansını severdi. Uzun yıllar cezaevlerinde kalmıştı. Yanık sesiyle etkili gazeller söylerdi. Mutluluğu bir ay sürdü ve sonunda nasıl olduğunu bile anlayamadan Antakya Genelevinde buldu kendini. K.G. yirmi bin lira karşılığında, Antakya Genelevinde H. Adında bir patrona satmıştı Makbule'yi. "Dardayım, delikanlının darda kalması zordur," diyordu K.G. "Bu borcu ödedikten sonra gideriz buradan. Ben bir mekân açarım kendime, hayatımızı kurtarırız," diyordu. Artık vesikalı bir kadındı Makbule ve K.G.'nin vesikalı dostuydu. Sevgisi bitmemişti, tutkunluğu geçmemişti fakat gönlü kırıktı. Bir süre sonra ansızın kayboldu K.G. Günlerce haber çıkmadı. Meraklanıyordu, ağlayarak yolunu bekliyordu onun. İnaniyordu ki, bir gün dönecek ve Makbule'yi buradan alıp gidecekti. Bu düşlerle avunurken, bir akşam patron H. anlayışla, acıyarak şöyle dedi ona.

"Kızım, K.G.'yi boşuna bekleme. O bir daha gelmez. Aklından çıkart onu. Sen onun genelevlere sattığı ilk kadın değilsin. Onun işi bu. Boşuna ağlayıp sızlama. Bana yirmi bin lira borcun var. Bana ağlayan değil, müşteri çeken, çok iş yapan kadın gerekli."

Her iş, o işin gereklerini nasıl öğretirse insana, Makbule de yeni işinin gereklerini öğrenmekte gecikmedi. Cuma'dan Cuma'ya yüz lira harçlık veriyorlardı, başka para vermiyorlardı. Kazandığı paralar borcuna sayılıyordu. Yemek parası, temizlik parası, yatak yorgan parası derken altı ay geçti, borcu tükenmedi bir türlü. Sabahtan akşama kadar karın tokluğuna yüzlerce adamla yatıyordu. Giyecek şeyleri de yoktu. K.G.'nin aldığı bir iki parçayla idare ediyordu. Önden düğmeli bir fistan yaptırmışlardı Makbule'ye, soyunması kolay olsun diye. Bir "beybi dol"

almışlardı, üç tane de naylon külot. Odası pek güzel değildi, geçici olarak pilli bir pikap vermişlerdi ona; K.G.'nin sevdiği şarkıların, türkülerin plaklarını almıştı Makbule.

Günler hüzne ve acıya alıştırdı Makbule'yi. İş, en kısa zamanda nasıl sığdıracağını, hileleriyle birlikte öğrendi. Birtakım külhanbeyler kahvesini içmeye geliyorlar, onu dost tutmak istiyorlardı. Makbule de çok istiyordu bir dostu olmasını. K.G.'den umudunu kesmişti. Dostu olanlara imreniyordu. K.G.'yi andıran yeniyetme bir Arap delikanlısına kanı kaynadı. Kıvrıcık saçlı, ince yüzlü, güzelce bir çocuktü. Hevesliydi bu yola. Ünlü bir sinema oyuncusuna öykünüyordu davranışlarıyla. Delikanlı, "Burada hayat yok," dedi Makbule'ye. "Kaçalım, Büyük bir şehre gidelim." Ve bir gün, genç bir kız heyecanıyla kaçtı Makbule. Doğruca Ankara Genelevine geldiler. Aldığı ilk avansla bir güzel donattı dostunu Makbule. "Deliler gibi" seviyordu onu. Kazandığı her kuruşu ona veriyordu, o da kumara, içkiye. Kocası Ö.T.'nin, K.G.'nin yaptıklarını yapıyordu o da. Bir gece kötü haber geldi. Bir kahvede, kâğıt oynarken beş lira yüzünden çıkan bir tartışma sonucu bıçaklanarak öldürülmüştü dostu. Şaşkına dönmüştü Makbule. Patronu ona dedi ki:

"Bak kızım, dostun öldü. Ölüsüne sahip çıkma, dirisine yaptın da n'oldu, beş lira için öldü. Ölüsüne sahip çıkman binlerce liraya mal olur, para kolay kazanılmıyor. Burada gömsen mezardı falandı, memleketine götürmeye kalksan taksiydi falandı, üstelik ailesi senin yakana yapışır; orospu, oğlumuzun başını yedin, derler, iyiliğın dert olur başına. En iyisi ailesine bir tel çek, gelip ölüsünü alsınlar."

Öyle yaptı Makbule. Sahip çıkmadı dostunun ölüsüne. Ailesine telgraf bile çekmedi.

Çok geçmeden bir kabadayı dikildi başına. O.S. Bu kez onun zorunlu dostu oldu korkudan. "Dediğini yapmazsan senin yüzünü keser," demişlerdi, iyice korkutmuşlardı. Hiç sevmiyordu O.S.'yi. Ne zaman, ne yapacağı belli olmayan bir adamdı. Ondan kurtulmak için çareler ararken tanı-

dı Sabri'yi. Önce kahvesini içmeye gelmiş, sonra da gecelik kalmıştı onunla. Yastığın altına beş yüz lira bahşış bırakmıştı Sabri. Davranışlarından etkilenmişti onun. Hiçbir yanı benzememekle birlikte, şaşılacak biçimde K.G.'yi anımsatıyordu Makbule'ye. Kanı çekmişti onu fakat O.S.'den korkuyordu. Durumu Sabri'ye açtı. O da, "Sen onu bana bırak," dedi. O.S.'yi tanıyordu. Çok geçmeden O.S. Ankara'yı terk etmek zorunda kaldı. Bu durum, ona duyduğu güven ve yakınlığı arttırmıştı. Artık Sabri'nin dostuydu; ona çalışıyordu.

Bugüne dek, yüz binin çok çok üstünde insanla yatmıştı Makbule. Düşündükçe nasıl olduğuna şaşardı. "Koca bir şehir nüfusu," derdi kendi kendine. Evet, koca bir şehir nüfusu, onların cebinden çıkan milyonlarca liralara, peki, o koca şehir nüfusunun ödediği milyonlarca liradan ne kalmıştı Makbule'ye? Patron, vekil, vergi, dostlar, zorunlu giderler, haraclar süzgecinden, yalnızca karnını doyuracak, yalnızca ertesi güne devam edecek bir para kalmıştı Makbule'ye. Zorunlu iş giderleri ve yiyecek! Artık böyle yaşamak istemiyordu. Dost sömürsünden kurtulmak, kazandığı parayla yarınını güvence altına almak istiyordu. Ama bunu nasıl başaracaktı? Sabri'den nasıl kurtulacaktı. Sabri'den kurtulsa bir başka Sabri'ye, Sabri'lere karşı nasıl direnecekti?

Ana caddeye çıkmışlardı.

"Nereye gidiyoruz abi?" diyordu şoför.

"Bizi eve bırak Şükrü!"

Sabri'nin suskunluğundan her zaman kuşku duymuştu Makbule. Kahveden ayrıldıktan bu yana hiç konuşmamışlardı. Televizyon için ısrar etmişti dün gece. Kazandığını olduğu gibi ona veriyordu, sorun televizyon değildi demek. Gelecek paralara, televizyon adına borçlanarak, bir çeşit el koymaydı. Bu sabah demişti ki:

"Bugün alırsan al! Almazsan başka zaman istemez."

Bugün çok önemli bir gün olmalıydı Sabri için. Son günlerde hep sinirli, kırıcı davranıyordu. Ağzı arar gibi sözler atıyordu ortaya, ayrılmak isteyişini sezmiş olmalıydı.

“Biraz gezsek,” dedi Sabri’ye.

“Eve gidelim. Sonra gezeriz. Konuşacaklarım var seninle.”

Konuşacaklarını televizyon alımından sonraya bırakması anlamlıydı. Ne konuşacağı olabiliirdi Sabri’nin? Konuşacaklarını bu sabah evdeyken neden konuşmadı? Eve gitmek istemiyordu Makbule. Niyeti gerçekten konuşmak olsaydı, bir lokantada, pastanede, arabada konuşmaz mıydı? Sezgileri tatsız şeylerin yaklaştığını duyuruyordu ona. Korkuyordu, eve gitmek, bile bile ateşe atılmaktı, ama karşı koyacak gücü bulamıyordu kendinde.

Basit, ucuz eşyalarla döşeli, küçük bir katta kirayla oturuyorlardı. Belediyenin verdiği bir izin karnesi vardı Makbule’nin. İzin karnesiz çıkamazlardı dışarı. Âdet, hastalık günlerinde evde kalırdı. Gecelik müşterisi olmadığı zamanlar da iş sonrası eve gelir, sabah dokuzda geneleve dönerdi. Korkak ve kurnutulu bir küçük memur titizliğiyle sürdürürdü işini.

Merdivenleri çıkarken bacakları titriyordu Makbule’nin. Ne konuşacağını merak ediyordu, Sabri’nin durgunluğu, elinde olmadan yürek çırpıntılarını hızlandırıyordu.

O yaşamayan ev kokusu, girer girmez yüzlerine çarptı. Hiçbir eşya canlı değildi. Eşyalarla Sabri ve Makbule arasındaki iğreti ilişki, iğreti bağ her davranışlarında kendini gösteriyordu. Sabri ceketini çıkartmıştı, ter kokuyordu. Kahverengi kabızalı Arsta tabancası belinde duruyordu. Buzdolabından rakı çıkardı. Makbule salatalık doğrarken sordu:

“Merak ettim, ne konuşacaktın benimle?”

Rakısını bir dikişte içti. Gözdağı vermek, korku salmak için hep böyle yapardı.

“Beni iyi dinle” dedi. “Kıvırtamadan cevap ver.”

Boğazı kurumuştı Makbule’nin.

“Ben şerefli bir delikanlıyım” dedi Sabri. “Delikanlı şerefimi her şeyin üzerinde tutarım. Kendimi de öyle çakala çukala kolay kolay harcatmam. Ben O.S.’ye benzemem. İcabında kendimi öldürttürürüm, ama harcatmam. Kimseyi de kendime güldürtemem. Benim adım Jandarma Sabri! Anladın mı?”

Yüreği çarpıntılarla sarsılarak, sözün nereye varacağını kestirmeye çalışıyordu Makbule. Sabri bardağına rakı dolduruyordu yeniden. Ellерinin titrediğini gördü.

“Bana doğruyu söyleyecen, tamam mı?”

Bir dikişte içti yine rakısını. Gözlerini kısarak baktı.

“Muzaffer diye birini tanın mı? Böyle bir adam geldi mi sana?”

Şaşırmıştı Makbule. Gözü sık sık Sabri'nin tabancasına kayıyordu, ne diyeceğini bilemiyordu.

“Nerden bileyim ben?! Gelenin adı alnında yazmıyor ki.”

“Bırak şimdi numarayı.”

“Amma adamsın ha! Ne bileyim ben Sabri? Yüzlerce adam geliyor günde, nerden bilirim ben kimin kim olduğunu? Senin niyetin tatsızlık çıkartmak, bırak Allah'ını seversen be Sabri, ne istediğini anlamıyorum ki!”

“Ben erkeğim, anladın mı? Erkek! Benim altımdaki karı kuyruk sallamaya başladı mı doğrarım onu, doğduğuna pişman ederim. Beni ne sandın sen?”

“Ne dediğini anlıyorsam Allah belamı versin! Ne söyleyeceksen açık söyle de bilelim, tatsızlık çıkartmak istiyorsan o başka, yapma be anam babam, ağzımızın tadını bozma durup dururken.”

“Kahveni içmeye kimler geldi son günlerde, söylesene bana?”

“Kafamı karmakarışık ettin, her gün bir sürü adam gelir, kimin kim olduğunu ne bileyim ben. Nerden çıktı bu da anlamıyorum ki?!”

“Bana doğruyu söyle, tamam mı? Yoksa ikiniz için de iyi olmaz.”

“Hoppala, vallahi sen oynatmışsın, ikiniz dediğin de kim?”

“Sen ve Muzaffer, Benli Muzaffer! Ne dolaplar çeviriyorsunuz, anlat bakalım! Benim altımda aşna fişna ha!”

“Konuşacam deyince sahidен bir şey var sanmıştım. Şu konuştuklarından hiçbir şey anlamıyorum, n'oldu sana? Dellen-din mi nedir?”

“Bak, kendini kurnaz sanıp beni uyutacağını sanıyorsan aldanırsın. Bu adam sana gelmiş, iyi biliyorum ben. Hiç yalan söyleme bana. Seninle gecelik bile kalmış ve sana dostluk teklif etmiş, yalan mı?”

“Aklım ermiyor vallahi sana! Deli misin sen, nesen? Herkes müşteri kapmak için bin türlü oyun çeviriyor, bilmem mi? Öyle oluyor ki paylaşamıyorlar müşteriyi, biri bir kolundan çekiyor, biri bir kolundan. Şaşırdık ne yapacağımızı, müşteri çekmek için kimine kaş ederiz, kimine göz kırparız. Aklına esen bir şey söyler, dostum olun mu? Postum olun mu, bilmem ne. Biz de idare ederiz işte kafaya almak için. Kimin ne olduğunu ne bilirim ben, günde yüz kişinin altından geçiyoruz, sokakta görsem tanımam çoğunu, sen de başımıza Muz-zaffer midir ne baktır, onu çıkardın.”

Sabri bir resim çıkartıyor cebinden. Cezaevinde çekilmiş bir resimdir bu. Üç adam bir duvar dibine durmuştur.

“Bu adamlardan tanıdığın var mı?”

Uzun uzun bakıyor Makbule. Birinin elinde çay bardağı var, hiçbirini de tanımıyor.

“Hiçbirini de tanımıyorum.”

“Ya bunu?”

Elinde çay bardağı olan adamı göstermiştir.

“Tanımıyorum.”

“Doğru söyle!”

“Tanımıyorum dedim ya, gelmedi bana böyle bir adam, gelmişse bile aklımda kalmamıştır, hatırlamıyorum.”

“Yalan söyleme!”

“Niye yalan söyleyeyim be Sabri? Gelmedi diyorum sana. Ölünü öpeyim ki gelmedi. Üstüme varma bu kadar, sıkıldım artık.”

“Bırak bu sıkıldım ayaklarını, doğruyu söyle bana, gelmiş bu adam sana, gecelik kalmış seninle.”

“Gelmedi diyorum, inanmıyor ki, gecelik kalsa bile ne yazar, bir sürü heriften farkı ne bunun, anlamıyorum ki, kalmışsa parasıyla kalmış. Ha Ali ha Veli.”

“Yalan, geldi! Saklama!”

“Gelmedi!”

Birden, plağın bir noktada takılması gibi; aynı sorular, aynı yanıtlar yineleniyor, isterik davranışlar, köpürmüş ağızlar, uzadıkça uzuyor “geldi, gelmedi”ler. Gerilim, kuşku ve korku artıyor. Makbule yağmur öncesinin telaş ve paniği içindedir. Korkunç bir yağmur geliyor işte, görüyor, dolu mudur nedir? Gök gürliyor ve beklenmedik bir anda yediği tokat şaşkına çeviriyor Makbule'yi.

“Vurma,” diyor. “Yüzüme vurma!”

Yüzünü kollarıyla sakınıyor.

“Vurma! Yüzüme vurma!”

Gözü dönmüş Sabri'nin. Bugüne dek çok dayağını yemiştir. Ama hiç yüzüne vurmamıştır. İşini düşünmeyi akıl etmiştir en kızgın anında bile. Oysa şimdi ilk tokat yüzüne iniyor.

“Vurma yüzüme! Kurbanın olayım yüzüme vurma. Çalışmam sonra, el içine çıkamam, ekmek paramızı düşün.”

Dudağı yarılmıştır, kanın nefret çoğaltan sıcaklığını duyuyor, dişleri arasında kanın sıcak tuzlu tadını, kini, acizliği.

“Vurma! Tanımıyorum öyle bir adamı! Yüzüme vurma, neme ister vur, bokunu yiyim, yüzüme vurma.”

Üst üste inen darbeler düşünce zincirini koparmıştır. Aklından geçen her söz, her görüntü yarım ve birbirinden kopuktur. Parmaklarına bulanıyor dudağının kanları.

“Geldi bu it sana, yalan söylüyon bana, orada burada konuşuyormuş. Sabri'nin dostunu dost tutacam, diyormuş. Beş yüz lira cep harçlığı vermişsin ona, dizimin kirası diyormuş, seninle konuşmamışsa nerden uyduruyor bunları?”

“Adam yalan söylüyorsa n'apayım ben? Nasıl inandırayım seni? Elin ağzı torba değil ki büzesin.”

İkisi birden konuşuyor.

“Yalantanımıyormuş söylüyonyüzlerce pislik bileyim bana hangisini.”

Soluyor Makbule; nefreti, kini soluyor, kaba erkek gücü karşısında kadın güçsüzlüğünün acısını soluyor.

Bir yumruk, "Gözüm" diyor Makbule. "Gözüm!" ve gözaltının yumuşak dokusu kemikle yumruğun arasında, her ikisinin de derinden derine duyduğu, ince, ıslak bir kâğıdın bir çekişte yırtılmasının andıran mat bir sesle patlıyor. Ve gözaltı şişiyor, gözkapakları kapanıyor, ince bir kan sızıntısı yanaklarına akıyor.

Ağlıyor ve kendi çevresinde dönerek hep aynı sözleri söylüyor.

"Gözüm! Gözüm gitti anam! Gözüm gitti! Gözüm!"

Yeniden şiddetlenerek, iki yandan çekilen, gerilen kızgın bir tel vınıyor, suçlamalar, ruhi bozukluk belirtisi davranışlar; vurdukça çoğalan vurma, ezme isteği Sabri'nin. Bilinçsiz, isterik, gelişigüzel vurmalar, sövgüler, bizi boynuzlatmak ha! Vurma! Bize numara ha! Gözüm, yeter, ellerin kırılsın; kahpe, yağlı kurşunlara gelesin, pis karı!

Sonunda dayanamıyor Makbule, bir an silkinip uzaklaşıyor Sabri'den, yüzü gözü kan içindedir. Dudağı, gözünün biri şişmiştir, gözaltı patlamıştır, soluk soluğa haykırıyor...

"Geldi ulan! Var mı bir diyeceğin? Geldi işte!"

Şaşkınlıkla duraksıyor Sabri. Az önce yalvaran Makbule gitmiş, canlı, her şeye meydan okuyan, azgın, hırslı, inat dolu bir kadın gelmiştir.

"Yalan söylüyon, dayaktan kurtulmak için yalan söylüyon!"

Soluyarak pikabı çalıştırıyor Makbule. Sabri kapatıyor. Makbule yeniden açıyor. Sabri kaldırıp fırlatıyor pikabı, şarkı söyleyen kadının sesi cızırtılarla, kırılmalarla susuyor.

"Bana doğru söyle," diyor Sabri.

"Geldi diyorum, yap bakalım yapacağını."

Sabri sinirle gülüyor.

"Sen gül. Bir gece kaldı benimle, sabaha kadar uyumadık. Sabaha kadar yattı benimle, her tarafımı yaladı yuttu, tamam mı? Seni boynuzlattım ulan, var mı bir diyeceğin?"

Sabri sinirle üstüne yürürken sürekli kaçıyor Makbule.

"Yalan, beni kızdırmak için yalan söylüyon."

Aynanın önünden geçerken tanımıyor yüzünü, hırslanıyor. “N’aparım ben şimdi bu yüzle, n’aparım? Allah senin belanı versin!”

Ağlıyordu Makbule. Sabri’nin önünden kaçarken duruyor birden. Sabri de duruyor, vursun mu vurmasın mı şaşıyor.

“Sen çok adi bir adamsın ulan Sabri,” diyor. “Erkek değilsin bir kere. Beline tabanca sokmuşsun ama şu kadar erkekliğin yok. Çek vursana ulan beni, vur da görelim erkekliğini. Belindeki silahı bile ben aldım sana ulan, o silah beş yüz kişinin salyasını sümüğünü yütmanın karşılığıdır ulan şerefsiz, dostuna binen beş yüz kişinin belidir ulan o tabanca. Boynuzlatıyormuşum ha! Günde yüz kişiyle yatarken neredeydin!? İçimize akıtılan belleri toplasan yeni bir elektrik santrali olur, bir Muzaffer’le yatınca mı boynuzlandın ahlaksız, adi, terbiyesiz.”

Bir yumrukla yıktı Makbule’yi.

“Kes, kes artık!”

“Kesmiyorum.”

Tabancasını çekti, sol ayağıyla göğsüne bastırdı.

“Beynine boşaltayım mı ulan pis karı, sıkayım mı ha!?”

Ağzından tükürükler saçılıyordu Sabri’nin.

“Sık ulan, sıkmazsan şerefsizsin! Koca şehrin nüfusunu görme, yüz binlerce insan, bir köprüden geçer gibi geçsin üstümüzden, görme...”

“Kapat şu pis çeneni! Kapat! Kapat!”

Hırsla dişlerini birbirine sürterek konuşuyor Sabri. Susmuyor Makbule. Körler, topallar, sakatlar; donu yırtıklar, kirliler, ağzı kokanlar, ayağı kokanlar, büyükler küçükler utangaçlar, heyecandan bir düğme gibi küçülenler, tekmeliyor Sabri bu kez.

“İstedğin kadar döv, vur, kır! Artık korkmuyorum senden, öldürmezsen adisin ulan. Muzaffer de geldi, boynuma sarıldı, öptü beni, ‘sen benim dostum ol, ben ona haddini bildiririm,’ dedi. ‘Sabri ancak karılara kabadayılık eder,’ dedi. Doğruymuş dedikleri. Jandarma Sabri’ymiş, bok Sabri’ymiş.”

Tekme yumruk altında gülmeye çalışıyor, glemiyordu makbule, acıyla geriliyordu yüzü, yüzünü de sakınmıyordu artık. İçinde garip, garip olduğunca da anlatılması g bir sevinç vardı. Yıllardır karşı koyamadığı bir baskıya korkusuzca dikilmesini bilmişti. Ezilmişti, yüzü tanınmaz duruma gelmişti, ama iini de boşaltmıştı. Ayağa kalktı, duramadı, başı döndü, yıkıldı, ağlıyordu. Sabri, kan ve et yığını haline gelmiş Makbule'nin başında bir an duraksadıktan sonra ayrıldı, rakı dolduruyordu bardağına.

Makbule ağır ağır, yarı kendinde, yarı baygınlık geçirerek konuşuyordu:

Sabri'nin her gün yüz yüze baktığı, el sıkıştığı, karşılıklı oyun oynadığı, yan yana oturduğu kim bilir kaç kişi geçmişti üstünden; bir bahar sabahı parkta gezinir gibi, kaç kişi. Sabri bir kabadayı değildi, bir pezevenkti.

“Pezevenk!”

“Kapat enenini artık! Kapat! Kırdırma enenini bana!”

Yediği paralar, içtiği cıgaralar, içkiler, televizyon, kolundaki saat ve kapısında kuyrukta sıra bekleyen adamlar; bir dolmuş kuyruğu gibi.

“Her akşam kapımda bekleyen kuyruğu bir sokağa dizsek, dünyanın en uzun kuyruğu olur be, saydım ulan, saydım. Yılbaşından bu yana tam onsekizbindrtyzkırkyedi marka kazanmışım. Bu paradan ne geçti ulan benim elime? Bir düşün bakalım? İşte yediğin itiğin, hovardalık ettiğin.”

“Yeter, sabrımı tüketme benim, kafana sıkarım sonra.”

Dizlerinin zerine oturuyor Makbule, göğsünü yırtıyor. Prsmş memeleri fırlıyor dışarı.

“Sık ulan, sık, sıkmazsan adisin, ldr ulan, hiç aklına gelmedi mi yerken içerken boynuzlandığın, o zaman niye sordun ulan filan geldi mi, filan geldi mi diye, madem bu kadar dşkndn şerefine, beni niye alıp ıkartmadın genelevden. Müşteriye şöyle davran, böyle davran diye akıl veren sen değil miydin ulan şerefsiz. Paranın az olduğu günler kuşkulanıp vekilden sormadın mı ka marka kazandığımı?”

“Kes diyorum sana! Kes!”

Tabancasının kabzasıyla omzuna vurup yıkıyor Makbule’yi.

“Yüz binlerce insan bir de Muzaffer katılsa n’olur yani?” diyor düştüğü yerde. “Yüz binlerce insan kaç kilometre eder Kabadayı Sabri? Harcadığın her kuruş kaç santim eder benim şerefli yiğidim, ulan rezil, kilometreler tutan şeye bir on beş santim daha eklensin n’olur?”

Vuruyor Sabri üst üste.

“Sahtekâr,” diyor Makbule. “Kabadayılığın, erkekliğin bat-sın senin, mal elden gidecek, kumbara başkası hesabına çalışa-cak diye telaşın, gidecem ulan. Muzaffer’in dostu olacam işte, seninle on dakika daha durursam kahpe karının teki olayım.”

“Kapat çeneni! Kapat!”

“Kapatmıyacam ulan, kapatmıyacam işte, bıktım usandım senden, az adamla yatarım kızan, falan geldi mi kızan. Yeter artık be, yeter; şimdiki öfken de, kabadayılığın da kumbara el-den gidecek diyedir, gidecek ulan, gidecek, böyle bil, sana tek kuruş verirsem adi kariyım ulan, canımın istediğine verecem ulan, garibanları sevindircem ulan.”

Susturamayacağını anlayınca gırtlığına sarılıyor Makbule’nin, sıkıyor. Kanlı yüzü, kapanmış gözü, ağzı açılı-yor; ağzı kan ve çürük diş kokuyor. Debelenerek konuşmaya, gırtlığını sıkın bilekleri açmaya çabalıyor.

“Konuş bakalım, şimdi de konuş!”

Bütün ağırlığıyla çökmüştür üstüne, hırıltıyla bir şeyler söylemek istiyor Makbule, boğazı yanıyor, boğazı kuruyor, so-luğu kesiliyor, dudaklarının kıyısından köpüklü kanlı salyalar sızıyor; ağzının içinde sulanarak biriken, ağzına sığmaz olan tükürük, salya, kan boğazına doluyor, tıkanıyor, kayıyor göz-leri, camlaşıyor.

Sabri, sıktıkça parmakları arasında kıtırdadığını duyuyor boğazının, ürküntüyle gevşiyor elleri; gözleri, yüzünün karar-ması korkutuyor onu.

“Makbule!” diyor.

Sarsıyor. Çıplak, tüysüz bir serçe yavrusu gibi ağzı açılıp

kapınıyor, Makbule'nin. Sonra sarsılarak, zorlukla öksürüyor, kanlı salyalar akıyor ağzından. Acımaya benzer duygular geçiyor Sabri'nin içinden.

Makbule cansız, kesik kesik konuşuyor.

“Sen şerefsiz bir adamsın,” diyor. “Adisin, korkaksın, boğuldum diye ödün koptu değil mi? Ölürsem değil ulan, ceza yatmaktan korktun sen, cezadan, sana verdiğim bütün ekmekler haram olsun, haram.”

Sabri'ye küçümseyerek, iğrenerek bakıyordu.

“Snden kurtuldum ya,” diyordu; “ölsem de zoruma gitmez artık, kendine başka bir enayi ara.”

Yaşar, Sabri'yi dinlerken, zor günlerin kazandırdığı sezgilerinin kendisini yanıltmadığını bir kez daha anladı. Sabri'nin yaklaşım yöntemi, davranış biçimi hiç de yabancı değildi. O, her sözünü ustaca seçip konuşurken, elinde olmadan Beşinci Koğuş'u ve karşılaşacağı kaçınılmaz acıları ve sıkıntıları düşünüyordu Yaşar. Polis dayaağı yutulması güç bir lokma gibi duruyordu önünde.

"Bizim delikanlılık şeref ve gururumuz pis bir genel kadın tarafından çiğnenmemeli Yaşar kardeşim," diyordu Sabri. "Bu karı hak ettiğı cezayı mutlaka görmeli, değil mi?"

"Tabii abi!.."

Sabri, Yaşar'ın yüzünden düşündüklerini anlamaya çalışıyordu.

Daha ilk karşılaştıklarında, o özgürlük sarhoşluğuyla dolu olduğı haziran günlerinde Sabri'ye duyduğu kuşkular, aylar sonra gerçekleşiyordu işte. Özgürlük, şefkatli toplum ana, bir şeylerin değıştiğı hayalleri, bu hayaller içinde kendine ayırdığı yer yıkılmıştı. Ve birden, yıllar önce, meydancılık yaptığı sıralarda, Ankara Cezaevi olayını anımsıyordu. Kış günleriydi. Bütün pencereler sıkı sıkıya kapalıydı. Nereden girdiğini bir türlü çözemedikleri bir serçe görmüşlerdi. Telaşlı ve tedirgindi serçe. Koridor boyunca, kapıdan karşı duvara, duvardan kapıya çarpınıyordu. Hücre parmaklıklarına tutunuyor, pencerelerin aydınlığına atılıyor ve her seferinde bir başka pencerenin kirli camlarına çarpıyordu. Sırayla, bütün pencere camlarını denemiş, en sonunda umutsuz bir çarpınısla hücre pencerelerinden birine bütün hızıyla uçmuş ve cama çarparak ölmüştü. Serçelerin camı tanımadıklarını o gün öğrenmişti Yaşar. Camı

bilmiyordu küçük serçe; pencerenin aydınlığından çıkabileceğini sanıyor ve cama çarpıyordu. Kendisini o serçeye benzetiyordu şimdi Yaşar; serçe gibi pencereye uçarken, özgürlükle kendi arasında çekili camı kavrayamadığı için, camın, serçelerin anlayamayacağı bir çeşit duvar olduğunu bilemediği için aldanmıştı ve cahilliği sonunda ölmüştü. Yaşar da, o umutsuz, küçük serçe gibi pislik ve karanlık dolu dünyasından kaçmak isterken başını Sabri'nin camına çarpmıştı. "Serçeler camı tanımaz, boşlukla camı ayıramaz," diyordu Yaşar. Serçenin can çekişirken yaptığı kanat çırpışları, ağzını açıp kapayışını düşünüyordu.

"... değil mi Yaşar?"

"Evet abi."

Makbule'ye nasıl gideceğini, yerini, ona nasıl davranması gerektiğini anlatıyordu Sabri. Bir müşteri gibi sıraya girecekti. Canı çekerse işini de görebilirdi.

"Hiç olur mu abi?" diyordu Yaşar.

"Niye olmasın, alt yanı bir orospu işte," diyordu Sabri ve "taktik" veriyordu. Jileti göğüs cebine bir yirmi liralığın arasına yerleştirecekti, bahşiş veriyor gibi yapacak ve jileti ansızın yüzüne sallayacaktı.

"Jileti öyle vur ki, şöyle parmak gibi açılsın yüzü."

Sabri'nin isteğine "hayır" diyemiyordu. Çelişmeler içindeydi. O küçük serçe gözünün önünden gitmiyordu.

"Tamam mı Yaşar kardeşim?"

"Nasıl dersin abi!"

Yakalanırsa ki yakalanacağını, daha genelevdeyken kadınların, orada çalışanların dayacağını yiyeceğini biliyordu Yaşar, Sabri'den söz etmeyecekti. "Erkeklik gururuma hakaret etti," diyecekti. Sopaya dayanacaktı, cezaevine düşerse ki düşeceği muhakkaktı, "koçlar gibi" bakacaktı ona Sabri.

"Anlaştık mı Yaşar?"

"Anlaştık abi."

Sabri ona üç yüz lira verdi. Cezaevinde bakacak ve "zuladan" bir avukat tutacaktı, "faça bozmaktan çok çok iki sene"

alacaktı, çıkınca da Sabri ona bir “abilik” yapacaktı. Şimdiden daha çok para vermemesi “taktik”ti, üstünden çok para çıkar-
sa polisler kuşkulananabilirlerdi.

Yaşar, bir gece, Sabri’nin öğütlerini, kendisiyle sürekli çe-
lişkiye düşerek, kararsızlıkla kararlılık arasında bocalayarak
gerçekleştirmeye çalıştı. Parasını ödeyip sıraya girdi. Heyecan-
la bekledi. Sıra kendisine gelinceye dek kapının her açılıp ka-
panışında içinde biriken fırtına kabardı. Sıra kendisine gelince
titreyerek kalktı, odasına girdi. Makbule, hiçbir şeyden haber-
siz, bütün heyecanlı müşterilerine davrandığı gibi davrandı
ona da.

“İlk mi?” dedi.

“İlk,” dedi Yaşar.

“Demek yoracan beni, bahşişimi isterim ama.”

Sürtündü Yaşar’a. Yaşar ister istemez elini göğüs cebine
attı, yirmi liralığı çıkardı. Arasından jileti çekmeğe kalmadan
Makbule yirmi liralığı kaptı ve içindeki jileti fark etmeden ko-
medinin çekmecesine attı ve bacaklarını iki yana iyice ayıra-
rak yattı.

“Gel!” dedi. “Demek hayatının ilk kadını ben olacam ha,
gel.”

Her şeyi unutmuştu Yaşar. İçindeki sese uydu ve
Makbule’nin üstüne eğildi. Yüzünde dayak izleri taşıyan bu
kadına sonsuz bir yakınlık duyuyordu şimdi.

Makbule kulağına fısıldıyordu:

“Beni hiç unutma emi? Hiç unutma!”

“Hiç unutmayacam,” diyordu Yaşar. “Hiç unutmayacam!”

ADINIZI DEFTERE YAZIYORUM

Ekip başı Avni Bektaş, Sekizinci Koğuş'un dokuz numaralı odasında, genellikle duymaya alışık olduğu gürültüleri duyamayınca, sessizliğe uyandı. Oda arkadaşlarından kimse uyanmamıştı daha. Saatine baktı. Her günün bu sıralarında yaygınlık kazanan, çaycılarının, meydancıların, o odun kırıcıların, gardiyanların cayırtılı olağan gürültüsü; kapı, anahtar, zincir şangırtıları. Şeftali Sokağı'nı ve bütün cezaevini sabahın altı buçuğundan itibaren saran cızırtılı radyo bangırtısı yoktu. Başgardiyan odasında çalışan pikap, hoparlörlerle kısımlara, koğuşlara doğrudan bağlıydı. Sekizinci Koğuş'un, Şeftali Sokağı'na açılan büyük demir kapısı; tekmeyle, omuzlanarak, içeriden çekiştirilerek zorla açılırdı. Açılırken, taş demir sürtünmesinin çıkardığı ses dişleri kamaştırırdı. Camın cama sürtünmesi nasıl iç gıcıklayan bir ürperti, bir rahatsızlık verirse, her sabah, kapının açılmasıyla benzer ürpertiler duyarak uyanırdı Avni Bektaş. Bu sabah, koşullanmış oldukları bu sesi duymamışlardı. Diğer arkadaşlar da duymadıkları için bölünmemişti uykuları ve uykuları arasında, bilinçaltından da olsa bu sesi bekliyor olmalıydılar.

Arama olasılığı geçti aklından. Kuşkuyla ranzasından doğruldu. Aramayla ortaya çıkabilecek bir saklısı yoktu, yine de tedirginlik duyardı arama günleri.

Bir arkadaşla göz göze geldiler. Yorganı buruna dek çekiliydi. Sessizliği onun da yadırgadığı belliydi.

“Saat kaç?”

“Yediyi geçiyor.”

Oda nöbetçisinin bu saatlerde sobayı yakmış olması gerekirdi. Camlar buğulanmıştı. Oda soğuktu. Bitişik ranzada yatan nöbetçiyi, ayakucundan, battaniyesinden çekiştirerek

uyandırdı. Zübeyir'i de uyandırmak için, perde çekili ranzasına yürüdü, perdeyi aralamak için elini uzatırken, "Uyanığım," dedi Zübeyir, "Arama mı var?"

"Bilmiyorum. Kapılar açılmadı yalnız."

Devrimcilerin ve mahkumların çoğunun sevdiği devrimci bir arkadaşı Zübeyir.

Sekiz kişiydiler. Altı üstü dört ranzaları vardı. Üst ranzada ayakta durulmazdı. Basıktı tavan. Kimi zaman on ikiye, on dörde çıkardı sayıları. Miting, gösteri yürüyüşü ve toplantı günleri yeni arkadaşlar beklenirdi. Buna göre hazırlıklar yapılırdı. DGM'leri protesto için girişilen bir haftalık açlık grevi sırasında, grev diğer mahkûm ve tutuklulara da yayılmasın diye, bütün devrimcileri ve devrimci sempatizan tutukluları Sekizinci Koğuş'a toplamıştı cezaevi idaresi. Yatakları yetmezdi, çoğu arkadaş çift yatardı kalabalık günlerde.

Koridora çıktı. Kar soğuğuyla karşılaştı. İlk kar düşeli birkaç gün oluyordu. Bir iki cılız kıpırtının dışında koridor sessiz sayılırdı. Dip kapı ve Şeftali Sokağı'na bakan kapı da kapalıydı.

"Gerçekten arama var galiba," dedi kendine.

Pencereden Şeftali Sokağı'na baktı. Kimseler yoktu. Koğuş damlarında kargalar vardı.

Kuşkusu kalmamıştı. Odaya girdi. Nöbetçi uyku sersemliğini atmaya çalışarak giyiniyordu. Zübeyir ranzasında oturuyordu.

"Galiba arama," dedi Bektaş.

"Olabilir," dedi Zübeyir. "Öbür kısım aranıyor da olabilir. Arkadaşları uyandırabilirim. Diğer odalara haber verelim."

Üstüne ceketini aldı Avni Bektaş, boynuna havluyu attı. Ellerini koltuk altlarının sıcaklığına sokarak koridora çıktı, tuvalete gidiyordu.

Sekizinci Koğuş'un, ince bir koridora açılan on odası vardı. Hücre bozmasıydı odalar. Dört ve Sekiz Numara dörder, diğerleri sekizer kişilikti. Dört kişilik odalar, eskiden, tuvaleti içinde tek kişilik disiplin hücreleriymiş. Sekiz kişilik odalar da, iki hücreyi birbirinden ayıran ara duvarlar yıkılarak yapıl-

mişti. Tuvalet delikleri, betonla sivanarak kapatılmıştı. Odalar basık, rutubetli ve adam sayısına göre dardı.

Kapılara vurarak geçiyordu. Her odada sessizlikten kuşku-
lanıp uyananlar vardı. Kapıların açılmayışı, onlara da “arama”
olasılığını düşündürtmüş olmalıydı.

Tuvalet kapısında karşılaştığı bir arkadaş:

“Arama olacak galiba!” dedi. “Diğer koğuşların da kapıları
açılmamış daha.”

“Galiba,” dedi Avni Bektaş.

Beş dakika içinde Sekizinci Koğuş’un bütün odaları uyan-
mıştı. Tuvalet kalabalıklaşmıştı. Tuvalet, banyo, mutfak bir
aradaydı. Çok geçmeden, “Menderes Bulvarı” diye adlandırıl-
an, Kadınlar Koğuşu ile Sekizinci Koğuş arasındaki aralıkta,
kalabalık gardiyan sürüsünün gelişigüzel ayak tapırtıları du-
yuldu.

“Arama var!”

Tuvalet pencerelerinin mavi boyalı camları ardından bula-
nık gardiyan karaltıları geçiyordu.

“Arama var!”

Bir yıldır cezaevindeydi Avni Bektaş. Çok arama görmüştü.
Jandarmalı, polisli, her çeşidinden aramalar. Gel gelelim, ara-
ma sonuçlarında dişe dokunur bir şey bulunduğunu hiç gör-
memişti. Üç koğuş değiştirmişti, her tip insanla ilişkisi vardı,
cezaevinde neler olup bittiğini yakından bilirdi. Bildiği kada-
rıyla da cezaevi, hap, esrar, bıçak ve silah deposu durumuna
gelmişti. Belinde silahları, kuşaklarında bıçaklarıyla dolaşan
arkadaşlar biliyordu. Uçları iyice açılmış, tutamak yerlerine
bezler sarılı uzun falçatalar, dışarı yapısı sustalılar, taşlara ve
kapı demirine sürtülerek sivriltilmiş çeşitli şişler, uçları açılmış
onluk, yirmilik çiviler. Haplar, *Optolidondan* Nembutala dek,
çeşit çeşit haplar. Değişik kalitede esrarlar, ne ararsan vardı ce-
zaevinde. Parayı bastırdın mı hap, esrar, bıçak, oğlan bulabilir-
din. Arama sırasında koğuşlar altüst edilirdi. Yataklar, çamaşır
torbaları didik didik aranırdı. Duvarlara yapıştırılmış resimler
yırılırdı. Her şey karıştırılırdı fakat bir şey bulanamazdı. Savcı

ve müdürün aramanın başında bulunmaları, gardiyanları daha da işgüzar yapardı. Bu gardiyanların bir kısmı, işgüzarlığı öylesine uç noktalara ulaştırırlardı ki, akıllarına şaşmamak elde değildi. Kazıkçı B. diye bilinen ikiyüzlü bir gardiyan vardı, sözde devrim sempatizanı geçinirdi. Yemek kontrolünde olduğu sıralar, yeşil acı biberi bile sokmazdı içeri, ayıklardı. Gerçekçesi de şuydu: Ya biri, acı biberi hasmının gözüne sürerse?! O işgüzar da bilirdi içeride bıçakların, şişlerin olduğunu; hasmını vurmak isteyen birinin her tip aleti bulabileceğini. Bilirdi ya, üstlerine yaranmak için böyle davranmaktan geri kalmazdı. Arayanlar da bilirdi içeride olanları, ama arama sonunda tutanaklara, falan gün, falan filan kısımda, koğuşlarda arama yapıldığını, bir şey bulunamadığını yazarlardı.

“Arama Dördüncü Koğuş’ta!”

Ne zaman Dördüncü Koğuş’u düşünse içi sızlardı Avni Bektaş’ın. Duygulu, duyarlı, ince, alıngan tabiatlı bir insandı. Karısını öldürdüğü suçlamasıyla tutuklanmıştı⁽¹⁾ Çoğu zaman, ufacık sorunları dert ederdi kendine. Gücü oranında herkesin yardımına koşmaya çabalandı. Öğrendiklerini yakınlarına öğretmek için didinirdi; tanıdıklarına mektuplar yazardı, bildiklerinden onların da yararlanmalarına çalışırdı. Dördüncü Koğuş’la da özel olarak ilgilenirdi. Yakından tanıdığı çocuklar vardı orada. Ozan Amca’nın kendisine emanet ettiği Mustafa bunlardan biriydi. Araba kaçırmak suçundan yatıyordu. O çocuklar cezaevinin köleleriydiler. Cezaevinin odununu, kömürünü, pisliğini, yükünü, çöpünü bu çocuklar çekirdi. En ağır işler, onların zayıf, çelimsiz omuzlarına, cılız kollarına binerdi. Cezaevini bunlar siler süpürürlerdi, kar küreme işini bunlar yaparlardı. En ağır küfürlerle, hareketlerle bunlar karşılaşırlardı. Çoğunun geleni gideni olmazdı. Çoğunun, yatağı, giyeceği, yiyeceği yoktu. Birbirlerinin kırık dökük eşyalarını, ekmeklerini çalarlardı. Akşamüstleri, cezaevinin çöplerini teskerelerle, jandarma eşliğinde dışarı dökerlerdi;

¹ Avni Bektaş, duruşmaları sonunda suçsuz görülerek beraat etmiş, suçsuzluğu Yargatay’ca da onaylanmıştır.

dönüşte, diğer koğuşları ranza ranza dolaşırlar, ekmek dilerlerdi.

“Fazla ekmeğiniz var mı abi?”

Bükük bir boyun, yalvaran gözler.

“.. ekmeğiniz var mı?”

Dördüncü Koğuş'a hep eksik verilirdi ekmek. Koğuşun ile-ri gelen çocukları tam ekmek alır, diğerlerine yarımşar ekmek, kimilerine de üç kişiye bir ekmek düşerdi. Tam verilse bile, kara, içi hamur bir ekmek doyurmazdı onları. Acırdı o bebe-lere Avni Bektaş, kendi çocuklarını düşünürdü içi burkularak. Acımanın yetmezliğini, çözüm getirmediğini de bilirdi. Acı-mak karın doyurmazdı ve kasım soğuşunda korumazdı onla-rı. İlk karın düştüğü, soğuşun herkesi tir tir titrettiği şu gün-lerde, Dördüncü Koğuş'un sobası yoktu, pencerelerinde cam yoktu. Bu konuda birkaç kez cezaevi müdürüyle konuşmuştu Avni Bektaş. “Camcılar namussuzluk ediyor. Camcı bekliyo-ruz,” demişti müdür. Sobayı da düşünüyorlardı. En kısa za-manda bir soba uyduracaklardı Dördüncü Koğuş'a.

Tuvalet dönüşü aranmaya hazır buldu Dokuz Numara'yı. Arkadaşlar giyinmişlerdi. Bir kısmı, çıkartması kolay olsun diye ayakkabı bağlarını bağlamamışlardı. Nöbetçi sobayı yak-mıştı, ılımıştı oda. Çaydanlığı sobanın üzerine koymuşlardı. Zübeyir, yeni gelen bir arkadaşla arama üzerine konuşuyor, bilgi veriyordu ona.

Avni Bektaş giyindi. Küçük masanın üzerinde, gece yatar-ken gelişigüzel bıraktığı pembe pelür kâğıtların, kurşunkalem-lerini, silgisini, kalem açacağını, zımpara kâğıdını topladı, ranzasının başucuna koydu. Anılarını yazıyordu. Kurşunka-lemün ucunu, iyice incelsin diye, zımpara kâğıdıyla sivriltirdi. Özenle, her sözcüğü, her harfi, usul usul, en düzgün biçimiyle yazmaya çalışırdı.

Ağızlığına bir cıgara taktı. Komün kararlarına uyduğu için *Birinci* içiyordu. Komün, devrimcilerin cezaevlerinde sürdür-dükleri ortak yaşama biçimine verdikleri addı; gönüllü, belli ilkeler temeline dayalı bir birlikti.

Cezaevine düştüğü günler, kaba hatlarıyla CHP görüşlerini savunan bir niteliğe sahipti Avni Bektaş. İnşaat müteahhidi idi. Aleviydi. Yeni düşüncelere karşı hoşgörölü, dinleyen, araştıran bir yumuşaklığı vardı. Cezaevinin ilk üç ayında, karşılaştığı olaylar, farklı görüşlere sahip bazı devrimciler, özellikle de Zübeyir, düşünce ve görüşlerinin temelinden sarsıntılara uğramasına neden olmuşlardı.

“Her siyasetin temellendiğı sınıf gerçeğini, sınıflar arası mücadelenin yasalarını ve kaçınılmaz sonunu, sınıflar arası ilişkinin uluslararası köklerini kavramadan, en küçük toplumsal, siyasal olayları, değil çözmek, anlamak bile mümkün değildir,” diyordu Zübeyir. Ve ülkemizde işçilerin, köylülerin ve geniş emekçi kitlelerin gerçek ihtiyaçlarına cevap verecek bir parti yoktu. Halk kitleleri, kendilerini kurtuluşa götürecek doğru fikirlere yabancıydılar henüz ve gerici burjuva siyasetinin, reformcu düşüncelerin, kendilerini sosyalist maskesiyle sunan revizyonist aldatmacaların etkisindeydiler. Yoksul bir ailenin, türlü zorlukları göğüsleyerek okumuş bir çocuğuydu Avni Bektaş. Otuz sekiz yaşındaydı. Bugüne dek edindiğı maddi ve kültürel kazanımlarla kendini kurtardığını sanıyordu. Ecevit’i seviyordu; Onun kişiliğine güveni vardı. Oysa Zübeyir kişilere değil, siyasetlere bakmanın gerektiğini söylüyordu. Kişileri sınıf siyasetlerinden bağımsız ele almak yanlıştı. CHP umut değildi. Ecevit bütün iyi niyetli çabalarına ve insancıl yaklaşımlarına karşın umut olamazdı. Halkımızın, CHP’nin ve Ecevit’in kurtuluş umudu olmadığını, olamayacağını gerçekten anlayabilmesi için birtakım kayıplar pahasına bile olsa kendi öz deneyimleriyle bunu kavraması gerekecekti. Yani iktidar, bir umudun sonu olacaktı. Çünkü kapitalist özel mülkiyet var oldukça sömürü de var olacaktı. Sarsıntılar ve tepkiler içinde bilinci çalkalanırken, CHP’nin burjuva karakterini, devrimci değil, reformcu olduğunu, hatta kapitalist toplumun varlığı için bir tehlike değil, bir çeşit güvence olduğunu, büyük sermaye ile uzlaşma eğilimlerini, faşizme karşı pasif tavrını, faşizmi salt MHP olarak görmesindeki yanılığın,

ağır da olsa, acı da gelse, kavrıyordu. Ve kavrayış süreci içinde, kendine verdiği “devrimci” sıfatının “reformcu” sıfatıyla yer değiştirmesi gerektiğini görüyordu.

Anılarının cezaevi bölümünde, geçirmekte olduğu değişimleri, aşamalarıyla, açık yüreklilikle anlatmak istiyordu. Böyle bir çalışmanın kendi durumunda olanlara yararı olacağını düşünüyordu. Bu nedenle, çevresine bakarken, zımpara kâğıdı ile sivriltilmiş kalem ucu inceliğiyle, olayları ayrıntılarıyla belleğine yazmaya çabalıyordu. Küçük notlar alıyor, her şeye özenle, derinine inerek bakmaya çalışıyor, her olayın altındaki ana nedenler üzerinde uzun uzun düşünüyordu. Cezaevi, karmaşık ilişkiler bütünüyle ve çok ilginç geliyordu Avni Bektaş’a.

“Doğru düşünebilmek için, doğru bir dünya görüşüne ve doğru düşünme yöntemlerine sahip olmak gerekir,” diyordu Zübeyir. Her sınıfın bir dünya görüşü vardı. Ona göre, dünyayı ve kendini emekçi kitlelerin çıkarları doğrultusunda değiştirmek isteyenler için tek doğru dünya görüşü; diyalektik maddecî görüştü. Tek doğru düşünme yöntemi de, diyalektik yöntem. Ve diyalektiğin yasalarını öğretmeye çalışıyordu Avni Bektaş’a.

Yıllarca, işe gidip gelirken önünden geçtiği bu cezaevinin ve içinde yaşayanların farkında bile değildi. Çoğu zaman dalgın, kayıtsız, aklında çimento, demir, akşamdan kalma küçük zevkler, küçük yorgunluklar, günün birinde buraya düşeceğini hiç düşünmeden. Görüşçüler kalabalığının yaslı bekleyişleri bile ilgisin çekmemişti. O taş yığınının içinde çarpıntıyla vuran yürekleri, tutsak edilmiş umutları, sevinçleri, umutsuz ve karanlık bir bataklığın fırtınalarına göğüs germeye çabala-yanları düşünmemişti. Şu an, cezaevi kapısı önünden telaşla, arama sancısı içinde bekleyen insanların farkında bile olma- dan geçip giden küçük ilişkiler içinde boğulan yüzler, binler, on binler olmalıydı. İşte o zamanlar, bu tip insanlardan ayrıcalığı olmayan biriydi Avni Bektaş. Ve günün birinde, onların içinden biri, beşi, onu, Avni Bektaş’ın şu an düşündüklerini düşüneceklerdi belki cezaevinde; belki de biri, Sekizinci

Koğuş'un, Dokuz Numarası'nda ve Avni Bektaş'ın oturduğu şu ranzada olacaktı. O geçip gidenlerden birileri, mutlaka şu ya da bu nedenlerle düşeceklerdi buraya. Çünkü cezaevine düşmek ya da düşmemek insan iradesine bağlı değildir. Nasıl ki Avni Bektaş'ın hiç aklına gelmemişse cezaevine düşeceği ve şimdi nasıl buradaysa.

Çok değişik nedenlerden, bin yüzün üzerinde, çeşitli yaşlarda, çeşitli sınıf ve tabakalardan insanlar, eskiden at ahır olduğu söylenen bu cezaevinde yatıyorlardı. Bin yüz adam. Şu an, aramanın ortak bekleyişi ve sancısı içinde olan bin yüz adam, kendisi 202 BMW arabasıyla kapının önünden geçerken neredeydiler, ne yapıyorlardı acaba? Ayrı ayrı yerlerde, ayrı ayrı işlerde ve ilişkilerde bulunan, ayrı özlemler ve duygulara sahip adamlar, ayrı ayrı nedenler yüzünden günün birinde aynı koğuşu, bir ranzayı yan yana, altlı üstlü paylaşıyorlardı. Ve şu an kaç bin adam, beş dakika önce suçlu değilken, suçlu sayılacağı eylemlere girişiyorlardı.

Dokuz Numara'nın kapısına denk düşen pencereden, savcının, müdürün ve gardiyanların geçtiklerini gördü. Dördüncü Koğuş'un aranması bitmişti demek. Beşinci Koğuş'a geçiyorlardı.

Koridora çıktı. Beşinci Koğuş'un kapısına denk düşen pencere önünde bazı arkadaşlar vardı. Yanlarına gitti. Gardiyanlar, Beşinci Koğuş'un bahçesinde yan yana arama düzeninde sıralanmışlardı. Bir gardiyan koğuş kapısını açıyordu.

İdare, "yamyamlar koğuşu" derdi Beşinci Koğuş'a. Bu nedenle Beşinci Koğuş'a verilecek tutuklular özenle seçilirdi. İdareye göre bu adamlar, gittikleri her koğuşun huzurunu bozarlardı. Çoğunluğunu, kanunsuz yolu meslek edinmiş cezaevinin devamlı "müşterileri" oluştururdu. Yan yana dizili, altlı üstlü otuz beş ranzayı, köşedeki dört ranza dışında yüz otuz, yüz kırkı kişi paylaşırlardı. Tantana eksik olmazdı koğuşta. Yüzde sekseni hırsızlıktan, arpacılıktan, yüzde onu esrar, geri kalanı da yaralama, "boru cinayeti"¹ vb. suçlardandı. İdareye

¹ Oğlan çocuklarını iğfal edenlerin suçlarını ifadede kullanılan cezaevi

karşı cezaevinin kalesi sayılırdı Beşinci Koğuş. Kendi içlerinde birbirlerini yerler, idareye gelince birleşirlerdi. Cezaevinin, Dördüncü Koğuş'tan sonra gelen en gariban koğuşuydu. Her sabah tayın kavgası olurdu. Tayın torbasından on beş yirmi tayın eksik çıkardı. Birbirlerinin dolaplarını patlatırlardı. Yemek yaparken, yemeğin başında beklemezsen, tavaya, tencereye attığın yağı bile çalanlar çıkardı. Bütün gece kumar sürerdi, sabundan yapılmış zarlar, yazı tura, tek mi çift mi, kapıdan ilk girecek adamın sağ ayağını mı, sol ayağını mı önce atacağı vb. cinsten kumar oyunları yaygındı. Kumarda gömleğini, pantolonunu, ceketini, pijamasını toptan kaybeden, giyecek bir şeyi kalmadığı için yatağından çıkamayan kumar hastalarını bilirdi Avni Bektaş.

Kapıdan çıkan Beşinci Koğuş mahkûmlarının her biri, bir gardiyanın önünde dikiliyor, ceplerini boşaltıyor ve kollarını havaya, yana kaldırarak yoklanıyorlardı. Sekizinci Koğuş'un dış meydancılığını yapan Karanlık Yaşar'ı gördü. On bir işten düşmüştü Yaşar. Ceketsizdi, üşüyordu. Ceketini kumara verdiğini düşündü Avni Bektaş. Yeni tıraş edilmiş kafasını kaşıyordu Yaşar. İki gün önce, hastalık nedeniyle doktora çıkmıştı Yaşar. Doktor, hasta olmadığı hâlde doktora çıkanları şikâyet etmişti Savcı'ya. Bunun üzerine Savcı, Yaşar'ın ve onunla birlikte doktora çıkan üç kişinin, "hasta olmadıkları hâlde doktora çıkmak" suçunu işledikleri gerekçesiyle saçlarını kestirtmişti. Ve gardiyanlara da emir vermişti: Bundan böyle, doktora çıkmak isteyenleri önce gardiyanlar muayene edecekler, "hastalık numarası" yapanları doktora götürmeyeceklerdi.

Bir yıl içinde çok acı şeyler görmüştü Avni Bektaş. Çeşitli haksızlıkların tanığı olmuştu. Her tipten suçlu vardı cezaevinde. Çürüyen bir toplumun, farklı biçimlerinde yansıyan hastalık belirtilerini suçlu tiplerinde ve suç niteliklerinde görebiliyordu. Annesini babasını kesen, beş yaşındaki kız çocuğunun ırzına geçip öldüren, öz annesini hamile bırakan, öz kızını iğ-

fal eden babalar, karısını ve kızını para karşılığında satanlar ve kiraya verenler, oğlan çocukların kanını emen “vampir”ler, bir bilezik için kol kesenler, parasını almak maksadıyla taşla insan başını parçalayanlar, silahlı gasp ve cinayet suçluları, kan davası nedeniyle birbirlerinin kökünü kurutanlar, kadın çocuk gözetmeden kurşuna dikenler, toplu kaçakçılık, esrar, hırsızlık, yankesicilik, dolandırıcılık, zimmet, irtikap, gıda maddelerine sağlığa zararlı maddeler katanlar; bu ve buna benzer suçları edenler başka bir ülkeden mi geldiler? Her gün artan bu, hızla genç kızları, kadınları, bu barların, pavyonların, randevuevlerinin, genelevlerin sermayesi hâline kim getiriyor? Hepsi de T.C. vatandaşı değil miydi bunların? Hepsi de bu ülkenin çocukları değiller miydi? Kim öğretti onlara bu suçları? Annesini, öz kızını düzecek sapıklığı kim, kim aşıladı onlara? Genç kızlara genelevin yolunu gösterenler kim? Kim suç işlemeye zorunlu kılıyor cezaevlerini dolduran elli binleri, yüz binleri ve suç kuyruğunda bekleyenleri? Hangi toplum yapısının ürünüdür bunlar? Ve egemen sınıfların, değişmemesi için her türlü baskıya başvurarak ordusuyla, polisiyle, mahkemeleri ve cezaevleriyle korumaya çalıştıkları bu sömürü ve talan düzeni değil miydi onların gerçek yaratıcısı ve suçlarının gerçek kaynağı? İşte o düzen, bir yandan artan bir hızla suçlular ordusu yaratırken, suç işlemenin koşullarını yoğunlaştırırken, gerçek sanığı göz ardı etmek için elinden geleni de yapıyordu. Gerçek sanık, içinde yaşadığımız düzenin kendisiydi. Çeşitli hastalıkların ana kaynağı bir bataklığı kurutmadan, hastalıkların önü alınabilir miydi? Her türlü suçu işlemenin koşulları varken, suç işlememek nasıl mümkün olabilirdi?

“Dürüst ve yurtsever her insan bu düzeni tutuklamalı ve kendi vicdanında yargılayarak mahkûm etmelidir,” diyordu Avni Bektaş.

Ama nasıl, kimler adına?

Daha önceleri, insanların içine düştükleri yanlışlıkları, hataları kendi düşüncesizliklerine, kişisel yanılgılarına bağlıyordu. Dikkat etseler, isteseler, hatalara düşmeyeceklerini

sanıyordu. İnsanların, kendi bilinç ve iradelerinden bağımsız biçimde var olan toplumsal koşulların etkisinde olduklarını, o etkilerle insan arasındaki ilişkiyi bilemiyordu. İrade ve düşünce-
nin tayin edici olduğuna inanıyordu. Oysa burada, insan bilincini belirleyen şeyin, üretim faaliyeti ve o insanın toplumsal varlığı, toplumsal ilişkileri olduğunu öğrenmişti. Yani insanların iyi niyetleri, çabaları, doğru davranmak istemeleri yetmiyordu. Çünkü doğru kavramı insanın içinde bulunduğu çalışma biçimine, sınıf ilişkilerine göre değişiyordu. “Berberler neden çok konuşur?” diye soruyordu Zübeyir. Onu konuşkan yapan yaptığı işti. Tıraş olan adam, usturanın altında susmak zorundaydı. Tıraş olurken sıkılırdı adam. Berber, konuşarak bu sıkıntıyı gidermeye çalışırdı. “Neden şoför arabasına binen çocuklara lokum vermez de, çocukları sünnet eden sünnetçi lokum verir?” diyordu Zübeyir. Çünkü sünnetçi çocukların canını acıttırdı. Lokumla onları kandırmak isterdi. Tezgâhtar kız neden bakardı müşterilerinin gözlerinin içine? Bir şeyler satmak zorundaydı, davranışlarıyla müşteri bağlamak zorundaydı, satacağı malın beğendirilmesi işi, kendisini beğendirmeye dek uzanırdı. Her türlü tavır ve davranış biçimini, üretim çalışmasıyla bağlarını kurarak anlatmaya çalışırdı Zübeyir. Bugün, çeşitli baskı ve zorlukların altında, yaptıklarının bedelini ağır cezalarla ödeyen bu insanlar, kişisel istek ve çabalarla bu bataklıktan nasıl kurtulabilirlerdi? Kim isterdi özgürlüğünü uzun yıllar bağlamayı?

“Bunların kişi kişi kurtulmaları mümkün değildir,” diyordu Zübeyir. “Bunları ancak ve ancak, kendilerini bu yola iten toplumsal koşulların kökten kaldırılması, parçalanarak yok edilmesi kurtaracaktır. Ezilen bütün insanların düşmanı, kendilerini ezen toplum biçimidir. Ezilen insanların hedefi, kendilerini ezen toplumsal sistemin kaldırılması olmalıdır.”

Evet, ülkenin içinde bulunduğu toplumsal sistemin ürünüydü bunlar. Emperyalizme bağımlı kapitalizm ülkemizde ne denli gelişirse, bunların sayısı ve sefaleti o denli artacaktı. Örneğin, kapitalizmin en gelişmiş olduğu Amerika’da saatte

üç adam öldürölüyordu, bilmem kaç dakikada bir zorla ırza geçme olayı oluyordu, banka soyuluyor, gasp, hırsızlık ve her türlü kanunsuzluk sokaklarda kol geziyordu. Can güvenliği kalmamıştı, gece sokağa çıkmak yürek işiydi, uyuşturucu madde kullanımı her geçen gün artıyordu, sömürü yoğunlaştıkça umutsuzluk, bireysel kurtuluş çırpınışları, sadizm, alkolizm artıyordu; baskı, isyan duygularını geliştiriyor fakat bu duygular yanlış çözüm hedeflerine yöneldiği için sonuçsuz kalıyordu. Akli dengesini yitiren insanlar akıl almaz çılgınlıklara girişiyorlardı. Bu açıdan küçük bir Amerika olma yolunda ilerleyen ölkemizde de, kanun dışı yollarla kendini kurtarma girişimleri yoğunlaşıyordu. Ünlü orospuların çıplak resimleriyle süsü gazeteler binlerce genç kıızı toplum değerlerini çiğnemeye itiyordu. Türkân Şoray olmak isteyen binlerce genç kız gözlerini randevuevlerinin, taşra barlarının karanlığında açıyorlardı. Bilmem hangi ünlü kabadayıya özenen mahalle delikanlısı cezaevlerinin insanı çürüten soğukluğunda buluyordu kendini. Sınıflarından kopan, kurtuluşlarını sınıflarından bağımsız, tek başlarına arayan insanların yenilgilerinin kaçınılmaz durağıydı cezaevleri.

“Onları devrimci proletaryadan başka hiçbir güç kurtaramaz. Devrim, ezilen ve sömürölen bütün insanların kurtuluşu olacaktır,” diyordu Zübeyir.

Zübeyir'e göre faşistler, lümpen proleter diye adlandırılan bu kesimin isyan ve başkaldırı duygularını, atak ve gözü kara yanlarını, baskı ve zulüm siyasetlerinin gerçekleşmesi yolunda “istismar” ediyorlardı. Onların, genç, yeni yetme kesimini vurucu güç olarak kullanmak istiyorlardı. Sınıf yapıları, içinde yaşadıkları ilişkiler ve en kestirme yoldan “paçayı kurtarma” amaçları, faşistlerin ikiyeölzlü yalanlarını anlamalarına engeldi. Bu nedenle, onların parlak görünümlü, kanlı tuzaklarına düşmeleri kolaydı. Devrimcilerin önemli görevlerinden biri de, bu yola düşmüş insanlarla iyi ilişkiler kurmaktı, faşistlerin gerçek yüzlerini onlara sabır ve inatla anlatmaktı, onların disipline kolay kolay uygunluk göstermeyen anarşist yanla-

nyla mücadele etmekte. Onlara kurtuluşlarının ancak halk kitlelerinin kuruluşuyla mümkün olabileceğini kavratmaktı. Onların, eğitilerek, faşist saflara teslim edilmemeleri için çaba gösterilmeliydi. Faşist saflarda onların bile hatalarını düzeltmeleri için çağrı yapılmalıydı. Onları, kesinkes “toplumun tortuları” diyerek genel olarak gözden çıkartmak yanlıştı. Her şey değiştiğine göre, onların içinde de değişenler olacaktı. Bu değişim için uğraş verilmeliydi. Doğru bir siyaset ve yaklaşım, onların büyük çoğunluğunu, “ıflah olmaz” bir azınlığın dışındayken, devrim saflarına çekebilir ve devrim saflarında eğitebilirdi. Hiç değilse tarafsızlaştırabilirdi. Bu çabayı, günlük ilişkilerinde gösteriyordu Zübeyir. “Gayri meşru yol çocuklarının, beyinleri kireçlenmemiş olanlarını, halkçı ahlak ve değer anlayışlarını büsbütün yitirmemiş olanlarını, eğitmeye çalışacağız. Onları faşistlere teslim etmeyeceğiz. Onlar, bozuk düzenin acı sillesini yemiş kardeşlerimizdir. Onları kurtaracağız,” diyordu. Tutum ve davranışlarıyla da bu sözlerini doğrulamaya çalışıyordu Zübeyir, mahkûmların büyük bir çoğunluğu onun kişiliğine güven duyuyorlardı. “Bana değil, siyasetimize güven duymalıdırlar,” diyordu.

Arama, Altıncı Koğuş’a geçerken odaya döndü Avni Bektaş. Toplum nasıl sınıflara ayrılmışsa, cezaevi de kendi içinde sınıflara ayrılmıştı. Dördüncü Koğuş’un bebeleri cezaevinin proleterleri sayılırdı. Bütün yük ve eziyetler onların sırtındaydı. Beşinci Koğuş, “gayri meşru yol”u meslek edinmiş insanlarla doluydu. Bir başka koğuşta yatamazlardı onlar. İdare bunları başka bir koğuşa vermezdi zaten. Verse bile bir yolunu bulur yeniden dönerlerdi Beşinci Koğuş’a ya da diğer kısımda Üçüncü Koğuş’a. Altıncı Koğuş, köylüler koğuşuydu. Çoğunluğunu cinayet, gasp, soygun suçluları oluştururdu. Burada, Beşinci Koğuş’taki gibi, hap, esrar, kumar açıktan açığa olmazdı. Yedinci Koğuş “torpilliler” koğuşuydu. Orta ve küçük cezaevi bürokrasisinin koğuşuydu. Müşahede ve hücreler de, cezaevinin cezaevi.

Ya Sekizinci Koğuş?

Farklı görüşlere sahip, küçük burjuva sınıf kökenli devrimciler koğuğu.

Devrim düşüncesinin doğruluğuna, devrimin gerekliliğine inandığı hâlde, bütün devrimcilere aynı sıcaklığı, aynı yakınlığı duyamıyordu Avni Bektaş. Bir kısmına, çeşitli nitelikte tepkiler beslediği de oluyordu. Tepkilerinin kaynağını araştırıyordu başını yastığa koyduğunda. Bazı tepkilerinin haklı, bazılarının haksız olduğunu kavrıyordu sonunda. En çok, bilgiçlik taslayanlara, sekte davrananlara, sözleriyle davranışları birbirini tutmayanlara kızırıyordu. Yataklarını bile düzeltmekten, ayakkabılarının bağını bağlamaktan üşenen insanlar nasıl devrimci olabilirlerdi? Halkın değerlerine ters düşen, sinirli, sabırsız insanlardan nasıl devrimci olabilirdi? Haftanın kimi günleri, belli sorunların çözümü amacıyla toplantılar yapılır, hiçbir sonuca ulaşmadan dağılınırdı; devrimciler kendi aralarındaki çelişmeleri “ikna yöntemiyle” çözmelidir derlerdi fakat böyle durumlarda birbirine küfrederler, işi kavgaya dek vardırırlardı. Mahkûm kitlesinin ezgin ve üstünde durulursa kazanılabilecek olanlarıyla çalışma yapmak yerine içe dönük, teorik gevezelik sınırlarını aşamayan tartışmalar içinde boğulunurdu. Aylarca cezaevinde kalıp tek bir mahkûmla en sıradan ilişki kuramayan devrimciler vardı. Söze gelince de, “en geniş kitlelerle birleşmek” yaygarasını ağızlarından düşürmezlerdi. “Halkın acil taleplerinden, gerçek maddi ihtiyaçlarından hareketle...” Evet, sözler çok güzeldi, fakat kendilerine “devrimciyim” diyenler, kendi aralarında birlik kuramazlarsa, halkla nasıl birlik kuracaklardı, halka nasıl önderlik edeceklerdi? Halkta güvensizlik yaratmaz mıydı bu karmaşık durum? Emperyalizm, sosyal emperyalizm, faşist diktatörlük, gerici burjuva diktatörlüğü, oligarşik dikta, işçi sınıfının politik, ideolojik, örgütsel önderliği, ideolojik önderlik. Silahlı propaganda, kitleler içinde uzun süreli sabırlı ideolojik, siyasi çalışma. Rezivyonizm, oportünizm, reformizm, Marksizm, Leninizm... Milli mesele tartışmaları kafasını iyice bulandırmıştı. Kim yanlıştır, kim doğrudur içinden çıkamıyordu. Kararsız

bocalıyordu. Faşizme karşı bütün devrimcilerin birlik olmasını istiyordu. Özellikle emperyalizm, sosyal emperyalizm tartışmalarını günün acil sorunlarından biri olarak görmüyordu. Günün sorunu “birlik” olmalıydı.

Bu konuda Zübeyir diyordu ki:

“Devrim nasıl, sınıfların, partilerin önderliğinde kesin bir biçimde bağımsız olarak var olan uluslar arası koşulların, ulusal planda toplumsal koşul ve gelişmelerin; devrimci partilerin bu gelişmelerin yasalarını doğru kavramasının ve kitleleri bu çelişmelerin sağlıklı çözümü doğrultusunda örgütleyerek seferber etmelerin ürünü olacaksa, birlik sorunu da, bugün siyasal hayatımızda var olan partilerin, grupların iradesinden bağımsız olarak var olan toplumsal siyasal zorunlulukların ve gereksinimlerin kaçınılmaz sonucu olacaktır. Önümüzdeki başlıca çelişmelerden birinin çözümü birlik olmadığı takdirde mümkün değilse, bunun bilincine pratikte çeşitli acı deneyimlerle varanlar, koşulların zorlamasıyla birleşeceklerdir. Ayrılıklardan, ayrı ayrı örgütlenmelerden umutsuzluğa kapılmamak gerekir. Sınıfsız topluma geçinceye dek, bu süreç içinde, ayrılıklar, sınıf çelişmeleri ve sınıf mücadeleleri olacaktır. Sınıfsal temeli olan ayrılıklar, sınıfların yok olmasıyla yok olacaktır. Birlik adına, oportünizme, revizyonizme taviz vermek yanlış olur. Ayrılık ve birlik noktalarının sınıfsal niteliğini açığa çıkartmak için tartışmalar yoğunlaştırılmalıdır. Faşizme karşı birlik, ancak siyasi ve ideolojik tartışmalar temelinde, ayrılıkları göze alarak, her türlü sapmaya karşı savaşarak, kitle eylemlerinde denenerek kurulabilir. Bugün herkes birlik çağrısı yapıyor. Burjuvazi birlik çağrısı yapıyor, reformcu burjuvazi birlik çağrısı yapıyor, küçük burjuva demokratları ve sosyalistleri birlik çağrısı yapıyor; kendilerine Marksist-Leninist diyen birtakım gruplar da, kendi ilkeleri temelinde birlik çağrısı yapıyor. Biz de birlikten yanayız ama hangi çağrıya, hangi ilkelere temelinde katılacağız ve destekleyeceğiz? Biz, birlik çağrılarının hangi sınıfların çıkarlarına hizmet, hangi sınıflara karşı birlik amaçları taşıdığına bakmalıyız. Gericici burjuvazi, geniş

halk kitlelerine, reformcu burjuvaziye, küçük burjuva sosyalistlerine ve kitlelerine, reformcu burjuvaziye, küçük burjuva sosyalistlerine ve demokratlarına, sosyal emperyalizm yanlısı revizyonistlere, kendi sömürü payını azaltacak her zümreye ve doğru devrimci harekete karşı gerici bir birlik istiyor. Revizyonistler, sosyal emperyalistlerin çıkarlarına daha çok hizmet edebilmek için, bir yanda ABD yanlısı gerici güçlere karşı, bir yanda da ülkelerin her türlü emperyalizme karşı bağımsızlığını isteyen devrimcilere, yurtseverlere, demokratlara ve geniş halk kitlelerine karşı işbirlikçi, gerici bir birlik istiyorlar. Reformcu burjuvazi, kendi sınıf çıkarları temelinde, hem gerici burjuvaziye ve hem de doğru devrimci harekete karşı 'demokratik sol' görünümlü bir birlik istiyor. Ülkemizin gerçek bağımsızlığını isteyen devrimciler de, işçi-köylü ittifakı temelinde, hem dünya gericiliğinin iki ana merkezi ABD ve Rus sosyal emperyalizmine, hem faşizme, hem de revizyonizme, hem küçük burjuva maceracılığına, hem de küçük burjuva sağ reformist, oportünist çizgiye karşı, anti-emperyalist, anti-faşist, anti-revizyonist yurtsever, demokrat bir birlik istiyorlar. Biz, son belirttiğim birlikten yana olmalıyız."

Sovyetler Birliği'nin emperyalist bir ülke olduğu, hatta dünya gericiliğinin iki ana merkezinden biri olduğu, biçimindeki değerlendirmelere katılamıyordu ve ister istemez bir tepki duyuyordu Avni Bektaş.

"Senin tepkin, Lenin'in ve Stalin'in Proleter Rusya'sı ile Kruşçev, Brejnev revizyonislerinin emperyalist Rusya'sını birbirine karıştırmaktan geliyor," diyordu Zübeyir.

Koğuşun demir kapısı açıldı.

"Herkes dışarıya!"

Ellerinde, ranza altlarını iyice görebilmelerine yardımcı olacak el fenerleri, yatakları araştırırken kullandıkları demir teller. Gardiyanlar:

"Herkes dışarıya!"

Şeftali Sokağı'nın Beşinci Koğuş duvarı dibinde yan yana dizilmişti gardiyanlar. Savcı E.Ö. ve müdür İ.S. çıkanların aran-

masını ilgiyle izliyorlardı. Savcı Mardinliydi. Mutlak eşitlik yanlısı olduğunu söylerdi her fırsatta. Kapitalist toplumların eşitsizlik temeline dayalı bir sistem olduğunu, toplumumuzda görülen bozuklukların temelinde kapitalist özel mülkiyet ve feodal mülkiyet kalıntılarının yattığını göremediği için, herkesin görevini “mevzuat” a uygun yapması halinde işlerin düzeleceğini iddia ederdi. İyi niyetli, işine titiz ve görevine bağlı bir insandı. Avni Bektaş, kendi deneyimleriyle biliyordu ki, iyi niyetli olmak ile “iyi” olmak iki ayrı şeydi. Cezaevindeki bozukluğu, gardiyanların görevlerini doğru yapmamalarına bağlardı E.Ö. Bir zamanların Avni Bektaş’ı ile şimdinin E.Ö’sü birbirine ne çok benzerdi.

Arama bitmiş, geride karmakarışık bir koğuş, çöp kutuları ters çevrilmiş, pislik içinde bir koridor, altüst edilmiş yataklar, çamaşırlar bırakmışlardı.

“Üç kitabımızı aldılar,” diyordu bir arkadaş.

Karanlık Yaşar yardıma gelmişti.

“Ceketi n’aptın Yaşar?” dedi Avni Bektaş.

“Halimizi hiç sorma Avni Abi,” dedi Yaşar.

“Yatağı, yorganı, ceketi, her şeyi kaybettik. Bir battaniye kaldı elimde. Şansımız yok ki abi!”

Kapıda bir gardiyan bağıırıyordu:

“Tayına tayına!”

Tayın çağırısı “hızır gibi” yetişmişti. Pisliklerin süpürülmesine yardım etmekten kurtulmuştu Yaşar.

“Tayına çağırıyorlar,” dedi ve koşarak uzaklaştı.

Dördüncü Koğuş'un sobası yoktu. Pencerelerinde cam yoktu. Gazete kâğıdı, bez, yastık, çul gibi şeylerle pencerele-ri iyice tıkadıkları hâlde, kar soğuğu iliklerini donduruyordu. Çocuklar, altüst edilen yataklarını, ortaya saçılan yoksul çamaşırlarını toplamışlar ve giysileriyle yatağa girmişlerdi. Aramanın bütün koğuşlarda sona ermesinden sonra angarya çağrıları ve buyrukları başlayacaktı. Sıcak tutacak neleri varsa, üst üste giyinmişlerdi, boyunlarına havlu sarmışlardı, yine de üşüyorlardı. Bir kısmının, ince bir gömlekten başka giyebilecek şeyleri yoktu. Soğuk, onları bir noktada birleştirmişti: Üşümek... Soğuk, ekip başı ve azaların artan baskılarını, koğuş içi hırsızlıkları, ahlaksızlıkları, gardiyanların küfür ve dayaklarını, kömür, odun, çöp taşıma, mutfakta patates, soğan soyma, bulgur ayıklama gibi angaryaların yorgunluk ve acılarını ve bütün bunlara duyulan tepkilerin çeşitli biçimlerini bastırmıştı. Soğuk, baş düşmanları olmuştu.

Mustafa, en çok üşüyenlerden biriydi. Yatağı pencerenin ağzındaydı. Suç ortağı Yasin'le aynı yatağı paylaşıyorlardı.

Bir buçuk yıl önce 1974 Mayıs'ında afla çıktığı zaman, bir daha hırsızlık yapmayacağını, bir daha cezaevine, anımsadıkça bulantı veren Dördüncü Koğuş'a dönmeyeceğini düşünüyordu. Cezaevinde kaldığı süre içinde, daha önce imrendiği bir yığın insanın gerçek yüzlerini kavramış, onlara beslediği yakınlık duyguları temelinden sarsılmıştı. Hangi arkadaşla bel bağladıysa ondan darbe yemişti. Babasına, annesine, özellikle de Ali Rıza dayısına, yaptıklarından duyduğu pişmanlığı anlatmış, bir daha "pis işlere bulaşmayacağı" sözünü vermişti. Dayısı, yine o sevecen, dost yüzüyle sokulmuştu ona. Bir ma-

rangoz atölyesinde iş bulmuştu. “Sen evin erkeği sayılın, artık büyüdün canını yediğim,” demişti. Geçim eskisinden zordu; hem annesi, hem babası çalışıyor, yine de yettiremiyorlardı. Zeycan büyüyordu, ablası da baba evine dönmüştü üç çocuğuyla. Kocasını onları yokluğun amansız pençesinde, güvensiz, güvencesiz bırakıp bir “kunek”le kaçırmıştı. Baba yine öfkeli, sinirli, yaşam karşısında çaresiz bir adamdı. Dayısı, Nato Yolu üzerinde, gırtlığına dek borca batarak bir gecekondu yapmıştı. Babası da, gerçekleştirecek gücünün olmadığını bile bile gecekondu düşleri kurardı. Daracık evlerinde, ablasının mutsuzluğu, çocukların yoksulluğu ile iç içeydiler. Gün yoktu ki kavga olmasın, ablası bıkmıştı yaşamından, çamaşır ipiyle kendini asmaya kalkışmıştı bir kez. Mustafa acıyordu ablasına, bir yanılgının altüst ettiği ablasına arka çıkıyordu, karşılaşırsa bıçaklamayı düşünüyordu eniştesini fakat Dördüncü Koğuş aklına geldikçe ürküyordu. Çok para kazanmak istiyordu, yoksulluğu yenme savaşında canını dişine takmıştı. Marangoz atölyesinden çıkınca, cıgara satmaya gidiyordu pavyonların önünde. Babası, dayısı, değiştiğine iyice inanmışlardı. Uysal, dinleyen ve çalışandı. Gel gelelim günün birinde küçük bir aldanış, küçük bir kararsızlık yeniden cezaevine, Dördüncü Koğuş’a düşmesine yetmişti.

Marangoz atölyesine yakın bir benzin istasyonunda çalışan, Yasin adında bir arkadaşı vardı. Artist olmaya meraklı bir çocuktuktu Yasin. Düşlerle dolu dünyasına Mustafa’yı da ortak etmişti. Bir akşam şarap içmişlerdi Yasin’le. “Bir araba kaçırıp gezelim,” demişti Yasin. Korkak olduğu anlaşılmaması diye “hayır” diyememişti, uymuştu ona. Evlerinin önünden geçtikleri, kuru kuru baktıkları iki kız kardeş vardı. Arabayla “fiyaka” yapacaklardı onlara. Sonra “arabayla kız tavlama kolay” olurdu. Ne kız tavlayabildiler, ne de iki kız kardeşe fiyaka yapabildiler, arabayı kaçırdıktan on dakika sonra yakaladılar, hem arabanın sahibinden hem de polisten dayak yediler. Dayak aklını başına getirdi ama kendini de Dördüncü Koğuş’ta buldu.

Dördüncü Koğuş bildiği gibiydi. Daha önce tanıdığı bazı

çocuklar oradaydı. Yeni gelen çocuklar paralıysa, hele biraz da parlaksa ekip başı sahip çıkıyordu onlara, Yine, çocuğun yatağı yoksa ekip başının perdeli yatağında yatıyordu, ekip başı ile. Garibansa, koğuşa alışincaya dek türlü zorluklara katlanmak zorundaydı. Ekip başı ve azalar koğuşun kabadayılardı yine, koğuş hamamı onlara çalışıyordu, uygun buldukları çocuklara sırtlarını sabunlatıyorlardı yine. Kendini yaptıran çocuğa “mocuk” ,yapana da “babuk” denirdi. Mustafa iğreniyordu olanlardan. Koğuş yine yoksul, bakımsız ve çıplaktı, çifte baskı altındaydı çocuklar: Birincisi, idarenin angaryası, gardiyanların küfrü, dayağı; ikincisi ekip başı ve azaların zorbalığı. Dolap patlatmalar, çeşitli hırsızlıklar, ekmek sorunu, bit muayenesi, falaka, küfür, çöp, temizlik; değişen bir şey yoktu.

Dördüncü Koğuş’a az yansımakla birlikte, cezaevinde gözle görülen bir başkalık, “devrimci abiler”in varlığıydı. Onlara yakınlık duyuyordu Mustafa. Fırsatını buldukça onlarla konuşuyordu. İdare, Dördüncü Koğuş’a sporu yasak edinceye dek, beş altı çocukla sabah sporlarına katılıyordu. Kitap okutuyorlardı Mustafa’ya. İlk okuduğu kitap Maksim Gorki’nin Ana’sıydı, pek anlamamıştı Ana’yı, yabancı isimler aklını karıştırmıştı.

Bir gün, “Sekiz’in ekip başı seni çağırıyor,” dediler Mustafa’ya. Bir ay öncesiydi. Gitti. Ekip başlarına duyduğu ürküntü sarmıştı bedenini. Fakat hiç de ekip başına benzemeyen, yumuşak, güler yüzlü bir adam buldu karşısında.

“Benim adım Avni Bektaş,” dedi adam, yakınlık göstererek. “Ozan Amca’yı nereden tanıyorsun?”

“Ozan Amca” sözü ile, adamda gördüğü yumuşaklığı bağlamakta gecikmedi Mustafa.

“Dayımın arkadaşı olur.”

“Bugün görüşüme geldi Ozan Amca. Senden söz etti. Bundan böyle bir şeye ihtiyacın olursa bana söyle, ara sıra gel.”

Sonra da sabah sporlarından tanıdığını söyledi Mustafa’ya. Günler, Avni abisini çok sevdirdi Mustafa’ya. Sekizinci Koğuş’a daha sık gider oldu. Kafasında bir şeylerin kıpırdadığını görü-

yordu. Yasin ise, Sekizinci Koğuş'a gidip gelmesine kızılıyordu. "Ne işin var lan onlarla. Onlar komünist," diyordu. Başına işler açılacağını söylüyordu...

Soğuklar bastırdıkça, Mustafa'nın içinde de kuşkular filizleniyordu. Yasin, Sekizinci Koğuş'un her odasında bir soba olduğunu, "Madem bizi seviyorlar, sobaların birini bize versinler," diyordu.

Mustafa üşüdüklerini, sobalarının olmadığını, pencerelerinin camsızlığını anlatmıştı Avni Bektaş'a. O da müdürle konuşacaktı.

Arama bitmiş, kapılar açılmıştı. Bir azınlığın dışında çocuklar yataklarındaydı.

"İdareden on çocuk istiyorlar!"

Azalardan biriydi.

"Kalkın lan!" dedi ekip başı.

İsteksiz yataklarında doğruldu çocuklar. Ekip başı koğuşun ortasına dikilmişti. On uygun çocuk araştırıyordu...

"Sen, sen," diye eliyle seçiyordu. Mustafa ile göz göze geldiler.

"Sen de de gel lan," dedi Ekip başı.

Akşam sayımı yapılmış, kapılar kapanmıştı. Usul usul kar yağıyordu. Sekizinci Koğuş'un Dokuz Numaralı odasında, soba, hoş, yemek sonrasının gevşekliğini çoğaltan bir sıcaklık yayarak yanıyordu. Nöbetçi çay demliyordu. Avni Bektaş bardakları hazırlıyordu. Oda kalabalıktı. Diğer odalardan gelen, farklı görüşlere sahip devrimciler arasında koyu bir tartışma sürüyordu.

Biri diyordu ki:

"Bugün bazı arkadaşların yürüttüğü anti-Sovyet kampanya ve propaganda yanlışır, Devrimcilerin birliğini bozmaktadır. Önümüzde daha acil sorunlar dururken, daha örgütlenme sorunu, parti sorunu gibi, faşizme karşı mücadele gibi sorunlar dururken, emperyalizm, sosyal emperyalizm tartışmaları, proletaryanın değil, burjuvazinin işine yaramaktadır. Anti-Sovyet tavır, özünde sosyal şöven, anti-komünist bir tavidir."

Zübeyir dedi ki:

"Bir ülkede işçi sınıfı mücadelesi, hedeflerini, dostlarını ve düşmanlarını, içinde bulunduğu tarihi koşulları doğru saptayamadan, buna bağlı olarak mücadelesinin hedeflerini ve yolunu gösteren bir programa sahip olmadan ilerleyemez. Sınıf mücadelesi, siyasal iktidar mücadelesi demektir. Böyle bir mücadele, var olmanın ve yok etmenin bütün sınıfsal gereklerini hayatın her alanında yerine getirmeyi emreder. Böyle bir mücadele, doğru bir ideolojik ve siyasi temele oturtulmalıdır. Sağlam bir temel, ancak yanlış akımlara karşı savaşarak atılabilir. Bugün, devrimci hareketin birliğini isteyen bazı arkadaşlar, sınıf mücadelesinin temel ilkelerinden vazgeçilmesini ön koşul olarak görüyorlar. Bu tavır, en açık biçimiyle revizyonizme karşı uz-

laşıcı tutumda kendini gösteriyor. Revizyonizme karşı sözde mücadeleleyi kabul ediyorlar, 'kahrolsun revizyonizm' sözünü ağızlarından düşürmüyorlar, iş uygulamaya ve hayata geçirmeye gelince duruyorlar. Revizyonizm soyut bir şey değildir, sınıfsal temeli, uluslararası kökleri olan bir olgudur. Revizyonizm proleter hareketin basit bir burjuva akımıdır. Ve asıl besleyici kaynağını, dünya gericiliğinin merkezi olan emperyalist Sovyetler Birliğı meydana getirmektedir.

Şimdi, emperyalizm, sosyal-emperyalizm tartışmalarını daha sonra ele alınacak bir konu olarak görmek, sosyal emperyalizmin ülkemizdeki ve dünyadaki hegemonyacı, emperyalist emellerini, kitlelerden bir süre daha gizlemek, onlara yerleşmeleri ve örgütlenmeleri için zaman kazandırmak anlamına gelir. Günümüzün acil sorunu bu değildir demek, revizyonizmin kitleler üzerindeki gerici etkilerine karşı mücadele etmeyelim demektir. Revizyonizmle uzlaşarak bağımsızlık mücadelesi yürütülemez. Revizyonizmle mücadele etmeden örgütlenme gerçekleştirilemez. Revizyonizmle hem içimizde, hem dışımızda uzlaşmasız mücadele etmeden faşizme karşı tutarlı bir tavır koyamayız. Sosyal emperyalizme karşı mücadele etmek, devrimci hareketin birliğini değil, revizyonistlerin birliğini bozar ve onların etkisinde kalmış olan dürüst unsurları uyarır. Revizyonistlerin birliğini bozarken devrimcilerin birliğinin yolunu açar. Devrimcilerin birliğı, geniş emekçi kitlelerle kaynaşmaları, halk düşmanı akımlarla mücadele ederek gerçekleşebilir. Sovyetler Birliğı'nin, ülkemizde ekonomik, kültürel, siyasal etkinliğinin hızla arttığı şu günlerde, daha acil sorunların olduğunu söylemek, sosyal emperyalist hegemonyaya hizmet te-laşından başka bir şey olamaz. En önemlisi, anti-Sovyet tavrıla anti-komünist tavrı özdeş gören tutuma değinmek istiyorum. Bu anlayış revizyonizm konusunda ne söylenirse söylensin, pratikte Sovyetler Birliğı'ni komünist toplum olma yolunda ilerleyen sosyalist bir ülke olarak görmenin ifadesidir. İşte yanlışlığı ve körlük bu noktada yatmaktadır. Bugünün Rusya'sı sosyalist bir ülke, proletarya diktatörlüğünün var olduğu bir ülke

değil, tekelci bürokrat burjuvazinin sosyal faşist diktatörlüğünün egemen olduğu, sosyal emperyalist bir ülkedir.

Anti-Sovyet tavır iki biçimde değerlendirilmelidir.

Birincisi, kökleri, emperyalistler arası rekabete dayanan Lenin'in ve Stalin'in eski proleter Rusya'sını hedef gösteren ve yıllarca çalışarak halka mal edilen anti komünist tepkiyi yedegine alan ABD yanlısı güçlerin sürdürdüğü anti-Sovyet propaganda. İkincisi, sosyalizm maskesini yüzüne takarak emperyalist hegemonya peşinde koşan, kuzu postuna bürünmüş kurt örneğindeki emperyalist Sovyetler Birliği'ne karşı yürütülen proletaryanın ulusal ve uluslararası ve uluslararası çıkarlarını temel alan anti-Sovyet propaganda. Devrimci proletaryanın yürüttüğü anti-Sovyet propaganda anti-komünist propaganda değildir. Tersine, bugünün Sovyetler Birliği'nin yanında yer almak, onun çıkarlarını savunmak anti komünizmdir. Sovyetler Birliği'ne ABD çıkarlarını gözetmeden tavır almayan bir insan, bırakın komünist olmayı, yurtsever, demokrat iyi bir baba, iyi bir ana bile olamaz. Biz ülkemizi, bir emperyalizmin sömürsünden, bir başka emperyalizmin sömürüsü için mi kurtarmak istiyoruz? Hayır! Biz ülkemizi gerçekten kurtarmak, bağımsızlığa kavuşturmak istiyoruz. Öyleyse görevimiz, her türlü emperyalizme karşı halkımızla birleşerek mücadele etmektir. Bu mücadele tereddüde düşen halkımıza kötülük ediyor demektir.

Sovyetler Birliği'nde kapitalizmin restorasyonu, yani kapitalizmin yeniden kurulduğunu iddia etmek abesle iştigaldir. Çünkü diyalektiğe aykırıdır. Ölen bir adamın yeniden dirilmesi gibi bir şeydir. Bu konuda Stalin, 'Leninizmin İlkeleri' kitabında şöyle der: 'Sosyalizmin kesin zaferi, müdahale ve dolayısıyla restorasyon denemelerine karşı tam güvenlik demektir, çünkü ciddiye alınabilecek bir restorasyon girişimi ancak dışarıdan ciddi bir destekle, uluslararası sermayenin desteği ile meydana gelebilir'. Aynen böyle diyor. Şimdi burada, Sovyetler Birliği'nde kapitalizmin yeniden kurulduğunu iddia eden arkadaşlar dışarıdan gelen ciddi bir destekten, uluslararası sermayenin ciddi bir desteğinden söz edebilirler mi? Emperyalizm,

hepimizin bildiği gibi, tekelci kapitalizm demektir; bugün Sovyetler Birliği'nde Amerika'daki, Avrupa'daki, Japonya'daki gibi tekellileri gösterebilir misiniz? Bir Paul Getty, bir Morgan, bir Rockefeller var mıdır Rusya'da? Stalin'in ölümünden birkaç yıl-
lık kısa bir süre sonra Kruşçev iktidara geliyor, Çin 20. Kongre kararları için övücü sözler söylüyor. Oysa bu kongre Stalin'e küfürler yağdıran bir kongredir. Mao Zedung bu kongre için, birçok politik ilkeyi doğru olarak ortaya koyduğunu, gelecekteki çalışmaların eşsiz bir gelişme göstereceğini söylüyor. Yine aynı yıl ÇKP Merkez Komitesi değerlendirmelerinde, Kongrenin, parti içinde önemli karışıklıklara neden olan kişileri putlaştırmayı suçlamakla kalmadığını, aynı zamanda, barış içinde bir arada yaşama ilkesinin geliştirilmesi için ileri öneriler getirdiğini, uluslararası gerginliği yumuşatacak önemli öneriler ortaya attığını belirtiyor. Yine 1960'ta seksen bin komünist ve işçi partilerinin temsilcilerinin onayladığı Moskova bildirisinde şöyle deniyor: 'Bugün kapitalizmin geri getirilmesine elveren sosyo-ekonomik olanaklar, yalnız Sovyetler Birliği'nde değil, öteki sosyalist ülkelerde de ortadan kaldırılmıştır.' Bu bildirinin altında, Çin'in de imzası var. Üstelik bu bildiride, Sovyetler Birliği'nin komünist toplumun kuruculuğunu başarıyla yürüttüğü de bildiriliyor. Bugün Sovyetler Birliği'ni emperyalist olarak nitелеmek hedef şaşırtmaktan başka bir şey değildir."

"Bence de tam tersi," dedi Zübeyir. "Asıl Sovyetler Birliği'nin emperyalist niteliğini göz ardı etmek, hedefleri şaşırtmaktır. Şu böyle dedi, bu da böyle dedilerle toplumsal olguları açıklayamayız. Mark-Engels de tek ülkede devrim olamaz demişlerdi. Ama tek ülkede devrim oldu. Çünkü kapitalizm, tekelci aşamasına, yani emperyalist aşamasına ulaştı ve devrimin yasalarını değiştirdi. Gelelim 1960 Moskova bildirisinin özüne, bilindiği gibi 10 Kasım'da başlayıp 1 Aralık'ta sona eren bu konferansta, uluslararası durumun tahlili ve uluslararası komünist harekete düşen görevler saptanmıştır. Burada dikkate alınması gereken nokta, bu bildiride kabul edilen ilkelerin çiğnenmesine Sovyetler Birliği yöneticilerinin öncülük etmesidir. Moskova bildi-

risinde çağımızın temel özelliğinin, kapitalizmden sosyalizme geçiş olduğu söylenir. Yani çağımız emperyalizm ve proletarya devrimleri çağıdır. Bu tespit, proletaryanın, emperyalizm ve ulusal kurtuluş savaşları, devrimci savaşlar karşısında alacağı tavrı belirler. Demek ki emperyalizme karşı uyanık olmak ve mücadele etmek göreviyle karşı karşıyayız. Oysa Sovyetler Birliği yöneticileri, emperyalizmin gücünü küçümseyen ve Lenin'in öğrettiklerine ters düşen bir tutum izlediler. Üstelik barış içinde bir arada yaşama ilkesinin oportünistçe anlayışı, siyasi ve ideolojik mücadeleye, sınıf mücadelesine büyük zararlar verdi."

Bir arkadaş söze karıştı:

"İzin verirseniz ben soruna daha kökten yaklaşmak istiyorum. Sol hareket, gerek ülkemizde, gerekse uluslararası planda, kaynağını sınıfsal nedenlere dayayabileceğimiz bir bölünme ve birleşme içerisindedir. Hem bölünme söz konusudur, hem de birleşme. Bütün parti tarihleri, sınıflar arası mücadelenin yoğun ifadesi olan bir süreci içerirler. Ben, arkadaşın, bugünkü tezlerine dayanarak yapmaya özel bir çaba gösterdikleri Stalin'in sözlerine değineceğim. Stalin, Leninizmin İlkeleri'ni 1924 Nisan başlarında Sverdlov Üniversitesinde verilen konferanslarda açıklamıştır. Orada söylediği 'sosyalizmin kesin zaferi' sözüne dikkat ediniz. Sosyalizmin kesin zaferinin, müdahale ve restorasyon denemelerine karşı, tam bir güvenlik olduğunu, söylüyor. Sosyalizm, ne Stalin zamanında, ne de daha sonra kesin zafere ulaşmamıştır. Sosyalizmin zaferi ile 'kesin zaferi' ayrı iki şeydir. Sosyalizmin kesin zaferi, sosyalizmin tarihi görevlerini bütünüyle yerine getirmesi, komünist topluma geçişin bütün koşullarını yerine getirmesi demektir. Gerçekten, sosyalizmin kesin zaferi, geriye dönüşün bütün koşullarını ortadan kaldırır. Yalnız, burada, Stalin'in bir yanılığısına değinmek gerekir. Stalin diyor ki: 'Ciddiye alınabilecek bir restorasyon girişimi, ancak dışarıdan ciddi bir destekle, uluslararası sermayenin desteği ile meydana gelebilir.' Oysa hayat, Stalin'in bu görüşünü, Sovyetler Birliği'nin bugünüyle çürütmüştür. Lenin

der ki: 'Kapitalizmden komünizme geçiş, bir tarihi dönemin tümünü kapsar. Bu dönem sona erinceye dek, sömürücüler eskiyi getirme umudunu terk etmezler ve bu umut eskiyi getirme çabalarına dönüşür.' Bu, sosyalizmden komünist topluma geçiş sürecinde de sınıflar arası mücadelenin varlığı demektir. İşte Stalin'in yanılgısı burada yatar. Arkadaşlar, Stalin'in bu konudaki yanılgısını ve 1960 Bildirisinde sözü edilen, Sovyetler Birliği'nin komünist toplumun kuruculuğunu başarılarıyla yürütmesi ve kapitalizmin geri getirilme olanaklarının Sovyetler Birliği'nde ve öteki sosyalist ülkelerde ortadan kalktığı yanlış tespitini, Sovyetler Birliği'nin emperyalist bir ülke olmadığını savunmaları için dayanak yapmak istiyorlar. 1956'da Macaristan'da ve Polonya'da karşı-devrim girişimleri oldu. Dört yılda karşı-devrimin tohumları nasıl yok edilebilir? Arkadaşlar, Stalin'in ve 1960 Bildirisinden alınan bu tespitin yanlışlığı üzerinde düşünecekleri yerde, bu tespitleri bir gerçeği gözlerden saklamak için bilerek kullanıyorlar."

"Bir dakika!"

"Sözümü bitirmedim daha; izin verirsiniz, revizyonizmin tarihi köklerine, revizyonizm ile modern revizyonizmi birbirinden ayıran temel özellikleri açıklamak istiyorum,"

"Birer çay daha içer miydiniz?" dedi Avni Bektaş.

"Ben içerim," dedi konuşan arkadaş.

Bu sırada, dikkat çeken gürültüler, koşuşmalar duyuldu koridorda. Kapı açıldı sonra. Diğer koğuşlardan da birbirinden kopuk, günlük olağan bağırılar geliyordu.

"Dördüncü Koğuş'ta bir şeyler oluyor galiba!" dedi giren.

"Nasıl bir şey?" dedi Avni Bektaş.

"Çocuklar bağırıyorlar! Bir kaynaşma var ya, ne olduğunu anlayamadık."

Sustular; Dördüncü Koğuş'tan gelen, bilinçsiz bir öfkeyi, kararsızlığı, dağınıklığı düşündüren sesleri dinlediler. Yüksek sesle tartışmalar, dolap kapaklarının birbirine çarpması –belki ki dolaplar yer değiştiriyor–, gardiyanların ayak tapırtıları. Bütün bu gürültüler içinde, giderek sivrilen ve emirler veren

çocuk sesleri. “Adaletin bu mu dünya?” türküsünü söyleyen bir çocuk sesi.

Sonra bir gardiyan soruyor:

“Ne istiyorsunuz oğlum, derdiniz ne?”

“Soba istiyoruz. Soba!”

Bir başka çocuk sesi:

“Of ulan of!”

Sesler:

“Gardiyan!.. Gardiyan!..”

“Kesin ulan gürültüyü, şimdi girersem içeri!”

“Abi, ben ekip başıyım, çocuklar isyan ediyorlar, valla n’apacamı şaşırdım!”

Sert, egemen bir çocuk sesi, bütün gürültülerin üstüne çıkıyor.

“Kes ulan, ekip başı mekip başı yok artık.”

Bir türkü:

“Dam üstüne çul serer!.. loylu da yâr, loylu da yâr...”

“Gardiyan, bize soba getir, soba; donduk soğuktan, senin Alah’ın yok mu?”

“Odun getir.”

“Kömür de isteriz. Cezaevinin kömürünü taşıyan biz, odunun kesen biz.”

“Penceremize cam isteriz.”

“Ekmek istiyoruz ulan, ekmek, açız! aç!”

Zübeyir kaputunu sırtına aldı, koridora, pencerenin önüne çıktı. Çocukların isyana hazırlandıklarını anlamıştı. Devrimciler pencerelere doluşmuştu, heyecanlı oldukları belliydi.

Gardiyan diyordu ki:

“Siz oynattınız mı oğlum, n’oldu size? Gece vakti soba işini de nerden çıkardınız?”

Müşahedenin gardiyanları da, aralıklarla, tek tek Dördüncü Koğuş bahçesine giriyorlardı, Zübeyir, ince, üşüyen çocuk seslerinin, öfke ve kinle dolu olduğunu seziyordu; isteklerini ifade eden her söz, birbiriyle bütünleşiyor ve isyanın yüreklere sığmaz coşkusunu dokuyordu.

“N’oluyor, ne var?” diyordu başgardiyan: “Menderes Bulvarı”ndan telaşlı sesi geliyordu.

Kayıtsız bir gardiyan sesi cevaplıyordu:

“Dördün bebeleri, bağırıyorlar işte!”

“Ne istiyorlarmış?”

“Soba istiyorlarmış.”

Kar yağıyordu. Ölkeyi kabartmak istemezcesine, ağır ağır.

Başgardiyan ve iki gardiyanın Dört’ün bahçesine girişlerini kısıpırsız izliyor Zübeyir. Olabilecekleri düşünüyor, çeşitli olasılıkları geçiriyor kafasından, başgardiyanın girişiyle sessizleşen karanlığı dinliyor. Çocukların içinde bulundukları ruh halini kavramaya çalışıyor.

“Ne mi istiyoruz?” diyor bir çocuk sesi. “Soba istiyoruz, penceremize cam istiyoruz, üşüyoruz, battaniye istiyoruz, ekmek istiyoruz.”

“Her gün bir ekmek verilmiyor mu oğlum size?”

“Doymuyoruz, iki ekmek istiyoruz.”

“Kimsin lan sen hele bir çık pencereye de yüzünü göreyim.”

“Yüzümü n’apacan sen, sesim yetmiyor mu?”

“Peki oğlum, peki, Şimdi siz bağırıp çağırmadan yatın. Sabah olsun düşünürüz bir şeyler. Ekip başınız yok mu sizin, azalarınız yok mu?”

Ekip başının korku dolu, yalvaran sesi:

“Bizi kimse dinlemiyor abi, biz...”

Gerisi gelmiyor sesin.

“Ekip başını, azaları devirdik,” diyor az önce başgardiyanla konuşan ses. Zübeyir tanımaya çabalıyor sesi, yabancı gelmiyor. Fakat çıkartamıyor.

“Kimin sesi bu?” diyor yavaş sesle Avni Bektaş’a. “Tanıdık bir ses.”

Avni Bektaş’ın yüzünde buruk, hüznün ve acı dolu bir ifade.

“Bizim Mustafa,” diyor. “Kendimi suçlu görüyorum.”

“Neden?”

“İşte!”

“Müdür yok oğlum, gecenin bu saatinde müdür ne arasın?”

“Gelsin!”

“Evet, müdür gelsin. Git söyle! Dördün bebeleri isyan ettirler, de. Soba istiyorlar, de acele gelsin.”

“Savcı da gelsin!”

“Adalet Bakanını da isteriz.”

“Ekmek isteriz.”

“Belediye Başkanı gelsin, suyumuz da akıyor.”

Sesler çoğalıyor, öfkeler kabarıyor, dağınık konuşmalar.

Bir arkadaş diyor ki:

“Çocuklara bir soba verebilirdik, düşünemedik. Bizim koğuştaki on oda var, on tane de soba. Onlara bir soba verseydik iyi olurdu. Biz nasılsa temin ederdik.”

“Reformcu bir yaklaşım,” dedi Zübeyir.

“Niye?”

“Çocuklara soba verseydik en önemli çalışmalarını, bugün onları başkaldırıya iten çalışmalarını yanlış bir yöntemle çözmüş olurduk, önemli olan soba vermek değil, soba almalarını sağlayacak mücadele bilincini götürmektir. Bence özeleştirimizi bu noktada yoğunlaştırmalıyız. Her çalışma, kitlelerin devrimcileştirilmeleri yönünde değerlendirilmelidir. Dördüncü Koğuş için bunu yapamadık, burnumuzun ucunu göremedik. Buradan ders çıkartmalıyız. Çocuklar idareye karşı isyan bayrağını kaldırdılar; bize de uyarı! Bugün milyonlarca insan, bu çocuklarla aynı durumda; onlar da soba, pencere camı ve ekmek istiyorlar, bu isteği iyi kavramalıyız.”

Az sonra Müdür geliyor, yanında gardiyanlarla.

“Ne istiyorsunuz oğlum, çocuğum!”

“Müdür bey biz soba istiyoruz.”

“Olur oğlum, hele bir yarın olsun!”

“Yarın yok, bu gece istiyoruz, isteklerimizi yerine getirmeyeniz açmayacağınız kapıları.”

“İsteğiniz nedir?”

Sesler birbirine karışıyor.

“Tek tek söyleyin! Anlamıyorum.” diyor Müdür.

“En başta soba istiyoruz, pencere camı ve günde iki ekmek istiyoruz.”

“Tamam yavrum, siz de haklısınız, sabah olsun hallederiz.”

Müdür ve bir kısım gardiyanlar, endişeyle ayrılıyorlar pencerelerin önünden. Müdür, "Menderes Bulvarı"ndan geçerken, çocukların öfkeli sesleri bir çift sözde bütünleşiyor.

"Bağımsız Türkiye!"

Evet, çocuklar "Bağımsız Türkiye" diyorlar, bağılıyorlar, devrimciler heyecanlanıyorlar.

Biri,

"Çocuklar ayaklandı, biz de sloganlar atarak desteklemeliyiz çocukları," diyor.

Bu öneri yandaşları buluyor. Zübeyir bu öneri çerçevesinde toplanan arkadaşlara bakıyor. Çoğu, bugüne dek Dördüncü Koğuştan tek bir çocukla bile konuşmamıştır.

"Bence yanlış olur," diyor Zübeyir. "Bu, uyuyan bir insanın, ansızın gürültülere uyanması ve önünden geçen kalabalığın arkasına gelişigüzel takılmasına benzer. Bu hareket, kendiliğinden patlamış, örgütsüz, coşkuya ve bilincine varılmamış öfkeye dayanan bir harekettir. Bu hareket, kendisine yönelecek bir baskı karşısında çöker. Gündüz olsa, belki daha farklı davranma olanaklarımız olabilirdi. Gece ve bütün kapılar kapalı. Hepimiz kafesteyiz. Bizim bağırmanın, sloganlarla destek olmamız, bütün kısmı, hatta cezaevini bir an içinde heyecana boğar, ayaklandırır farklı tepkiler geçici bir zaman için bir araya gelebilir ama sonuç, yıkım olur. Siyasi çalışma temeli olmayan, örgütsüz, yönlendiricisiz bir hareket yenilir."

"Zübeyir Abi doğru söylüyor," dedi bir arkadaş. "Çocuklar bizi heyecanlandırdı ve onlarla ilgilenmeyişimizden doğan eziklik duygusunu, bağırarak giderme isteğini doğurdu."

Bir başkası:

"Biz, kendiliğinden hareketlere de katılırız fakat kendiliğindenliği bilinçli bir yöne kanalizetmek için katılırız."

"Peki ne yapmalıyız?" dedi bir arkadaş.

"Bence yapılacak şey şudur: Bağırıp çağırmadan, en soğukkanlı biçimde olayı izleyelim. Beş, altı ve yediye sakın olmaları haberini gönderelim. Bizden bağımsız hiçbir hareket olmamalı. İdareye, çocukların haklı isteğini desteklediğimizi bildirelim.

Çocukların ezilmesini, böyle bir harekete girdikleri için dövülmelerini önleyecek tedbirleri alalım ve bunu idareye bildirelim. Ve en önemlisi, yarından itibaren gerek çocuklarla, gerekse diğer mahkûm kitlesiyle ilişkilerimizi derinleştirelim.”

Çocuklar hep birlikte bağınyorlardı.

Tek bir ses soruyor:

“Eşşekler gibi oldun, kömür, çöp taşıyan kim?”

Hep bir ağızdan:

“Odunsuz ve kömürsüz ve sobasız kalan kim?”

“Dördüncü koğuş!”

“Cezaevinin yağını, tuzunu, ekmeğini taşıyan kim?”

“Dördüncü koğuş!”

“Açlıktan kırılan, ekmeksiz kalan kim?”

“Dördüncü koğuş!”

“Cezaevini temizleyen kim?”

“Dördüncü koğuş!”

“En kötü koğuşta kalan kim?”

“Dördüncü koğuş!”

Ve sonra hep bir ağızdan bağınyorlar:

“Bağımsız Türkiye!”

DGM'yi protesto için girişilen açlık grevinden önce, grevin nedenlerini açıklayan bir bildiri, bütün kısım koğuşlarında olduğu gibi, Dördüncü Koğuş'ta da okunmuştu. Ve ilk kez orada atılmıştı “Bağımsız Türkiye” sloganı. O gün, Dördüncü Koğuş'ta bildiriye okuyan devrimciler, çocukların ne denli heyecanlandıklarını anımsıyorlardı. Sobasızlık, pencere camının yokluğu ve ekmeksizlik ile Türkiye'nin bağımlılığı arasındaki ilişkiyi çocukların gerçekten kavradıklarını sanmıyorlardı ama gün gelecek onlar ve geniş halk kitleleri, her yokluğun ana nedenini bağımlılıkta arayacaklardı, inanıyorlardı; bağımlılık zinciri kırılmadan sobaya, pencere camına ve ekmeğe kavuşmaları olanaksızdı. Ve milyonlarca insanın penceresinde cam yoktu ve ekmek istiyorlardı.

Yılmaz Güney

Başkentliler:

Kendilerine demokrat, sosyal demokrat, ilerici diyenler! Gerçek devrimciler, yurtseverler, demokratlar!

Çinçin'in, Yeni Doğan'ın, Hıdırlık'ın, Ankara'nın yoksul mahallelerinin yoksul çocukları... Gecekonduarda yaşayanlar!

İşçiler! Köylüler! Emekçiler! Öğrenciler! Aydınlar! Hayvanları koruma cemiyeti, kuşları koruma cemiyeti mensupları! Her türden siyasi parti yöneticileri ve partililer! Eli kalem tutan, gözü gören, kulağı duyanlar; bizi dinleyin, biz Ankara Kapalı Cezaevi tutukluları ve hükümlülerini dinleyin!

8 Mart'ı 9 Mart'a bağlayan gece sabaha karşı, cezaevinin çocuk koğuşunu eli sopalı, coplu jandarma, itfaiye ve gardiyanlar bastı. Yaşları on, on sekiz arası bütün çocukları sopalarla, tekmelemlerle, yumruklarla en acımasız biçimde dövdüler. Bebeleri yerden yere vurarak, yerlerde sürükleyerek çoğunu tanınmaz hale getirdiler. Kafalarını gözlerini yarıdılar. Bebelerin suçları nedir?

Cezaevinde çocukların kaldığı iki koğuş vardır. Yaşları on dörde kadar olanlar 11. Koğuş'ta, yaşları on sekize kadarlar da 4. Koğuş'ta kalırlardı. Her iki koğuşta kalan çocuklar cezaevinin köleleridirler. Cezaevinin çöpünü, pisliğini, odununu, kömürünü bu çocuklar çekerler. Cezaevini bu çocuklar süpürürler, temizlerler. Cezaevinin angaryası her türden hizmetleri bu çocukların omuzlarındadır. Buna karşılık cezaevinin en bakımsız, en pis, en köhne koğuşlarında kalırlar. Bit, pire, her türlü haşeratla iç içe yaşarlar. Çoğunun geleni gidene, arayanı, soranı yoktur. Çoğunun yatağı, giyeceği, yiyeceği yoktur. Çoğu yalınayak sayılır. Çoğunun üzerinde bu kış günlerinde bile ince bir gömlekten başka giyecekleri yoktur. İşte bu çocuklar, cezaevinin köleleri olan bu çocuklar, gardiyan dayacağını en iyi bilenlerdir. Gardiyanların

ağza alınmaz küfürlerini en çok duyanlardır, hasta olduklarında bakılmayanlar, doğru dürüst hamam yüzü görmeyenlerdir. Bu çocukların suçu 1975 sonlarında, kışın ilk karının düştüğü soğuk günlerde başlar.

O soğuk günlerde, 4. Koğuş'ta soba yoktu.

O soğuk günlerde, 4. Koğuş'un pencerelerinde cam yoktu. Çocuklar bit, pire ve pislik içinde idiler. Ve bir gece çoğu yataksız, yorgansız, çıplak olan çocuklar cezaevi idaresine karşı pencere camı, soba ve iki ekmek istiyoruz diyerek direnişe geçtiler. Ranzaları ve dolapları yıgdılar kapı arkasına. Adalet Bakanını istediler; gardiyanlara açmadılar kapıyı. Çünkü onların amansız ve insaf tanımaz dayaklarını biliyorlardı. Dileklerini şöyle sıraladılar o günler:

Pencere camı istiyoruz.

Soba ve odun istiyoruz.

Gelenimiz yok, tek ekmekle doymuyoruz, iki ekmek istiyoruz.

Haftada bir hamam istiyoruz; bit için, pire için ilaç istiyoruz.

Hastalandığımız zaman doktorun bize bakmasını istiyoruz. Koğuşumuzda çayın serbest olmasını istiyoruz. (Çünkü 4. Koğuş'ta çay ocağı yasaklanmıştı.) Yatağı olmayan arkadaşlarımıza yatak istiyoruz. Koğuşumuzun temizletilmesini, badana edilmesini istiyoruz. Gardiyanlar bize küfrediyorlar. Anamıza, avradımıza küfrediyorlar, bacımıza sövüyorlar. Olur olmaz nedenlerle gardiyanlar bizi dövüyorlar. Dayak istemiyoruz. Gardiyan olarak "Ali Baba" yı istiyoruz. Sonunda sabaha kadar direndi çocuklar. Bütün ısrarlara rağmen açmadılar kapıları. Savcı isteklerini yerine getirmeye çalıştıkları sözünü verdi ve gerçekten de çocuklara bir baba gibi davrandı. Sözleri ile çocuklar da kapıyı açtılar ve savcı beyle konuştular.

Soba verildi. Pencere camları takıldı. İki ekmek mümkün değildi. Çay, paketi 30 liraya olmak kaydıyla serbest bırakıldı. Koğuş badana edilmeyecekti, imkânları yoktu. Yatak temini imkânsızdı vb. dışarıdaki etkenler nedeni ile mümkün olmadı. Verilen sözler yerine getirilmedi. Ve 1976 Ocakının en soğuk, karlı fırtınalı günlerinde, 4. Koğuş'un tamiri nedeni ile çocuk-

ların bir kısmı 11. Koğuş'a, bir kısmı da cezaevinin en soğuk, penceresiz, kapısız, sobasız ve susuz yeri olan müşahede hücrelerine verildi.

Orada dayanılmaz yeni günler başladı. Çocuklar 5 Mart akşamı soğuğa, susuzluğa ve gardiyan baskısına karşı yeniden direnişe geçtiler. Koğuş istiyorlardı. Su istiyorlardı. İstekleri müdür tarafından kabul edildi ve 11. Koğuşa verildiler. Fakat 8 Mart'ı 9 Mart'a bağlayan gece, disiplin kurulunun kararıyla, müşahedede başlayan hareketin elebaşları oldukları iddiası ile 7 çocuğu münferit denilen karanlık ve rutubetli hücrelere alınca, arkadaşlarının gardiyanlar tarafından dövüleceğini, ezileceklerini de düşünen çocuklar – ki, bunlar on ila on yedi yaş arasındaki çocuklardır – arkadaşlarının verilmesi talebiyle akşam 7'de direnişe geçiyorlar ve "Bağımsız Türkiye" diye bağırmaya başlıyorlar. 11. Koğuş diğer koğuşlardan uzak olduğu ve irtibatı kesik olduğu için durumun ancak sabah öğrenebiliyoruz. Bizim koğuşların kapısı da, çocukların direnişi bastırılırken, çocuklar ezildikten sonra, saat ondan sonra açılıyor.

Olay şöyle: Koğuşların kapısı kapandıktan sonra 7 bebeyi münferide alıyorlar. Akşam saat 7'de, 11'in yiğit bebeleri arkadaşlarını korumak ve onları istemek için direnişe geçiyorlar ve gardiyan dayacağından korktukları için de kapıların açılmaması için ranzaları kapı arkalarına yığıyorlar. Sabahın altısına kadar direniyor çocuklar. Bağırıyorlar, yetkililer, etkililer geliyorlar, gidiyorlar. Harekâtı yöneten "mahkûm düşmanı Sami Uğur"dur. Plan gereği önce havuzun suyunu kova kova pencereden içeriye döküyor kahraman gardiyanlar, sonra da itfaiyenin yardımı ile su sıkıyorlar çocukların üzerine. Daha sonra da, jandarmalar, gardiyanlar kapıları kırıyorlar; sopalarla, coplarla on yaşındaki, on beş yaşındaki, on yedi yaşındaki çocukları öldüresiye dövüyorlar, tanınmaz hâle sokuyorlar, yerlerde sürüyerek, yerlere çarparak dövüyorlar. Çocukların büyük bir kısmı hastanelik oluyorlar, çocuklar, jandarmalar, gardiyanlar ve itfaiyeciler tarafından dövülüyor, eziliyorlar. Biz kapılarımız kapalı olduğu için herhangi bir müdahalede bulunamıyoruz. Çocukları ezen gardiyanların

ancak bir kısmını tespit edebildik; ileride tespit ettiklerimizi de açıklayacağız.

Tespit ettiğimiz mahkûm düşmanı kahraman gardiyanlar şunlardır:

Başgardiyan Şevki Kekeç, gardiyan Cafer Ayhan, Hasan Öztürk, Haydar Yavuz, Seyfettin Akgümüş, Halit Taşdemir, Doğan Yılmaz ve gardiyan Kubilay (Gülhan Eser). Ayrıca revirde çalışan sivil Aleaddin de çocukları dövenler arasındadır. Bu olanların ardından:

Recep Acar, Haydar Akyar, Ercan Akyürek, Burhan Cengiz, Mehmet Çetinkaya, İbrahim Öztürk, Orhan Öztürk, İlyas Tokur, Kazım Yetiş, Niğde Aksaray Cezaevine sürülmüşlerdir.

Çankırı Cezaevine gönderilenler şunlardır:

Hüseyin Akdoğan, Erdal Aslangöz, Elmas Altın, Hamit Çelik, Mehmet Çelik, Cafer Gezin, Arif Kahveci, Atilla Tüzer, Salih Kaçmaz ve on çocuk daha.

Konya Cezaevine gönderilenler şunlardır:

Fikret Akçeşme, Halil Baş, Hüseyin Ilgaz, Zeki Zorovalı ve 19 arkadaşı.

Diğer bebelerin ne olacağı hakkında henüz bir bilgimiz yoktur. Çocuklar üzerinde gerçekleştirilen bu baskı ve terör bizleri ileriye dönük endişelerle düşündürmektedir. Bu durum, faşizmin genel gövde ve kuvvet gösterinin bir parçasıdır. Amaçları belli ve açıktır. Çocuklar üzerinde yoğunlaştırılan baskı, cezaevine genel bir başkaldırmanın tohumlarını oluşturmaya, bizleri tahrik ederek oyuna getirmeyi hedeflemektedir. Ve yaygınlaştırmak istedikleri de şudur: Ankara Cezaevindeki devrimciler, özellikle ve Yılmaz Güney, çocukları kışkırtmaktadırlar. Olayın kökenindeki haksızlıklar ve baskıları böylece örtbas etmeye çalışıyorlar. Devrimcilerin böyle bir hesabı ve amacı olamaz. Haksızlıkların karşısında durmak, onları sergilemek her zaman, her yerde olduğu gibi cezaevinde de görevimizdir. Ve bu görevimizi sonuna kadar sürdürmekte kararlıyız.

Tekrar açıklamakta yarar görüyoruz. Gerek çocuklar, gerekse diğer tutuklu ve hükümlülere uygulanan baskı, siyasi tutuklu ve

hükümlülerin sabrını taşıracak niteliktedir. Bizi isyana teşvik etmek istiyorlar. Ve sonuç açıktır ki, başta siyasi tutuklu ve hükümlüler olmak üzere, diğer tutuklu ve hükümlüleri hedef alan bir oyun gündemdedir. Onların oyununa gelmemek için sabrımızın son noktasına kadar bekleyeceğiz. Bu durumlar ve Türkiye'nin içinde bulunduğu genel durum göz önünde tutularak; başta işçi sınıfı olmak üzere tüm emekçi yığınların, demokrat ve yurtseverlerin Ankara Kapalı Cezaevindeki olaylara seyirci kalmayacaklarına inanıyoruz. Ve halkımızı yapılan, yapılmakta olan ve bundan sonra da yapılacak haksızlıklara ve baskılara karşı aktif biçimde direnişe ve mücadeleye çağırıyoruz. Ankara Cezaevi acı olaylara gebe dir. Gereken hassasiyet ve mücadele gösterilmezse Ankara Cezaevi yeni provokasyonların tertiplendiği bir yer olacak ve olaylar kamuoyuna resmi kanalların açıklamasıyla çarpıtılarak duyurulacaktır. Tekrar ediyoruz: Başta ezilen çocukların anaları, babaları ve halkımız...

Ankara Kapalı Cezaevine dikkat ediniz ve ezilen çocukların hakkını arayınız.

Mahkûm düşmanı gardiyanlardan ve bu işin gerçek sorumlularından hesap sorulmalıdır.

*Ankara Kapalı Cezaevinde
Bulunan bütün devrimciler adına
YILMAZ GÜNEY*

1 Bilindiği gibi, Ankara Cezaevi 2. Kısım tutuklu ve mahkûmları, çocuklara yapılan bu zulmü protesto amacıyla, devrimci tutukluların önderliğinde ilk görüş gününe boykot ettiler. Boykot başarısıyla sonuçlandı ve tek bir tutuklu bile görüşe çıkmadı. Boykot olayından iki gün sonra da Yılmaz Güney, cezaevini isyana teşvik ettiği gerekçesiyle Kayseri Cezaevine sürgün edildi.

Gerçeğin rengini görmeyi, tadına bakmayı, sesini duymayı vadediyor Yılmaz Güney, *Soba, Pencere ve İki Ekmek İstiyoruz* romanında. Her fırsatta "Hırsızın hiç mi suçu yok?" diye soranlara; suçu, suçluyu ve suç psikolojisini anlatıyor. Yoksul mahallelerin, çaresiz insanların, tacizi ve uyuşturucuyu daha el kadarken öğrenen çocukların romanı bu. Her satırında dil işçiliğinin lezzetini alacağınız roman dünün dünde kalmadığını, bakmasını bilenler için gerçeğin hep orada olduğunu fısıldıyor bize.

"Evet, zengin evlerini soyacaktı bir gün. Yoksul evlerinde çalınacak ne vardı ki? Hep onları soyacaktı. O zaman yakaları kürklü kalın kaputlardan giyecekti. Kalın yün kazaklar giyecekti. Altı kauçuk, ayağı ısıtacak ayakkabılar giyecekti. Boynunu sıcak tutacak uzun yün atkılara sarınacaktı. Babasına, annesine ne isterlerse alacaktı. Babasına göz alacaktı, takma bir göz. O zaman kimse anlamayacaktı babasının tek gözlü olduğunu. Bacısına da alfabedeki kız çocuklarının giyindiği renkli, güzel giysilerden alacaktı. Annesini zengin evlerine temizliğe göndermeyecek, mezarlık bakımını da bıraktıracaktı."

Instagram: /ithakiyayinlari
Facebook: /ithakiyayinlari
Twitter: /ithakiyayinlari

www.ithaki.com.tr
İnternet satış:
www.ilknokta.com

